

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра соціально-гуманітарних наук

**МАТЕРІАЛИ VI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ВІЙНА В ІСТОРИЧНІЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ»,**

присвяченої 79-й річниці визволення України від гітлерівських загарбників, пам'яті загиблих в роки Другої світової війни 1939-1945 рр., в роки Великої Національної війни (гібридної), розв'язаної рашизмом у XXI столітті проти Незалежності України, державного суверенітету та територіальної цілісності - 1 березня 2014 р.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2023 р.

Oktan Print

Prague

2023

Війна в історичній та індивідуальній пам'яті (ВІП 2023) : VI Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2023 р.) : тези доповідей. – Кривий Ріг : Державний університет економіки і технологій, 2023. – 311 с.

Збірник підготовлено за загальною редакцією Шайкан В.О.,
в.о. зав. кафедри соціально-гуманітарних наук, доктор історичних
наук, професор

Технічний редактор: Пурій Г.В., в.о. зав. кафедри публічного управління
та адміністрування, к.е.н., доцент

У матеріалах конференції «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті (ВІП-2023)» вміщено результати наукових досліджень фахівців різних профілів і напрямів, викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів закладів вищої освіти, здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти. Ці матеріали об'єднують наукові та прикладні напрацювання, а також пропозиції щодо історичної пам'яті та процесів відбудови України та розвитку сучасного українського суспільства.

Матеріали конференції будуть корисними учнівській молоді для підготовки захисту наукових робіт у межах Малої академії наук, а також студентам у процесі підготовки та під час захисту випускних бакалаврських і магістерських робіт.

The publication is assigned with a DOI number:

<https://doi.org/10.46489/VVITIP-23-27>

The paper version of the publication is the original version. The publication is available in electronic version on the website:

<https://www.oktanprint.cz/p/vijna-v-isorycnij-ta-indyvidualnij-pamjati-6>

OKTAN PRINT s.r.o.

5. května 1323/9, Praha 4, 140 00

www.oktanprint.cz

tel.: +420 770 626 166

jako svou 149. publikaci

Vydání první

ISBN 978-80-88618-08-9

e-book ISBN 978-80-88618-09-6

Затверджено до друку Вченою радою «Державного університету економіки і технологій» (протокол № 6 від 30.11.2023 р.)

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за викладення, зміст та достовірність тез доповідей несуть їх автори.

© Державний університет економіки і технологій, 2023

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:**Голова організаційного комітету:**

Шайкан Андрій, голова організаційного комітету ВІП, в.о. ректора Державного університету економіки і технологій, доктор економічних наук, професор

Заступник голови організаційного комітету:

Коваль Ганна, доктор наук з державного управління, професор

Модератор науково-практичної конференції:

Шайкан Валентина, в.о. зав. кафедри соціально-гуманітарних наук, доктор історичних наук, професор

Члени організаційного комітету:

Гушко Сергій, в.о. проректора з наукової роботи та міжнародних зв'язків, доктор економічних наук, професор

Орлов Валентин, в.о. проректора з науково-педагогічної та навчальної роботи, кандидат наук з державного управління, доцент

Кочувський Геннадій, проректор з інфраструктури та розвитку
Дутчак Руслан, в.о. директора Навчально-наукового юридичного інституту, кандидат економічних наук, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і фінансів

Орлова Ольга, заст. в.о. директора Навчально-наукового юридичного інституту, кандидат соціологічних наук, доцент

Волікова Марина, заст. в. о. зав. кафедри соціально-гуманітарних наук, кандидат педагогічних наук, доцент

Шляхтич Роман, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук

Пурій Ганна, в.о. зав. кафедри публічного управління та адміністрування, кандидат економічних наук, доцент

Теличко Оксана, в.о. зав. кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент

Давоян Єлизавета, в.о. зав. кафедри психології, кандидат психологічних наук

Третяк Вікторія, керівник Центру психологічної допомоги та соціальної адаптації

Гончаренко Олена, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук, кандидат філологічних наук

Гіоргадзе Ілія, керівник Юридичної клініки

Керженцев Артем, керівник Центру цифрової трансформації

Бойко Віктор, фахівець Медіа-центру

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО

Андрій Шайкан, Валентина Шайкан ПРОБЛЕМА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДО РИМСЬКОГО СТАТУТУ МКС КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ ЯК ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ В УКРАЇНІ.....	10
Валентин Орлов ДЕРЖАВА, ВИПРОБУВАНА ВІЙНОЮ: ІСТОРИЧНІ УРОКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	23
Ганна Коваль ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	26
Роман Шляхтич КАР'ЄР ЦЕГЕЛЬНОГО ЗАВОДУ НА ГДАНЦІВЦІ – ЗАБУТЕ МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ НА КРИВОРІЖЖІ	34
Марина Волікова ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ОЦІНКА ВТРАТ	40

**СЕКЦІЯ 1, 2 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДРУГОЇ
СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939 - 1945 РР.) І «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» РАШИЗМУ
В ХХІ СТОЛІТТІ ПРОТИ СУВЕРЕННОЇ УКРАЇНИ. МЕТОДОЛОГІЯ,
МЕТОДИКА, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ВИВЧЕННЯ
ІСТОРІЇ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ І СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В ХХІ СТ.**

Іван Копайгора, Ірина Копайгора ЗАГАРБНИЦЬКА СУТНІСТЬ І МЕХАНІЗМ ФАШИСТСЬКОЇ ДИКТАТУРИ В РОСІЇ	43
Наталія Гандрабура НАЦИСТСЬКА ОКУПАЦІЙНА ПОЛІТИКА НА ТЕРИТОРІЇ КРИВОРІЖЖЯ (1941-1944 РР.)	49
Ігор Лисенко «НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО НАПОЛЕГЛИВО І НЕВПИННО БУДУЄ ВЛАСНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДІМ» - РОМАН СОЛЬЧАНІК ПРО ДОЛЕНОСНІ КРОКИ УКРАЇНИ.....	53
Каріна Гайванович СЕРГІЙ ПЛОХІЙ ТА ЙОГО БЕСТСЕЛЕР «БРАМА ЄВРОПИ» ЯК ВСЕОСЯЖНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ ПУТІНА	57
Анастасія Алексієнко ГІБРИДНА ВІЙНА 2014 РІК : СВІДОК ПОДІЙ. МОЇ СПОГАДИ ТА ПЕРЕЖИВАННЯ.....	61

Ангеліна Багія ВПЛИВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАВОВУ СИСТЕМУ: НАСЛІДКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ	63
Дарина Ньюпенко ЗАСТОСУВАННЯ ПРОПАГАНДИ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	67
Олександр Бандурко КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ТА ПОСОБНИЦТВО – ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВ У ВСІ ЕПОХИ.....	70
Ярослава Воронова ЗАГАЛЬНІ ТЕОРІЇ ВІЙНИ ТА МИРУ. СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	72
Аліна Якімова МОЄ БАЧЕННЯ ВІЙНИ ЧЕРЕЗ ІСТОРІЮ БАТЬКА-ВІЙСЬКОВОГО.....	76
Ірина Даниленко ПОДВИГ НЕСКОРЕНИХ ПАВЛОГРАДЦІВ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ, ДОСЛІДЖЕНИЙ ДМИТРОМ ФЕДОРЕНКОМ	78
Олексій Петьков ТРИВАЛІСТЬ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	83
Ксенія Фурса ОБРАЗ ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ В НАРОДНИХ ТВОРАХ ЧАСІВ МОСКОВСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	86
Ольга Хомич ТЕМА ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТІВ ХХ- ХХІ СТОЛІТТЯ	91
Дар'я Кришталь АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939-1945 РР.) І «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» РАШИЗМУ В ХХІ СТОЛІТТІ ПРОТИ СУВЕРЕННОЇ УКРАЇНИ:ПРОПАГАНДА ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	99
Валерія Гавриленко ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРОДНИХ СПОГАДІВ ПРО ПОЧАТОК РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ	104
Костянтин Гордієнко ПОЛІТИЧНИЙ АНЕКДОТ В УМОВАХ МОСКОВСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	109
Олександра Дубровська МОЛОДІЖНИЙ РУХ І АКЦІЇ ОПОРУ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	112

Людмила Степашко	
ЮРІЙ РУФ ТА ЙОГО БЕСТСЕЛЕРИ «ВЕКТОР ПРОТИДІЇ. НА ЗЛАМІ ЕПОХ» ПОЕЗІЯ. ПУБЛІЦИСТИКА. АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО ТА СУЧАСНИХ ГЕРОЇЧНИХ ПОДІЙ ЯК ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ «ДУХ НАЦІЇ»	117
Віолетта Білокриницька	
ДЕМОКРАТІЯ ТА АВТОРИТАРИЗМ В ІСТОРИЧНОМУ СВІТОВОМУ ВИМІРІ ХХ – ПОЧ. ХХІ СТОЛІТТЯ.....	122
Артем Горбан	
ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ – ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ.....	126
Данило Лоїк	
ЯК БУЛО ВІДБУДОВАНО ЄВРОПУ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ І ЯК ЦЕЙ ДОСВІД МОЖЕ ДОПОМОГТИ ВІДБУДУВАТИ УКРАЇНУ ПІСЛЯ ВІЙНИ	130
Дар'я Філоненко	
ВІЙНА В ІСТОРІЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ	135

СЕКЦІЯ 3 ПСИХОЛОГІЯ ВІЙНИ: МИНУВШИНА І СУЧАСНІСТЬ

Єлизавета Давоян	
ПОЧУТТЯ ПРОВІНИ У ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	141
Владислав Депутатов	
ЕФЕКТИВНІСТЬ «ДЕНАЦИФІКАЦІЇ» З БОКУ КРАЇНИ-АГРЕСОРА КРІЗЬ ПРИЗМУ ОБРАЗУ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ В МЕДІА-ПРОСТОРІ: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	145
Інна Звєгінцева	
ПСИХОЛОГІЧНА ТАКТИКА ДІЙ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	149
Марія Тюганова	
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХІКУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ	155
Наталя Багашова	
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	159
Вероніка Плетінь	
ПСИХОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ВІЙНИ: ЩО ТАМ З УКРАЇНСЬКОЮ МОЛОДДЮ?	162
Єлизавета Лин	
ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ НА ПСИХІКУ ПІДЛІТКІВ	165
Дар'я Степанцова	
«ДИТИНСТВО НА ВІДСТАНІ»: ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ РОЗЛУКИ З ВІЙСЬКОВИМ ТАТОМ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	168
Валентина Кравченко	
РЕАКЦІЯ ДІТЕЙ ТА ДОРОСЛИХ НА ВІЙНУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ...	170

Кристина Чугуєва	
ЯКІ МИ БУДЕМО ПІСЛЯ ВІЙНИ?	174
Аделіада Шах	
ВІДБРАНЕ ДИТИНСТВО, СКАЛЧЕНІ ДОЛІ, РУЙНАЦІЯ	
ГЕНЕТИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ	180
Карина Бабкова	
ЯК ЗБЕРЕГТИ ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ВІЙНИ	185
Анна Бондар	
ПСИХОЛОГІЯ ВІЙНИ: МИНУВШИНА І СУЧАСНІСТЬ: ПСИХОЛОГІЧНІ	
ОПЕРАЦІЇ (ПРИЙОМИ) В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	188
Катерина Золотарьова	
ПСИХОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОНФЛІКТІВ У СУСПІЛЬСТВІ	
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ	191
Вікторія Тупік	
УСНА ІСТОРІЯ: ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ	197

СЕКЦІЯ 4 ПРАВОВА ОЦІНКА ТА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ФАШИЗМУ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ 1939-1945 РОКІВ ТА РАШИЗМУ В XXI СТОЛІТТІ

Оксана Теличко	
АНАЛІЗ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ	
У ПЕРІОД 2022-2023 рр. (НА ПРИКЛАДІ ТЕРИТОРІЇ М. КРИВИЙ РІГ	
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	204
Віктор Рекун	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ	
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ	212
Петро Дисак	
УКРАЇНА В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМИРІ ТА АГРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ	
РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	221
Кирило Ланткевич	
ГІБРИДНА ВІЙНА ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ДЛЯ ЇЇ	
ВРЕГУЛЮВАННЯ	226
Ігор Шмельов	
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДО РИМСЬКОГО СТАТУТУ МКС	
КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ ЯК ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ В УКРАЇНІ	231
Вікторія Керпань	
ПРО ОСОБЛИВОСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	
В XXI СТ.: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ	233
Павло Григораш	
РОЛЬ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ:	
ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА	
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ	238

Діана Любченко ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ГІТЛЕРІВЦІВ ТА РАШИСТІВ В УКРАЇНІ	243
--	-----

СЕКЦІЯ 5 ІСТОРІЯ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Вікторія Татаренко ВІЙНА НА ВИСНАЖЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОВЕДЕННЯ ПАРАЛЕЛІ З ДРУГОЮ СВІТОВОЮ ВІЙНОЮ	248
Вікторія Галай ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	253
Олена Бурунова ЕТАПИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПОЛЬЩІ	256
Ганна Пурій ПЕРСПЕКТИВИ ВІДБУДОВИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	259
Ірина Міма ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ОЗБРОЄНОГО КОНФЛІКТУ З РОСІЄЮ	264
Павло Білас ВПЛИВ ЗМІ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІ	267
Наталія Малиновська БЕЗБАР'ЄРНІ РІШЕННЯ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ.....	270
Вікторія Кучанська РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	275
Світлана Лузан ПІДТРИМКА ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ (НА ПРИКЛАДІ М. КРИВИЙ РІГ)	278
Максим Ковальов ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ ПРОЗОРОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ.....	282
Андрій Шевченко ОСНОВНІ МОДЕЛІ ІНСТИТУТУ ЛІДЕРСТВА	286
Софія Коваленко ДЕРЖАВНЕ СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ І ЗАВДАННЯ	289
Каріна Милкіна НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ	293
Максим Олексієнко РОЛЬ МОЛОДІ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ	295

Наталія Олексієнко	
ФІЛОСОФІЯ СКОВОРОДИ І ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ У СТВОРЕННІ НОВОЇ УКРАЇНИ.....	298
Артем Охрімець	
ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА МОЛОДЬ УКРАЇНИ	302
Мирослав Янченко	
ПУБЛІЧНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	306
Юрій Чорниш	
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ	309

ВСТУПНЕ СЛОВО

Андрій Шайкан

в.о. ректора Державного університету економіки і технологій,
доктор економічних наук, професор
e-mail: avshaikan@gmail.com, orcid.org/0000-0002-4088-6518, Україна

Валентина Шайкан

в.о. зав. кафедри соціально-гуманітарних наук
Державного університету економіки і технологій,
доктор історичних наук, професор
e-mail: vashaikan@gmail.com, orcid.org/0000-0001-9408-9154, Україна

ПРОБЛЕМА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДО РИМСЬКОГО СТАТУТУ МКС КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ ЯК ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ В УКРАЇНІ

Проблема колабораціонізму і воєнного злочину, пособництво державі-агресору у сучасному інформаційному суспільстві є актуальною за умов сучасної російсько-української війни, яка триває вже в Україні більше 9-ти років. Питання, кого вважати колаборантом, які дії слід кваліфікувати як воєнний злочин і яке покарання повинні понести злочинці, які ознаки у діяльності військових, населення, політиків є ознаками колаборантства і пособництва державі-агресору, виправдування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії росії тощо тривалий час залишалися та залишаються дискусійними і гострими для сучасного українського соціуму. Без чіткої відповіді на ці питання неможливо подолати усталені штампи і стереотипи, бар'єри, що мають місце сьогодні у взаємостосунках між населенням різних регіонів України, українськими військовими і населенням Луганщини і Донеччини на Сході України тощо. Проблема правового підґрунтя, кваліфікації діяльності та злочинів колаборантів вже постала та її потрібно вирішувати.

Авторами здійснено стислий історико-правовий аналіз джерельної бази (законопроектів і Законів України) проблеми колабораціонізму і воєнного злочину в українському інформаційному суспільстві за умов сучасної війни. З'ясовано основні форми воєнних злочинів, типові і особливі вияви колаборації на тимчасово окупованій рашистами Сходу України і Криму; встановлено, у яких статтях Кримінального кодексу України існувала невідповідність законам і звичаям війни, закріплених у звичасвому міжнародному праві як джерелі міжнародного гуманітарного права для збройних конфліктів тощо.

Колабораціонізм, з точки зору загального міжнародного кримінального та гуманітарного права, є воєнним злочином – порушенням низки базових правил – «законів війни», норм і принципів міжнародного кримінального та

гуманітарного права. За статтею 6 Статуту Міжнародного воєнного трибуналу, прийнятого 8 серпня 1945 року, до міжнародно-правових злочинів віднесені: злочини проти миру, воєнні злочини, злочини проти людяності. Воєнним злочином визнається порушення таких законів та звичаїв війни як вбивство, катування, взяття у рабство чи для інших цілей військовополонених, цивільного населення, взяття заручників, пограбування, безглузде знищення міст і сіл, інші злочини. Відповідно до Римського Статуту Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року, який Україною було підписано 20 січня 2000 р., за статтею 5 (1) серед злочинів, які підпадають під юрисдикцію МКС, названо злочин геноциду, злочини проти людства, воєнні злочини, злочин агресії [1, с. 256]. За статтею 8 «Воєнні злочини» воєнними злочинами є: (стаття 8 (2) (а) Римського Статуту: «Грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-які із діянь проти осіб чи майна, що користуються міжнародним захистом, які застосовуються до міжнародних збройних конфліктів», (i-viii), серед яких: умисне вбивство; тортури чи нелюдське поводження; умисне завдання сильних страждань; примушування військовополоненого чи іншої особи служити у збройних силах ворожої сторони; взяття заручників тощо. Стаття 8 (2) (b) Римського Статуту визначає «Інші серйозні порушення законів та звичаїв війни, що застосовуються до міжнародних збройних конфліктів згідно встановлених меж міжнародного права, а саме будь-яке з наступних діянь». Стаття 8 (2) (c) Римського Статуту присвячена діям не міжнародним за своїм характером. Стаття 8 (2) (e) Римського Статуту розкриває «Інші серйозні порушення законів та звичаїв війни, які застосовуються до збройного конфлікту не міжнародного за характером у межах міжнародного права» [1, с. 259-265]. Україна приєдналася до майже всіх міжнародних договорів – міжнародних правил ведення збройної боротьби, серед яких: чотири Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р. і Додаткові протоколи до них 1977 р., Конвенція про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту 1954 р., Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства 1968 р., Конвенція про звичайну зброю 1980 р., Римський Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. та інші. Один із пріоритетних напрямів діяльності суверенної і незалежної України за статтею 3 Конституції України є: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Сучасні українські правознавці стверджують, що «більше не існує істотних розбіжностей з цілої низки правових питань внаслідок політичних та ідеологічних суперечностей [2, с.4]». Так, «істотних розбіжностей» не існує, разом з тим, актуальним залишається проблема гармонізації українського законодавства з Римським Статутом і міжнародним кримінальним і гуманітарним правом. Згідно

статті 18 Конституції України, підтверджується, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права». Стаття 9 Конституції України стверджує: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість, яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». Наведені статті Конституції України стверджують, що національна система права сучасної України є складовою єдиної міжнародної системи права. Окрім цього, у «Висновку Конституційного Суду України» від 11 липня 2001 р. за № 3-в/2001 у справі № 1-35/2001 встановлено, що характер воєнних злочинів «як злочинних згідно зі ст. 18 Конституції України не залежить від приєднання України до Статуту та набуття ним чинності».

З часу гібридної війни проти України навесні 2014 р. проблема воєнного злочину та колаборантства залишається актуальною. Уряд України 17 квітня 2014 р. подав Заяву до Міжнародного кримінального суду відповідно до ст. 12 «Умови здійснення юрисдикції» (3) Римського Статуту як держава, яка співпрацює та визнає юрисдикцію Суду щодо ймовірних злочинів, скоєних на території України з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року. У квітні 2014 року Прокурором Суду було відкрито спочатку попереднє вивчення ситуації на предмет встановлення, «чи відповідає ситуація в Україні встановленим Римським Статутом критеріям для відкриття провадження». Як відомо, 8 вересня 2015 року Уряд України подав другу Заяву до Міжнародного кримінального суду, визнавши юрисдикцію Суду щодо ймовірних злочинів, вчинених на території України, «починаючи вже з 20 лютого 2014 року і надалі». Міжнародний кримінальний суд і Прокурор Суду мали встановити «чи поширюється юрисдикція Суду на події, що мали місце в Україні протягом вказаного періоду, та чи є серед таких подій, такі, що можуть кваліфікуватись як злочини відповідно до Римського Статуту». Тривалий час чинний Кримінальний кодекс України [5] не мав поняття «воєнні злочини», як це визначено за Статутом Нюрнберзького трибуналу, Женевських конвенцій 1949 р. і Додаткового Протоколу I до них 1977 р., Римському Статуті тощо, але у розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України» (статті 109, 110, 110², 111, 112, 113, 114, 114¹) йшлося про злочини, спрямовані на посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, державну зраду, диверсію, шпигунство тощо. У розділах чинного КК України XIX «Злочини проти встановлення порядку несення військової служби (військові злочини)», статті 401 - 435 йшлося не тільки про поняття «військовий злочин» (ст. 401), «дезертирство» (ст. 408), «розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю» (ст. 422), «здача або залишення ворогові засобів ведення війни»

(ст. 427), «добровільна здача в полон» (ст. 430), «злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні» (ст. 431), «мародерство» (ст. 432), а й воєнні злочини, а саме: «насильство над населенням у районі воєнних дій» (ст. 433), «погане поводження з військовополоненими» (ст. 434), «незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею» (ст.435). У розділі XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», статтях 436 - 447 йшлося про воєнні злочини як «пропаганда війни» (ст. 436), «виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436¹), «планування, підготовка, розв'язання та ведення агресивної війни» (ст. 437), «порушення законів та звичаїв війни» (ст. 438), «найманство» (ст. 447) тощо. Під юрисдикцією Міжнародного кримінального суду перебувають міжнародні злочини – геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини, злочини агресії. Правозахисники України вже декілька років з початку «гібридної війни» 2014 р. вимагали від Верховної Ради ухвалити закон про воєнних злочинців, який мав би «гармонізувати українське законодавство» з Римським Статутом та Міжнародним кримінальним та гуманітарним правом. Для України важливо прийняти статті, які розкривають поняття злочинів проти людяності з метою розслідувати такі злочини на національному та міжнародному рівнях. Разом з тим, відомо, що Міжнародний кримінальний суд згідно Римського Статуту розслідує тільки «дії значимих осіб».

Спробуємо стисло розкрити зміст гострої політичної боротьби у стінах Верховної Ради навколо питання про колабораціонізм з агресором, відповідальність за співпрацю з рашистськими окупантами на тимчасово окупованій території України. Сьогодні однозначно можна стверджувати, що гальмували вирішення цієї проблеми не лише зрада деяких впливових депутатів ВР, функціонерів вищих ешелонів української влади серед яких силові структури, урядовці, керівники стратегічних підприємств, а й відсутність політичної волі у більшості депутатів Верховної Ради тощо. У 2015 році під час обговорення Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» передбачалося ввести до статті 111 чинного ККУ кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність, але в останній редакції під час прийняття Закону 15 квітня 2015 р. відповідальність за колабораціонізм за більшістю голосів народних обранців прописана так й не була. А російська агресія проти України продовжувалася тоді другий рік. Бої тривали на Сході нашої держави, рашистами було окуповано більшу частину Луганської і Донецької областей та Крим. Інформаційна війна набирала шалених обертів, й замість того, щоб припинити дискусії у стінах Верховної Ради України про

«надання ЛНР і ДНР особливого статусу», «узаконити амністію» і таке інше, в Україні затягували із прийняттям законів про покарання воєнних злочинців. Навколо проблеми про колабораціонізм і воєнний злочин дискутували на сторінках ЗМІ переважно історики, економісти, журналісти і майже зовсім не чути було саме юристів. З іншого боку, українських юристів за фахом завжди вистачало у Верховній Раді, які працювали над Законопроектами, але, нажаль, у народних обранців все ще не вистачало політичної волі, щоб ці законопроекти про покарання за колабораціонізм стали Законами. Варто згадати хоча б і такий «невдалий» проект за № 7354 від 05.12.2017 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо кримінальної відповідальності за заперечення факту воєнної агресії Російської Федерації до України)». За цим Законопроектом передбачено було доповнити Кримінальний кодекс України новою статтею 442¹ «Публічне заперечення факту воєнної агресії Російської Федерації до України» і встановити кримінальну відповідальність за публічне заперечення факту воєнної агресії Російською Федерацією до України, так само за виготовлення і розповсюдження матеріалів з таким запереченням і т.д. Пропонувалося внести зміни і до статті 216 Кримінально-процесуального кодексу України про надання права здійснювати досудове розслідування цих злочинів слідчим органам безпеки України. Автори Законопроекту акцентували увагу на тому, що «мають місце спроби, провокативні за своєю суттю, заперечити факти воєнної агресії Російської Федерації до України, захвату внаслідок збройної агресії Російської Федерації тимчасово окупованої території України в 2014 році». Таку інформацію поширювали «агенти інформаційного впливу Російської Федерації на Україну», інформаційна атака має на меті «викривлення історичної пам'яті українського народу» тощо. Агресор посягає на одну із базових передумов як збереження суверенітету України, так і відновлення територіальної цілісності нашої держави. Тодішнє Головне науково-експертне управління заперечувало прийняття цих пропозицій, більш того, у своєму «Висновку» прийняття цих пропозицій парламентом вважало юридично неправильним кроком. Діяння «агентів інформаційного впливу» вважало нічим іншим, як формою реалізації конституційного права людини на свободу думки і слова, на вільне висловлення своїх поглядів і переконань. Такі діяння на той час, на думку експертів, не можна розглядати як злочин, оскільки не становлять суспільної небезпеки, необхідної та достатньої для визнання їх злочином». Доволі цинічний висновок. З огляду на збройне протистояння з 2014 року між двома державами, тривання гібридної війни та потужної інформаційної атаки до 24 лютого 2022 року, коли вже під тимчасову окупацію потрапили Луганщина, Донеччина, Крим, це було злочинне зволікання з боку Верховної Ради України та тодішнього уряду України. Це сьогодні – з початку відкритої агресії РФ проти України,

українське населення побачило рівень зради серед вищого керівництва, силових структур, установ і організацій й все, як кажуть, зійшлося, більше не виникає питань – чого саме так, яка причина і т. д.

Протягом 2017 року народні депутати України подали для обговорення у Верховній Раді низку Законопроектів, які стосувалися саме відповідальності за колабораціонізм: Законопроект № 6170 від 09.03.2017 р. «Про заборону колабораціонізму». Його було відкликано 29.08.2019 року. З «Висновку щодо результатів здійснення антикорупційної експертизи проекту нормативно-правового акта» відомо, що, в цілому, у проекті «не виявлено корупційних факторів – проект акта відповідає вимогам антикорупційного законодавства (рішення Комітету від 06.09.2017, протокол № 109)». Комітет відхилив Законопроект № 6170 «Про заборону колабораціонізму», вважаючи, що «вводити кримінальну відповідальність за всі форми колабораціонізму не доцільно. Наявних статей Кримінального кодексу України достатньо для притягнення до відповідальності за такі дії (ст.ст. 111, 258-5 Кримінального кодексу України). Наступний Законопроект № 7425 «Про захист української державності від проявів колабораціонізму» надійшов до Верховної Ради 20.12.2017 р. (альтернативний Законопроект за № реєстрації 7425-1 від 28.12.2017 року «Проект Закону встановлення справедливості та покарання винних у воєнних злочинах по подіям на території Донецької та Луганської областей»), відкликано проект було 29.08.2019 р. Законопроект № 7426 від 20.12.2017 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо колабораціонізму та посилення відповідальності за державну зраду)» теж було відкликано 29.08.2019 р. Від 20 грудня 2018 р. розпочато довготривалий процес обговорення Комітетами ВР Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права. Наприкінці травня 2019 р. його розгляд було перенесено, прийнято в першому читанні лише 06 червня 2019 року. Вдруге цей проект після доопрацювання було одержано Верховною Радою України 29 серпня 2019 р., про що свідчить дата його реєстрації – 29.08.2019 р. Вкотре правозахисники та народні депутати робили спробу ухвалити Законопроект про воєнних злочинців з метою гармонізації Законодавства України з Римським Статутом МКС. Було запропоновано не лише зміни до статей Кримінального кодексу, а й доповнення трьома новими статтями: 31¹ (передбачалося імплементацію інституту командної відповідальності, згідно регламентованої статті 28 Римського статуту), 438-438⁵ (йшлося про усі різновиди воєнних злочинів, передбачених статтею 8 Римського статуту тощо). Головне науково-експертне управління дійшло висновку про доцільність повернення законопроекту на доопрацювання суб'єкту права законодавчої ініціативи, за результатами розгляду у першому читанні, та висловилося за 21 позицію

зауважень та пропозицій. Як на нашу думку, неоднозначними і незрозумілими є зауваження за позицією № 15: науково-експертне управління вважало «юридично некоректним ... вживання терміну «захоплення або знищення природних ресурсів» (ч. 2 ст. 438² КК). Зауваження ГНЕУ супроводжувалося посиланням на підручник «Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – 3-тє вид., пер. та допов. – К.: Атіка, 2009.- С. 174». Виникає питання, а що руйнація агресором будь-яких природних ресурсів у різний спосіб і всіляких мотивацій не підлягає покаранню? За міжнародними Конвенціями жодна держава не має право на чужій території експлуатувати, знищувати біологічні, мінеральні ресурси води, дна і надр тощо. Комітетом Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності було прийнято рішення прийняти цей законопроект в першому читанні за основу, висловлені зауваження та низка пропозицій про доопрацювання положень. Але, як кажуть, не судилося. Друге обговорення законопроекту Верховною Радою України включено було до порядку денного 36-ІХ від 10.09.2019 р. До другого читання законопроекту № 0892 Верховна Рада не змогла внести правки, адже «відбулися дострокові вибори парламенту». Законопроект 0892 знято з розгляду 04.02.2020 р.

Важкий та невдалий шлях проходив Проект Закону України за № 2549 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораціонізм)» від 06 грудня 2019 р. [18]. Мета Проекту – «встановлення кримінальної відповідальності за колабораціонізм, як особливу форму державної зради». Після тривалих обговорень у Комітетах ВР, у березні 2021 р. винесено остаточний вердикт: законопроект «потребує коригування питання співрозмірності санкцій пропонованої статті у порівнянні з аналогічними злочинами в чинному законодавстві» та суттєвого доопрацювання.

А тим часом винним у злочинах, вчинених під час збройного конфлікту на Сході України, вдається уникати кримінального покарання, здебільшого, через відсутність складу відповідних злочинів у ККУ як підстави кримінальної відповідальності. Наполегливо намагались ухвалити й Законопроект № 2689 від 27 грудня 2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм Міжнародного кримінального та гуманітарного права». Ініціатори законопроекту пропонували «привести Кодекс у відповідність до вимог Римського Статуту та Конвенції 1948 року про запобігання геноциду та покарання за нього». З цією метою передбачено внести певні зміни до статті 8 КК, якими запроваджується принцип універсальної юрисдикції щодо злочинів агресії, геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, який вже не буде пов'язаний з місцем вчинення злочину, громадянством, постійним місцем

проживання підозрюваного чи потерпілого, шкодою національним інтересам держави. приймає за стандарт саме статтю 8 Римського Статуту.

Україна й на початку 2023 року не ратифікувала Римський Статут. Й сьогодні залишається актуальним «вивчення міжнародного та вітчизняного досвіду та визначення правового підґрунтя, кваліфікація злочинів колаборантів, пособників», й не лише Другої світової війни 1939-1945 рр., а й російсько-української війни, розпочатої проти України навесні 2014 р.

Цікавою є історія обговорення ще одного Законопроєкту. Так, за рік до розв'язання повномасштабної війни росії проти України, у Верховній Раді України 23 лютого 2021 р. було зареєстровано Проєкт Закону за № 5135 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу». У Законопроєкті пропонувалося передбачити «колабораційну діяльність як самостійну (окрему) форми державної зради, доповнивши КК України ст. 111¹ «Колабораціонізм» та визначивши підслідність органам СБУ відповідної категорії злочинів (зміни до статей 216 та 297¹ КПК України)». Проєкт було відкликано для доопрацювання 01.03.2021 р. та передано для обговорення у Комітетах Верховної Ради України.

Початок повномасштабної агресії РФ проти України з 24 лютого 2022 р., введення воєнного стану в Україні пришвидшили прийняття Верховною Радою України від 03 березня 2022 р. Закону «Про колаборантів». 14 березня 2022 р. президент України Володимир Зеленський підписав Закон про колабораціонізм, за яким передбачено кримінальну відповідальність за співпрацю з окупантами до 15 – ти років ув'язнення. У першу чергу, йдеться про закони: «Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність) (реєстр. № 5143)» та «Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) (реєстр. № 5144), які обидва було одержано Верховною Радою України та зареєстровано від 24 лютого 2021 р. Парламент вніс зміни до Кримінального, Виборчого кодексів України, низки законів, серед яких й № 5143 про ліквідацію політичних партій, уповноважені особи яких були засуджені саме за колабораціонізм. На той час – березень 2022 р. - близько 20 народних депутатів України вже перебували за межами нашої держави! Верховна Рада України 284 голосами дозволила ліквідувати політичні партії, уповноважені особи яких були засуджені за колабораціонізм. На 20 березня 2022 р. РНБО ухвалила рішення зупинити на час воєнного стану діяльність проросійських партій «ОПЗЖ», «Опозиційного блоку», «Партії Шарія», партій «Наші», «Ліва опозиція», «Союз лівих сил», «Держава», «Прогресивна соціалістична партія України», «Соціалістична партія України», «Соціалісти», «Блок Володимира Сальдо». Колишні

очільники та члени цих партій запламовані відвертою колаборацією на тимчасово окупованій агресором Луганщини, Донеччини, Запорізької, Херсонської областей та Криму. Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук 28 березня 2022 р. наголосив, що Закон про колабораціонізм в Україні «вже діє, і нікому з «проросійських яструбів» не вдасться уникнути відповідальності». Згідно змін, внесених до статті 55 КК України, передбачено покарання, яке полягає у позбавленні права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна. Врешті до КК України статті 111-1 внесено зміни, які визначали поняття і форми колабораціонізму, а також відповідальність за такі діяння. Так, колабораційною діяльністю визнається: «публічне заперечення громадянином України здійснення збройною агресії проти України», «здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти», «дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти», «передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням», «добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади», «публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій», «організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором», «добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах» тощо.

Наприкінці вересня 2022 р. до ВРУ від Головного науково-експертного управління надійшов Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» (реєстр. № 8077 від 26.09.2022 р.). Здається, що зауваження експертів є слушними, як і аргументи, що наведені у Висновку експертами: йдеться про основні публічні послуги, які можуть надаватися на тимчасово окупованій території України з метою забезпечення реалізації основоположних прав осіб. Разом з тим, неправомірно спиратися на таку діяльність, посилаючись на законодавство держави-агресора. Після тривалого обговорення в Комітетах ВР Законопроекту за № 8301 від 23.12.2022 р. про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та доопрацювання, 07.02.2023 р. врешті був прийнятий як «ЗАКОН УКРАЇНИ. Про внесення змін до статті 111¹ Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність» [4].

На початку січня 2023 р. до Верховної Ради України надійшов ще законопроект (8301-1 від 05.01.2023). З Пояснювальної записки до проекту цілями й завданнями законопроекту є удосконалення положення статті 111-1 КК України «в частині розширення переліку можливих санкцій за окремі прояви колабораційної діяльності для досягнення мети застосовуваного до винної особи покарання»: пропонувалося додати покарання «штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років або без такого», а «добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупованій адміністрації держави-агресора, - карається штрафом від трьох до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років або без такого та з конфіскацією майна або без такої». Цей альтернативний до проекту Закону № 8301 законопроект, згідно Висновку Комітету з питань освіти, науки та інновацій, пропонував доповнити санкції зазначених частин статті вищим штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян у першій частині та від трьох до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян у другій. Але Комітет не підтримував частину ініціатив основного проекту щодо «виключення добровільності як обов'язкової складової колабораційної діяльності», але в цілому рекомендував Верховній Раді України прийняти цей Законопроект за основу. Головне управління теж пропонувало розширити коло можливих покарань, серед переліку яких повинен бути й штраф; віднести усі колаборантські діяння до категорії злочинів; підвищити розміри штрафу за кримінальні правопорушення, які «передбачені ч.ч. 1,2 ст. 111-1 КК, встановивши у ч. 1 його нижню межу на рівні, не меншому від трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян, який необхідний для визнання відповідного діяння злочином.

Ще один альтернативний законопроект за № 8301-2 було зареєстровано від 09.01.2023. На думку авторів законопроекту, виникла необхідність внести зміни не лише до положень статті 111-1 КК України: переглянути деякі санкції до колаборантів; передбачено посилення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність та значно розширено перелік таких правопорушень (за особництво державі-агресору, за виправдування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників); передбачено запровадження нових санкцій: «штрафу від п'ятисот до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів

доходів громадян (виходячи з встановленого на даний час розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян 17 грн, розмір штрафу становитиме від 8500 до 170 000 гривень) або громадських робіт на строк до двохсот годин, виправних робіт на строк до двох років або арешту на строк до шести місяців, або позбавлення волі на строк до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої». До законопроекту від ГНЕУ Апарату ВР України надійшла низка пропозицій і зауважень, серед яких й такі: не можна звільняти від кримінальної відповідальності за правопорушення тих громадян України, які примусово були призвані до будь-яких збройних сил або збройних формувань держави-агресора; добровільно здалися в полон ЗСУ, правоохоронним органам або іншим військовим і формуванням України. Перехід на бік ворога – це вже державна зрада, це «діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України». Державна зрада – це й шпигунство, й надання будь-якої допомоги іноземній державі, її організаціям, її представникам «в проведення підривної діяльності проти України». Певні пропозиції та зауваження до проекту Закону України про внесення змін до КК України щодо уточнення відповідальності за деякі види кримінальних правопорушень на тимчасово окупованих територіях (реєстр. № 8301-2 від 09.01.2023) зроблені МОН України (запропоновано слова «навчальних закладах (закладах освіти)» замінити словами «закладах освіти, підприємствах, установах, організаціях, громадських об'єднаннях, що провадять освітню діяльність»; частину третю статті 111-1 КК України поширити й на наукові заклади (наукові установи). ВР України після обговорення відправила законопроект № 8301-2 від 09.01.2023 р. на доопрацювання. Разом з тим, народні депутати України, правознавці, серед яких і голова парламентського Комітету з питань правоохоронної діяльності Сергій Іонушас й у 2022 році, й сьогодні визнають, що необхідна робоча група, яка буде вивчати практику застосування відповідної норми статті 111-1 ККУ, яка засуджує за колабораційні діяння [5]. На думку С. Іонушаса, коли вже рік в Україні діє норма статті 111-1 КК, яка передбачає кримінальну відповідальність за колабораціонізм, виникла «низка критичних зауважень з боку державних органів». Він пропонує працювати «або над іншою редакцією, або над комітетським законопроектом», адже, як на його думку, «питання про колаборантів є дуже сенситивне». Сучасна війна рф проти суверенності України у ХХІ столітті породила й «гуманітарну причину» колабораціонізму, коли «деякі люди на окупованих територіях із гуманітарних причин змушені тим чи іншим чином співпрацювати із загарбниками». С. Іонушас сьогодні пропонує «використати як робочий

варіант можливість звільнення від кримінальної відповідальності наших громадян, які змушені були співпрацювати з агресорами з гуманітарних причин і добровільно повідомили українській владі про такі факти. Отже, відкритими залишаються питання, які потребують роз'яснення та обґрунтування їх правомірності: «гуманітарні причини колаборації», «гуманітарна колаборація», «покарання за гуманітарну колаборацію» тощо.

Україна вже позбулася низки розбіжностей в українському Кримінальному кодексі. Правознавцями, ініціаторами законопроектів про колабораціонізм, колаборантів і воєнні злочини прийнятий 3 березня 2022 р. Закон України № 2108-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», який набрав чинності від 15 березня 2022 р. Це ще один крок чинного Кримінального кодексу України, який приведе Кодекс у відповідність до вимог Римського Статуту. Цей Закон спрямований на врегулювання одного з найважливіших питань для України – питання заборони колабораціонізму, визначення поняття колабораціонізму та його форм, покарання за це ганебне явище. Проблема правового підґрунтя, кваліфікації діяльності та злочинів колаборантів з огляду на війну в Україні, є надзвичайно актуальною: із поверненням до України її території гостро виникнуть питання: хто злочинці і що робити із зрадниками, як їх карати тощо. Щоб історія за такими жахливими сценаріями більше ніколи не повторилася. Отже, актуальними залишаються проблеми гармонізації українського законодавства з Римським Статутом і міжнародним кримінальним і гуманітарним правом; «історичний фронт» як потужна сила протистояння і розвінчування доктрини «руського мира»; розвінчування кремлівських пропагандистських фейків за допомогою формату PRO і потужної патріотичної діяльності серед молодого покоління.

Перелік посилань

1. Римський Статут Міжнародного кримінального суду (Рим, 17 липня 1998р.) //Базов В.П. Воєнні злочини: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008.- С. 254-292.
2. Базов В.П. Воєнні злочини: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008.- 336 с.
3. Кримінальний кодекс України. Верховна Рада України 1994-2019. Редакція від 11.01.2019.-213 с. [Електронний ресурс]: Режим доступу: [//https://zakon.rada.gov.u/laws/show/2341-14](https://zakon.rada.gov.u/laws/show/2341-14).
4. Проект вноситься народним депутатом України М.М. ПАВЛЮКОМ. ЗАКОН УКРАЇНИ Про внесення змін до статті 111¹ Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність.

Верховна Рада України постановляє. Голова Верховної Ради України // [Електронний ресурс]: Режим доступу: [//https://itd.rada.gov.ua/billInvo/Bills/pubFile/1605402](https://itd.rada.gov.ua/billInvo/Bills/pubFile/1605402)

5. Верховна Рада України. Сергій Іонуша: Законопроект про колабораціонізм потребує ретельного опрацювання, оскільки це надзвичайно чутливе питання для нашого суспільства. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 16 березня 2023 р. // [Електронний ресурс]: Режим доступу: [//https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/234232.html](https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/234232.html)

Валентин Орлов

в.о. проректора з науково-педагогічної та навчальної роботи
Державного університету економіки і технологій,
кандидат наук з державного управління, доцент
e-mail: orlov_vv@duet.edu.ua, orcid.org/000-0001-9408-9154, Україна

ДЕРЖАВА, ВИПРОБУВАНА ВІЙНОЮ: ІСТОРИЧНІ УРОКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Війна для будь-якої держави є одним із режимів функціонування органів державної влади у особливих специфічних умовах. Цей режим може існувати у формі воєнного стану, який стосується публічно-управлінських процесів всередині держави та має чітко виражений внутрішній характер, вплив на особливі умови функціонування органів влади, реалізації прав і свобод громадян, перебудови механізмів військового управління тощо. Стан війни сьогодні регулюється здебільшого міжнародним правом, і в умовах гібридних війн часто де юре ігнорується, оскільки держави-агресори в такий спосіб намагаються уникнути міжнародно-правової відповідальності, видаючи агресію за спеціальні або інші операції.

В контексті теми цього дослідження цікавим є не стільки юридичний бік війни та її вплив на міжнародний стан воюючої держави, скільки оцінка наслідків війн для публічно-управлінських систем, які фактично в таких умовах опиняються у кризовому стані та адаптуються до таких умов, які в нашому розумінні є екстремальними, тимчасовими, а відтак – специфічними. Дослідження цієї специфіки крізь призму історичної ретроспективи є предметом нашої уваги.

Для демократичної української держави Велика Національна війна (гібридна), що була розв'язана рашизмом ХХІ століття проти Незалежності України – державного суверенітету та територіальної цілісності ще 1 березня 2014 р., є першим подібним випробуванням. Це випробування триває вже десятий рік, розтягнуто у часі, ускладнено гібридним характером збройного та ідеологічного протистояння, політичними процесами всередині держави. Попри таку історичну унікальність, слід визнати наявність історичних паралелей у сьогоднішніх викликах українській державності та подіях Української революції 1917-1921 р.р. [1, 2].

Що ж спільного між двома історичними періодами для української національної держави? По-перше, одна й та сама держава, яка під приводом революційних подій здійснює збройну агресію проти сусідньої держави у момент її політичного зламу. По-друге, гібридний характер дій агресора, заперечення української державності та перетворення її на спотворену форму

колоніального приладку. По-третє, ідеологічне підґрунтя агресії, яке полягає у шовіністичній політиці держави-агресора.

Спільні риси, проте, не виключають й особливостей сучасного стану війни та його впливу на стан системи публічного управління. До таких специфічних рис слід, зокрема, віднести:

- наявність досвіду державотворення у сучасної української держави та такого досвіду у 1917-1921 роках. Фактично тоді процеси державотворення співпали у часі з війною росії проти УНР;

- відсутність підтримки української державності з боку провідних держав світу під час та після першої світової війни. В умовах Великої Національної війни (гібридної) така підтримка – політична, економічна, міжнародна, а з 2022 року і військова, є одним з вирішальних чинників успішного протистояння держави російській агресії;

- сучасний нам етап війни росії проти України характеризується тривалістю за часом, що демонструє внутрішню здатність держави протистояти агресії в першу чергу політично, а з 2022 року й військово. На початку ХХ сторіччя національна українська державність була зруйнована тоталітарною росією фактично за три роки, що свідчить про слабкість національної політичної влади та державних інституцій.

Це лише окремі специфічні риси, які далеко не повною мірою вирізняють нинішній досвід випробувань на міцність української державності та дають можливість узагальнити поняття стійкості держави до аномальних випробувань гібридною війною.

Загалом, стійкість держави та її здатність самою системою публічного управління протистояти викликам гібридної війни має розумітися як інституційна спроможність держави в сукупності її державних органів та інституцій швидко адаптуватися до умов воєнного стану з метою виконання у повному обсязі своїх основних функцій, в умовах війни та військово-політичних, соціально-економічних, культурно-духовних викликів, пов'язаних із нею.

Подібну стійкість сьогодні демонструє не тільки Україна, але й інші держави світу, приміром Ізраїль (в умовах збройного конфлікту), Молдова, країни Балтії, Тайвань (в умовах гібридних загроз з боку відповідно росії та Китаю).

Той факт, що Україна зберегла та продовжує розвивати національну державність в умовах війни, дає підстави стверджувати, що стійкість держави визначає й перспективи її розвитку після завершення війни. Інституційна спроможність державних інституцій після війни має тенденцію до зміцнення в силу таких передумов:

- здобуття успіхів на фронтах війни та перетворення збройних сил на інтегруючий суспільний інститут, який консолідує суспільство та державу;

- держава довела здатність виконати свою зовнішню функцію захисту суверенітету та незалежності, навіть до одержання перемоги, що спричиняє зміцнення її владного потенціалу;
- політична влада довела здатність приймати політичні рішення в умовах невизначеності, чим значною мірою зміцнила не тільки конституційну легітимність, але й інституційну спроможність держави;
- спостерігається зміцнення суспільної національної єдності навколо держави в умовах протистояння спільному ворогу;
- вироблення у суспільстві ідеологічного імунітету до ворожої ідеології, яка використовується як основний інструмент гібридної війни;
- зміцнення економічного потенціалу як наслідок консолідації демократичного світу у протистоянні тоталітаризму в усіх сферах.

В умовах нашої країни, яка водночас із збройною боротьбою торує шлях до повноправного членства у Європейському Союзі, продовжує системні реформи та удосконалення, варто відзначити зміцнення не тільки авторитету держави, але й її реальної спроможності реалізувати в повному обсязі свої функції і забезпечити економічне зростання та відродження України після перемоги. Така ж тенденція властива для Ізраїлю, якому доводиться виборювати право на державність із зброєю, і саме це значною мірою зміцнює державу як основний інструмент забезпечення життєздатності нації.

Перелік посилань

1. Бойко О.Д. Перша війна радянської росії проти УНР 1917–1918 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.history.org.ua/>
2. Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. – Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. / Упорядн.: В. Ф. Верстюк (керівник), О. Д. Бойко, Ю. М. Гамрецький, Г. М. Михайличенко, А. П. Огінська, Т. С. Осташко, В.М. Устименко, Є. П. Шаталіна, О. Й. Щусь, Л. В. Яковлева; Ред. кол.: В.А. Смолій (відп. ред.), В. Ф. Верстюк (заст. відп. ред.), Ю. М. Гамрецький, Б. В. Іваненко, Ю. Ю. Кондуфор, С. В. Кульчицький, Є. П. Шаталіна, О.Й.Щусь, Л. В. Яковлева. НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. К.: Наук. думка, 1997. 424 с.

Ганна Коваль

професор кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету економіки і технологій,
доктор наук з державного управління, професор,
e-mail: koval_gv@duet.edu.ua, orcid.org/0000-0001-5317-6876, Україна

ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна щоденно в непростих умовах, в умовах війни, стверджує свою незалежність. Взявши курс на розбудову демократичного суспільства, українська держава та її майбутнє неможливе без європейського вибору, дотримання існуючих державницьких традицій. Збагачуючи свої уявлення про процеси державотворення в Україні, уявлення про боротьбу українського народу за волю й незалежність, постає необхідність органічного поєднання минулого та сьогодення для майбутнього розвитку.

Авторитетні науковці, практики об'єднують свої зусилля для вирішення найважливіших проблем сьогодення в контексті сучасного державотворення в Україні, що в подальшому впливатиме на відстоювання демократичних засад не тільки в нашій державі, а також у Європі та більшості країн світу.

Становлення української державності стало закономірним наслідком визрівання соціально-економічних передумов, тривалих пошуків, визвольних змагань і напруженої боротьби українського народу за свою свободу і незалежність. Історично склалося так, що основи державотворення в Україні були зорієнтовані спочатку на російську ідеологію, а потім, в радянській період, на загальносоюзну історіографічну спадщину. За певним винятком праці українських дослідників, особливо дореволюційного часу, розглядалися лише як додатковий матеріал, який можна було використати тільки для вивчення окремих проблем історії українського народу. Авторитет в опрацьовуванні методологічної основи історичних досліджень надавався перш за все російським історикам [1].

Аналізуючи праці науковців щодо процесів державотворення, слід виокремити погляди одного з видатних вітчизняних мислителів Феофана Прокоповича, який стверджував, що метою історичних досліджень є правильна передача нащадкам пам'яті про події, необхідність говорити їм правду.

Поступовий перехід від літописання до історичної науки, розвиток козацької історіографії, виникнення наукових праць з історії українського народу позитивно позначилися на подальших процесах державотворення в Україні. Так, праці М. І. Костомарова дозволили нам ознайомитися зі своєрідним політичним, економічним і культурним життям, особливостями національного характеру українського народу. Науковець у своїх працях

демонстрував зв'язок народного життя із розвитком суспільства, обстоюючи при цьому самобутність українського народу.

Говорячи про процеси державотворення в Україні, слід згадати праці М. С. Грушевського, який першим обґрунтував історично-безперервний процес розвитку українського суспільства. Автор застерігав від ідеї державного запозичення і стверджував про те, що потрібно завжди шукати і ніколи не задовольнятися... Державна самостійність – це засіб для досягнення мети, тобто досягнення блага для народу і кожного громадянина.

Розглядаючи стан України у різні історичні періоди її існування, М. С. Грушевський застосовував загальноприйняті критерії державності. Саме аналіз історичних форм української державності наводить вченого на думку про те, що Україна має спиратися в процесі державотворення на історичні традиції української нації.

Державницьке розуміння українського історичного процесу було притаманне Д. Дорошенку, В. Липинському, С. Томашевському та ін., які відстоювали власні погляди на суть історичного процесу, методи і критерії його оцінки з позицій національного консерватизму [6]. Обґрунтовуючи пріоритет держави над інтересами нації, вони вважали найбільш сприятливою і придатною формою державного правління в Україні консервативно-монархічну державу.

Розглянута проблема органічно пов'язана зі становленням українського державотворення в умовах сьогодення. Методологічними ознаками підходів, які сьогодні формуються в процесі висвітлення багатьох проблемно-дискусійних питань нашої історії, є історизм, метод аналізу з загальнолюдських позицій, порівняльно-історичний підхід тощо.

Але складною є проблема розкриття ролі в історичному процесі суб'єктивного й індивідуального. Потребує теоретичного оформлення ставлення до історичних альтернатив з необхідним поясненням, чому були реалізовані ті або інші варіанти, не вдаючись при цьому до перебільшень і пам'ятаючи про властивість сучасного життя до поліваріантності перспектив розв'язання назрілих питань. Дослідженням бракує ще методологічної спрямованості, де чинником слугує державність. Виходячи з цього, зазначимо, що немає ні яких підстав до сумнівів відносно завдання сучасної історичної науки засвоїти теоретико-методологічну базу творчої спадщини минулого, поглибити і затвердити методологічні принципи, які допоможуть відновити історичну перспективу, поширити джерельно-інформаційну основу досліджень і вдосконалити методи їх аналізу.

Основні етапи розвитку українського державотворення:

– IX – перша половина XIV ст. – київсько-руський та галицько-волинський період: виникнення, розквіт та занепад Давньоруської держави;

– середина XIV – XVII ст. – литовсько-руський та польський періоди: втрата незалежності Давньоруської держави, розподіл її земель між Великим князівством Литовським та Польщею;

– середина XVII ст. – друга половина XVII ст. – козацький період: доба Визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького; формування Козацької гетьманської держави;

– кінець XVIII ст. – 1917 р. – бездержавницький період: перебування українських земель у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій;

– 1917-1920 рр. – період визвольних змагань українського народу: доба Центральної Ради, Гетьманату Скоропадського, Директорії УНР, ЗУНР;

– 1920-1991 рр. – радянський період: перебування Української радянської соціалістичної республіки у складі СРСР (утворений 30 грудня 1922 р.);

– 1991 р. – по цей час – період сьогодення.

Даний період має свої особливості.

Як стверджує Л.В. Баличева, канд. іст. наук, доц. (ХНЕУ ім. С. Кузнеця), з початку формування незалежної України основним та важливим завданням було створення економічно-розвиненої, соціально-міцної та політично-стабільної держави» [5].

Після розпаду Радянського Союзу для молодого української держави постало актуальне питання подальшої розбудови сучасної європейської держави. На жаль, визначені урядом стратегічні напрями економічного розвитку України не привели нашу державу до розквіту.

Кінець XX століття ознаменувався різким зубожінням українського населення, різко погіршувався стан здоров'я нації, збільшувалась кількість безробітних. В суспільстві зростає соціальне напруження, населення обурюється ходом політичних реформ тощо. Українці прагнули до стійкої соціальної захищеності, справедливості та рівноправності.

Україна є демократичною, соціальною, правовою державою. А тому необхідно було впроваджувати такі реформи в суспільне життя, які б сприяли розбудові ринкової економіки та сприяли розвитку творчого новаторського потенціалу. Необхідно було впроваджувати нові засади соціальної політики держави.

В 90-х роках XX століття в нашій державі мали місце значне скорочення чисельності населення, збільшення безробіття, особливо серед молоді та осіб найактивнішого працездатного віку, і як наслідок зниження купівельної спроможності, зменшення заощаджень, падіння трудової активності населення, скорочення його природного приросту, збільшення захворюваності тощо. Так смертність перевищувала народжуваність, що призвело до зменшення чисельності населення України з 51,8 млн осіб до 49,9

млн. Крім того, така соціальна незахищеність українського населення призвела до міграції близько 131,1 тис осіб [3, с. 79].

Отже, проаналізувавши розвиток державотворення в першій половині 90-х років ХХ ст., слід зазначити, в державі не було визначено основні напрями соціального та економічного розвитку України.

Протягом другої половини 90-х років ХХ століття було прийнято Указ Президента «Про основні напрями соціальної політики на 1997–2000 рр.» та затверджено «Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу». Ці документи визначали основні напрями соціальної політики, які були спрямовані на відчутне поліпшення матеріального добробуту, забезпечення зайнятості населення, гарантування основних конституційних прав та свобод, реформування системи страхування та адаптацію українського законодавства й стандартів її соціальної політики до європейських. Однак спад виробництва гальмував будь-які зрушення в соціальній сфері.

Суспільство поділилося на дві протилежні за рівнем доходів групи. Де перша – це частина населення з високими прибутками, яка складала 10–12% від загальної чисельності українського населення [3, с. 80]. Друга, протилежна, частина населення (приблизно 80%) мала вкрай низькі доходи, жила на межі, або за межею бідності.

Таким чином, політика України в перше десятиліття незалежності характеризується фрагментарністю та непослідовністю економічних перетворень, відсутністю розуміння важливості соціальних питань. На жаль, така безсистемна реформаторська політика планувалася та проводилася без наукового обґрунтування соціальних аспектів.

Суспільний розвиток не стоїть на місці і процеси державотворення в Україні набирають нових обертів. Ми стали свідками та активними учасниками розбудови новітньої Української держави.

Сучасне українське суспільство – це складне перехідне суспільство, котре потребує системи базових вартостей, чітко окреслених економічних і соціокультурних орієнтацій [4, с. 35].

На початку ХХІ століття питання державності стало одним із пріоритетних питань для України. Процес формування правової держави характеризується рухом людства до свободи, усвідомленим намаганням обмежити державу, змусити її поважати закони та захищати честь і гідність людини як найвищу соціальну цінність.

Отже, в Україні створені були всі передумови для побудови демократичного суспільства, основою якого є свідомо потреба народу брати участь у державних та суспільних справах; наявність в суспільстві міцного правопорядку, непорушної законності та конституційності; затвердження принципу плюралізму думок в усіх сферах життя суспільства і держави; розвиток системи самоуправління народу.

Наша держава, на жаль, знову стала перед самим найстрашнішим випробуванням – війною, яка розпочалася 24 лютого 2022 року. Але якщо знову повернутися в історію, то можемо констатувати той факт, що війна на території України розпочалася ще задовго до 2022 року: російське збройне вторгнення у лютому-березні 2014 року (з подальшим початком тимчасової окупації півострова росією 20 лютого 2014); війна на Сході України (на Донбасі) з квітня 2014 року, яка розпочалася зі створення під прикриттям «народних» виступів спецслужбами РФ терористичних так званих Донецької і Луганської «народних республік» та тривала до початку широкомасштабного вторгнення; широкомасштабне вторгнення Росії в Україну з 24 лютого 2023 року, яке розпочалося після тривалого військового нарощування та визнання росією своїх маріонеткових утворень ДНР та ЛНР як незалежних держав. Російська федерація розпочала новий етап війни проти України – повномасштабний наступ. Ворог здійснює масовані обстріли та бомбардування мирних українських міст та сіл.

Саме, 24 лютого 2022 року, о 5 годині ранку Володимир Путін офіційно оголосив про «спеціальну операцію» в Україні, а насправді ж це було початком звичайнісінького вторгнення на територію суверенної держави.

Російські війська завдають інтенсивні обстріли підрозділів ЗС України та мирних жителів, а також постійно наносять ракетно-бомбові удари по аеродромах, зернохосовищах, складах гуманітарної допомоги, по всій території України. Верховна Рада України вже вкотре одностайно ухвалює запровадження воєнного стану. Більшу частину доби по всій Україні лунають сирени повітряного нальоту.

Дуже важко нашим Збройним Силам України. Їхня мужність вражає весь світ. Так наведу лише окремі факти, які ще раз підтверджують надприродне прагнення наших ЗСУ до Перемоги: до 8 квітня 2022 року Збройні Сили України повністю звільнили Київщину, Житомирщину, Чернігівщину та Сумщину.

Слід зазначити, що 14 квітня 2022 року Верховна Рада України визнала дії, вчинені російською федерацією під час останньої фази збройної агресії російської федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом українського народу. Вказується, що акти геноциду в діях Росії проявляються, зокрема, у вчиненні масових звірств в містах Буча, Бородянка, Гостомель, Ірпінь та інших. Геноцид, влаштований російськими військами в Україні під час російсько-української війни, може стати найбільшим у Європі з часів Другої світової війни.

26 квітня 2022 року за ініціатииви США на авіабазі «Рамштайн» у Німеччині відбулася зустріч глав оборонних відомств та начальників штабів понад 40-а держав світу задля координації збройної допомоги Україні. За підсумками зустрічі де-факто було створено «антиросійську коаліцію».

Німеччина приєдналася до країн-надавачів зброї. Сполучене Королівство та Франція ухвалили постачати в Україну артилерію та зенітно-ракетні комплекси.

Законопроект про ленд-ліз для оборони демократії Україною від 2022 року був прийнятий одногосно в Сенаті США 6 квітня 2022 року і прийнятий у Палаті представників 417 голосами проти 10 голосів 28 квітня 2022 року.

Таким чином, ми сміливо можемо стверджувати, що так звана «спеціальна воєнна операція» росії, (а саме так і називають пропагандисти росії вторгнення в Україну) – це відкритий воєнний напад росії на Україну, що почався в четвер 24 лютого 2022 року, тобто третій етап російсько-української війни, розв'язаної росією 2014 року, участь у якій РФ намагалася заперечувати.

Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції від 2 березня 2022 року засудила дії росії та назвала їх агресією проти України.. Міжнародний суд ООН в Гаазі 16 березня 2022 року зобов'язав росію припинити розпочаті 24 лютого 2022 року воєнні дії в Україні.

Неодноразово різні ЗМІ, західні та українські політики розцінювали накопичення російських військ біля кордонів з Україною з листопада 2021 року як підготовку росії до війни з Україною. В той же час, офіційні представники росії всіляко заперечували у своїх заявах, що росія планує чи має намір напасти на Україну. Практично одночасно збройні сили російської федерації почали неприховане перекидання додаткових військ на окуповані території Донецької й Луганської областей.

Разом з росією війну проти України фактично веде Білорусь: із прикордонних районів завдають ракетних ударів по території України, здійснюють вильоти бойової авіації для завдання ракетно-бомбових ударів по території України, відбувається передислокація війська та його забезпечення.

Завдяки спротиву української армії та сил самооборони вже в перші дні агресії російська армія зазнала значних втрат у живій силі та техніці і продовжує їх тизувати.

У своїй новітній історії, за оцінками українських та міжнародних експертів, росія в жодній війні ще не зазнавала навіть приблизно таких великих втрат за такий короткий час. За визнанням західної розвідки, росія зустріла сильніший, ніж очікувала, опір, що зумовило матеріально-технічні проблеми для її військ, нестачу пального, боєприпасів і продовольства, підірвав бойового духу нападників тощо.

Швидко об'єднання країн світу для допомоги Україні, як і запровадження потужних санкцій проти росії, стало несподіваним ударом для країни-агресора.

З першого дня вторгнення росія порушує правила ведення війни і масово чинить воєнні злочини. Крім того, російська влада веде активну інформаційну війну та застосовує шовіністичну пропаганду.

Отже, сьогодні наша держава випробовується на міцність, а її провідні політичні сили, уряд і громадяни мають виявити волю до незалежності, спроможність долати внутрішні розколи, зовнішні суперечності та війни, бажання й уміння активно і творчо інтегруватися у світ, що динамічно розвивається. Розбудова державності, проведення реформ, побудова громадянського суспільства стають надважливим завданням для українського державотворення.

Процес державотворення в Україні характеризується рухом людства до свободи, усвідомленим намаганням обмежити державу, змусити її поважати закони та захищати честь і гідність людини як найвищу соціальну цінність. Аналіз історичних форм української державності доводить, що Україна в процесі державотворення повинна спиратися на історичні традиції української нації.

Таким чином, формування демократичної держави можливе лише на основі розвинутого громадянського суспільства, в якому тісно взаємодіють між собою держава та громадянське суспільство. При дійсно демократичному режимі держава і громадянське суспільство виступають як рівноправні партнери, як самостійні суб'єкти суспільного життя.

Перелік посилань

1. Україна на шляху державотворення: історія та сучасність: Всеукраїнська науково-практична конференція, 26 травня 2016 р. : [до 25-ї річниці незалежності України] / редкол. : О. І. Черевко [та ін.]; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. Х. : ХДУХТ, 2016. 293 с.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. People [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Лопушняк Г. Стратегія соціальної політики України в контексті проведення економічних реформ / Г. Лопушняк // Демократичне врядування: науковий вісник. 2011. Вип. 8. С. 76-89
4. Медвідь Ф. Українська національна ідея як детермінанта державотворчих процесів. Політичний менеджмент. №1, 2005. С. 35- 43 [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/medvid_ukrainska.pdf
5. Баличева Л. В. Б20 Соціальна та економічна історія України: від середини XVII до початку XX ст./Л. В. Баличева, Л. Е. Добрунова, Н. Л. Шелкунова. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 158 с.

6. Україна на шляху державотворення: історія та сучасність: Всеукраїнська науково-практична конференція, 26 травня 2016 р. : [до 25-ї річниці незалежності України] / редкол. : О. І. Черевко [та ін.]; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. Х. : ХДУХТ, 2016. 293 с.

Роман Шляхтич

к.і.н., докторант

Дніпровського національного університету ім. О. Гончара

non-residential scholar of the Institute for Visual History and

Education of the Shoah Foundation

e-mail: shliakhtych_rp@kneu.dp.ua, Україна

КАР'ЄР ЦЕГЕЛЬНОГО ЗАВОДУ НА ГДАНЦІВЦІ – ЗАБУТЕ МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ НА КРИВОРІЖЖІ

Період нацистської окупації Кривого Рогу був одним із жахливих періодів в історії міста. Саме в цей час, в жовтні 1941 року, відбувся масовий розстріл криворіжців в районі шахти №5. В той день, в шурфах шахти, знайшли свою смерть близько 2500 місцевих та немісцевих євреїв. А загалом, протягом нацистської окупації в цьому місці було знищено близько 10 тис. містян різного віку, статі, національності та політичних вподобань. Але це було не єдине, на теренах Кривого Рогу, місце масового злочину.

Восени 1941 року на території Гданцівки (сьогодні частина Центрально-міського району Кривого Рогу – Авт.), так само, як і в інших частинах міста, відбувались дискримінаційні заходи по відношенню до єврейського населення. Так, одна зі свідків розповідає, що у період нацистської окупації мешкала недалеко від гданцівського цегельного заводу. Вона бачила, як місцевих євреїв німці зігнали до декількох п'ятиповерхових будинків, які знаходились на території військового містечка, поруч із цегельним заводом. Їх концентрували у порожніх квартирах, з яких встигли виїхати мешканці[1].

В цій же місцевості знаходився і сумновідомий табір для військовополонених. Спочатку це був дулаг №162, а з жовтня 1941 року – шталаг №338[2, с. 123]. Згадки про цивільних євреїв, які утримувались у цьому таборі, знаходимо також у свідченнях і колишніх бранців. Перше, що вони запам'ятали з табору, це оркестр, який їх зустрічав при в'їзді восени 1941 року. Так, Яків Грінштейн, якого німці разом з товаришами схопили в селі Томаківка згадував, що вони, навіть, думали що їх привезли до своїх, адже їх зустрічав оркестр, який грав радянський військовий марш[3, segment 30]. Поглиблює його покази Бен'ямін Якубов, який перебуваючи в таборі як військовополонений бачив, що восени 1941 року до табору приводили євреїв, цілими сім'ями, і перше, що їм зустрічалось в таборі був оркестр, який грав веселі пісні [4, segment 38]. Отже, на території колишнього військового містечка в межах якого пізніше був сформований шталаг 338, перебувало єврейське населення, яке концентрували тут німці для подальшої страти.

Цих євреїв відразу після потрапляння до табору розподіляли на три групи. Жінок, чоловіків та дітей замикали в різні приміщенням. Першими, через

декілька днів перебування у таборі, вбивали дітей, їх вантажили в газонвагени, після цього машини від'їжджали, а повертались вже порожніми. Жінок та чоловіків розстрілювали невдовзі після вбивства дітей. Розстріли відбувались на території табору, а щоб інші військовополонені їх не чули оркестр грав музику[4, segment 38-41]. Крім того, цивільних євреїв з табору також розстрілювали і в кар'єрі цегельного заводу, який був поруч зі шталагом.

Про те, що розстріли єврейського населення відбувались в цьому місці знаємо, переважно, зі свідчень очевидців. Частина з них вміщена у документах «Надзвичайної державної комісії з документації злочинів вчинених нацистами на окупованих територіях» так званої НДК. Також про розстріли в кар'єрі цегельного заводу розповідали свідки опитані командами Yahad-In Unum, а також USC Shoah Foundation.

Є згадки про розстріли в цьому районі і в німецьких архівних документах. Так, під час допиту керівника поліції безпеки та СД в Дніпропетровську Басовіца-Бера, він свідчив, що 22 жовтня 1941 року в районі цегельного заводу на Гданцівці була розстріляна група євреїв[5, р.77]. Про те, що в цьому районі відбувались неодноразові розстріли ув'язнених, в тому числі і євреїв свідчили і місцеві поліцаї. Так, поліцай Т. Школяр свідчив, що утримуваних в'язнів з камер криворізького СД виводили вночі на розстріл. Ці розстріли відбувались в районі цегляного заводу [6, арк. 105]. Отже, кар'єр цегляного заводу був ще одним місцем в якому відбувались масові страти криворіжців протягом нацистської окупації. А перші, відомі сьогодні розстріли, у цьому місці відбулись вже в вересні 1941 року.

Про механізм цих розстрілів розповідали свідки, опитані комісією НДК після звільнення Кривого Рогу. Спочатку, готували яму, її, як правило, копала група в'язнів шталагу (10-15 осіб). На наступний день до ями під конвоєм гнали велику групу цивільних від 50 до 150 осіб. Це були жінки, діти та літні люди[7, р. 80]. Зазвичай, подібні розстріли проводились рано вранці. Людей не роздягали перед стратою, а лише знімали чоботи, обрізали гудзики та зрізали волосся. Жертв ставили на краю ями, а розстрілювала група з 5-6 осіб. Всі вони були німцями. Загалом, на думку свідка, конвоювала євреїв до кар'єру на розстріл, та охороняла місце розстрілу таборова охорона. Адже, після вбивства вони повертались назад до табору. Ями в кар'єрі копали для кожного розстрілу окремо[1]. Місцеві мешканці розповідали, що таких розстрілів було не менше 10 [7, р.80]. Отже, близько 500 осіб могли бути страчені в цьому місці лише протягом осені 1941 року.

Доволі велика активність розстрілів у цьому місці спостерігалась місцевими мешканцями взимку 1941-1942 років. Так, свідок Фьокла Куришко свідчила, що на «миколаїв день» –19 грудня 1941 р– німці конвоювали до кар'єру 250-300 жінок, дітей та людей літнього віку [7, р. 81]. Цю групу німці

гнули по залізничній колії, вірогідно, з центральної частини міста. Очевидно, цей же розстріл бачила інший свідок – Ольга Небесна. Вона поглиблює покази Ф. Куришко і згадує, що людей роздягали, спускали на дно кар'єру і там біля ями розстрілювали. Вона також розповідала, що в той день розстріляли близько 300 осіб. Всі свідки були впевнені, що деякі групи євреїв у цей час підвозили до місця розстрілу на машинах. Їх було три або чотири чорні вантажівки, із закритими бортами, [7, р. 79]. О. Небесна говорить, про щонайменше п'ять розстрілів, які вона спостерігала протягом зими 1941-1942 років. І знову, насильно залучали до риття ям та закопування трупів військовополонених зі шталягу 338[1].

Сьогодні відомо, що взимку 1941-1942 років місцеві поліцаї активно розшукували євреїв, які залишились в місті після жовтневого розстрілу. Так, зі свідчень поліцейя Г. Белошистова відомо, що в камерах криворізького СД в січні та лютому 1942 року утримувались групи євреїв, загалом близько 100 осіб. Пізніше їх розстріляли, не виключено, що в районі цегельного заводу [8, арк. 46-48].

Деякі разів свідки спостерігали спроби втечі з місця розстрілу. Так, одного разу, чоловіка який намагався втекти, схопили і закрили в дерев'яній будівлі разом з вівчарками. Собаки загризли його на смерть. Інший чоловік хотів переплисти річку Інгулець, яка протікає неподалік. Але на березі заплутався у колючому дроті та був вбитий німцями [9].

До літа 1942 року у Кривому Розі масові розстріли євреїв припинились. Адаже до цього часу єврейського населення в місті вже майже не залишилось. Проте, кар'єр цегельного заводу, використовувався для розстрілів та захоронень жертв нацистського окупаційного режиму до лютого 1944 року. Більше того, тут страчували не тільки криворіжців. Так, мешканка селища на руднику Інгулець Євдокія Терещенко, свідчила, що в ніч на 31 березня 1942 року в її помешкання, увірвались два місцеві поліцаї Іван Анохін та Григорій Мелюхов та заарештували її чоловіка Михайло Терещенка. Деякий час він утримувався у приміщенні Широківської районної поліції і лише 23 квітня 1942 року був відправлений потягом до Кривого Рогу. М. Терещенко було заарештовано в ході масових арештів місцевих мешканців, які відбувались протягом квітня-травня 1942 року. Всіх заарештованих тоді осіб утримували в Кривому Розі, частину з них пізніше відпустили, а інших - розстріляли. Так, згадувана Є. Терещенко стверджувала, що її чоловіка та інших в'язнів розстріляли ввечері 8 червня 1942 року в районі цегельного заводу [10, арк. 93-95]. Отже, принаймні частина ув'язнених у ті ді, були розстріляні саме в цьому місці.

Крім того, за аналогією з шурфами шахти №5 можемо припустити, що сюди продовжували звозити тіла розстріляних та закатованих з криворізького СД, можливо тут ховали і в'язнів шталягу. Загалом, якщо вірити свідкам, за

весь час нацистської окупації, у цьому місці знайшли свою смерть близько 2000 криворіжців та військовополонених, переважна більшість з яких євреї. І тому, щоб приховати власні злочини, німці провели в цьому місці таємну «операцію 1005». Розпочалась ця операція ще у 1942 році, коли очільник СС Г. Гімлер доручив Головному управлінню імперської безпеки та її керівнику Райнгарду Гайдріху зайнятись знищенням трупів у місцях масових розстрілів. В свою чергу, Р. Гайдріх реалізацію цієї операції на окупованих територіях СРСР доручив Паулю Блобелю, який вже був причетним до загибелі сотень тисяч євреїв, в тому числі, і в Бабиному Яру. Ця операція передбачала ліквідацію решток розстріляних людей шляхом їх спалення. Тому, вона була секретною, а всіх місцевих, хто був до неї причетним, німці намагались страчувати. Так, майже повністю були вбиті полонені з Сирецького концтабору, які були долучені до реалізації «операції 1005» на території Бабиного Яру [11, с. 302]. Така ж доля спіткала і військовополонених з криворізького шталагу та в'язнів криворізького СД, яких залучили до цієї операції в кар'єрі цегельного заводу.

У Кривому Розі «операція 1005» розпочалась в жовтні 1943 року. У ті жовтневі дні кар'єр обнесли колючим дротом та замаскували кукурудзяним бадиллям. На дні кар'єру збудували дві або три «печі» в яких спалювали рештки розстріляних людей [1]. Конструкцію цих «печей» можна реконструювати за аналогією з іншими місцями де відбувався цей злочин. Так, на початку проведення операції, у 1942 році, печі робили глибоко під землею, зсередини і ззовні обмуровували і для притоку повітря використовували вентиляційну шахту. Але, такий спосіб не призводив до бажаних результатів. Тому, почали просто складати трупи людей на дерев'яні настили або залізні рейки, адже таким чином можна було одночасно спалювати до 2 тис. трупів [11, с. 306]. Очевидно, у такий спосіб знищували рештки розстріляних людей у Кривому Розі. Декілька днів поспіль в кар'єр ганяли групу військовополонених та в'язнів, які носили туди дрова та бочки з паливом. В цей час над кар'єром був густий чорний дим [7, р.81].

Про стан людей, яких змусили брати в цьому участь, можна дізнатись зі свідчень Н. Потапенко та Є. Дюкаревой. Перша зі свідків, внаслідок проведення «операції 1005» втратила свого брата, а інша свідок – свого чоловіка. Так, зі слів Н. Потапенко її брата арештувала поліція у серпні 1943 року. І вже у жовтні він разом з іншими в'язнями змушений був копати ями в кар'єрі цегельного заводу. Там вони працювали три дні. І коли їх після цього вели назад то Микола Потапенко вже не впізнав сестру, його очі були налиті кров'ю, обличчя бліде. Він йшов, піднімаючи руки в гору, і щось сам собі розповідав. Очевидно, він пережив щось страшне, що змусило до того нормальну людину, зазнати психічного розладу. Так само і чоловік Дюкаревої, який був у тій же групі, що і М. Потапенко, встиг лише

повідомити свою дружину, про те, що їх невдовзі розстріляють [12]. Більше рідні їх не бачили. Обох було страчено в кар'єрі цегляного заводу. Разом з ними були вбиті всі інші місцеві, які не по своїй волі, були залучені до цього злочину.

У такий спосіб німці намагались приховати сліди своїх злочинів та знищити всіх, хто міг про них розповісти. Проте, знищити всі рештки не вдалось, адже восени 1943 року вже йшли бої за звільнення міста. Тому, частина трупів залишилась у землі. Так, вже згадувана свідок Євдокія Дюкарева свідчила, що після звільнення Кривого Рогу щонайменше два рази відбувались розкопки в кар'єрі цегельного заводу. Перші розкопки були 13 червня 1944 року. В цей день було розкопано близько 100 трупів. Вони були сильно обпалені і в землі лежали разом з перепаленими дерев'яними конструкціями. Звичайно, опізнати в такому стані рештки людей було неможливо. Але характер ушкоджень є підтвердженням того, що в цьому місці дійсно відбувалась «операція 1005». Вдруге проводили розкопки 11 листопада 1944 року. В той день були викопані рештки 67 молодих людей. Вони не були обпалені, тому 7 жіночих трупів та 2 чоловічих опізнали родичі і перепоховали на кладовищі. Більше розкопок свідок не пам'ятає, але говорить про те, що в кар'єрі залишилось ще багато ям в яких були рештки вбитих людей [7, р.78].

Отже, кар'єр цегельного заводу в роки нацистської окупації Кривого Рогу використовувався і як місце страти людей, і як місце захоронення жертв нацистського терору. Загалом, в цьому місці знаходились рештки майже 2000 людей. Більша частина цих жертв була знищена в ході «операції 1005», але декого, після деокупації міста, вдалось все ж таки відкопати і навіть ідентифікувати. Проте, в цьому місці ніколи не було жодного меморіального знаку. Більше того, сьогодні там знаходяться руїни чергового радянського довгобуду. І його можна вважати забутим місцем пам'яті у історичному просторі міста.

Перелік посилань

1. Yahad-In Unum's Archives / Testimony n.944U
2. Кривий Ріг: лихоліття 1941-1945 р.р. (2015) / В. В. Стецкевич, В. О. Шайкан, Р. П. Шляхтич, Є. М. Левченко, Кривий Ріг: Видавничий центр ДВНЗ «КНУ», 512 с.
3. Grinshtein, I. (1996, August 22). Interview 19471. Interview by Irena Motkin. Visual History Archive, USC Shoah Foundation. <https://vha.usc.edu/testimony/19471>. Retrieved May 11, 2023

4. Iakubov, B. (1997, June 26). Interview 30618. Interview by Leonid Smilovitsky. Visual History Archive, USC Shoah Foundation. <https://vha.usc.edu/testimony/30618>. Retrieved May 09, 2023
5. Bundesarchiv, B 162/200, band 1, p. 77
6. ДА СБУ м. Дніпро, ф 6(Р), оп. 2, спр.16681
7. Yad Vashem archives, record group M.33, file number JM/19697, Original Signature 7021 - 57– 513
8. ДА СБУ м. Дніпро, ф 6(Р), оп. 2, спр.14293
9. Yahad-In Umum's Archives / Testimony n.943U
10. ДА СБУ м. Дніпро, ф 6(Р), оп. 2, спр. 20557
11. Ангрік А. (2021) «Операція 1005», або зникнення масових поховань / Масові розстріли. Голокост від Балтійського до Чорного моря, 1941-1944, с.300-314
12. ДА СБУ м. Дніпро, ф.4(Р), оп.2, спр.75, т.1, пакет з фотокопіями актів по місту Кривому Рогу, акт №1

Марина Волікова

к.п.н., доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Державного університету економіки і технологій
e-mail: volikova_mm@kneu.dp.ua,
orcid.org/0000-0002-3182-7639, Україна

ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ОЦІНКА ВТРАТ

Актуальність дослідження. Сучасні підходи до висвітлення подій Другої світової війни на сьогодні є як предметом наукових дискусій так й інструментом маніпулювання суспільної думки. Будь-яке протистояння із залученням людських ресурсів тим паче, якщо це глобальний конфлікт, а саме події 80-річної давнини мають широке аспектне висвітлення та інтерпретацію у сучасному науковому дискурсі.

Російська збройна агресія проти України розпочата ще у квітні 2014 року, яка привела до колосальних людських і матеріальних втрат, вплинула на розуміння та трактування «війни» як моменту історії й дала можливість під новим кутом оцінити саме внесок українського народу у загальну перемогу у Другій світовій війні 1939-1945 рр.

Аналіз наукової літератури дозволяє зазначити, що окремі аспекти Другої світової війни на сучасному етапі вивчають та актуалізують такі вчені, як: В. В'ятрович, В.Гриневич, Ю. Макар, В. Шайкан, Р. Шляхтич та зарубіжні науковці Є.Махотіна (Ekaterina Makhotina, Боннський університет), Й. Ганценмюллер (Jörg Ganzenmüller Єнський університет).

Мета дослідження – актуалізувати демографічні наслідки Другої світової війни та визначити внесок українського народу у загальну перемогу.

Виклад основного матеріалу тез. На сучасному етапі історичного розвитку проблема дослідження демографічних та матеріальних втрат перебуває у центрі уваги як закордонних, так і українських науковців. Історики одностайні у своїх твердженнях, якими б не були масштабними руйнування заподіяні росією, найважчим ударом для України є людські втрати. Саме у Другій світовій війні українці понесли найбільше людських втрат приблизно від 8 до 10 мільйонів, а це становило майже чверть усього тогочасного населення України. Так, якщо порівнювати чисельність то це більше, а ніж разом узяті такі держави як Франція, Велика Британія, США. Історики й понині визначають демографічні втрати українців у Другій світовій війні. Враховуючи різні методики розрахунків, вчені вкотре приходять до висновку, що підрахувати з точністю втрати дуже складно, це в свою чергу пояснюється причинами політичного, ідеологічного й технічного характеру.

По-перше, керівництво колишнього СРСР не дуже хотіло інформувати громадськість про реальні людські втрати під час війни, щоб не провокувати паніки серед суспільства. Однак, вітчизняні дослідники вважають, що за роки Другої світової війни Україна втратила лише загиблими понад 4 млн. цивільних осіб. Понад 2,4 млн. осіб було вивезено на примусові роботи до Німеччини, значна частина з яких не повернулася додому з різних причин, але здебільшого зі страху перед можливими переслідуваннями або через непримиренність з тоталітарним ладом на Батьківщині, який не відповідав ніяким нормам прав людини [1, с. 666].

По-друге, для того щоб якимось чином об'єктивніше підрахувати людські втрати, учені вдалися до зіставлень. Так, наприклад, у 109 містах України на початок 1941 р. проживало близько 8,5 млн. осіб, а після звільнення – 3,2 млн. Отож різниця більше, ніж значна, оскільки кількість мешканців тих міст зменшилася на 5,3 млн. осіб. Причинами подібного явища були евакуація на Схід, голод, хвороби тощо. Безумовно, цьому сприяла й екстермінаційна політика німецьких окупаційних властей. Суттєвим виявилось і скорочення сільського населення. Унаслідок каральних акцій з боку німців із лица землі було стерто 250 населених пунктів України разом із їх жителями [1, с. 667].

По-третє, аналізуючи різні статистичні дані та враховуючи різні критерії обліку можна осягнути всю глибину цього складного питання. Усі розрахунки демографів, статистів й зокрема, наукові розвідки істориків дозволяють нам сформулювати загальні уявлення про загальну кількість військових безповоротних людських втрат.

Так, доктор історичних наук, професор Інституту історії України Національної академії наук України Станіслав Кульчицький вважає, що «...про загальний масштаб втрат свідчить зниження чисельності населення УРСР на 14 275 тис. осіб. Значна частина з них – це безповоротні втрати. Фронтіві втрати – понад 3 мільйони військовослужбовців; втрати радянських та антирадянських партизанів у боротьбі між собою й з окупантами; втрати цивільного населення під час бойових дій, через виснаження та хвороби, від терору окупантів. Також, науковець звертає увагу на той факт, що «Всі наші дискусії з приводу участі України і росії у Другій світовій війні за останні півтора роки набули зовсім іншого виміру. Зараз ми маємо шанс на історичну правду. Але це дається великою кров'ю. І ця кров проливається й зараз...»[2].

Ми у своєму дослідженні також поділяємо думку голови Українського інституту національної пам'яті Володимира В'ятровича. Історик, переконаний, що «...нині – саме час й Україні почати вибудовувати своє бачення Другої світової війни, і вшановувати жертв цієї війни «не по-радянськи»: «Святе місце порожнім не буває. Якщо не буде власного погляду на місце і роль українців у цій війні, нам нав'язуватимуть чужі погляди».

На думку вченого, цей процес буде нелегким, але через нинішні події на Україні він має пришвидшитися і стати зрозумілішим для пересічних українців. «Розуміння того, що війна – це не проста гра, де є лише наші та німці, прийшло тільки тепер, коли ми знову зіштовхнулися із справжньою війною» [3].

Висновки. На сьогодні велику дослідницьку роботу, а саме облік демографічних втрат українців упродовж 1939-1945 років здійснюють співробітники Національного музею історії України у Другій світовій війні. Завдяки пошуковим зусиллям вони наповнюють новими даними документальний фонд з обліку людських військових втрат України, а це архівне зберігання, яке налічує понад 9119 справ. Значні демографічні втрати українців під час Другої світової війни мають бути уроком та нагадуванням для світової спільноти, яка вагається у прийнятті військово-політичних, правових, економічних рішень щодо держави-агресора росії. Відтак, увесь цивілізований світ повинен демонструвати єдність та взаємопідтримку задля досягнення спільної мети – безпечного і процвітаючого майбутнього, яке неможливе без миру і поваги до людських цінностей.

Перелік посилань

1. Енциклопедія історії України. Том 1. Київ, Наукова думка, 2003. 688 с.
2. Україна Крізь Віки. У 15-ти Тт. – Т. 11. Кульчицький С. В. Україна Між Двома Війнами (1921-1939 Рр.). За Заг. Ред. В. Смолія. НАН України. Інститут Історії України. Київ, Альтернативи, 1999. 336 с.
3. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених. В. В'ятрович, Р. Грицьків, І. Дерев'яний, Р. Забілий, А. Сова, П. Содоль. Львів, Центр досліджень визвольного руху, 2007. 352 с.

СЕКЦІЯ 1, 2
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ
ВІЙНИ (1939-1945 РР.) І «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» РАШИЗМУ В
XXI СТОЛІТТІ ПРОТИ СУВЕРЕННОЇ УКРАЇНИ. МЕТОДОЛОГІЯ,
МЕТОДИКА, ДжЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ІСТОРІОГРАФІЯ
ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ І СУЧАСНОЇ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В XXI СТ.

Модератори:

Шайкан Валентина, професор, д. і. н., в. о. зав кафедри соціально-гуманітарних наук;

Гончаренко Олена, доцент, к. філолог. н.;

Дутчак Руслан, в. о. директора ННЮІ, к. е. н.

Державний університет економіки і технологій

Іван Копайгора

професор кафедри права

Державного університету економіки і технологій,

кандидат юридичних наук,

Державний уповноважений Антимонопольного комітету України

Ірина Копайгора

Державна уповноважена Антимонопольного комітету України

кандидат юридичних наук, доцент

e-mail: kopaygora_id@duet.edu.ua

ЗАГАРБНИЦЬКА СУТНІСТЬ І МЕХАНІЗМ ФАШИСТСЬКОЇ
ДИКТАТУРИ В РОСІЇ

Друга світова війна, в якій взяли участь 61 країна, серед них і Українська РСР як складова частина СРСР, належить до тих, що визначили шлях світової історії в другій половині ХХ ст. і продовжує свій розвиток і на початку ХХІ ст.

Війна розколола і історію нашого народу на три епохи: довоєнну, воєнну і післявоєнну. Її вплив не припинено і до теперішнього часу. Це призвело до розколу нинішнього суспільства, де склалося три групи різних прибічників. Перша група вважає, що війна справедлива, визвольна. Друга група вважає, що ця війна не була «українською» та «вітчизняною», а навпаки – загарбницькою щодо України. Третя група до цього питання ставиться байдуже.

Внаслідок ідеологічних факторів, повноцінної історії Другої світової війни як в СРСР, так і в Україні, до теперішнього часу не створено. Історію завжди пише переможець. Таким переможцем став СРСР, який і написав псевдоісторію, в якій прославляв російських солдат, ігноруючи участь інших народів Союзу.

Таке висвітлення війни пізніше дало можливість Президенту російської федерації путіну стверджувати те, що росія і сама могла перемогти німецький фашизм.

Але в своїх виступах диктатор не згадує про те, що фашистський меч кувався в СРСР. Так, в 1923 році СРСР попри заборону Версальського договору 1918 року [1, с.305] надав Німеччині свою територію, обладнання і техніку для навчання і розробки нової німецької техніки.

Окрім того, СРСР врятував і військовий флот Німеччини, надавши притулок кораблям у портах Норвік, Мурманськ, Архангельськ.

Протягом тривалого часу Союз передавав Німеччині зерно, руду, нафту, лісоматеріали та іншу сировину. Німеччина ж постачала СРСР станки для оборонної промисловості.

Тут доречно відмітити і той факт, що останній радянський потяг з зерном пройшов через станцію Брест за декілька хвилин до агресії [2, с.16].

Підписаний 23 серпня 1939 року радянсько-німецький договір про ненапад, по суті був загарбницьким, агресивним, так як дав право СРСР право на захоплення усієї Прибалтики, Західної України, Західної Білорусії, частини Фінляндії.

21 червня 1941 року о 20 годині у всіх військах вторгнення був оголошений наказ Гітлера «До солдат східного фронту», в якому було встановлено час нападу на СРСР. В самому наказі стверджувалося, що причиною східного походу є порушення німецького кордону радянськими літаками, обстріл німецьких територій, порушення прав німців, які в той час проживали на території Саратовської області. Тим самим, Гітлер намагався перекласти провину за агресію на її жертву – Радянський Союз – і погрожував стерти це поняття з географічної карти.

Вогняний вал пронісся територією України двічі. Як при наступі, окупації і при відступі німецькі фашисти несли за собою смерть, каліцтво, голод, примусове переселення в Німеччину для роботи на їх підприємствах. Знищували все, що можна було спалити, зруйнувати або підірвати.

Україна стала центром боротьби з агресором. На її території зосереджувалося від 56 до 76% загальної кількості дивізій вермахту [3, с.101]. Саме на території України відбулися великомасштабні операції, які фактично врятували Москву. Такою операцією 1941 року, стала грандіозна танкова битва в районі Луцьк-Броди-Рівне, яка тривали цілий тиждень і де з обох сторін було знищено близько 8 тисяч броньованої техніки. У цій битві

радянські війська втратили більше 4 тисяч танків. Масштаб цієї битви перевищує по своїй важливості відому в історії Курську танкову битву. Але, ця битва відбулася протягом одного дня. Загальна кількість бронетехніки складала близько 5 тисяч одиниць. В цій битві радянські війська втратили 3500 одиниць техніки, а німецькі лише 217 одиниць.

Заслугують на відзнаку Київська та Одеська операції, які безпосередньо зірвали фашистський «бліцкриг».

Але історію пише переможець, який висвітлює події тільки у вигідному для себе значенні. В Радянській історії навіть не згадується про Луцьку танкову Битву, оглядово аналізується Київська та Одеська оборонні операції, возвеличується роль російського народу і зовсім ігнорується участь інших народів у цій боротьбі. На нашу думку, можна припустити, що в даному випадку лжеісторики керувалися відомим висловленням: «ніколи так не брешуть як на війні та на полюванні».

Війна на території України не припинялася 40 місяців – з 22 червня 1941 року до 28 жовтня 1944 року, коли було звільнено останнє місто України – Ужгород. Бойові дії було перенесено на сусідні зарубіжні країни і закінчилися 8 травня 1945 року в Берліні.

Але і День Перемоги російські історики і керівництво СРСР встановили шляхом обману, перенісши цей день на 9 травня. При цьому, в історії навіть і не згадують, що група, яка встановила прапор над Рейхстагом, складалася не тільки з М. Єгорова і М. Кантарія, а був і третій учасник – командир групи, українець, старший лейтенант Олексій Берест.

Ця перемога дозволила СРСР окупувати (в Радянській історії називали «визволити») всі східноєвропейські країни і четверту частину Німеччини та встановити в них режими комуністичної диктатури (так званої «народної демократії»).

Але і цього виявилось замало. Й. Сталін звернув увагу на Японію. Ще під час Кримської конференції одним із пунктів обговорення була участь СРСР у війні з Японією. Й. Сталін пообіцяв долучитися до бойових дій на Далекому Сході через 2-3 місяці після закінчення війни в Європі, але висунув вимоги, згідно з якими СРСР мав отримати колишні володіння й права Російської імперії, втрачені ще під час російсько-японської війни 1904-1905 рр. Обговорювалися питання про повернення військово-морської бази Порт-Артур (нині місто Люйшунь) південного Сахаліну та включення до складу Радянського Союзу Курільських островів. Були ще і інші вимоги [4, с. 332].

У липні 1945 року Японія відкинула вимоги Потсдамської конференції про припинення війни і про капітуляцію. Виконуючи союзницькі зобов'язання, СРСР 8 серпня 1945 року оголосив війну Японії. На нашу думку, для СРСР головним було не участь у боях, а встигнути до поділу «японського пиріга», оскільки всі союзники відмовилися від будь-яких

територіальних вимог від Японії. Війна тривала 24 дні та закінчилася 2 вересня 1945 р. підписанням Акту про капітуляцію Японії на борту американського авіаносця «Міссурі» в Токійській затоці. У складі делегації від СРСР було два генерали. Керівник делегації Кузьма Дерев'янка (уродженець кіївщини) і М. Воронов – генерал авіації. Кузьму Дерев'янку призначили головою делегації тому, що він володів англійською і японською мовами і мав дипломатичний етикет, який був потрібний для встановлення контактів з американським генералом Д. Макартуом. Окрім цих обов'язків, Кузьма Дерев'янка мав і чисто шпигунське завдання. Йому було потрібно ознайомитись з наслідками атомних бомбардувань Хіросіми та Нагасакі. Без всяких засобів захисту він дослідив міста, повернувся в СРСР, зробив відповідні доповіді і 1954 року у віці 50 років помер від лейкемії.

Народи східноєвропейських країн швидко виявили сутність комуністичної диктатури або «народної демократії», почали вести боротьбу за своє справжнє звільнення. Але всі виступи у Німецькій Демократичній Республіці 1949 р., Угорщині 1956 р., Празька весна 1968 р. були жорстоко придушені радянськими «визволителями». Загарбницька сутність проявилася і в 1969 році, коли Радянська Армія пішла визволяти Афганістан, де і застрягла на ціле десятиліття.

Після війни всі фашисти становляться, як не дивно, «антифашистами», а по суті залишаються справжніми фашистами. Новоявлені фашисти знайшли свій притулок і повну підтримку у путінській росії. Головним ідеологом руського фашизму став Іван Ільїн. В теперішній час в фашистській росії публікується безліч його праць, ставляться пам'ятники. Зовсім недавно його прах з помпезними почестями перепоховали у Донському монастирі та поклали квіти.

Для закріплення фашистської диктатури путін запровадив і відповідний механізм її забезпечення. Складовими частинами якого є Державна Дума, ФСБ, Національна поліція, приватні армії, заборона страйків і зборів більше однієї людини, політична партія «Единая Россия». Ідеями німецького фашизму керується і сам диктатор. Як у Гітлера, у путіна вся ідеологія спрямована на насильство, загарбницьке спрямування, ненависть до інших народів і, особливо, до українського. Якщо Гітлер хотів завоювати, а потім ліквідувати СРСР з політичних карт, то такі ж спрямування має і російський диктатор відносно незалежної України. Завдяки потуранню путіна, росія на сьогоднішній день лідирує у світі за кількістю нацистських та неонацистських партій, а також по виданню і реалізації відповідної літератури. Навіть у Державній Думі є торговельні пункти, в яких вільно продаються фашистська література і відповідні посібники [5, с. 321]. Фашистська ідеологія поширюється Росією і в інтернеті, де знаходиться більше тисячі сайтів антисемітського і націоналістичного спрямування. Такого не було навіть у

гітлерівській Німеччині. У путінській росії зростання профашистських настроїв іде поруч з ностальгією за Сталіним. Все частіше йому в різних місцях відкривають пам'ятники. Появу цих пам'ятників пояснюється тим, що Сталін став символом відродження сучасної росії. Фашизм в росії становиться зручною формою брехливо-відновлювальною тінню Російської імперії. Тільки в путінській період відкрито прослідковується стратегія, яка спрямована на світовий перерозподіл. З приходом путіна до влади, росія активно стала проводити підготовку до загарбницької війни в Україні. Ця підготовка почалася з ліквідації боєприпасів на складах України. Був проведений цілий ряд вибухів і підпалів на складах у Запорізькій, Харківській та інших областях, що призвело до втрати багатотисячних тон боєприпасів.

Перша спроба загарбати територію України відбулася у 2003 році спробою захопити острів Тузла. Цей острів розташований у Керченській протоці і є судноплавним проходом з Чорного до Азовського моря. На той час на території Тузли були тільки два будинки відпочинку працівників керченських підприємств. Ніяких військових на острові не було. За таких умов росія почала насипати дамбу, щоб з'єднати Тузлу з росією. Тільки завдяки командуванню прикордонних військ, на Тузлу було переведено 300 прикордонників, які і захистили острів. За такі активні дії прикордонників стали називати «300 спартанців», на честь воїнів легендарної Спарти.

З 2006 року російської анексії чекає молдавське Придністров'я. В 2008 році росія напала на Грузію і окупувала Абхазію і Південну Осетію. Спроба захопити Аджарію провалилася. У лютому – березні 2014 року, росія окупувала Крим, а на Донбасі створила дві квазі-республіки.

24 лютого 2022 року росія розпочала війну проти України, яку назвала «Спеціальною військовою операцією». Виправдовуючи свій загарбницький похід, путін дослівно наслідував Гітлера. Звинувачуючи Україну в тому, що вона нібито обстрілює територію росії, порушує права російськомовних громадян. Що росія бореться з фашизмом і нацизмом в Україні. Тобто, результати агресії поклав на жертву цієї агресії – Україну. Як і Гітлер, путін думав закінчити війну за 3 дні «бліцкригом», давши наказ взяти Київ за 3 дні. Путінські головорізи, маючи вказівку грабувати, вбивати, красти, розгорнули справжній розбійний напад на мирні міста і села. Розбійники були здивовані комфортними туалетами, санвузлами і пральними машинами.

Путінський «бліцкриг» провалився, завдяки єдності, стійкості і героїзму українського народу, який і продовжує важку боротьбу за звільнення окупованих територій разом із друзями і союзниками.

Перелік посилань

1. Шунков В.Н. Оружие вермахта. Минск: Хервест, 1999. 480 с.
2. Словарь иностранных слов. М.: Рус. яз., 1983. 608 с.

3. Семеняно В.И., Радченко Л.А. Великая Отечественная война. Как это было. Харьков – Белгород: Книжный клуб. С. 209. 413 с.
4. Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017. 352 с.
5. Гарик И. Русский фашизм. Харьков: Фолио, 2018. 475 с.

Наталя Гандрабура
вчитель історії Криворізького ліцею №123 КМР
кандидат історичних наук,
e-mail: gandrabura.natali@gmail.com

НАЦИСТСЬКА ОКУПАЦІЙНА ПОЛІТИКА НА ТЕРИТОРІЇ КРИВОРІЗЬЖЯ (1941-1944 РР.)

Нацистам в період Другої світової війни, для досягнення їхніх загарбницьких планів, було важливим забезпечити Вермахт та населення Німеччини необхідним продовольством. Тому окупаційна влада генеральної округи «Дніпропетровськ» розпочала відновлювати функціонування радгоспів і колгоспів, які перейменували в державні та громадські господарства. Також з перших днів окупації вони проводили статистичний облік населення з метою залучення селян до різних робіт. Було визначено тривалість робочого часу для працівників, видавалися розпорядження, що стосувалися оплати праці тощо. Регулювали життєдіяльність місцевого населення чисельні інструкції, вказівки, розпорядження. Ці всі заходи повинні були допомогти окупаційній владі отримати якнайбільший визиск. Так, А. Розенберг розпорядженням від 5 серпня 1941 р. зобов'язав до праці місцеве українське населення віком від 15 до 45 років. Проте, як зазначає О. Г. Перехрест, досить скоро верхня вікова межа дійшла до 65 років, а нижня опустилася до 14 років. Однак на практиці широко використовувалася праця підлітків та людей віком і понад 65 років [1, с. 496]. Зазначимо, що вікові межі працюючих були практично необмежені: до праці залучали, у тому числі і під примусом, буквально усіх працездатних і, особливо, в гарячу пору. Тим паче, що вже 21.11.1941 р. Е. Кох видав спеціальне розпорядження про запровадження обов'язкової трудової повинності для місцевого українського населення та зобов'язав цим виконувати трудову повинність на користь Райху «кожного здібного» й «не зовсім здібних» осіб. У разі ж ухилення будь-якої працездатної особи від «обов'язку праці» окупаційній владі на місцях надавалося право «застосовувати грошові штрафи» або відправляти порушників до «примусового робочого табору». По суті, це було типове закріпачення селян, бо на основі цього документу праця населення на окупантів офіційно вважалася обов'язком, а не добровільним вибором [2, с. 59].

Для контролю за дотриманням порядку створювалися поліцейні формування. Так, Криворізькій сільській районній управі у підтриманні порядку допомагала створена окупаційною владою допоміжна поліція. Працівники поліції, за виконання покладених на них обов'язків, отримували заробітну плату. Зокрема, в управі Криворізького сільського району

начальник поліції отримував 1200 карбованців, старший інспектор – 780 крб., інспектор – 630 крб., рядовий поліцейський – 380 крб. [3, арк.25].

Окупаційна влада зайнялася обліком місцевого населення. Особливо їй цікавили працездатні громадяни. В Дніпропетровському обласному архіві виявлено «Особистий листок», який у двох примірниках повинне було заповнювати місцеве населення. Він включав наступні пункти: «1. Фах по освіті. 2. Чоловік, жінка. 3.Прізвище, ім'я, по-батькові. 4. День народження. 5. Місце народження. 6. Національність. 7. Освіта. 8. Виконуєма робота. 9. Місце роботи, точна назва установи. 10. В якому населеному пункті мешкає. 11. Заробіток: до 21.06.1941 р.» [4, арк.8].

Протягом всієї доби окупації «нові господарі» здійснювали перепис як всього населення, так і, зокрема, працездатного. Як приклад, у громадському господарстві №1 Олександрівської сільської управи Широківського району Криворізького гебіту на 1 вересня 1942 року мешкало 632 особи: 208 дітей – до 12 років, 49 підлітків віком 12-14 років, 305 працездатних осіб – 48 % від загальної кількості [2, с. 62-63]. У червні 1943 р. на теренах сіл Пологи та Озерне Широківського району, також, було проведено перепис місцевого працездатного населення. Як свідчать архівні документи, в Пологах проживало 157 працездатних осіб, а в Озерному – 119 [5, арк.1].

Слід зазначити, що до підневільної праці залучали, в основному, жінок. Таку демографічну картина можемо пояснити тим, що з початком німецько-радянської війни чоловіків мобілізували до лав Червоної армії. Це підтверджують і архівні документи доби нацистської окупації. Так, в травні 1942 р. виконуючий обов'язки генерального комісара округи «Дніпропетровськ» Коєхле в оперативному донесенні зазначав, що заявки на робітників сільськогосподарського сектору Дніпропетровського, Криворізького та Нікопольського гебітів «були задоволені в основному за рахунок жінок» [6, арк.162]. Тож залучали жінок до робіт, які в мирний час виконували чоловіки. На жаль, тоді це стало нормою і звичайним явищем доби окупації.

На початку 1943 року в німецькому виданні «Zentralblatt» («Центральний бюлетень») райхскомісара «України» з'явилися статистичні дані про загальну кількість населення (міст та сіл) райхскомісаріату «Україна». Слід зазначити, що на 1 січня 1943 р. на території сільськогосподарських районів генеральної округи «Дніпропетровськ» проживало 2 143 041 осіб. Як приклад, в Апостолівському районі – 44 800 осіб, в Широківському – 37 900 і в Криворізькому сільському районі – 44 900 [2, с. 64].

Загалом, аналіз комплексу документів дає підстави констатувати, що протягом 1941–1943р.р. в аграрному секторі генеральної округи «Дніпропетровськ» на «нових господарів» змушені були працювати більше одного мільйона осіб (50 % працездатних селян від загальної кількості

населення генеральної округи), віком від 14 до 60 років. У цій системі визиску трудових ресурсів жінки становили більш як 65 % від загальної кількості працездатних [2, с. 65].

Робочий час в сільськогосподарському секторі на території Криворіжжя становив 10-ти, 11-ти, а то й 13-ти годин на добу. Як приклад, керівник Криворізького державного сільського господарства видав розпорядження № 34 від 10.04.1942 р., яким зобов'язував робітників відпрацьовувати по 11 годин на добу [7, арк.3].

Заробітна плата працівників державних господарств нараховувалася від виробітку і кваліфікації. Наприклад, завідувачий майстернею і бригадир отримували по 400 крб., коваль - від 280 до 350 крб., молотобоець - 180 крб., слюсар - від 225 до 300 крб., водій - 200-300 крб., столяр - 200 - 300 крб. Крім того, запроваджувалась і погодинна оплата праці: ремонту колісного трактора - 1 крб. 25 коп., а гусеничного - 1 крб. 50 коп. [7, арк.37]. Окупанти запроваджували й натуральну платню: 300 грамів хлібного пайка, що випікався з ячменю і проса [8, арк.88].

Слід зазначити, що німецька окупаційна влада під приводом заготівлі грабувала місцевих селян. В генеральній округі «Дніпропетровськ», як і в інших округах, господарював начальник III/V відділу центрального бюро сільськогосподарської заготівлі. У кожному адміністративному районі при «керівникові Господарчого командування» діяло «Українське районне бюро заготівлі сільськогосподарської продукції». Ці новостворені заготівельні бюро доводили до відома керівників районів плани поставок всіх видів сільськогосподарської продукції та сировини (як із громадських та державних господарств, так і з приватного селянського сектору), перевіряли виконання в належний строк господарствами районів «доведених до них планів» і контролювали інформацію по планових зведеннях та передавали «їх своєму комендантові» [2, с. 121]. Так, радник військового господарського командування Дніпропетровська Кюне розпорядженням від 26 листопада 1941 р. оприлюднив норми здачі сільгосппродукції: з 1 га засіяної площі 15 т капусти, 9 т моркви, 14 т буряка, 6 т цибулі та 1 тону картоплі, 6 центнерів пшениці, 5 центнерів жита, вівса - 3 центнери, ячменю - 5 центнерів, проса - 2 центнери, кукурудзи - 14 центнера, 2 центнери бобових [5, арк.22].

Власники корів повинні були виконувати план здачі молока в розрахунку від однієї корови: в третьому кварталі 1941 р. - 300 л молока, у 1942 р. річний план складав 600 - 720 л молока, а в 1943 р. - близько 650 л. Річний план здачі м'яса тварин в живій вазі встановлювався у розмірі 300 кг [2, с. 127, 134]. Слід зазначити, що запроваджували окупанти й інші податки та збори. Це лише невеликий приклад нацистської окупаційної політики по відношенню до місцевого населення.

Особиста думка автора тез: тема нацистської окупаційної політики по відношенню до місцевого населення сьогодні є досить актуальною. В 2014 році росія здійснила анексію Криму, розв'язала війну на Сході України. З 24 лютого 2022 року країна-агресор розпочала широкомасштабне вторгнення в Україну: загарбує українські землі, призначає окупаційні органи влади, використовує терористичні методи проти місцевого мирного населення з метою залякування і упокорювання.

Висновки: отже, на окупованих українських територіях в роки німецько-радянської війни нацисти намагалися отримати максимальний зиск. Німецька окупаційна політика, зокрема, включала як залучення до примусової праці всього працездатного місцевого населення, так і вилучення у населення під приводом заготівельної політики сільськогосподарської продукції.

Перелік посилань

1. Перехрест О.Г. Українське село в 1941–1945 рр.: економічне та соціальне становище: монографія / НАН України. Інститут історії України. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. 668 с.
2. Гандрабура Н. Я. Село генеральної округи «Дніпропетровськ» (1941–1944 рр.): визиск, виснаження та наслідки : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Кривий Ріг – Миколаїв, 2017. 263 с.
3. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО). Ф.Р.-2480, Оп.1, Спр.5. Арк.25.
4. ДАДО. Ф.Р.- 2281, оп.1., Од.зб.48. Арк.8.
5. ДАДО. Ф.Р. 2585, Оп.1. Спр.28. Арк.1.
6. Центральний державний архів вищих органів України. КМФ-8. Оп.1. Спр.6. Арк.162.
7. ДАДО. Ф. Р-3300. Оп.1. Спр.1. Арк.3
8. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.62. Оп.1. Спр.186. Арк.88.

Ігор Лисенко

студент ІІІ-22 (Історія, правознавство),
Державного університету економіки і технологій
кафедра соціально-гуманітарних наук
e-mail: itzrony4@gmail.com

«НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО НАПОЛЕГЛИВО І НЕВПИННО БУДУЄ ВЛАСНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДІМ» - РОМАН СОЛЬЧАНИК ПРО ДОЛЕНОСНІ КРОКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Положення про те, що «нове українське суспільство наполегливо і невпинно будує власний європейський дім» є однією з трьох головних тез про доленосні кроки України відомого історика і політолога Романа Сольчаника. Цю тезу можна розібрати на її основні частини і розглянути окремо. Якщо провести такий аналіз, то пояснення потребують наступні частини: «нове українське суспільство» - чому саме воно є новим, яка різниця між минулим і сьогоденням; «наполегливо і невпинно будує власний європейський дім», - що таке «власний європейський дім», і яким чином Україна його буде? А також важливим є питання, що саме заважає нам - українцям на цьому доленосному шляху? **Це і є метою нашого дослідження.**

Виклад основного матеріалу тез. Новим українське суспільство можна назвати через те, що воно самостійно обрало шлях Незалежності. 24 серпня Верховна Рада України підписала Акт про незалежність України. Ми можемо знайти схожу подію в історії нашої держави з універсалами: «Хай буде Україна вільною ... хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям. Хай порядок і лад на Україні дають вибрані все людяним, рівним, прямим і тайним голосуванням Всенародні Українські Збори (Соїм). Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Україні, мають право видавати тільки наші Українські Збори» [1, с. 32], «Віднині Українська Народня Республіка стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського народу» [2, с. 40]. Так, у першому Універсалі ми ще визнали себе «вільною автономною Україною» у силу обставин, не «розриваючи з державою російською», а у четвертому вже назвалися повністю незалежними, адже «петроградське Правительство не пішло нам назустріч і веде далі криваву боротьбу з нашим народом і Республікою» [2, с. 40]. Отже, як на думку автора тез, різниця між ситуацією 1991 року та 1917-1918 років в тому, що у 1991 році український народ після розпаду СРСР одразу проголосив себе незалежним і зробив це, коли не було ще ніяких військових подій на території нашої держави, коли нам не висували ще ультиматумів. І легітимність цього Акту про незалежність було

підтверджено 1 грудня того ж року, коли на Всеукраїнському референдумі «за незалежність» проголосувало 90% всього населення України. Майже вся держава погодилась з тим фактом, що ми є незалежні. Цим референдумом нове українське суспільство сказало «так, ми є Україна і ми є незалежні». Після цього незалежність України почали визнавати на політичній арені. Першими це зробили Канада та Польща.

Минуле суспільство цього не робило, Четвертий універсал був проголошений вже тоді, коли російські та українські більшовики підірвали довіру переважної більшості українського селянства до Української Центральної Ради, а робітничий клас й так вже до цього часу був здебільшого русифікований. Отже, УНР не мала міцної соціальної опори, а частина її лідерів ще й мала прихильність до соціалістичних ідей. За роки радянської окупації України наша національна ідентифікація виросла в рази. Україна та українці пережили жахливий час великих сталінських репресій, геноцид голодоморами й терором. Але навіть за таких подій та випробувань, й це є головним, Український визвольний рух не зник, а продовжував діяти: шістдесятники і дисиденти посилили бажання українців на свою незалежність.

Після Акту про Незалежність ми провели перші вибори Президента України, розпочався процес формування державних символів, встановлення української грошової одиниці. Сучасний прапор України, стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього й жовтого кольорів розвивався на будівлі Верховної Ради і це означало, що розпочався етап відновлення Української держави. Так закладалися основи для створення громадянського суспільства в Україні.

Побудова нового європейського дому – це спроба українців перебазувати свій вектор розвитку в бік Європи та європейських цінностей. За часи, коли українські землі були під владою російської імперії, а потім СРСР, міжнародна політика була повністю підпорядкована московському керівництву. Після 1991 року в українського народу з'явилась можливість, наслідуючи традиції Козацької держави, самостійно здійснювати внутрішню та зовнішню політику, жити у суверенній і незалежній державі. Українці прагнули, намагались потрапити до ЄС, робили різноманітні реформи, щоб відповідати європейським стандартам. У 2017 році Україна отримала безвізовий режим, а у 2022 році, вже під час повномасштабної війни, Україна стала кандидатом до ЄС. Навіть за умов війни, починаючи з 2014 року, в Україні відбувалися та відбуваються реформи: реформування міліції у поліцію, розпочато судову реформу тощо. Але, головна проблема на шляху розбудови «нового європейського дому» в Україні – це постійне втручання північного агресивного сусіда – російської федерації в нашу внутрішню та зовнішню політику. «Сірим кардиналом» в усі часи, як і до війни проти нас,

що намагався змінити наш вектор розвитку, були росіяни. Вони мала багато можливостей для свого впливу у нашій державі: вигідні умови і договори, активну пропаганду про «братські народи» та насадження й/або розстанівка «своїх людей» на високих посадах в державних установах, органах влади України.

Вигідні умови і договори дуже часто ставали причиною економічного зближення і створення нових способів росії тиснути на Україну. Прикладом тому є газові кризи, коли для тиску на внутрішню політику, росіяни піднімали ціни на газ. Так само рашисти могли його миттєво перекрити. Намагались вплинути на рішення суверенної країни, чий суверенітет вони самі визнали, підняттям цін, погрозами припинити ті чи інші договори – ганебний вчинок, цинічної та соціопатичної країни. Сьогодні російська федерація є соціопатичною державою, яка вже давно страждає на «залежність від небезпечних мітів», «комплексу переслідування», яка дійсно «керована деякими дуже дивними людьми», керується «патологічним набором інструментів» для своєї внутрішньої і зовнішньої політики – «політичною технологією», «інформаційною війною», «геополітикою» та «мітом пониження» [3, с. 4].

Пропаганда про так названі «братські народи» і спільну історію, це не звичайний вид пропаганди. З метою поширення лояльності українського народу, були задіяні різні активні дії. В інтернеті й сьогодні поширено відео ще за 2008 рік, де сучасний російський пропагандист Володимир Соловійов наголошує про наступне «...ніякої війни Росії з Україною ніколи не буде. Тому що, будь -яка людина, яка здійснить такого роду акт – є злочинцем...». Зараз він є одним з головних пропутінських пропагандистів, який закликає до винищення України та українців, до застосування ядерної зброї й проти України, й проти Західної Європи і США. Але тоді складалось враження, що він дійсно вірив у те, що казав, адже пропаганда про «братські народи» поширювалась і на території росії. Багато її громадян висловлюють таку думку і сьогодні, що ми були «братські народи», але все зіпсувала «київська хунта» і «нацисти», що прийшли до української влади. Такі судження у світлі потужного зомбування населення росії є «пропагандистським ефектом доміно», люди вірять у рашистську пропаганду і починають самі активно просувати її, навіть не розуміючи цього.

Для розуміння третього механізму впливу, на нашу думку, є всі головні опозиційні партії в Україні, які тривалий час були суто проросійські. У 2006 році партія регіонів пішла в опозицію, коли до влади прийшов український патріот – експрезидент України Віктор Ющенко. Головним успіхом проросійських сил стала влада подвійного «зека» Януковича. Колишній український прем'єр-міністр Азаров навіть не міг розмовляти українською мовою. Завдяки йому і його команді була повністю розграбована,

демлітаризована держава Україна, її зовнішній та внутрішній курс був розвернутий повністю в бік росії. Зміна руху у бік митного союзу за президентства Януковича відкинула нас від ЄС, адже ми не могли бути одночасно членами митного союзу та зони вільної торгівлі Євросоюзу. Це призвело до подій на Майдані. А підписання так званої «Харківської угоди» надало можливостей Росії окупувати Крим. Цей договір продовжив термін перебування чорноморського флоту росії на території Криму, у Севастополі.

Висновки. Сьогоднішні події в Україні – це наслідки тривалої злочинної діяльності «п'ятої колони» в Україні – проросійських замаскованих й не дуже політичних партій та діячів, чия діяльність заборонена від 20 березня 2022 року: «ОПЗЖ», «Опозиційного блоку», «Ліва опозиція», «Партія Шарія», а також партій «Наші», «Союз лівих сил», «Соціалістична партія України», «Держава», «Соціалісти», «Прогресивна соціалістична партія України», «Блок Володимира Сальдо» [4]. Україна та українці довели на увесь світ, що єдині і захищаємо суверенітет і незалежність України. Ми продовжуємо спротив і не піддаємося на зовнішній тиск. Ми і далі будемо відстоювати право України на самостійний розвиток. Повномасштабна війна дуже сильно впливає на українців і підсилює національний рух спротиву, за свободу, від рашистів. Українське громадянське суспільство продовжує наполегливо і невпинно будувати свій європейський дім. І це відбувається в умовах, коли тривають повітряні сирени, гинуть українці, але ж відбуваються економічні, соціальні реформи. І хоча на фоні внутрішніх негараздів, коли зашкалює корупція, виникають проблеми через війну, все ж таки українське суспільство наполегливо протистоїть цим викликам й продовжує боротьбу за Перемогу України на всіх фронтах!

Перелік посилань

1. Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й поза Україноюю суцєю. Ухвалено: Київ. Року 1917, місяця червня (іюня) числа 10. // Матрос Аніслав. Из мороку забуття. 75-річчя Української Народної Республіки. Дніпропетровськ: «Пороги», 1993. С. 32-35.
2. Четвертий Універсал. 9(22) січня 1918 р. // Матрос Аніслав. Из мороку забуття. 75-річчя Української Народної Республіки. Дніпропетровськ: «Пороги», 1993. С. 39-43.
3. Сольчаник Роман. «Хотелось как лучше, а получилось как всегда», або Хіба ми не бачили цього кіна раніше? // Критика. Число 5-6. Травень-Червень 2019. С.2-10.
4. Стефанчук: Закон про колабораціонізм діє, «пересидити» десь війну у «російських яструбів» не вийде. «І вибір тут простий – кожен зараз або боронить цю країну, або воює проти неї» // [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://lb.ua/news/2022/03/28/511409_stefanchuk_zakon_pro.html

Каріна Гайванович

студентка ІІІ-22 (Історія, правознавство),
Державний університет економіки і технологій
кафедра соціально-гуманітарних наук
e-mail: gaivanovich@gmail.com

СЕРГІЙ ПЛОХІЙ ТА ЙОГО БЕСТСЕЛЕР «БРАМА ЄВРОПИ» ЯК ВСЕОСЯЖНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ ПУТІНА

Сергій Плохій - відомий український та американський історик, випускник Дніпровського університету ім. Олеся Гончара, учень професора М. Ковальського, фахівець з української історії XVII-XVIII ст. Вже у віці 33 років історик захистив докторську дисертацію, від 1991 року жив і працював в Едмонтоні (Канада). В 2007 році став директором Українського наукового інституту Гарвардського університету (США).

Причини написання праці «Брама Європи», як, на думку автора бестселеру, полягає в тому, що Україна довгий час боролася за своє право на незалежність. Перебуваючи у складі Російської імперії, а згодом Радянського Союзу, Україна залишалася непоміченою на міжнародній арені і сприймалася як «молодший брат» Росії. Відсутність уявлень у іноземців про країну, що розташована між Східною та Західною Європою, між демократичними цінностями та цінностями «руського мира», змусили науковця до написання та презентації компактної історії України. Саме актуальна політична ситуація на Сході Європи, а саме у її Південно-Західній частині (а це територія України), спонукала Сергія Плохія написати книгу з історії України, орієнтовану на західного читача. Цей науковий доробок вщент розбиває міфологічні уявлення про «братні народи» та простими зрозумілими словами висвітлює українську історію від скіфських воєн до незалежності. Що означає «Брама Європи»? Як на думку історика Плохія, становище України, як «брами», визначили кордони між євразійським степом та східноєвропейським лісостепом (а водночас між осілим і кочовим населенням, між християнством та ісламом), між східним і західним християнством, а також між імперіями. Коли «брама» була відчинена, Україна була мостом між Європою та Азією, а в часи війн та конфліктів перетворювалася на форпост, допомагаючи зупинити «іноземні навали зі сходу та заходу». Рух цих кордонів упродовж століть сприяв формуванню культурних рис та самосвідомості українського народу [1, с. 22-23].

Колишній посол США в Україні Джон Гербст залишив чудовий відгук про цю книгу: «Сергій Плохій пропонує коротку, але всеосяжну історію України, що контекстуалізує сучасну політику pana Путаїна як агресію проти волі

українського народу, а також проти порядку, що встановився наприкінці «холодної війни». Приємна в прочитанні, «Брама Європи» захопить тих, хто добре знайомий з московським викладом фактів, пізнавальною подорожжю минулим України (див.: Перші відгуки про «Браму Європи»). Не менш цікавим є також відгук на працю С. Плохія і професора українських студій Університетського коледжу Лондона Ендрю Вілсона, який назвав книгу «авторитетною та новаторською» (див.: Перші відгуки про «Браму Європи»).

Сергій Плохій намагався з'ясувати, який вплив здійснювала росія на Україну у 90-х – 2000-х роках та яку мету переслідувала, коли втручалась у всі сфери суверенної і незалежної держави. На його думку, Україна в перші роки своєї незалежності часто наслідувала моделі, створені в росії, замість того, щоб розбиратися з власними проблемами. Дане явище було спричинене комплексом меншовартості тогочасних київських еліт, що часто буває в колишніх колоніальних адміністраторів. Економічна катастрофа в 1990х роках змушувала українців виїжджати на місяці і навіть роки в пошуках кращої долі на заробітках в Росії [1, с. 421- 423]. По-друге, неясне майбутнє молодій державі зароджувало в головах людей ностальгію за сірим, але стабільним життям при Радянському Союзі. Потужний вплив росії на політичну ситуацію в Україні особливо відчувався під час виборів у 2004 році. Тодішній вже президент росії путін як справжній мрійник у повернення до колишнього СРСР, наполегливо шукав на політичній арені союзника. Його вибір впав на колишнього губернатора Донецької області віктора януковича. Карально-репресивна пропутінська система за допомогою віроповіданих на початку 2004 року отруїла дійсного претендента на президентську посаду в Україні, потужного опозиціонера Віктора Ющенка. Не без участі росії були сфальсифіковані передвиборчим штабом Януковича результати президентських виборів в Україні. На знак протесту проти сфальсифікованих виборів почалася Помаранчева революція [2]. За задумом росії, це мало б стати початком занепаду України, але сталося навпаки. Помаранчеві події за короткий час не лише об'єднали українців, а й призвели до світового визнання України. Саме кадри з Майдану показали Європі далеку для них країну, яка готова виборювати своє право на свободу [1, с. 429].

Автор праці розкрив й причини Революції Гідності 2014 р. Але попередньо Сергій Плохій висвітлив доленосні для нашої держави події 2012-2013 років. Як відомо, у 2012 році путін проголосив реінтеграцію пострадянського простору одним зі своїх основних завдань. Він прагнув, щоб віроповіданий янукович, якого він підтримував на президентських виборах 2004 та 2010 років, приєднався до очолюваного росією так званого «Митного союзу». Хоч янукович і продовжив термін оренди військово-морської бази в Севастополі, він не погоджувався приєднуватися до союзу з росією і готувався до підписання угоди з ЄС. Вже влітку 2013 року росія почала торговельну війну

з Україною і закрила свої ринки для деяких українських товарів (серед яких була продукція і майбутнього президента України Петра Порошенка). Натомість обіцяла надати кредит в розмірі 15-ти мільярдів доларів для підтримки українського уряду януковича [1, с. 436-437]. Масові демонстрації на Майдані Незалежності змінили план дій росії, яка розпочала підготовку до відкритої агресії проти суверенної і незалежної України.

22 лютого 2014 року путін ухвалює рішення «повернення» Криму, як історично російської території, що «незаконно» була передана Україні після Другої світової війни. Уночі проти 27 лютого «зелені чоловічки» узяли під контроль будівлю кримського парламенту, а російські спецслужби «зрежисували» призначення лідера проросійської партії на посаду нового прем'єр-міністра Криму. Згодом російські війська заблокували українські підрозділи на їх базах. Вже через тиждень було організовано незаконний референдум, що суперечив нормам міжнародного права. Супротивники референдуму залякувалися і викрадалися. 18 березня 2014 р. путін повідомив про повернення Криму, як «перемогу історичної справедливості».

Два варіанти політики росії в Україні. Перший варіант: кремлівська верхівка вимагала «федералізації» України із забезпеченням кожному регіону права вето на підписання міжнародних угод. Росія не тільки хотіла Крим — вона намагалася зупинити рух України до Європи, маніпулюючи місцевими елітами та населенням на сході та півдні країни. Другий варіант: поділити країну, перетворивши південну та східну Україну на нову буферну державу. Контрольоване росією державне утворення під назвою «Новоросія» мало включати Харківську, Луганську, Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку, Миколаївську, Херсонську та Одеську області, що забезпечило б росії сухопутний доступ до анексованого Криму.

Проблема Донбасу та «проект Новоросія»: Донецьк, головний центр регіону, був єдиним українським містом, де етнічні росіяни переважали етнічних українців (48% проти 46%) [1, с. 440]. Багато людей було прив'язано до радянських часів і елементів культури. Це пов'язано з погіршенням соціальної та економічної ситуації після розвалу СРСР. Уряд януковича сіяв ворожнечу між заходом і сходом, приділяючи велику увагу відмінностям у мовному та історичному питанні. Українська криза нагадала світу про анексію Криму Росією в останні десятиліття XVIII століття й створення на півдні України недовговічної російської провінції— Новоросії. Пропутінські пропагандисти намагалися створити власну ідеологію на основі історичного минулого: поширювали міфи про Севастополь, як «ісконно рускій город»

Бачення національного питання рашистською системою та шляхи його «розв'язання»: розвал СРСР – це справжня трагедія для Росії, бо це означало забуття їхньої «могутності»; мета путіна - це об'єднання пострадянських країн в одну імперію; маніпулювання мовним і культурним питанням,

прив'язка мови до національності як дієва «зброя» рашистів; улюблена фраза путіна: *«Россия заканчивается там, где заканчивается русский язык»*.

Особиста думка автора тез. На даному етапі українці мають повністю сепаруватися від всього російського та не поширювати культуру ворога у світі; сепарування від російської культури дозволить нам позбутися закістлявілого комплексу меншовартості, що вселявся в наші голови різними фільмами, серіалами, висловами акторів, співаків. Пам'ятаємо! Мова не є причиною нападу, але й досі залишається фактом для маніпуляцій. Наше завдання: формування національно свідомого суспільства, яке здатне дати відсіч міфологемам рашистів не лише на полі бою, а й в культурному просторі. Україна так і залишається брамою Європи. Особливо зараз, після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022, українська армія не допускає перехід активних бойових дій на територію Європи, відділяє та захищає європейські цінності. Яскраву метафору використав, звертаючись до італійських парламентарів, Президент України Володимир Зеленський: *«Україна для російських військ — це брама Європи. Вони хочуть увірватися. Але варварство не повинне пройти»* [3].

Висновки. Праця авторитетного історика Сергія Плохія познайомила весь світ з Україною, яка все своє існування виборює право на незалежність. Описані події дозволили провести аналіз того, як всю історію незалежності росія втручалася в справи України і як це вплинуло на сьогоднішній день. Ми точно можемо сказати про провал агресивної політики путіністів в плані національного роз'єднання українців. Українці об'єдналися і готові підставити своє плече Європі в скрутні часи. Україну знають у всьому світі! І всі цивілізовані країни підтримують нас у боротьбі за свободу та демократію для всього світу.

Перелік посилань

1. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до Незалежності/ Пер. з англ. Р. Ключко. Харків, 2016. 496 с.
2. Ми йдемо! We are Marching! НаУКМА. Жовтень – грудень 2004 р. Хроніка подій. Авт. світлин: А. Безверха та ін. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2005р.: іл. (2005).Укр., англ.
3. Промова Президента України Володимира Зеленського в Палаті депутатів Італії 22 березня 2022 року. Офіційне інтернет-представництво Президента України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimir-zelenskogo-v-palati-d-73733>

Анастасія Алексієнко
студентка ІІІ-23 (історія, правознавство)
Державний університет економіки і технологій
Кафедра соціально-гуманітарних наук
e-mail: alekseenkonastya4@gmail.com

ГІБРИДНА ВІЙНА 2014 РІК : СВІДОК ПОДІЙ. МОЇ СПОГАДИ ТА ПЕРЕЖИВАННЯ

Дев'ять років тому у лютому 2014 р. розпочалася російсько-українська війна. Держава-агресор порушуючи норми та принципи міжнародного права, двосторонні угоди з Україною, анексувала Автономну Республіку Крим і Севастополь, окупувала окремі райони Донецької та Луганської областей.

Перші масштабні проросійські виступи на сході та півдні України, розпочалися 1 березня 2014 р. у Донецьку, Луганську, Харкові та інших містах. На Донбасі на боці сепаратистів, які сформували незаконні збройні формування долучилися й збройні загони російських найманців. Громадяни росії почали з'являтися у складі керівництва так званих «новостворених республік» ДНР та ЛНР, які в свою чергу не зволікали із захопленням приміщень СБУ, поліції та інших адміністративних будівель. У суспільстві стрімко поширювалась ідея створення держави нового формату «новоросія», до якої мали б увійти південні та східні райони України.

Одним з найважливіших форпостів сепаратистів був Слов'янськ, саме 12 квітня відбулося збройне захоплення російськими найманцями райвідділу поліції та виконкому Краматорська на яких надвечір вже замайорили російські триколори. До кінця квітня російські злочинці зайняли й інші міста України такі як: Донецьк, Луганськ, Горлівку, Дзержинськ (нині м. Торецьк), Краматорськ, Слов'янськ, Лисичанськ, Маріуполь. Тож, з 18 квітня 2014 року російські прапори були встановлені на більшості на захоплених адміністративних будівлях та установах. Але реальність виявилася неблаганною. На окупованих територіях дійсність була зовсім іншою, люди опинилися в заручниках місцевої влади та російської пропаганди. Життя українців-патріотів в окупації було складним й нестерпним, а саме з комендантськими годинами та пропусками. без повноцінного зв'язку з рідними та близькими, яких роками не бачили. Щоб заробити дешевий авторитет, російські найманці проводили серед населення незаконні вибори та псевдореферендуми на підтримку та визнання ДНР та ЛНР, які суперечили загальноновизнаним нормам міжнародного права і Конституції України.

Як тоді так і зараз росіяни прагнуть і прагнули «узаконити» окупацію й будь-якою ціною інтегрувати населення захоплених територій у своє політичне поле. Це настільки важливо до кремля, що вони готові проводити псевдовибори навіть під час воєнного стану, який був оголошений на

захоплених територіях. На нашу думку, організовуючи та проводячи під час активних бойових дій незаконні вибори, росія свідомо ставить під загрозу життя і здоров'я цивільного населення окупованих територій. Такі дії можна розцінювати як порушення основних вимог Женевської конвенції про захист цивільного населення (Женева, 12 серпня 1949 р.) і як такі, що мають ознаки воєнних злочинів.

Не стало винятком і моє рідне місто Торецьк (до лютого 2016 р. - Дзержинськ), яке окупували в квітні 2014 року проросійські найманці. Війна для мене як і для всіх Українців почалася несподівано й трагічно. Дев'ять років тому жоден з нас не міг допустити думки про те, що це може торкнутися моєї родини та рідного краю. Коли моє місто окупували, мені було 8 років.

Як розповідали мені батьки, російська влада чинила безчинство. Стрімко з'являлися триколори на адміністративних будівлях, міліції і навіть хотіли поставити у школах, також була оголошена комендантська година. На площі нашого міста поміж танків розмістили великі колонки, на яких постійно крутили пропагандистські наративи. Від чоловіків, які працювали на шахтах у нічну зміну, вимагали мати при собі документи. А тих, кого зустрічали на вулиці у комендантську годину, відвозили копати окопи на 3-4 дні. Місто було переповнене російськими військовими та технікою. А мені пригадується випадок, коли моєму батькові треба було поїхати по справах, його зупинили на блокпосту й почали погрожувати автоматом. Українських людей позбавили права вибору, право на власне життя. Не буду приховувати, що в місті були й прихильники цієї «нової влади», вони й досі там залишились.

На радість 21 липня 2014 року, зведені підрозділи Сил спеціальних операцій України звільнили від окупантів місто Торецьк. О шостій годині ранку, ми прокинулися від автоматної черги, яка лунала у центрі міста. В той день я вперше у своєму житті почула звуки справжніх пострілів. Пам'ятаю, як мама почала дзвонити знайомим і питати: що сталося?, що відбувається? У відповідь вона почула: «Місто звільняють, нам наші воїни...».

Були миті, коли дуже тряслися вікна і я з братом сиділа під ковдрою на випадок, якщо вилетять склопакети. Коли батьки зрозуміли, що ситуація ускладнюється ми з братом під звуки вибухів бігли до бабусі, щоб сховатися у підвалі. Ми на собі відчули все: і вибухи, і постріли автоматів, і зліт авіації. І вже надвечір 21 липня ЗСУ отримали повний контроль на містом і підняли український прапор такий для нас довгоочікуваний та рідний. Згодом, стало відомо, що операцію провели 41 воїн збройних сил України, за що ми їм безмежно вдячні і вклоняємося, хто причетний до звільнення міста Торецьк.

Не зважаючи на труднощі та окупацію, життя завжди є надзвичайно цінним ресурсом. Наш досвід і події з минулого можуть стати цінним уроком для майбутніх поколінь, котрому належить подолати багато цивілізаційних викликів задля здобуття такої важливої та довгоочікуваної Перемоги України.

Ангеліна Багіян
студентка ІІІ-23 (Історія, правознавство),
Державний університет економіки і технологій
кафедра соціально-гуманітарних наук
e-mail: angelina.bagian@gmail.com

ВПЛИВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАВОВУ СИСТЕМУ: НАСЛІДКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ

Кожна війна залишає свої сліди на суспільстві, економіці, культурі та політиці, і їх наслідки можуть впливати на майбутнє протягом довгого часу. Часом важко навіть уявити який вплив на наше існування мають події, що відбулися в минулому, хай і за багато років до нашого народження. Друга світова, яка тривала з 1939 до 1945 року, мала величезний вплив на світову історію та залишила низку слідів та позначок на всіх сферах життя, які і досі впливають на наше суспільство.

Вплив Другої світової на розвиток країн, у тому числі і України, у подальші десятиліття є предметом наукових досліджень цілих поколінь істориків, політологів та інших науковців. Однак питання залишається актуальним і продовжує викликати інтерес серед дослідників, які перегортають нову сторінку цієї масштабної трагедії, аналізують і переосмислюють досвід у сучасному контексті. За словами Івана Патриляка, доктора історичних наук, наукового співробітника українського центру військової історії, Друга світова війна для України не може бути завершеною, оскільки радянський більшовизм, який був націонал-комуністичним режимом, залишається безкарним. Науковець стверджує, що радянський режим був таким самим злом, як і нацизм, і мав подібний вплив на Україну та її народ. Патриляк наголошує на необхідності визнання злочинів комуністичного режиму та притягнення винних до відповідальності, щоб Україна могла завершити свою історичну боротьбу з тоталітарними режимами.

«Дві держави, які розв'язали Другу світову війну, – це нацистський Рейх і Радянський Союз. Але на шибеницях опинилися лідери однієї держави, а лідери іншої – у теплих кріслах міжнародних організацій... Росіяни сприйняли непокарання як слабкість світу, як те, що вони можуть повторювати свою агресію і злочини» [2].

Насправді, українська земля була одним з основних полів битви в цій війні. Країнці воювали на боці антигітлерівських союзників, як у червоній

армії, так і в лавах західних союзників та в підпільному русі опору, і зробили значний внесок у премогу над нацизмом.

Український історик Володимир Вятрович переконаний, що «В українських реаліях не можна навіть визначити чіткі часові рамки цієї війни. Адже перші бойові дії, які були пов'язані із Другою світовою, почалися не у вересні, а у березні 1939 року на Карпатській Україні. Останні постріли українських повстанців пролунали на початку 1960 року. Можна заперечити, що ці події не були безпосередньо пов'язані із Другою світовою, але справа у тому, що в рамках Другої світової війни в Україні відбулися не одна, а кілька воєн, ареною яких були наші землі» [1]. На думку вченого, так як за підсумками війни українці не отримали незалежність і не стали вільними людьми, то для сучасної України логічніше казати не про визволення, а про вигнання нацистів. Нажаль, ціною перемоги стали надзвичайні людські втрати, і наразі кожна українська родина знає хто такий «окупант».

Окупаційні режими, такі як нацистська Німеччина та радянський Союз, мали значний вплив на законодавство України. Під час Другої світової війни, Німеччина окупувала значну частину України, і встановила свою власну адміністративну систему та закони. Як наслідок, українське законодавство було придушене, а німецькі закони стали обов'язковими для виконання. Нацисти встановили свою власну систему законів і правил, які сприяли їхнім ідеологічним та політичним цілям. Було введено антисемейські закони, які обмежували права та свободи єврейського населення. Також було запроваджено примусову працю, депортації та репресії проти політичних опонентів.

Українська правова система фактично припинила своє існування під час окупації. Німці замінили нашу систему своїми власними нормами, для здійснення ще більшого контролю. Багато українських юристів та судів були вигнані або репресовані, що призвело до знищення правової експертизи та незалежності правової системи. Деякі судді були навіть відправлені до концтаборів, через небажання співпрацювати. Також, багато законодавчих актів було прийнято без врахування міжнародних стандартів та принципів права. Варто зазначити, що у цей період були скоєні чисельні злочини проти людяності, такі як, голодомори, масові вбивства, насильства і тортури.

Варто зазначити, що нацисти використовували правову систему для легалізації своїх злочинів та репресій. По-перше, відбувалися зміни в кримінальному праві, так як під час окупації було введено нові кримінальні закони, які суворо карали опозиційну діяльність та інакодумців. І ось після завершення війни, деякі з цих законів були використані радянським законодавством. По-друге, це звичайно насильство та репресії, через те, що у цей період відбувалося дуже багато засуджень до смертної кари, вбивств, депортацій до концтаборів, ці злочини були засуджені і визнані всім світом

після війни, як злочини проти людяності. Це мало вплив на формуванні подальших правових норм і міжнародного права. По-третє, варто відмітити, що проблема колабораціонізму існувала як і у часи німецької окупації, так і у сучасному конфлікті. Якщо провести аналогію до нашого часу, можна навести приклад про українських суддів, що перейшли на службу до російської правової системи і приймають рішення на користь окупанта, порушуючи цим самим принципи незалежності і справедливості правосуддя. Загалом, вплив німецького окупаційного режиму на теперішнє законодавство України є складним і багатограним. Він яскраво вплинув на розвиток прав людини в країні, а його наслідки можна спостерігати й досі.

З завершенням війни в Україну знов повертається комуністичний режим, який також значно вплинув на законодавство. Партія СРСР контролювала абсолютно всі сфери життя, вона визначала економічну політику, культурні стандарти, освітній зміст, політичну систему та ідеологію країни. Контроль був жорстким, і фактично не допускав жодної опозиції. Це нам говорить про те, що всі рішення приймалися централізовано і зверху, без участі громадян. Також, не варто забувати про такий факт, що у той період відбувалося переінакшення колективної пам'яті про минуле. Декілька відомих прийомів: оминання, фальшування, звинувачення ворогів. Взагалі, спотворення історії в СРСР було поширеним явищем, влада змінювала історичні факти, подавала їх у спотвореному світлі, та пропагувала вигідний їм політичний наратив. Одним з найвідоміших прикладів спотворення історії у Другій світовій було приховання масових злочинів, які вчинили радянські комуністичні війська. Наприклад, масові розстріли польських офіцерів у Катинському лісі 1940 року, були спробою приховати злочини радянського режиму та звинуватити в них нацистську Німеччину. Навіть якщо ми будемо говорити про сучасну росію, то звичка спотворювати історію залишилась і досі. Одним із найвідоміших прикладів спотворення сучасною росією є спроби виправдати анексію Криму. російська пропаганда намагається перекрутити факти і представити цей акт як «захист народу» або «захист російського населення». Однак, все одно міжнародна спільнота визнає анексію незаконною та порушенням міжнародного права.

Особиста думка автора тез: Друга світова мала великий вплив на сучасне суспільство, включаючи політичну, економічну, соціальну та технологічну сфери. Вона також сформувала політику пам'яті та нагадує нам про важливість збереження миру та примирення між народами. Загалом, збереження миру стало основною місією світового співтовариства, це вимагає зусилля та співпраці для всіх країн.

Висновки. Друга світова стала найкривавішим проявом тотальної війни, коли всі його учасники цинічно відкидали закони та правила ведення бойових дій, не розрізняючи, хто перед тобою – армія противника чи цивільне

населення. Трагедія українського народу в роки другої світової, полягала в тому, що на час початку війни він був розділений між кількома державами. Українці, позбавлені власної державності, змушені були воювати за чужі інтереси та вбивати інших українців. Ми пам'ятаємо, яким страшним лихом для українців була ця війна, і не забуваємо, що той на чиему боці справедливість, хто захищає свою землю, завжди перемагає.

Перелік посилань

1. Війна і міф. Невідома Друга світова. Володимир Вятрович. Харків, Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля». 2016. 272 с.
2. Промова Івана Патриляка (Центр досліджень воєнної історії ЗСУ 2022 рік). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/08/28/135252/>

Дарина Ньюенко
студентка ІІІ-22 (Історія, правознавство),
Державний університет економіки і технологій
кафедра соціально-гуманітарних наук
e-mail: dashanyur@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОПАГАНДИ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Нацисти ефективно використовували пропаганду, щоб завоювати підтримку мільйонів німців за демократичного правління і організувати переслідування, війну, і зрештою, геноцид за авторитарного правління. З 1990-х років російська пропаганда повторює ту саму історію, нацьковуючи росіян на українців та інші етнічні народи та спільноти.

Варто зазначити, що нацисти були розумними пропагандистами, які використовували витончені рекламні прийоми і найсучасніші технології того часу для поширення своєї ідеології.

Після приходу до влади, Адольф Гітлер створив у Німеччині Міністерство народної освіти і пропаганди з метою впливу на громадську думку і поведінку. Метою міністерства було успішне поширення нацистської ідеології через мистецтво, музику, театр, кіно, книги, радіо, навчальні матеріали та пресу. Нацистська пропаганда відіграла ключову роль у переслідуванні, і зрештою, знищенні євреїв. Пропаганда розпалювала ненависть і створювала атмосферу байдужості до долі євреїв. В ХХІ столітті, щоб нейтралізувати українських патріотів, російська пропаганда розпочала «спеціальну військову операцію» на території України, розв'язавши війну та геноцид проти українського народу та держави в цілому [1].

Проводячи паралелі між пропагандистською ідеологією Гітлера та путіна, ми знаходимо певні спільні твердження й методи дії, як от ще в 1924 році Гітлер заявляв, «...що завданням пропаганди є не об'єктивне дослідження правди, оскільки це може бути в інтересах ворога, і не подання її масам з науковою неупередженістю, а подання її людям таким чином, щоб вона не була в інтересах ворога» [2, с. 220-221]. Саме тому нацистська пропаганда часто зображувала євреїв як зрадників, які таємно готували провокації, щоб спровокувати конфлікти на етнічному ґрунті. Відтак, нацистська пропаганда мала різні цілі. Німцям нагадували про необхідність боротьби із зовнішніми ворогами та єврейським саботажем. Напередодні антисемітських законів і каральних заходів пропагандистська кампанія створювала атмосферу толерантності до насильства, особливо щодо євреїв. Тож їх мета була реальна та уявна переконати німецьких цивільних і вояків, що євреї були не лише «не людьми», але й небезпечними ворогами німецького Рейху. Режим хотів усіма

засобами здобути підтримку або вимушену згоду з політикою, спрямованою на усунення євреїв з німецьких земель назавжди. Відтак пропаганда була спрямована на здобуття політичної лояльності та поширення так званої расової свідомості серед етнічних німців.

Нацистський режим ефективно використовував пропаганду для мобілізації німецького населення на підтримку своїх завойовницьких воєн аж до повалення самого режиму. Після вторгнення до СРСР нацистська пропаганда, спрямована на цивільне населення, солдатів, поліцію та ненімецький допоміжний персонал на окупованих територіях, підкреслювала зв'язок між радянським комунізмом і європейським єврейством, зображувала Німеччину захисником «західної» культури від «єврейсько-більшовицької загрози» і припускала, що Радянський Союз виграв війну, малюючи апокаліптичну картину того, що сталося б, якби Радянський Союз переміг у війні. Це було особливо актуально після катастрофічної поразки Німеччини під Сталінградом у лютому 1943 року. Прикривання злочинів і масових убивств це була стратегія і тактика Третього Рейху. Так, під час «остаточного вирішення єврейського питання», тобто геноциду європейського єврейства, влада СС у таборах смерті змушувала жертв Голокосту підтримувати обман, необхідний для найбільш ефективного вигнання євреїв з Німеччини та окупованих європейських країн. Концентраційні табори, зокрема адміністрація таких таборів і таборів смерті змушувала в'язнів, багато з яких пізніше були засуджені до смерті в газових камерах, надсилати листівки, в яких стверджувалося, що з ними добре поводяться і що вони живуть у хороших умовах. У такий спосіб табірна адміністрація використовувала пропаганду для приховування злочинів і масових вбивств.

У цих двох війнах є дуже багато спільного та відмінного. Після того, як про злочини, скоєні російськими агресорами в Бучі, стало відомо всьому світу, російська пропаганда активно просувала тезу про те, що армія добровільно вийшла з Київської області. Саме такою мовою російські пропагандисти говорили напередодні засідання Радбезу ООН щодо злочинів окупантів у Бучі. Кремль намагався звинуватити українські сили у катуванні мирного населення. Форми й методи держави агресора залишаються не змінними. Сьогодні пропаганда нашого головного ворога суттєво впливає як на медійну сферу в світі, так і на політичні рішення або заяви під час російсько-української війни.

Особиста думка автора: Обидва авторитарні лідери використовували пропаганду, маніпулювали інформацією та створювали специфічні наративи для досягнення своїх воєнно-політичних цілей.

Висновки: Держава-терорист ніколи не погодиться з тим, що Україна буде незалежною демократичною державою, вільною від російської диктатури. Російська агресія завдала Україні безпрецедентних людських,

територіальних, економічних втрат і з усього модельного ряду міждержавних відносин (не говорячи про війну як таку) залишила Україні на тривалий період лише формат конфронтаційного співіснування з росією – обмеженого, вимушеного, холодного – в залежності від поточної ситуації. Російсько-українська «гібридна» війна не є локальним, периферійним конфліктом. Агресія кремля несе не лише загрозу державності України, її суверенітету, а й єдності ЄС, загалом політичному устрою Європи. Тому вкрай важливим на сьогодні є пошук адекватних, ефективних відповідей, формування спільної політики протистояння російській експансії.

Перелік посилань

1. Яка різниця між Гітлерівською та Путінською пропагандою. Центр протидії дезінформації | Головна сторінка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cpd.gov.ua/main/czentr-protydyiyi-dezinformacziyi-pry-rnb-33/>
2. Hitler A. Mein kampf. London : Hurst and Blackett, 1939. 568 с.

Олександр Бандурко
студент ІС-23 маг (Історія та археологія)
Державний університет економіки і технологій
кафедра соціально-гуманітарних наук
e-mail: fastshowlive@gmail.com

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ТА ПОСОБНИЦТВО - ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВ У ВСІ ЕПОХИ

Колабораціонізм та пособництво були проблемою держав у різні часи нашої історії, особливо для тих держав, які беруть участь у війні. Ця проблема актуальна і в наш час, коли Україна зіткнулася з повномасштабним вторгненням росії, а інші країни або вже перейшли у стан війни, або перебувають на межі вступу у військовий конфлікт.

Мета - дослідити причини та форми колабораційних явищ, а також показати на прикладі матеріалів взаємини українського населення з нацистськими окупантами у період з 1941 по 1944 роки.

З початком Другої світової війни функціонували різні соціальні групи населення, і кожна із них визначала власне ставлення до окупаційного режиму. З одного боку, серед цих груп виділялися колаборанти, які вступали у співпрацю із загарбниками з ідеологічних мотивів. До них можна було віднести тих, хто певним чином віддавав перевагу нацистській ідеології та знаходив у ній своєрідну "підтримку". Добровільні та примусові пособники також виступали на фоні загальної карти, але їхні мотивації та обставини були значно складнішими. З іншого боку, зустрічалися й прихильники радянського уряду та активні учасники українського самостійницького руху, які відзначалися своєю глибокою злагоженістю із духовними та ідеологічними цінностями, сформованими радянських часів.

Необхідно врахувати й той факт, що гітлерівська пропаганда мала значний вплив на психологічний стан цивільного населення та військовополонених. Спільно з тим, якщо звернутися до наявних матеріалів, то відзначається, що цей вплив мав складну структуру, розгортаючись у різних сферах суспільства. Зокрема, атмосфера жаху та розпачу, нагнітаючи напругу, знаходила своє відображення в різноманітних ставленнях і вчинках людей [2].

Також, контексті цієї роботи важливо розповісти про те, як складні події першої половини ХХ століття в Україні сформували різні підходи та погляди серед українського населення. Важливою темою того часу є й взаємодія ООН та УПА, виходячи з обґрунтованого реагування на стратегічне питання – хто є головним ворогом.

На фоні суворой радянської ідеології, діяльність українських націоналістів була цілковито дискредитована, визначивши їх як колаборантів та ворогів

справжнього соціалізму [1]. Натомість на тлі цього усунення в інших частинах світу, особливо в українській діаспорі, ОУН та УПА визнавалися борцями за свободу та незалежність, хоча визнавалися певні труднощі у відносинах з поляками.

Ця дихотомія ставила питання перед українцями щодо їхнього ідентифікаційного вибору, визначення ворога та ролі в подіях того часу. Тож, українці знаходилися у важливому історичному контексті, коли вони не тільки боролися з окупантами, але і шукали своє місце та ідентичність у світі, де геополітичні зміни формували нові реалії.

Важливо також вказати, що внутрішній діалог серед самих українських націоналістів, мав третю точку зору - голоси тих, хто почав сумніватися у рішеннях своїх власних лідерів. Це внутрішнє обговорення визначало різновекторність у підходах і стратегіях, і, нарешті, відображало національну самосвідомість, що формувалася в той період історії.

Немає сумніву, що проблема колабораціонізму залишається актуальною й донині й варта уваги дослідників різних спрямувань. Присутнє також велике різноманіття аспектів цього явища, починаючи від визначення причин і форм співпраці аж до вивчення джерел та поширення колабораційних проявів.

Варто зазначити, що порівняння західноєвропейського й українського колабораціонізму не тільки відзначає особливості українського контексту, але й допомагає зрозуміти це явище в більш широкому значенні в світовій історії. Критика тез про "схильність" українців до співпраці з ворогом виводить обґрунтування цього стереотипу на перелік сумнівних припущень та вказує на необхідність глибшого аналізу національної психології того часу.

Отже, дослідження цього складного історичного питання вже не обмежується суто вузьким підходом до вивчення фактів, тому на сьогодні суспільством актуалізувались низка проблем, які пов'язані не тільки з колаборацією, а й національною свідомістю. Вироблення спільного комплексного підходу до вивчення українського колабораціонізму є викликом ХХІ століття й вимагає подальшого глибокого аналізу та наукової дискусії задля повноцінного осмислення цієї складної історичної проблеми.

Перелік посилань

1. Шайкан В.О. Ідеологічна боротьба в Україні періоду другої світової війни 1939-1945 рр. Монографія / Валерій Олександрович Шайкан / Відп. ред. д.і.н., професор О.Є. Лисенко, Інститут історії України НАН України. Кривий Ріг: «Діоніс» (ФОП «Чернявський Д.О.»), 2010. 436 с.
2. Шайкан В.О. Колабораціонізм на території рейхскомісаріату «Україна» та військової зони в роки Другої світової війни. Монографія. / Валентина Олексіївна Шайкан / Відп. ред. д.і.н., професор О.Є. Лисенко, Інститут історії України НАН України. Кривий Ріг: «Мінерал» АГН, 2005. 466 с.

Ярослава Воронова

студентка ПУА-21 (Публічне управління та адміністрування),
Державний університет економіки технологій
кафедра публічного управління та адміністрування
e-mail: voronova.iaroslava@gmail.com

ЗАГАЛЬНІ ТЕОРІЇ ВІЙНИ ТА МИРУ. СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Упродовж останніх 70 років соціально-політична теорія, яка стосується регулювання збройних конфліктів та миру, набула трансформації та вдосконалення: збагатила концептуальне та методологічне дослідження, а відкриття таких теорій було закріплено як успіх миротворчих операцій, так і прогалинами в діяльності ООН щодо забезпечення миру. Це в свою чергу суттєво вплинуло на корекцію деяких сучасних наукових напрацювань щодо подолання масового насильства в різних країнах [1].

Першим поколінням теорій використовується основне твердження про політичний реалізм щодо підтримання миру: основні автори миротворчого процесу виступають за держави, які допомагають завершити конфлікт міжнародного рівня з іншими країнами засобами дипломатії. Третій суб'єкт процесів регулювання конфліктів займає нейтральну позицію і має на меті забезпечити власний інтерес в даному протистоянні. Країни діють в умиротворчому процесі, в рамках власних можливостей та місця в світовому порядку. За відсутності прямого насильства, такого як припинення вогню, слід вважати критерій успішних миротворчих операцій.

Друга світова війна та бомбардування Хіросіми підштовхнули до появи першого інститута дослідження миротворчості та наукові видання, які сконцентрували увагу на проблеми врегулювання конфлікту. Так, К. Боулдінг, який є професором економіки університету в Мічигані в 1957 році заснував Журнал з врегулювання конфлікту та Центр по дослідженню врегулюванню конфліктних ситуацій. Напрацювання К. Боулдінга були пов'язані, насамперед, із запобігання війнам, які виникали внаслідок проблем в міжнародній системі.

Насправді перше покоління теорії конфлікту та миру здобуло активний розвиток та має зв'язок зі статтею 33 розділу IV Статуту ООН, присвячений мирному вирішенню спорів, і передбачає таке:

1) суб'єкти, що беруть участь в будь-яких конфліктах, продовження яких може загрожувати підтримці миру та безпеки в світі, повинні вирішувати конфлікти шляхом переговорів, посередництва, примирення, судового розгляду, звертатися до регіональних органів або договорів чи іншими мирними засобами на власний розсуд;

2) Рада Безпеки ООН, якщо вважає необхідним, може вимагати від суб'єктів розв'язати їхній конфлікт за допомогою таких способів. [4, с. 43].

Друге покоління теорії миру та конфлікту, в свою чергу, намагається не брати до уваги імперативи Вестфальської міжнародної системи, концентрує увагу на базові людські потреби та структурні причини конфліктів. Однак дебати щодо світової політики в дусі політичного реалізму продовжуються: країни визначаються як агресивні шукачі власних інтересів, а захист території буде пріоритетом, іноді шляхом виключення будь-якої іншої, крім міждержавного засобу врегулювання.

Друге покоління теорії миру та конфлікту кореспондує також появу концепції відновного правосуддя. Відновним правосуддям є теорії справедливості, яка акцентується на відшкодуванні завданої шкоди або яка виявлена злочинною поведінкою, яка реалізується інклюзивними та кооперативними процесами. Альтернативою відновного правосуддя є ретрибутивне правосуддя - класична форма правосуддя, коли держава через переслідування визначає покарання, суд та обвинувачення, а потреби потерпілою сторони злочину відходять на другий план.

Таким чином, друге покоління теорії розширило як методологічний підхід, так і рівень аналізу щодо врегулювання конфлікту, взявши за аксіому позитивно миру, яка є метою конфліктного менеджменту. В той же час вчені конфліктологи та науковці, які досліджували мир є недоволи чисельною та вузькоспеціалізованою спільнотою [3, с. 322].

Процвітання теорії врегулювання конфлікту була безпосередньо пов'язана з характером міжнародної миротворчої діяльності. Перше покоління теорії концентрувало увагу на міждержавних взаємовідносинах та нейтральності ООН, що виступала посередником в припиненні збройного конфлікту. Друге покоління теорії зосереджувала увагу на соціальні причини конфліктів, теорії переговорів та альтернативні засоби вирішення спору. Найголовнішим підсумком теоретичного напрацювання даного етапу стало розуміння, що навіть самий складний та тривалий конфлікт можна і необхідно перетворювати в мирний напрям. В той же час характер миру має мати позитивний, а не негативний напрям. Це твердження знайшло своє продовження в наступних поколіннях теорії конфлікту та миру.

Теорія реалізму та лібералізму в контексті війни та миру. Згідно з теорією реалізму, війна є необхідною складовою міжнародних відносин, оскільки держави завжди прагнуть до збереження своєї влади та впливу.

Теорія конфліктології та її роль у збройних конфліктах. Конфліктологія є науковою дисципліною, яка вивчає причини та механізми конфліктів. Вона допомагає розуміти природу збройних конфліктів та розробляти стратегії їх запобігання та врегулювання.

Теорія справедливої війни та її застосування у сучасному світі. Згідно з цією теорією, війна може бути виправдана лише у випадку, коли вона є останнім засобом для захисту національних інтересів та неможлива будь-яка інша альтернатива.

Теорія міжнародної системи та її вплив на збройні конфлікти - конфлікти виникають через нестабільність та нерівновагу в міжнародній системі, коли держави прагнуть до збереження своєї влади та впливу.

Теорія ресурсів та її роль у збройних конфліктах - конфлікти можуть виникати через боротьбу за ресурси, такі як природні багатства, території чи доступ до ринків.

Теорія етнічних конфліктів та її вплив на збройні конфлікти - етнічні розбрати та конфлікти можуть бути одним із головних причин збройних конфліктів, особливо в багатонаціональних державах.

Теорія суспільно-економічних нерівностей та її роль у збройних конфліктах - конфлікти можуть виникати через нерівність у розподілі багатства та ресурсів у суспільстві.

Теорія міжнародного тероризму та її вплив на збройні конфлікти - терористичні акти можуть спричинити збройні конфлікти через свої наслідки та ескалацію напруги між державами.

Теорія геополітичної безпеки та її роль у запобіганні збройним конфліктам - збереження геополітичної стабільності та безпеки є важливим фактором у запобіганні збройних конфліктів.

Теорія соціального капіталу та її роль у запобіганні збройним конфліктам - наявність сильного соціального капіталу, такого як довіра та співпраця між громадянами, може зменшити ризик збройних конфліктів у суспільстві.

Теорія безпеки стверджує, що мир можливий лише у тих суспільствах, де існує стабільна система безпеки, яка забезпечує захист прав та свобод громадян.

Завдяки розвитку технологій та змінам у політичному та економічному середовищі, сучасна війна стала більш складною та непередбачуваною. Саме тому, сучасні теорії збройних конфліктів допомагають розуміти нові виклики та розробляти стратегії їх запобігання.

Вочевидь, виникнення цих теорій стало наслідком змін парадигм у практичній миротворчій діяльності – вдосконалення методів врегулювання конфліктів, перехід від політики негативного миру до політики трансформації конфліктів передбачав більше широке тлумачення і реінтерпретацію соціальних відносин всередині конфліктних суспільств.

Вивчення сучасних збройних конфліктів починаються не лише в рамках міжнародних політичних правовідносин, а також в межах складного процесу структурних обставин конфлікту - політичні, економічні, соціальні. На даний момент популярними у науковців та фахівців є науково-практичні семінари,

які стосуються переговорів в тексті ненульової суми. Відбувається розвиток теоретичних підходів, які мають відношення до альтернативної форми вирішення спору.

Всупереч традиційній війні та її спрямованості до ідеології та територіальності, локальний конфлікт сучасності, або "нові війни" мають тісний зв'язок з політикою ідентичності. Політична ідентичність складається з партикулярної ідентичності, яка в свою чергу буває мовною, релігійною, національною, клановою. Нова політична ідентичність є в той же час глобальною, транснаціональною та національною. Нові війни ведуться державними та недержавними акторами, а тому важко провести межі між військовими та громадським населенням, при тому традиційна триада держава-військові-громадське населення втрачає своє визначення. У даному контексті проглядається ускладнення щодо збільшення втрат військових, особливо за умови зростання соціального та інфраструктурного видатку державного бюджету, який за сучасних умов супроводжуватиметься кризою в економіці. [2, с. 21].

Особиста думка автора тез. Слід виділяти такі сучасні теорії збройних конфліктів: теорія реалізму та лібералізму, теорія конфліктології та її роль у збройних конфліктах, теорія справедливої війни та її застосування у сучасному світі, теорія безпеки.

Висновки. Проаналізувавши сучасні публікації, які присвячені дослідженню проблемі сучасних теорій конфлікту, виділяємо кілька показників, що запропоновані західними соціологами, класифікувати їх та виділити різні варіанти. Часто пропонують класифікувати варіанти сучасних теорій конфліктів за ознакою соціальних зіткнень, які виступають центральною думкою такої теоретичної побудови. Виходячи з цього, визначаємо такі групи теорій: міжнародний конфлікт; політичний конфлікт; конфлікт в організації та загальна теорія конфліктів.

Перелік посилань

1. Багінський А. В. Еволюція теорій врегулювання збройних конфліктів у другій половині ХХ сторіччя. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (47) 2020. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/229104/228071>
2. Багінський А.В. Теорії модерної держави: війна та кристалізація // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. – Київ; Одеса: Типографія «Айс Принт», 2016. – № 1/2 (29/30). – С. 19-25.
3. Richmond O. A Genealogy of Peacemaking: The Creation and Re-Creation of Order. Alternatives. 2001. 26. P. 317–348.
4. Romsboath O., Miall H., Woodhouse T. Contemporary Conflict Resolution. Polity, 2011. 507 p.

Аліна Якімова

студентка I курсу спеціальності «Історія та правознавство»,
Державний університет економіки і технологій,
кафедра соціально-гуманітарних наук
e-mail: alinayakimova0623@gmail.com

МОЄ БАЧЕННЯ ВІЙНИ ЧЕРЕЗ ІСТОРІЮ БАТЬКА-ВІЙСЬКОВОГО

*Карасенко Миколай Вікторович,
236 батальйон 129 бригада Криворізьке ТРО,
зник біля Новобахмутки 03.04.2023р.*

Мій батько наразі є військовим, стояв на захисті нашої Батьківщини починаючи з 2014 року. Він знав багато історій – як моторошних, так і смішних. Але, мені було дуже важко та моторошно дивитись, як він розповідаючи на спільних родинних зустрічах веселі історії своїми надзвичайно стомленими, червоними очима й такими глибокими, начебто дивився у безодню. Отже, вже тоді я розуміла, що мій татусь назавжди пережив та запам'ятав цю війну – власними очима, він мав такий досвід, який важко описати у повноті. Це складний і тривожний період у житті кожного військового та їхніх родин. Я відчувала, що тато соромився визнавати, що він неодноразово вже пережив страх втрати життя, але він мужньо тримався та відчайдушно захищав нашу українську землю від російських окупантів.

Найболючішим моментом для мене, стали його слова про те, що він вже не зможе жити без війни, що він вже не знає, хто він у повсякденному житті. Це страшно, адже мій батько до цієї жакливої війни був талановитою та творчою людиною! Він малював найгарніші картини і фантастично грав на гітарі! Ось що наробила ця клята війна! Ось як вона скалічила людську долю! Війна не жаліє нікого, я ненавиджу війну і окупанта! Я відчуваю, що війна – це світ, де реальність змішується з жахіттями, де смерть є постійним супутником людини, й лише міцна дружба та сувора дисципліна є для військового стимулом для виживання. Щодня кровопролиття та втрати стають частиною життя наших військових. Саме вони є свідками та учасниками тих вибухів, вогневих спалахів, що знищують щент все навколо. А що, це жахіття залишає у душах тих, кому пощастило вижити? Однозначно, що глибокий та невиліковний біль в душах залишається на все життя. Батько розповідав, як він втрачав своїх друзів, яких вже давно вважав своєю сім'єю. І такі втрати – це втрата життя, втрата надії і невинності. Кожна втрата залишає без прямої відповіді такі питання: «Чому? Чому? Чому?».

Кровопролиття на передовій – це реальність, яку наші захисники мають сприймати кожного дня. Вони щодня бачать поранених і криваві рани і ця картина не дає їм спокою по ночах. Часто наші захисники стають свідками страждань цивільного населення, яке потерпає від наслідків безжальних атак агресора-окупанта. Але серця наших героїв залишаються дійсно залізними, а їх дії – зваженими та рішучими. Так, наші захисники є справжніми героями України й це без прикрас! Вони кожного дня стримують фронт та кожного дня проходять випробування війною. Так, наші ЗСУ – наші герої, які, не дивлячись на всі жахи війни, готові жертвувати своїм життям заради нашого спокою, заради Батьківщини і вільної, незалежної України!

Боляче, дуже боляче, коли бачимо страждання, коли кожної секунди втрачаємо рідних і близьких, коли ворог руйнує та калічить ... Мій батько вже 7 місяців як оголошений зниклим безвісті. Але, я не втрачаю надії і сподіваюсь на те, що ще багато разів я буду слухати, як він грає для мене на гітарі. Вірю в те, що побачу його очі і міцно його обійму. Я вірю в те, що ми отримаємо перемогу і знищимо все проросійське на нашій українській славетній землі

Ірина Даниленко
учениця 9-А класу,
Харківська гімназія № 163
Харківської міської ради Харківської області
e-mail: olenadani178@gmail.com

ПОДВИГ НЕСКОРЕНИХ ПАВЛОГРАДЦІВ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ, ДОСЛІДЖЕНИЙ ДМИТРОМ ФЕДОРЕНКОМ

Дмитро Тимофійович Федоренко народився 5 вересня 1933 року в Україні (в м. Марганці на Дніпропетровщині) в багатодітній родині. Це про нього потім казатимуть: «Дев'ятнадцятий в сім'ї і дуже талановитий».

Д. Т. Федоренко – автор понад 400 наукових праць. Особливої популярності набули фольклорно-етнологічні та етнопедагогічні дослідження «Ой у дяка суєта» (1961), «Щедрий вечір» (1968), «Школа і освіта Запорізької Січі» (1990), «Жили собі запорожці та й на Запорожжі» (1994), «Від серця до серця» (1997), «Листи з античної України» (1997), «Таємниці ненароджених геніїв» (1997), «Первоцвіт дивослова» (1997), «Мудрість козацької доби» (1999), «Кошовий лицарів чубатих. Іван Дмитрович Сірко в українській етнопедагогіці, фольклорі та етнології» (2000).

Відмінник народної освіти України Д. Т. Федоренко був визнаний кращим освітянином 1999 р. і лауреатом премії «Малиновий дзвін душі» за книгу «Мудрість козацької доби» і ряд підручників з української педагогіки. Дмитра Федоренка також визнано кращим освітянином 2000-го року і лауреатом премії «Залиш мені в спадщину думку найвищу».

У 1954 – 1977 роках Дмитро Федоренко жив у Павлограді, де працював вихователем дитячого будинку № 1, вчителем української мови та літератури, а згодом – директором середньої школи робітничої молоді № 3.

За час роботи в Павлограді Д. Т. Федоренко підготував і прочитав одну тисячу дев'ятсот сорок лекцій, доповідей, лекторіїв, створив і дев'ять років керував літературною студією міста ім. Миколи Шутя, де випускали «Літературну сторінку», проводили «Дні поезії». Дмитро Федоренко дав путівку у життя поетесі Ганні Світличній [4].

«Доцент Криворізького державного педагогічного університету, автор книги «Нескорений Павлоград» Федоренко Дмитро Тимофійович – людина-легенда міста Павлограда. Тридцять років творчої і педагогічної діяльності віддано місту Павлограду. У 50-ті, 60-ті, 70-ті роки він відродив імена тих, хто загинув від рук фашистів. Дмитро Федоренко першим віднайшов захоронення тисячі євреїв, визначив місце розташування концтабору і

оприлюднив це», – розповідає літератор Станіслав Дзюба в статті «Стежка болю й пам'яті».

Вивчаючи історію рідного краю, Д. Т. Федоренко провів кропітку роботу – зібрав фактичний документальний матеріал і створив книгу «Нескорені павлоградці: історичне та народно-педагогічне безсмертя подвигу учасників збройного повстання в місті в лютому 1943 року».

«Вони не скорилися недолі і не стали на коліна» (Замість передмови до книги про нескорених павлоградців). Дмитро Федоренко розкриває загальну картину військових дій на Україні на Дніпропетровщині, повідомляє імена героїв та їхню роль у звільненні рідного міста Павлограда і України.

«Серце і воля героя». Перший розділ книги Дмитро Федоренко присвятив «сучасному Прометею» Миколі Івановичу Сташкову, котрий керував підпільними антифашистськими організаціями, партизанськими загонами, роботою з кадрами: «Інколи здавалося, що для Миколи Івановича Сташкова порушувалися закони природи, що для всіх завжди існувало лише 24 години на добу, а для нього – втричі більше: така неймовірна працездатність, така внутрішня сила не одного, а багатьох сердець, злитих в єдине» [1, 20; 2].

Вірними побратимами М. І. Сташкова були Петро Онуфрійович Кравченко, Дмитро Гаврилович Садовниченко, Степан Силевич Прибер, Павло Кононович Кабак, Володимир Якович Портянко, Іван Кирилович Лашунін. З нових позицій на основі документів, свідчень учасників тих подій Дмитро Федоренко переконливо стверджує: павлоградці піднялися на антифашистське повстання, його герої заслуговують пошани і вічної пам'яті.

Книга «Нескорені павлоградці» складається з дев'яти розділів, кожен з яких включає вісім підпунктів, що демонструють різні погляди, підходи, твердження. Важливо, що кожен розділ книги доповнений «Документальними підтвердженнями і правдивими свідченнями автора». Д. Т. Федоренко зібрав і представив у книзі багатий ілюстративний матеріал: фото героїв-підпільників та партизан; рідкісні фото листів нескорених павлоградців рідним з фашистського полону; фото листівок, що розповсюджували члени молодіжних антифашистських груп; фото пам'ятних місць Павлограда.

Завершальним акордом кожного розділу книги «Нескорені павлоградці» звучать поезії Миколи Шутя із збірки «Чистота» [5]. Патріотичні поезії та листівки-заклики до боротьби поета-павлоградця Миколи Шутя піднімали бойовий дух українського народу в роки воєнного лихоліття:

Летять літа, минають весни,
Іде, біжить нестримний час.
Для інших юність не воскресне,
Але повернеться до вас.
Повернеться крізь пекло бою,

Артилерійський грім, вогонь,
 Назве визвольної вас сестрою
 І передасть тепло долонь [1, 214 – 215].

Героїчний подвиг поета Миколи Шутя, на мою думку, заслугове особливої уваги. У Павлограді паніка. Начальник поліції втік, чиновники управи накивали п'ятами. Байбару і його помічників – мов корова язиком злизала. І всьому причина – відозва, розклеєна по всьому місту і в більшості сіл району. Цю операцію виконав агітаційно-масовий відділ підпілля, очільником якого був Шуть. Крім того, кілька тисяч примірників листівок, розкиданих в ніч на 8 лютого 1943 року, сповіщали, що місто оточене партизанами і регулярними частинами Червоної Армії.

Втекли майже всі зрадники. У Павлограді залишились гебітс-комісаріат, німецька карна жандармерія, італійська та 706-та німецька частина, склади і школа пілотів.

Шутю було відомо, що повстання призначено на 14 лютого. 10 лютого Миколу заарештували. Довго тривало катування Миколи Шутя в камері смертників. Допит за допитом. Скільки його дивних віршів виникло в ті години. Вірші, писані в камері смертників у ніч перед стратою:

Не встаю давно уже із ліжка
 І не встану, мабуть... Мабуть, ні...
 Чомусь враз погіршало мені,
 З кволих рук додолу впала книжка,
 Горя не згорьованого жаль.
 Щастя недобаченого жаль.
 В серці і скорбота, і печаль...

Микола Шуть запам'ятав цей вірш і вже вдома записав. Цього разу його не вбили, він вижив. Шутя звільнили під час антифашистського повстання в Павлограді, до підготовки якого поет доклав зусиль, яке роздмухував поетичними рядками і листівками, освячував своїм серцем і генієм...

19 лютого 1943 року вранці Микола пішов пройтись, а по обіді над Павлоградом кружляли німецькі літаки. Майже три доби бомбардували ворожі літаки місто. А 22 лютого гітлерівці знову ввійшли в Павлоград.

Ворог лютував. Солдати квартирували майже в кожній хаті, бо на місці багатьох будинків лишилися лише купи каміння.

Микола Шуть потрапив під масований наліт ворожої авіації. Додому не повернувся ні 20 лютого, ні на третій день. Ніхто його не бачив, ніхто про нього не чув. Мати шукала його або хоч тіло його.

Три місяці та шість днів провів павлоградський поет у Синельниківському підпіллі. Написані ним тексти листівок і лозунгів закликали радянських людей боротись, вистояти. 29 червня 1943 року в Синельниковому почалися арешти підпільників. Миколі порадили негайно залишити місто. Поет

відповідь:

- Я зостанусь на лінії вогню!

Тоді підпільний райком віддав наказ. Шутя вдалося вивезти за Синельникове. Далі добирався пішки. По дорозі Миколу схопили біля самого Павлограда. Заковали в ланцюги та водили по місту. Люди не хотіли видати поета, тому не впізнавали його. Ніхто в місті так і не впізнав його, навіть рідна мати. Тому він залишився живий, і відвезли його у штаб власівців. Його кинули в камеру, він уже не відчував ніякого болю. Ніби в темені напливали рядки.

Мені холодно, дуже холодно,
Вкрилась інесем срібним душа,
Поміж житніми копами молодю
Синій вітер кудись поспіша...
Ватра поле вкриває, вулицю,
Вітер білу здійняв крутію.
Холод змушує дужче щулитися
Вкрити інесем душу мою...

Миколу розстріляли у Краматорській тюрмі. Разом з Миколою сиділа Галя Прокопенко, вона потім і розповіла, що його перевезли до Краматорська на якесь побачення, на очну ставку і там стратили...

Пізніше в райкомі партії секретар про Миколу скаже:

- У катівнях гестапо хотіли обірвати його голос, та дарма. Життя забрали, але пісня засталась... [1, с. 160 – 218]

Розповідаючи про важливі історичні події, книга Дмитра Федоренка «Нескорені павлоградці» водночас несе чітко виражене пізнавальне, виховне, публіцистичне та фольклористичне значення.

У 1999 р. Дмитру Федоренку присвоєно звання «Почесний громадянин м. Павлограда», а у 2003 р. його нагороджено медаллю «Захиснику Вітчизни» за книгу «Нескорені павлоградці».

Після перенесеної тяжкої хвороби мужній вчений Дмитро Федоренко продовжував створювати рукописи нових педагогічних і фольклорних праць про найсвятіші сторони менталітету України, допоки 16 листопада 2009 року серце Вчителя зупинило свій земний біг.

У 2011 році Д. Т. Федоренка посмертно нагороджено медаллю «За заслуги і досягнення у сфері єврейського відродження».

Серед нагород Дмитра Федоренка – іменна медаль Кембриджа.

Книги Дмитра Федоренка зберігаються в багатьох бібліотеках України, у бібліотеці Конгресу США, у бібліотеках Англії, Ізраїлю, Болгарії [4].

Наукова педагогічно-виховна та літературна спадщина Д. Т. Федоренка має реальне продовження в житті сучасної України. Наприклад, у місті Павлограді давно створена і працює творча організація «Літературний клуб

імені Дмитра Федоренка» і при ньому «Поетична студія імені Миколи Шутя». У своїй творчості літератори-павлоградці намагаються відповідати життєвій позиції Миколи Шутя і Дмитра Федоренка.

Перелік посилань

1. Федоренко Д. Т. Нескорені павлоградці : історичне і народно-педагогічне безсмертя подвигу учасників збройного повстання в місті у лютому 1943 року. Дніпропетровськ : Пороги, 2003. 496 с.
2. Федоренко Д. Т. Серце Миколи Сташкова. *Ветеран Придніпров'я*. 2006. 8.07. С. 4.
3. Федоренко Д. Т., Федоренко О. Б. Герої війни – юні козачата. *Початкова школа*. 2007. № 5. С. 63.
4. Федоренко О. Б. Добросій: Документи та матеріали про учителя, кандидата педагогічних наук, доцента, відмінника народної освіти України Дмитра ФЕДОРЕНКА. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2005. 208 с.
5. Шуть М. Чистота / упорядкування та примітки Д. Т. Федоренка. Дніпропетровськ : Промінь, 1964. 117 с.

Олексій Петьков

студент МЕР-23-1/9,

ВСП Фаховий коледж "Політехніка" ДУЕТ

e-mail: alex.petkov3218@gmail.com

ТРИВАЛІСТЬ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Але, скільки ще нам триматись? Скільки ще лунатимуть сигнали «Тривога»? Скільки триватиме війна в Україні? Для відповіді на це питання я дослідив тривалість найбільш масштабних збройних конфліктів, які виникали на планеті після Другої світової війни, які не припинилися й досі, особливо на тих територіях, де є такі ресурси, як нафта. Більш локальні – перейшли у фазу замороженого конфлікту, деякі вдалося локалізувати чи навіть припинити повністю. Після анексії Криму та окупації частини Донбасу Україна також опинилася серед країн, де оголошено воєнний стан [1].

Щоб визначити приблизну тривалість війни Росії проти України, Bloomberg використав модель, що ґрунтується на аналізі військових конфліктів за останні 200 років. Агентство застерігає, що модель не дає остаточної відповіді на питання, коли закінчиться війна.

Згідно з моделлю Bloomberg [2], середня тривалість сучасних воєн становить 15 місяців. Лише менше 20% конфліктів тривають довше 30 місяців, і більшість сучасних воєн закінчуються мирною угодою.

Під час вторгнення РФ в Україну баланс військової потужності був зміщений на користь Росії, але різниця між можливостями двох сторін менша, ніж у середньому за 200 років. Модель Bloomberg припускає, що невеликий розрив у військовому потенціалі порівняно з минулими конфліктами є однією з причин, через яку війна триватиме довше.

Але, згідно динаміки тривалості збройних конфліктів за даними International Rescue Committee, спостерігається зростаюча тенденція впродовж аналізованого періоду [3] (рис. 2).

При цьому, видання The Economist підрахувало статистику середньої тривалості конфліктів у світі в період з 1950 року до 2021. Згідно з цими показниками тривалість конфліктів в останні десятиліття значно виросла та становить майже 20 років [4].

Але, наразі багато конфліктів ще тривають. Тому представимо графічно тривалість збройних конфліктів після Другої світової війни (рис. 2).

Згідно даних рис.2 щодо тривалості збройних конфліктів у світі у період з 1947 по 2023 рр., їх середня тривалість зростає. Станом на 01.10.2023р. згідно розрахунків, ця цифра становить вже 20,189 років (або 7369 днів). Отримані результати свідчать про зростання середньої тривалості збройних конфліктів у світі.

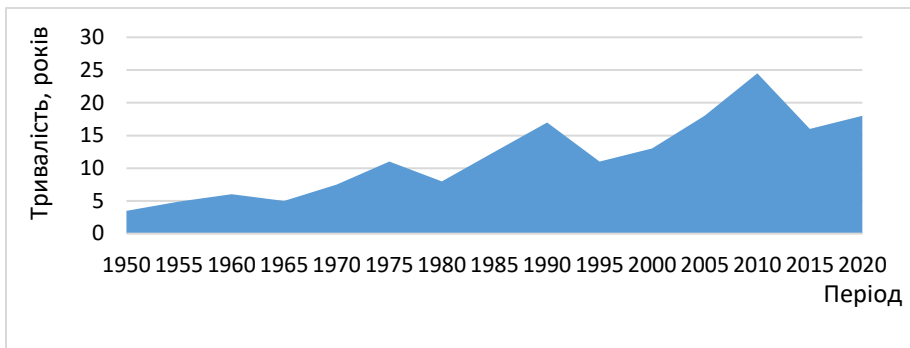

Рис. 1. Динаміка тривалості збройних конфліктів за 1950 – 2020 рр., років [3]

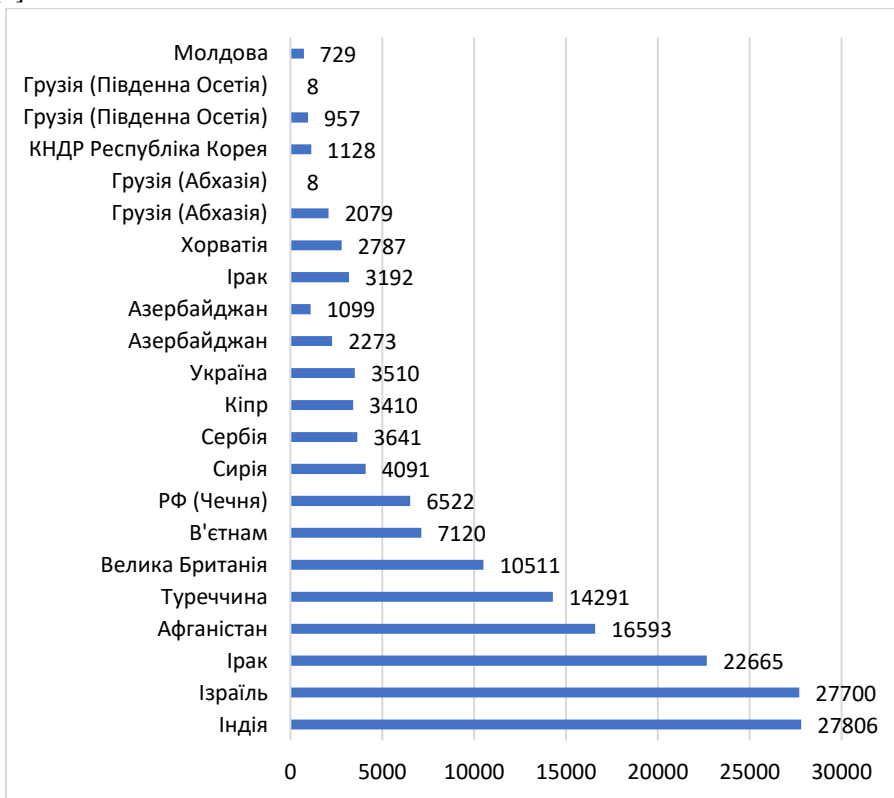

Рис. 2. Країни та тривалість збройних конфліктів на їх територіях після Другої світової війни (станом на 01.10.2023 р.), днів [5]

Збройна агресія Росії на території України ознаменувалася початком тимчасової окупації Кримського півострова Росією 20 лютого 2014 р. Наступним етапом стало розгортання дій на Сході України з квітня 2014 року. І широкомасштабне вторгнення Росії в Україну відбулося 24 лютого 2022 року і наразі триває. Отже, загалом, війна в Україні триває вже понад 9 років і 7 місяців. Проте, як зазначає видання Форбс, «Війна в Україні може тривати роками, принаймні поки в Росії не почнеться масштабна політична і економічна криза. Для цього необхідно збереження підтримки України з боку Заходу і посилення дії санкцій». Отже, Україні необхідно ретельно підготуватися до сценарію тривалого протистояння.

Але війна пов'язана не тільки з мобілізацією реальних ресурсів, але й з фінансами та грошима: кожна велика держава повинна мати можливість прогнати своє населення та забезпечити потужністю свою промисловість. У часи високої взаємозалежності (глобалізації) велика держава повинна зберегти можливість повернутися до самодостатності під час війни.

Широкомасштабна війна в Україні одночасно руйнує виробничий потенціал, підриває торгівлю та дестабілізує фінансову та монетарну політику. Зазначене потребує від українського суспільства побудови нової моделі економічної системи – «військової моделі економіки України», яка забезпечить фінансову спроможність протистояти військовій агресії протягом тривалого часу.

Перелік посилань

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022. м. Київ, 24 лютого 2022 року. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Ferguson N. (2023). All Is Not Quiet on the Eastern Front. Bloomberg L.P. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-01-01/victory-over-russia-in-ukraine-may-bring-world-war-3-niall-ferguson>
3. Emergency Watchlist 2023 (2022). Pain prolonged Pain prolonged world average length of ongoing conflict. Internatoinal Recue Comettee . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://de.rescue.org/sites/default/files/2022-12/CS2301_Watchlist%20Project_Report_Final_2.pdf
4. The world's deadliest war last year wasn't in Ukraine (2023). The Economist. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.economist.com/international/2023/04/17/the-worlds-deadliest-war-last-year-wasnt-in-ukraine>
5. Timeline Of 20th And 21st Century Wars (2023). Imperial War Museums 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iwm.org.uk/history/timeline-of-20th-and-21st-century-wars>

Ксенія Фурса

студентка МСД-23 (Менеджмент соціокультурної діяльності)

Державний університет економіки і технологій

Кафедра управління бізнесом

e-mail: fursa.kseniia@gmail.com

ОБРАЗ ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ В НАРОДНИХ ТВОРАХ ЧАСІВ МОСКОВСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Актуальність дослідження. Україна - країна багатогранної історії та самобутньої й неповторної культури, що представила світові неперевершені зразки народної творчості. Через пісні, перекази, легенди український народ увіковічив пам'ять про своїх героїв, висловив своє ставлення до історичних подій, осіб і обставин, виразив свою історичну самосвідомість. Як і тоді, так і зараз, в умовах жорстоких випробувань - російсько-української війни, народ оспівує подвиги захисників – синів і доньок України. Вони стали символом нескореності, мужності, сили і незламності українського народу в боротьбі проти російського фашизму.

Захисники України – це сьогоднішні титани, що бережуть наше небо, відвойовують сантиметри землі, відправляють «москву» та «мінськ» на дно Чорного моря. З'ясувати, як формувався образ захисника сучасної України в народних творах і є метою нашої публікації.

Виклад основного матеріалу тез. Українці завжди славилася своєю відвагою та вірністю своїм ідеалам. Наша Україна упродовж століть боролася за свою незалежність, а тому створила величний і яскравий образ захисника. Цей образ втілює в собі не тільки фізичну міць і сміливість, але й глибокий патріотизм, беззаперечну відданість батьківщині.

Учасники московсько-української війни, що триває вже десятий рік в центрі Європи, часто звертаються до дідів-прадідів, щоб вони надали свою могутню силу, оскільки вони знають як вибивати москаля з української землі. Адже боротьба українського народу проти тиранії московії почалася ще в далекому XVII столітті, за часів Богдана Хмельницького. Вже тоді народ України створював пісні, приказки, легенди, думи, що відтворювали історичних постатей, які відзначилися в національно-визвольній боротьбі. Ось чому народні твори часів козацтва сприяли створенню сучасних творів про воїнів-захисників України. Вони використовують художню палітру народних творів періоду козаччина – беруть їх за основу, оскільки минулий і нинішній ворог не змінився, а сила народу лише примножилася.

Основою став поширений жанр народної творчості, де прославлено воїна – це історична пісня. У цих творах народ є очевидцем подій, і завдяки використаними ним художніми засобами (гіперболи («татар велика сила»)),

епітети («славний козаче», «буйне військо», «голова завзята»), метафори («Україна плаче», «сивим конем вигравает») [5] представлена оцінка історичних подій образа-захисника. Як приклад, була створена пісня про Морозенка: «Ой Морозе, Морозенку, ти славний, козаче, за тобою, Морозенку, вся Україна плаче...» [5], де уславлюється патріотизм героя-захисника, котрий здатен пожертвувати своїм життям, а також оспівано силу народу, що виборює своє право на існування. На їх основі написані сучасні українські пісні: «Козаки йдуть» (PROBASS & HARDI), «Воїн» (ЯрмаК та Світлана Тарабарова), «Дике поле» (ЯрмаК та Аліса).

Найвідоміша українська пісня з 2014 року- «Ой у лузі червона калина» написана за сто років до Революції гідності. Ця пісня має літературне походження та створена Степаном Чарнецьким. Її текст і мелодія мають глибокі корені в українській культурі та традиціях. Ця пісня підіймала бойовий дух українців і за часів битви січових стрільців за незалежність України, і не втрачає актуальність нині. Темою цього твору є зображення суму України за своїми синами, які є невольниками москалів: «Не хилися, червона калино, маєш білий цвіт. Не журися, славна Україно, маєш добрий рід». У пісні уславлюється мужність та відвага січових стрільців: «Марширують наші добровольці у кривавий танок визволяти наших українців з московських кайдан. А ми наших братів-українців визволимо, а ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!» [3] та описуються головні риси січового стрільця, які допомагають йому боротися. Це мужність, волелюбність, вміння прийти на допомогу товаришу: цитата Провідний мотив – впевненість у своїй перемозі.

У соціально-побутових казках вималюваний ідеальний образ багатиря-добротворця, який наділений надприродною силою та кмітливим розумом. Так, у казці Котигорошко постає «тим українським національним героєм, якого нам так не вистачає, це козак, але не окрема особистість, дії якої спірні, а збірний образ визволителя України» [1, с. 85-90].

Проте сучасний захисник не лише чоловік, це й жінка. Нашими захисниками є також жінки. Вони сильні, мужні, хоробрі спадкоємиці подвигів козотопських відьом та Марусі Богуславки.

За давньою легендою, на початку XVII століття татари напали на Конотоп під час русько-польської війни (1654-1667). У цьому бою жінки з Конотопа були змушені взяти зброю в руки, щоб захистити своє місто. Козацькі дружини в Конотопі приклали до скотини мітлу та пішли в ліс на збори грибів, щоб виглядати як "відьми". Польські війська, які наближались до міста, злякались і відступили, вважаючи, що на них напали «відьми». Цей подвиг став символом мужності та відваги українських жінок. Сучасні захисниці України у контексті боротьби за незалежність та суверенітет також втілюють дух мужності та відваги, аналогічний тому, що був вкладений в

непереможний дух жінок Конотопа. Продовженням народної традиції є створення сучасної пісні «Враже» від Anгу Kreida, де жінка-відьма проклинає ворога: «Буде тобі, враже, так, як відьма скаже. Скільки в святу землю впало зерен жита. Стільки разів буде тебе, враже, вбито. Скільки, враже, півень вночі кукуріка. Стільки днів у тебе доживати віка. Скільки зробиш, враже, кроків по Україні. Стільки твого ляже роду в домовині. Тільки на пів світу, чорного пристріту. Буде тобі, враже, так, як відьма скаже. Писанку розпишу, люльку заколишу. Матір твою, враже, без дітей залишу. Батька твого, враже, смертю заспокою. Жінку твою, враже, висушу ганьбою» [4].

Увиразнює образ захисниць Маруся Богуславка – турецька бранка і дружина султана, котра визволила сімсот полонених козаків, ризикуючи власним життям. Дума про неї доводить, що патріотом власної держави можна бути навіть тоді, коли ти відірваний від власного дому. Темою думи є відтворення часів боротьби українців з турками та полонення козаків. Ідея - засудження поневолення, страждань, катувань невольників, яким прагнула допомогти Маруся Богуславка, дружина турецького султана. Ідея думи увиразнює риси характеру української дівчини Марусі із міста Богуслава. Це відвага, героїзм, сміливість і витримка, оволодівши якими звільнить нас від ворожого гніту, полону та приниження.

Наші захисниці здатні залишатися вірними державі, так само як і захисники-чоловіки. Вони усі переживають страшні тортури, змінюються за час полону зовнішньо, проте всередині бережуть горду українську душу. У полоні вони співають українські пісні пошепки, продовжують між собою говорити українською, переказують небилиці, анекдоти, щоб підсилити настрій, щоб протистояти ворогові аби хоча б серцем наблизитися до рідної землі: «Тихенко, але співали гімн України, народні пісні» [7].

Відомо, що за легендою, на території сучасного села Чернобайка раніше жив отаман Петро Чернобай разом зі своїми козаками, де вони могли вчасно перехоплювати і вибивати набіги кочівників. Турки та татари боялися Чернобая, тому почали оминати його селище та одного разу вирішили зробити стоянку біля Дніпра разом із награбованим українським добром. Нападників у кількісному складі були тисячі, а козаків лише сто п'ятдесят – двісті. Але загін Петра перебив усю нечисть і під час битви жоден козак не загинув. Переконана, що саме завдяки цьому нашим воїнам вдалося знищити величезну кількість техніки та росіян, а разом з тим підняти насміх «другу армію світу», створивши умови для складання жартів.

Найпоширенішим жанром є спогади, перекази про війну. Найвідомішим переказом є легенда про Привида Києва, який тримав у страху всіх росіян. Ним захоплювалися всі українці та бажали міцного здоров'я. Як виявилось, цим Привидом була не одна людина, а ціла аіаційна бригада, проте образ Привида за ними закріплений назавжди. Наша зброя не тільки танк, автомат

чи БМП, а й гумор. Українці не можуть без цього жити. Чого вартують одні тільки анекдоти та меми про безграмотні дії московських солдат у Чорнобаївці: «У росіян із Усурійська є мрія – побачити Чорнобаївку та померти, не дивлячись на те, що на дорогу туди вони витрачають більше часу, ніж перебувають там живими». Цей анекдот вказує на недолугість москальського вояки та швидкість дій українського воїна.

Взагалі, російський військовослужбовець – антипод до образу українського захисника. Збройні сили росії продемонстрували себе як трусливих та недолугих персонажів, хоча телебачення та московська народна творчість намагається вибілити «подвиги» своїх вояк. Їхні пісні викликають огиду та сміх, проте росіяни все одно продовжують знімати відео на їх основі. Російські пісні наповнені победобесієм, чого вартує тільки одна фраза: «расія ето сіла, і слава, великіє люди» або «я руській, я іду до конца». Проте ці пісні не народні, а тому не поширені, вони виконують пропагандистську функцію «підняття бойового духу» тільки диванних військ.

Сучасні українські пісні, як і народні, у свою чергу, лунають скрізь. Вони поширені у соцмережах, на телебаченні, радіо, їх можливо почути на вулиці. Їх не насаджують штучно, українці самостійно обирають їх для прослуховування. Зараз, як ніколи, ми проживаємо війну, а тому співаємо їх під час окупації та звільнення наших територій від рашистів. Блогер з ніком Олегівна з Херсону – молода жінка, викладачка з вокалу, жертва москальського полону розповідає: « Я відчула що якось потрібно підтримувати херсонців, тому почала записувати відео з нашими українськими піснями. Росіяни заходили до мене на стріми, погрожували, аби я не співала та не говорила українською мовою»[2]. Отже, вони нас бояться ще й тому, що ми об'єднані піснею, на відміну від москалів. Під українські народні пісні в сучасних обробках було звільнено рідне місто Ольги Олегівни - Херсон. Співали: «Ой, у лузі...» , «Козаки йдуть» та обов'язково Гімн України.

Особиста думка автора тез: Українська народна творчість – цінне джерело мудрості від минулих до майбутніх поколінь. Воно доводить, що ми не меншовартісні, «не прикордоння між орками та ельфами [6]», а країна, що віками бореться за свою волю та має цілісний, унікальний образ захисника в ролі чоловіка та жінки. Українці –захисники своєї землі, як в тилу, так і на фронті.

Висновки. Сучасні захисники України – це ті, хто стоять на передньому краї, захищають рідну землю від російського агресора. Це сини і доньки України, віддані своїй Батьківщині та здатні пожертвувати власним життям, щоб зберегти свободу і незалежність держави. У народних творах образ захисника часто оспівується як герой, що протистоїть супернику, зловісному ворогу – жорстокому агресору, що нищить, вбиває, калічить і пороботить. На

противагу ворогу, герой України бореться за ідеали та віру українського народу. Образ захисника України в народних творах є символом національної єдності та відданості батьківщині. Він представлений у жанрах українського фольклору: історична пісня, спогади, перекази, анекдоти, думи. На їх основі створений образ сучасного захисника, що живе в серцях українців і надихає їх на подвиги в ім'я свободи та незалежності своєї рідної країни.

Перелік посилань

1. Іщенко В. Зв'язок складників і основних характеристик сучасної української національної ідеї з народними казками – Донецьк, 2010.– С. 85–90.
2. Ле Маршрутка. Херсонщина. Україна під час війни. 3 сезон 11 епізод // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=oZv1CX88HKY&pp=ygUj0LvQtdC80LDRgNGI0YDRg9GC0LrQsCDRhdC10YDRgdC-0L0%3D>
3. Пісенник «ВІРШІ» (« Ой, у лузі червона калина») // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://virshi.com.ua/oj-u-luzi-chervona-kalyna-pohylylasya/>
4. Пісенник «Українські пісні» («Враже» Angy Kreida) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pisni.org.ua/songs/5450545.html>
- Пісенник «Українські пісні» («Ой, Морозе, Морозенку») // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pisni.org.ua/songs/136323.html>
5. Промова Президента України Володимира у спільному з Головою Верховної Ради Русланом Стефанчуком та Прем'єр-міністром Денисом Шмигалем зверненні. Офіційне інтернет-представництво Президента України.і // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-palati-d-73733>
6. Репортаж 1+1 «Співали гімн і українських пісень! Повернені з полону жінки розповіли, як виживали» // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=CcUd7JPI5eA>

Ольга Хомич
студентка ПС-23-2 (Психологія),
Державний університет економіки і технологій
Кафедра психології
e-mail: khomycholya15@gmail.com

ТЕМА ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТІВ ХХ-ХХІ СТОЛІТТЯ

Актуальність дослідження. Тема війни завжди була актуальною для українських поетів упродовж ХХ та ХХІ століть. Історія України, з її численними конфліктами та війнами, слугувала натхненням для багатьох творців. Поезія стала не тільки способом відображення страждань та болі від втрат, але й засобом мобілізації духу та патріотизму. Вони стали важливим джерелом відомостей про те, що було пережито під час війни, які емоції відчували українці, як проявляли героїзм в минулому і, як борються за гідність, за Незалежність України на сучасному етапі.

Вивченням теми війни в творчості українських поетів займалися такі дослідники: Віталій Дончик – літературознавець, академік НАН України, аналізував твори українських митців ХХ століття, зокрема і про війну; Ірина Зінкевич - українська літературознавиця та культурологиня, її дослідження зосереджені на характеристичі сучасних українських поетів, які пишуть поетичні твори про події російсько-української війни.

Мета нашої публікації полягає в висвітленні війни в творчості українських поетів ХХ-ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу тез. Поезія відіграє надзвичайно важливу роль під час війни, і ця роль може бути різноманітною та багатогранною. Поезія (гр., творення, творчість) – це мистецтво слова, що художніми образами впливає на уяву й почуття читача; літературний жанр; у вузькому значенні — віршована, ритмічно побудована мова (на відміну від прози) [1]. Поезія є засобом відображення та аналізу воєнних подій та їх впливу на людей. Поети створюють твори, які допомагають світу краще розуміти війну, описати жертв трагедії та оспівати прояви героїзму. Поезія також виступає як засіб збереження пам'яті. Такі твори стають своєрідними свідченнями того, що відбувалося і допомагають зберегти цю історію для майбутніх поколінь.

Під час Другої світової війни, коли нацистський режим панував у Німеччині і радянський – у СРСР, була широко практикована цензура та заборона літературних творів, що не відповідали ідеологічним принципам режимів. У Німеччині нацистський режим переслідував та забороняв будь-які твори, які вважалися "несумісними" із націонал-соціалістичною ідеологією. Були спалені книги багатьох авторів, включаючи відомих

єврейських письменників, і заборонено багато творів, що включали в себе ліберальні та демократичні ідеї. Ця цензура мала на меті формування "правильних" поглядів серед населення та утвердження нацистської ідеології. У СРСР також була широка практика цензури під час війни. Ідеологічно некоректні твори або твори, які містили «недостойні» образи радянської дійсності, підлягали забороні. Багато письменників та поетів було репресовано або змушено писати в межах державної ідеології, інакше їх твори не були б опубліковані. У цій атмосфері цензури та заборони безліч талановитих поетів та інтелектуалів були приречені на мовчання, і їхні твори не були доступні для громадськості. Така практика суттєво обмежувала свободу слова та виразу важливих ідей, але не завдала остаточного удару поезії, яка після війни продовжила свій розвиток у світі, включаючи й ті області, де цензура була особливо суворою [2]. Прикладом може бути поезія Володимира Сосюри «Любіть Україну», що написана з великим патріотизмом та глибокою любов'ю до України. Мета цієї поезії – це заклик до всіх громадян любити, підтримувати, цінувати й берегти свою рідну землю. Автор вірить, що Україна завжди буде вічною: «Як та купина, що горить — не згора, / живе у стежках, у дібровах, / у зойках гудків, і у хвилях Дніпра, / у хмарах отих пурпурових, / в огні канонад, що на захід женуть / чужинців в зелених мундирах, / в багнетах, що в темі пробивають нам путь / до весен і світлих, і ширих» [3].

Нинішня російсько-українська війна має безліч аналогій з Другою світовою війною, яка є найбільшою та найсмертоноснішою в історії людства. Українські поети мають багатий спадок та великий внесок у висвітлення подій Другої світової війни через свої вірші та твори. Ця страшна подія, яка охопила планету в середині минулого століття, залишила невиліковні рани в суспільстві, і українські поети створили ряд відомих поетичних творів, щоб висловити свої думки, почуття та позиції.

Тема Другої світової війни в українській поезії відзначаються глибоким патріотизмом та відображенням страхів, страждань та героїзму народу в часи війни. Ці поезії розповідають про втрати, героїзм солдатів, страждання цивільного населення та трагедії війни в загальному контексті. Не зважаючи на провідну тематику, поети використовували різноманітні поетичні прийоми творення образів війни. Серед українських поетів, які висвітлювали Другу світову війну в своїх творах, можна відзначити Василя Симоненка та його вірш «Можливо, знову загримлять гармати» 1955 року написання. Рядки: «І тут ні сліз, ні відчаю не треба, / І тут не треба страху і ниття — / Живе лиш той, хто не живе для себе, / Хто для других виборює життя» [4] - закликають до безкорисливості та відданості, вказуючи на те, що справжнє життя і вічність належать тим, хто віддає своє життя на благо інших, хто готовий ризикувати та боротися за інших. Це вираження патріотизму, героїзму і

готовності служити іншим, навіть ціною власного життя. Тематика вірша пов'язана з війною та військовими подіями. Поет висловлює занепокоєння за можливу повторну війну та її негативний вплив на суспільство та родини. Василь Симоненко використовує такі художні засоби: метафору «загримлять гармати», яка вказує на загрозу війни та військових конфліктів; гіперболу «і танк зімне пшеницю на лану», яка створює образ руйнівної сили війни; епітети «дорогу й кохану» підсилюють почуття любові та переживання за рідну землю; антитеза «блоче мені» та «рад прийняти на себе всі вогні» - виражає конфлікт почуттів поета щодо можливої війни, демонструє його вибір віддати своє життя заради миру. У вірші «Земля кричить» Василь Симоненко описує військові події та страждання людей в Україні. Він вказує на безкінечність та монотонність війни, яка триває довго і не має видимих кінцевих результатів, описує постійну боротьбу і страждання на фронті без перерви: «І без кінця — окопи, барикади, / Та над громадами кривавих тіл / Гримлять салюти і бучні паради» [5].

У вірші «Пастораль ХХ сторіччя» Ліна Костенко описує страшну картину смерті дітей від снаряду. Поетеса змальовує нам відчуття трагедії та страху, які увиразнюють цю подію. Вірш видається таким сильним, що може викликати сльози у читача, нагадуючи нам про жахливу долю невинних дітей: «Набрякли від крові рядна. / Троє їх, пастушків. Павло, Сашко і Степан. Розбирали гранату. / І ніяка в житті Аріадна / вже не виведе з горя отих матерів» [6]. Для вираження трагічної атмосфери та глибокого болю поетеса використовує гіперболу «бризнуло кров'ю в багаття», а епітети «гарні» та «козацького доброго крою» створюють живописні образи дітей, підкреслюючи їх цінність.

Український поет Борис Олійник в своїх віршах, зокрема «Ніхто не забутий», розповідає про жах війни, страждання та надію на мир. Він акцентує на важливості пам'яті та національної єдності в таких рядках: «І доки є пам'ять в людей / і живуть матері, / Допоти й сини, що спіткнулись об кулі, / живуть» [7]. У своєму вірші «Останній» Борис Олійник використовує численні художні засоби для передання почуття надії на майбутнє, але й туги, журби, болі та печалі через війну: «душа солдата в потойсвітнім краї» має глибокий символічний зміст, передає порівняння душі солдата з подорожжю до потойбіччя. Образ пекла використовується для підсилення ідеї про страшний досвід солдата під час війни. Символ «дуга безпеки» визначає момент переходу душі солдата у потойбіччя як спокійний перехід, риторичне питання «хто він?» - питання, що ставить Петро, підкреслюючи таємничість останнього воїна, а емоційне навантаження вірша допомагає передати порівняння «як сироти в сльоту». У рядках: «← Хто він? — / І Бог відкаже: / — Се — Останній Воїн / Великої, Священної війни» [8] автор узагальнює війну та створює образ «Останнього Воїна», що стає символом всіх військових, які

загинули воюючи. «Останній» було створено в роки під час Другої світової війни, коли Україна переживала складні часи під владою нацистської Німеччини та радянського Союзу.

У вірші «Імпреза на війну» Іван Драч, український поет та публіцист, описує війну як трагедію та горе для народу, але також висловлює віру в майбутнє і нагадує про важливість єдності та патріотизму. Цей вірш був створений в період «замороженої війни» під час Холодної війни, коли на території радянської України панувала загальнопропагандистська атмосфера, а тема війни була цензурою обмежена та стилізована в рамках різних ідеологічних аспектів. «Імпреза на війну» стала спробою автора висловити свою глибоку несхвалюючу позицію стосовно війни, і, водночас, висловити протест проти військової риторики та військових приготувань. Поет використовує іронію, описуючи війну як щось, що зростає і плете «покривало» немовляті і батькові одночасно: «Зростає живе війною покривало, / Війна — батька, війна — дитя, / Війна живе собі і не висить стирки». Це створює абсурдну та гротескну картину, яка підкреслює безглуздя військової риторики та агресивних дій. Вірш став яскравим прикладом літературного опору загальнодержавній ідеології, яка намагалася сприймати війну як необхідний елемент соціалістичної революції.

У вірші «Атака» 1942 року написання Олесь Гончар, поет, письменник і громадський діяч, один із представників «шістдесятників» - літературного руху 60-х років ХХ століття, які виступали за права людини та національну самосвідомість, висловлює тяжкість війни та могутність людини, коли їй немає що втрачати. Автор описує стан напруги, коли особа опиняється в ситуації війни або бойових дій, а також, як ця ситуація змінює психологію та почуття людини. Під час війни, коли немає жодних гарантій життя і навіть виживання постає питанням секунд, багато людей знаходять в собі незнану силу і відчуття байдужості до небезпеки. Олесь Гончар називає цей стан «святе божевілля атаки» та зазначає, що людина стає могутньою і байдужою до ризику: «Байдужим стаєш до згуби, / Могутнім стаєш, як бог» [9].

У поезії «За рідну землю» 1941 року написання Максим Рильський, український поет, публіцист та літературний критик, описує війну як загрозу та напад ворогів, які несуть руйнування, смерть і горе на рідний край. Він закликає народ гідно і сміло відстоювати свою свободу і свою Батьківщину, стоячи разом і борючись за свої ниви, дитячий сміх, спів, труд та рідну землю. Автор визначає ворогів як грабіжників та розбійників і закликає до боротьби за кожен плач дитини, за кожен пролиту кров братів і за спокій, щасливе життя на своїй землі. Він піднімає тему патріотизму, віри в перемогу і готовності захищати свою країну від ворогів. Максим Рильський використовує різні художні засоби. Так, епітети «славний труд гарячий» або «ясні зорі, тихі води» додають емоційності та виразності, порівняння «як та

купина, що горить – не згора» вказує на негасимий патріотизм та віру в перемогу, а риторичні питання «хто він?» чи «за землю нашу рідну?» концентрують увагу читача і підсилюють емоційність вірша. Заклики: «Гей, сміло стань, / Гей, прямо глянь / Ти ворогам у вічі! / На славний бій, / Останній бій. / Усіх Отчизна кличе!» [10] спонукають боротися за свою Вітчизну, не здаватися та з гідністю дивитися ворогам у очі.

У вірші «Моя Україна забула сміятись» українського поета-шістдесятника, перекладача, публіциста, прозаїка, мислителя, літературознавця, літературного критика, активіста у справах прав людини Василь Стус описує страждання війни та втрати, які несе війна для країни. Він висловлює тривогу і розчарування в сучасному стані України. Він описує країну, яка зазнала багато випробувань, і відчуває, що її майбутнє zagrożене. Автор зазначає, що Україна забула сміятися, вона пережила численні трагедії і не може знайти веселості: «Моя Україна забула / Сміятись. Вона гомонить.»[11]. Країна тривожиться, бунтує, і відчувається загальна напруга в суспільстві.

У наш час також з'являється все більше віршів на тему «гібридної війни» ХХІ століття, Росії проти України. Ця війна стала провідною темою для безлічі поетів, які виражають свої думки, почуття та погляди через поетичне слово. Але я хочу розповісти про ті, що найбільше зачепили мою душу. Уродженка села Новостав на Волині, відома поетеса Наталія Бугай, опублікувала в інтернеті цикл віршів, що присвячені війні. У її поезіях відображена непримиренна боротьба українського народу проти російської агресії та передбачається завершення цього конфлікту перемогою, на яку чекаємо так довго. У своєму вірші «Білим янголом називаю...» авторка висловлює пошану та підтримку українському військовому, якого вона зве, одногосно назві твору, «Білим янголом». Вірш висвітлює образ військового, який бореться за Україну в умовах війни. Підкреслюється мужність та відвага цього воїна, який захищає Україну від ворогів: «Наш Герой у бою мастак! / Серце в нього, мов жар гаряче, / Мужній Привид – Вкраїні Син!» [12]. Вона звертає увагу на його героїзм і відданість рідній країні. Поетка використовує художні засоби: порівняння «привид», що надає герою асоціацію з силою та нескореністю. Так створює образ надзвичайного захисника. Порівняння "гул ракет, як криваві зливи» використовується для підсилення образу війни та бойових подій. Символ «Білий Янгол» вказує на чистоту та благородство героя, що віддає своє життя за Україну. Порівняння «серце в нього, мов жар гаряче» вказує на глибокі почуття та патріотизм героя. Вірша виражає патріотизм та гордість за людей, які боронять Україну, а також співчуття та підтримку тим, хто стикається з воєнними небезпеками. Наталія Бугай закликає молитися за цих воїнів і підтримувати їх у боротьбі за країну. Також раджу прочитати її вірші з воєнною тематикою: «Моя Вкраїно

ти не пустоцвіт!» та «Слава героям, що віддали за нас своє життя!». Особливо поетично представлена тема материнської любови та турботи в умовах війни: «Моя Україно! Ти не пустоцвіт! / Дитя на світ з'явилося у підвалі. / Там плавав тихо стомлений кларнет, / Всміхнулось личко радісно матусі» [13]. Дуже нагадує сучасні події.

У вірші «Дев'ятий день» талановита поетеса Алла Бійчук висловлює свою позицію щодо війни і закликає до відмови від насильства та братовбивства. Головною темою вірша є війна та її негативні наслідки. Ідея вірша - викликати рефлексію у читачів щодо жорстокості війни та насильства, а також наголосити на потребі миру та взаєморозуміння. Авторка виражає свою обуреність насильством та втратами, які призводить війна, і закликає до миру, співчуття та покою. Вона звертається до свого «юродивого брата» - ворожого військового, та благає його зупинити насильство і стрілянину. Вона стверджує, що неможливо назвати брата тим, хто стріляє війною, і називає його «нелюдом» та «фашистом»: «Та чи гоже тебе братом звати? / Швидше – нелюдом, фашистом, сатаною, / Супостатом, чорною чумою!» [14]. Поетеса закликає до об'єднання та взаємодії в обличчі загрози війни. Вона використовує звертання: «мій ворожий, юродивий брате» підкреслюючи, що «за гріх цей будеш ти платити» доведеться відповідати за наслідків скоєні злочини. Образи «сирени», «безсонні ночі», «сльози», «зруйноване село і місто» відтворюють страждання, які спричинені війною. Риторичне питання – «доки будеш в мене ти стріляти?» увиразнює картину трагедії, спонукає до здивування та обурення. Повтори «хочу», «брат», «захищали й будем захищати» підсилюють емоційний вплив на читача. В цілому, вірш Алли Бійчук увиразнює сильний антивоєнний стан душі та надію на мир і щасливе майбутнє.

У вірші «Війна» Юрій Лях розглядає тему війни та її вплив на учасників українсько-російської війни. Вірш присвячений саме їм. Ідея вірша - викликати співчуття та рефлексію щодо жертв війни, а також показати негативний вплив війни на психологію та стан учасників конфлікту. Вірш висловлює обурення війною, зокрема тою, що ведеться Росією проти України. Автор використовує образ війни, крізь який передає жах та жорстокість бойових дій. Метафора «смерть оре небо» символізує загрозу та страх війни; метафори «вхопивсь у землю», «смертю стелить» створюють образ військової підготовки та готовності до бою, «рація шипить» використовується для підсилення обурення відносно нерівності у воєнних постачаннях; риторичні питання «чому подзвін», «по кому подзвін?» використовуються для виразу сумніву та роздумів. Юрій Лях також наголошує на значенні терпіння та відданості учасників, які відстоюють свою країну. «А чайки-матері ячали... / Глухнуть з того голосіння... / А лихварі склали ціну / І торгували своїм сумлінням» [14], - ці рядки викликають сум,

обурення і відразу. Автор описує сцену війни, де чайки-матері ніби скаржаться або виражають свої переживання, але їх голоси заглушені вибухами і військовими діями. Це створює образ безпорадності та страждань людей. Також, згадка про лихварів, які торгують своїм сумлінням, підкреслює аморальність і жорстокість війни та тих, хто з неї користується. Заклик до миру і надія на кінець війни присутні в фінальних рядках вірша, де автор виражає свою віру в перемогу над війною та співчуття до тих, хто страждає внаслідок конфлікту.

Поезія Сергій Жадана «Чекають вечора люди, схожі на равликів...». Автор у цій поезії описує важкий шлях та ситуацію мігрантів і біженців, які залишили свої домівки в пошуку кращого життя або через конфлікти і лихоліття. Він використовує символи «равликів» для підсилення враження повільності та вразливості цих людей на їхньому шляху. Ламана лінія кордону може символізувати перешкоди і перепони, з якими стикаються мігранти на своєму шляху. Сергій Жадан також використовує образи дітей, жінок і дому, що залишаються, щоб показати розлучення та жертви, які приходиться нести цим сім'ям. Вірність та надія є важливими моментами в поезії, і поет закликає мігрантів бути мужніми та гідними на своєму життєвому шляху, не зважаючи на втрати і важкості, з якими вони стикаються: «Будьте мужніми, равлики, будьте гідними цієї мандрівки, / ви – позбавлені дому, проте не позбавлені серця» [15].

Висновки. Ми розглянули вірші відомих українських письменників ХХ - ХХІ ст., що описали Другу світову війну та російсько-українську сучасну війну. Всі ці поезії поєднують тематика війни, біль та страждання людей, що жили тоді та живуть у ці часи, і надія на краще майбутнє, часто описуються страждання матерів та рідних. Через символи, образи, виразні стилістичні прийоми поети намагаються передати складні емоції та ідеї, пов'язані з війною, вказати на вартість життя та миру. Але є й суттєві соціальні, культурні відмінності в описах подій. Під час Другої світової війни образ воїна був узагальненим. Сучасний воїн захищає інтереси своєї України. Також потрібно брати до уваги час написання, тоді описували села, хати, природу. У поезіях про сучасну війну відображені багатоповерхівки, дороги та міста. У своїх творах поети наголошують на важливості пам'яті про минулі війни та загиблих; виражають співчуття до ветеранів; покладають надії на майбутнє та бажають завершити війну й досягти миру.

Перелік посилань

1. Поезія. Словник іншомовних слів : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=14587&action=show>.
2. Єрмоленко В. А. Література під час війни – це й обов'язок, і святотатство водночас. Журнал «Країна». Культура. 2023. [Електронний ресурс]. – Режим

- доступу: https://gazeta.ua/articles/culture-journal/_literatura-pid-chas-vijni-ce-j-obovuazok-i-svyatotatstvo-vodnochas/1145398
3. Сосюра В. Любіть Україну. Бібліотека української літератури : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=297>
4. Симоненко В. Можливо, знову заgrimлять гармати : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vasylsymonenko.org/poeziya/mozhlyvo-znovu-zagrymlyat-garmaty/>
5. Симоненко В. Земля кричить. Шинкують кров'ю війни : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vasylsymonenko.org/poeziya/zemlya-krychyt-shynkuyut-krov-yu-vijny/>
6. Костенко Л. Пастораль ХХ сторіччя. Dovidka.biz.ua : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/pastoral-xx-storichchya-lina-kostenko/>
7. Олійник Б. Ніхто не забутий. Dovidka.biz.ua : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/boris-oliynik-nihto-ne-zabutyj/>
8. Олійник Б. Останній. Українська та зарубіжна поезія : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian-poetry.com/oliynik-boris/ostannij/>
9. Фронтіві поезії Олеса Гончара. Бібліотека української літератури : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3117>
10. Рильський М. За рідну землю : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://svatovo.ws/verses/for_ground.html
11. Історія української літератури ХХ століття. Книга перша / за ред. В. Г. Дончика. К. : Либідь, 1993. 784 с.
12. 8 красивих віршів про Україну і війну, які проникають глибоко в душу. УНІАН : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/krasivye-stihi-pro-ukrainu-i-voynu-na-den-poezii-2023-12185961.html>
13. Поетеса з Боратинської громади написала цикл віршів про війну. Боратинська сільська рада : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://boratyn.ukraina.org.ua/news/poetesa-z-boratynskoyi-hromady-napysalatsykl-virshiv-pro-viynu>
14. Вірші про російське вторгнення в Україну 2022 року – читати та слухати відео : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mala.storinka.org/вірші-про-російське-вторгнення-в-україну-2022-року-відео.html>
15. «Наша кров мішалася із землею»: 10 нових віршів про війну. Pen Ukraine : вебсайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pen.org.ua/nasha-krov-mishalasya-iz-zemleuy-10-novih-virshiv-pro-vijnu>

Дар'я Кришталь
студентка ТЕ-22 1/9 (Теплоенергетика),
ВСП «Криворізький технічний фаховий коледж» ДУЕТ
e-mail: dasakristal2@gmail.com

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939-1945 РР.) І «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» РАШИЗМУ В XXI СТОЛІТТІ ПРОТИ СУВЕРЕННОЇ УКРАЇНИ: ПРОПАГАНДА ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Актуальність дослідження. Тема про пропаганду дуже актуальна в наш час. Російська Федерація не раз відпрацьовувала і продовжує відпрацьовувати різноманітні прийоми та технології у війні проти України. Серед населення Росії сіється паніка про можливий наступ Америки чи НАТО з боку української території, міфічних «бандерівців», які заповнили владу в Україні, та нацистів, які не дозволяють російськомовним громадянам розмовляти російською. Так пропагандисти намагаються переконати російських громадян в необхідності ведення війни в Україні.

Виклад основного змісту. Пропаганда СРСР стала «жахливим» словом після Другої світової війни, а в умовах сучасної війни вона пов'язана з діями російських фашистів. Пропаганда в усі часи є проявом силового впливу воюючої держави, зайнятого одночасно збройним протистоянням на фронті і забезпеченням ефективної роботи тилу. З початком Другої світової війни, жителі окупованих територій були втягнуті в бідність та зіткнулися з небезпекою втрати здоров'я і життя, різким зниженням рівня споживання, руйнуванням звичного соціального середовища. Їх ціль полягала в тому, щоб знизити рівень соціального стресу, сприяти підвищенню бойового духу в армії і продуктивності праці в тилу. Майже всі матеріали пропаганди можна було умовно розділити на дві категорії, які зображують «своїх» і «ворогів».

«Свої» в матеріалах про пропаганду постають сильними, впевненими в собі людьми. Так зображували державні символи, політичних лідерів, популярних історичних персонажів. Сама війна в тих матеріалах постає справедливою, зумовленою необхідністю вирішення важливого загальнонаціонального завдання Народ постав як єдина і незламна сила. В пропагандистських матеріалах перебування на фронті було безпечним [1].

Військові успіхи більшу частину використовувалися з пропагандистською метою. У повідомленнях Радінформбюро кожен день докладно розповідається про вдалі дії радянських підрозділів і військ, перераховувалися чи не всі населенні пункти, які були відбиті у ворога. Більше уваги приділяли опису втрат противника, практикувався переказ показань полонених-очевидців про низький бойовий дух ворога. У великій

кількості на окупованих територіях стали видаватися брошури про героїчне минуле російського народу. У той же час в пропаганді зверталися і до часів Громадянської війни, підкреслювали подвиги червоноармійців і проводили паралелі між Громадянською війною і війною проти загарбників. Також пропагандисти хотіли використовувати Церкву [1]. У 1943 році після великої перерви дозволили обрати нового Московського патріарха. Про патріотичну позицію Церкви широко повідомляли у пресі.

«Вороги» в матеріалах пропаганди зображуються жалюгідними, безпорадними і монстрами. У деяких випадках центральною ланкою пропагандистського матеріалу став не сам ворог, а нелюдськість і руйнівність його дій. Це було пов'язано з необхідністю одночасно позбавити в своїх солдатах страх по відношенню до ворога, вселяти в них рішучість і де персоніфікувати образ противника—зробити так, щоб ворог не сприймався як людина і в нього повинні лише стріляти. Пропагандисти використовували в непривабливому вигляді образи політичних лідерів ворожої держави. В пропагандистській кінопродукції бойові і особисті якості ворожих солдатів описували, як дуже низькі. Найчастіше, перебуваючи в безпеці, вони мали вигляд нахабників і дурниками, що виявляють боягузтво в бою [2].

Коли почалася німецько-радянська війна, пропаганду проти СРСР проводив «східний» відділ Міністерства пропаганди Рейху, відділ пропаганди ОКВ, Управління преси й пропаганди Міністерства східних окупованих територій, окремі структури Міністерства закордонних справ, служби СС Абверу та інші пропагандистські відомства. Проте головна роль у підготовці й проведенні психологічної війни проти СРСР була поділена між трьома відомствами-В.Кейтеля Й.Геббельса і А.Розенберга. Напередодні німці створили проти СРСР у Міністерстві пропаганди «східний» відділ, у складі якого функціонував підвідділ «Вінета». Пропагандисти цього відділу працювали разом із Управлінням преси й пропаганди Міністерства східних окупованих територій та відділом пропаганди ОКВ. Цей апарат формувалася за різною національною ознакою, переважно з колишніх громадян Російської імперії, які отримали політичний притулок в Західній Європі, та вихідців з республік СРСР, крім німців у «Вінеті» були колаборанти, військовослужбовці й остарбайтери [1].

Працівники «східного» відділу через проведення радіо здійснювали пропаганду та підготовку й розповсюдження агітаційно-пропагандистських матеріалів, антисемітського й націоналістичного змісту серед радянських полонених червоноармійців, примусових робітників, населення східних окупованих територій. Виготовлення матеріалів апологетичного змісту здійснювалося для того, щоб популяризувати соціально-економічну політику нацистів, військово-політичної могутності «Третього рейху», його досягнень у сфері культури й мистецтва з метою вироблення позитивного, лояльного

ставлення до нової влади. Була пропаганда серед цивільних осіб і службовців, поліції та німецького допоміжного персоналу на окупованій території поширювали радянський комунізм з європейським єврейством, показуючи Німеччину захисницею «західної» культури проти «єврейсько-більшовицької загрози» та зображуючи апокаліптичну картину того, що сталося, якби Радянський Союз одержав перемогу у війні. Особливо це стосується часу після катастрофічної поразки німецьких сил під Сталінградом, у лютому 1943 року. Пропаганда відіграла важливу роль, спонукаючи німців з нацистськими поглядами і без них, а також місцевих колаборантів отримати перемогу над СРСР. В ході цієї війни місцева преса акцентувати увагу на антибільшовицькій тематиці та українсько-німецькій співпраці. Поняття «Україна» рекомендувалося застосовувати лише в територіальному, а не в державних сенсах. Рейх вважали заступником, а не союзником. Війська Вермахту - не окупантами, а рятівниками. Про Адольфа Гітлера говорили як про «фюрера- визволителя». Належало забути спогади про голодомор 30-х рр., двадцятирічну боротьбу більшовизму з приватновласницьким світоглядом українського селянства. Пояснювали населенню, що порятунок від злиденного становища потребуватиме тривалого часу, відбудеться не за один день, не під час війни. Остаточне врегулювання фюрером українських справ відбудеться лише після його детального ознайомлення з внутрішньою ситуацією, але передусім за підтримки самих українців. «Оздоровлення» соціально-економічної інфраструктури України потребувало під німецьким управлінням.

Мета пропаганди полягала у критиці радянської системи, експлуатації трудових ресурсів, використання не за призначенням народних коштів, деградації керівництва, незадовільного оснащення армії та репресій проти вищого офіцерського складу. Критика СРСР режиму мала поєднуватися з обіцянками після перемоги над більшовизмом, забезпечити населенню соціальну справедливість і перемогу.

Накази рейхсміністра східних окупованих територій на місцях доповнювалися розпорядженнями рейхскомісара України Еріха Коха. На його думку, пропагандистська мета української преси полягала в тому, як найкраще довести до свідомості населення завдання німецького керівництва у «лікуванні ран», заподіяних радянською владою[2]. Газети періодичної преси мали сприяти вихованню у населення працьовитості та старанності, донесенню до селян і жителів думки про те, що понаднормова робота може звільнити їх від сталінських злиднів та бідності. Населення мало пам'ятати, що німці приносять «волю» Україні, а кожен редактор-усвідомлював, що саме від його зусиль залежить поведінка населення майбутньої країни. Крім ідеологічної складової, преса мала виконувати мобілізуючу та контрпропагандистську функції: закликати місцевих допомагати окупаційній

владі у відбудові зруйнованого господарства, сприяти мобілізації трудових ресурсів для економіки Третього рейху, вчасному збору врожаю сільськогосподарських культур, виявленню представників підпільно-партизанського руху, а також спростовувати повідомлення радянської пропаганди. Нацистська пропаганда для мобілізації населення на підтримку своїх завойовницьких воєн аж до повалення самого режиму. Пропаганда була важлива для мотивації тих, хто здійснював масові вбивства європейських євреїв та інших жертв нацистського режиму. Вона також мала забезпечити вимушену згоду мільйонів інших осіб на переслідування за расовою ознакою та масові вбивства.

Пропагандисти також активно займалися своєю історією. Тут були і політично мотивовані проекти пошуків вчених, що мають єврейське коріння. Це було зрозуміло, оскільки очолював цю організацію Гімлер. Одним з перших проектів був лінгвістичний, з вивчення рун. Основним був пошук арійських і містичних слідів по всьому світу. Кінематограф також відіграв важливу роль у поширенні ідей расового антисемітизму, гаданої першості німецького війська та ворогів, визначених нацистською ідеологією. Нацистські фільми зображали євреїв «недолюдьми», що проникають в арійське суспільство. Німецькі газети також інформували чиновників цивільної та військової адміністрації, солдатів Вермахту, а також усіх німецьких громадян, які перебували на окупованій території, про хід воєнних дій проти СРСР, зовнішню і внутрішню політику Німеччини та її союзників, промови німецьких високопосадовців з більшим використанням ідеологічних антирадянських та антисемітських штампів [3]. У місцевій німецькій пресі поряд з цим висвітлювалися суспільно-політичні та економічні процеси, що відбувалися в окупованій Україні, а також питання її історії та культури. Розважальний блок вмщував карикатури на лідерів антигітлерівської коаліції, анекдоти, фейлетони та кросворди. Частина газетної площі була під рекламу та приватні оголошення, які частково покривали виробничі витрати.

Об'єктом німців пропагандистів були реальні та уявні дискримінація проти етнічних німців у східноєвропейських країнах, які здобули колишні німецькі території після Першої світової війни, Чехословаччини та Польщі. Пропаганда мала досягти політичної лояльності та поширити так звану расову свідомість серед етнічних німців [2]. Також мали ввести в оману й переконати іноземні уряди – зокрема великі європейські держави – які вимоги концесій та анексії з боку нацистської Німеччини були законні та справедливі. Тоталітарний характер німецької пропаганди лежав не тільки в системному охопленні інформаційних потоків, а й у тому, що все мистецтво, наука, література стали пропагандою для місцевих. Порушення картини світу, створеної пропагандою, карається у разі тоталітарної держави серйозними репресіями і смертю.

Висновок. СРСР і Німеччина під час Другої світової війни активно вели пропаганду проти українців і євреїв. Ці фашисти закликали людей до вбивства і підкорення. Вони створювали свої програми пропаганди, свою історію і культуру у жителів окупованих територій, котрі не мали своєї думки на рахунок війни. Німці вбивали людей за їх мову і історію. СРСР також вела свою пропаганду проти Німеччини. Україна закликали людей до мобілізації, щоб подолати ворога. Зараз росія робить теж саме: намагається використати провокаційні питання щодо консолідуючої функції державної мови. Ми повинні згуртуватися і вірити в нашу перемогу, подолати вплив всебічної російської пропаганди на наші думки і життя.

Перелік посилань

1. Пропаганда. Вікіпедія // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>
2. Фатєєв А. В. Образ ворога в радянській пропаганді 1945—1954. «Нацистська пропаганда» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/nazi-propaganda>
3. Главком // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://glavcom.ua/columns/ge_pocheptsov/130845-fenomen-natsistskoji-propagandi.html

Валерія Гавриленко
студентка ПР-23-2 (Право),
Державний університет економіки і технологій
кафедра права
e-mail: havrylenko_vs_23131@kneu.dp.ua

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРОДНИХ СПОГАДІВ ПРО ПОЧАТОК РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Актуальність дослідження. Військове вторгнення Російської Федерації на територію суверенної, незалежної України призвело до загибелі українського народу і змінило долі мільйонів людей. Війна – це напад на людські матеріальні (будинки, споруди, транспорт, об’єкти інфраструктури, культурна спадщина) та нематеріальні цінності (відчуття безпеки, надія, віра, можливості); це атака на зовнішній і внутрішній світи людини, на відчуття безпеки, на спокій, на передбачуваність і можливість керувати своїм життям. Росія – держава - терорист, яка забрала і продовжує забирати у людей ці цінності. А найголовніше, що забирають у нас щодня – право на життя. Відповідно до Статті 27 Конституції України «Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [3].

Багато років вшанування пам’яті жертв Другої світової війни та відзначення перемоги над нацизмом відбувалися під гаслом «Ніколи знову». Наразі повномасштабна військова агресія Росії проти України супроводжується численними воєнними злочинами з боку військово-політичного керівництва та російської армії, що нагадують звірства нацистів. Попри це все, у пам’яті українців закарбовується найболючіше – сльози та жах. Осмислення баченого й пережитого, вирізнення із життя найхарактерніших подій і фактів переводять усні оповідання-спогади у розряд явищ суспільної свідомості й ідеології, що більш чи менш повно відбивають життя та світогляд.

Дослідженням народних спогадів займалися: Мишанич С. «Народні оповідання» (К., 1983), описав структуру і їх поетику; Лановик М.Б., Лановик З.Б. «Українська усна народна творчість» (К., 2005) – це перший підручник з усної народної творчості, виданий у роки незалежності України, в якому системно подано й класифікацію прозових жанрів. Світлана Алексієвич «У війни не жіноче обличчя» (К., 2016), збрала інтерв’ю учасників бойових дій та свідчення жінок, які брали участь у війні на сході України. Історії, спогади та думки про війну. Томаш Форро «Донбас: апартаменти для молодят у готелі «Війна»» (К., 2022), в якій вчений розповідав про війну із самого осердя конфлікту. Окремо слід відзначити пошукову роботу журналістів: Ю.Сороки, О.Наливайка, А.Андрієвської, С.Асєєва, П.Андрусечка, С.Бровка, Р.Драпака,

І.Зоца, А.Клименка, О.Клименко, А.Куркова, П.Куща, В.Лубчака, Ю.Луканова, Т.Матвієва, О.Монзозевського, Т.Наконечної, В.Панчишина, В.Притули, Є.Подобної, М.Салієвої, О.Свинаренко, М.Семені, А.Стельмаха, А.Цаплієнко, О.Шульмана – «Журналісти на війні. Документальні дослідження, хронікальний літопис, аналітика». Видавництво «Фоліо» (Харків, 2022). Єлизавета Татарінова у стрічці «Маріуполь. Хроніки пекла» (2022 рік) зби́рала монологи інтерв'ю людей, яким вдалося вирватись із блокадного Маріуполя. Соціологічна група «Рейтинг» підготувало працю «Як війна змінила мене та країну. Підсумки року» (К., 2023). Це порівняльне дослідження про погляди й оцінки українців з повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Павло Пелешок у праці «Життя на межі» (2023 рік) розповідає про становлення й розвиток українського спротиву від подій Революції Гідності до повномасштабної війни Росії проти України.

Визначити художні особливості спогадів про початок російського вторгнення в Україну – це є **метою нашої публікації**.

Виклад основного матеріалу тез. Спогад (жанр фольклору) – це відтворення у розповідях, у розмові, в думці того, що збереглося в пам'яті [1]. Людина спирається на реальні факти і події, розкриваючи приховану енергію історичних, психологічних та інших узагальнень [4, с. 5]. Спогади різняться від інших видів народної прози тим, що в них головне не тільки те, що оповідач бачив і переживав, а й намаганням розібратися у фактах і подіях. Вони спрямовані на пізнання дійсних подій і фактів. Це спогади із особистого життя, оповіді про виняткові події, що іноді глибоко сягають у суть явища, характеризують людей з такою проникливістю, на яку не завжди здатен художній вимисел. Важливим моментом спогадів, що різнять їх від фольклорної прози, є поєднання зовнішнього боку подій з передачею внутрішніх відчуттів. В даному випадку спогад формується в руслі головної його функції – закріплення почуттів, пережитих у минулому, переміщення цих почуттів на сьогочасне і майбутнє. Навіть найоб'єктивніша людина з доброю пам'яттю, розповідає про подію під певним кутом зору, під яким не стільки передає об'єктивну картину, скільки створює і моделює ситуацію так, як вона її бачить. Те, на чому тримається пам'ять про подію, є, власне, опорними штрихами того моменту. Цілісну картину створює наша уява. Вона уточнює, доповнює те, чого могли не побачити, не почути, динамізує розповідь та деталізує найважливіше для нас. Отже, люди завжди намагаються помітити і відбити у спогаді найхарактерніші властивості того, чи іншого явища та визначити суть і місце уряду аналогічних подій.

З особистого інтерв'ю Наталі (42 роки, м.Апостолове, Дніпропетровська область) відомо, що у 2014 році все почалося зненацька. За її словами, відчувалася дуже велика зрада. Наталя пам'ятає, коли по телебаченню вперше оголосили про загиблих, про окупацію. Апостолове приймало багато

переселенців і Наталя та її сім'я завжди підтримували та допомагали їм. «Ми намагалися відволікти їх від болі і від спогадів, відкривали гуртки, допомагали дітям» - каже вона. Тоді, як і всі українці, жінка сподівалася, що зовсім скоро все буде добре і навіть подумати не могла, що ця історія не завершиться. На момент вторгнення у 2022 році вони були у лікарні з серйозною хворобою. На той момент від Зеленодольської громади до лінії фронту було 5 км і окупанти просувалися дуже швидко. Страшні звістки, люди масово тікають. Діти Наталі досі бояться шуму і прокидаються посеред ночі. Вторгнення змусило їх назавжди покинути свій рідний дім.

Вісімнадцятирічна Олеся з Дружківки Донецької області в особистому інтерв'ю розповіла про жахи окупації: «У 4 класі довелося пережити перше російське вторгнення. У школі ховалися у бомбосховищах, було дуже гучно. Виїхати було нікуди, ми страшенно любили Україну та вірили у перемогу та світле майбутнє. Люди перелякані бігли з тваринами, лягали посеред дороги і просто плакали». Її місто приймало масу біженців, але і вони також потребували допомоги. Дружківка знаходиться в 70 км від Донецьку, було дуже важко і морально, і фізично всім жителям окупованих областей. Тисячі людей втратили все, їм довелося починати своє життя спочатку. Першого разу Олеся не поїхала своєю домівку. Вони мужньо вистояли 3 тижні окупації. Проте з початком нового вторгнення їй довелося назавжди покинути своє місто. Вона неймовірно сумує за рідними, за домашніми тваринами і за спокоєм.

Відповідно до особистого інтерв'ю звичайної українки Галини (65 років, Миколаївська область, м. Первомайськ), більшість їх знайомих тоді брали участь у Євромайдані, всім хотілося життя без корупції та вступу до ЄС. Далі як у тумані і вона все почала розуміти. Спочатку найважливіші особи держави покинули українців, безлад у країні, почалося вторгнення. Коли вмикали телебачення подивитися новини, то паніка, адже ніхто не розумів як за такий короткий період часу «зелені чоловічки» без опізнавальних знаків зламали життя українцям. Злість переповнювала, але переживання мали перевагу. Галина точно пам'ятає, що війна почалася не тільки на нашій території, а і в наших серцях. Люди бігли хто куди, брали дітей, тварин, найважливіше і рятувалися. Вони боялися бути вбитими, боялися більше ніколи не повернутися додому. Біль, страх за майбутнє і сльози стали життям її сім'ї з початку вторгнення у 2014 році і до сьогоднішнього дня.

У спогаді Юлія Терехова (українець, начальник пресслужби 58 окремої монопіхотної бригади) йдеться про події революції в 2014 році: «Я став іншою людиною і життя можу ділити на "до" і "після»[2] - каже він. Студентом Юлій дізнався, що готується підписання документа щодо Євроінтеграції України. Вони очікували на Майдані, були встановлені проєктори, колонки. Починалось це, як важливий крок на шляху до Європи.

Президент не підписав той документ. Це викликало бурхливу реакцію українського народу. Влада вирішила розігнати мітингарів серед яких був Юлій та його друзі. Пригадуючи події Революції Гідності, він розуміє, що українці здатні об'єднуватись у часи гострої потреби. За його словами, люди підвозили один одного, коли намагались закрити станції метро, знаходили шлях доїзду до Києва, коли намагались не пускати автобуси з транспортом. Приносили чай, їжу аби нагодувати один одного, теплі речі, засоби захисту. Люди об'єднались у боротьбі з внутрішнім ворогом, так само, як із початком подій 2014 року, повномасштабного вторгнення — із зовнішнім ворогом. Тепер він намагається не згадувати про це, адже боронить нашу країну під час повномасштабного вторгнення Росії на територію України, але зазначає, що тепер він інша людина з іншими планами.

У спогадах Муміне Салієвої (кримська татарка, журналістка, правозахисниця) до 2014 року все було спокійно. У неї була традиційна кримськотатарська сім'я, в якій вся увага була дітям та їх розвитку. В найперші дні окупації зі своїм чоловіком вони почали відвідувати перші сім'ї, яких спіткала біда, підтримували тих, кого переслідували; писали і публікували у соцмережах пости про обшуки, затримання і арешти кримських татар в Криму. Муміне вважає, що Крим став прецедентом у сучасній світовій історії. «У повоєнній Європі це той випадок, коли у мирний час одна держава насильно приєднала частину території іншої незалежної держави, порушивши тим самим усі чинні міждержавні угоди» [5, с.6]. Після того, як Росія встановила фактичний контроль над територією, це призвело до масштабних та систематичних правопорушень, ситуація за ці роки так посилювалася, що колеги-правозахисники Муміне почали називати Крим півостровом страху. Журналістка признається, що було неймовірно страшно за свою сім'ю, вони не були згодні з правилами окупантів, до останнього допомагали людям, проте бачили, як зі щасливих усміхнених, люди перетворювались на заплаканих і втомлених. Це розривало їх зсередини.

Висновки. Війна має великий вплив на життя людей і залишає глибокий слід у їхній пам'яті. Про це свідчать спогади від оповідачів різного віку, різного етнічного походження - громадян України, яких об'єднує тема війни – страх і тривога, героїзм і жертви, підтримка та надія на майбутнє. Вони допомагають реконструювати хронологію подій, але мають суб'єктивний характер оповіді. Вони описують свої спогади та враження з початку війни на сході України з 2014 року різними способами, оскільки кожна людина має власні переживання і досвід. Дослідження показало, що в спогадах українців весна 2022 року закарбувалася в пам'яті не пахощами та квітами, а жахливими фотографіями вбитих українців, зруйнованими будинками, зраненими містами. При цьому оповідачі сміливо користувалися такими засобами зображення, як літота, порівняння, деколи гіпербола – це те, що

вирізняло спогади і надавало їм емоційного забарвлення. Це спогади про масове винищення людей, поневолення, катування, знищення міст і сіл, мінування, і найголовніше те, що це назавжди залишиться у пам'яті очевидців війни. Вони можуть слугувати документальним доказом воєнних злочинів росіян. Наслідком цього безжалісного вторгнення Росії на територію України стало те, як визначали очевидці, що вони навчилися жити в умовах війни, працювати, допомагати рідним і тим, хто через війну втратив дім. Війна докорінно змінила життя українців. Пам'ять – це те, чим жила людина, те, що вона залишає після себе. Тому вбиті та невинні душі не встигли жити. У них відібрали можливість втілювати свої мрії, будувати своє життя і бути корисними українському суспільству. Тому це маємо зробити ми. Пам'ятати, щоб жити далі!

Перелік посилань

1. Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980рр.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://sum.in.ua/s/spoghad>
2. Інтерв'ю Юлія Терехова для каналу Радіо Свобода «Від розгону Майдану до оборони Донецького аеропорту. Шлях студента Юлія Терехова» (Ірина Штогрін, 1 грудня 2018 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29631069.html>
3. Конституція України, розділ II (Права, свободи та обов'язки людини і громадянина), стаття 27 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://constitution.in.ua/articles/27/>
4. Мишанич С. Народні оповідання. К.: Наукова думка, 1983. 336 с.
5. Журналісти на війні. Документальні дослідження, хронікальний літопис, аналітика. Харків, Видавництво «Фоліо». 2022. 448 с.

Костянтин Гордієнко
студент гр. ПР-23-1 (Право)
Державний університет економіки і технологій
Кафедра права
e- mail: xiaomivolti32@gmail.com

ПОЛІТИЧНИЙ АНЕКДОТ В УМОВАХ МОСКОВСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Актуальність дослідження. Політичний анекдот є одним із провідних жанрів прозового фольклору, який став активно досліджуватися в роки перебудови срср, коли бар'єр цензури ослаб і цей жанр почав поширюватися на всі сфери суспільного життя. Тривалий час історики часто ігнорували анекдоти як історичне джерело, оскільки вони оцінювали їх через призму «антирадянської агітації і пропаганди». Сьогодні політичні анекдоти актуальні як ніколи, оскільки дозволяють встановити ставлення українців до російської влади, її керманічів.

Повноцінне дослідження цього жанру в Україні стало можливим після розпаду радянського союзу. Зокрема, з 1991 до 2023р. вивченням сучасних анекдотичних текстів займалися: Мацишина І. В. «Політичний фольклор як протестний дискурс С. Єфремова (за матеріалами щоденників 1923-1929 рр.); Коляструк О. «Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження історіографічний і методологічний аспекти» (2008 р.); Карпчук Н. П. «Засади комунікаційної політики: досвід країн-членів Європейського Союзу» (2015 р.); Пономаренко А. Б., Бажан В. В. «Анекдот як віддзеркалення епохи Микити Хрущова (2019 рік), Мороз П. В., Мороз І. В. «Вивчення історії скрізь призму політичного анекдота» (2022 р.).

Визначити функціональну роль політичного анекдоту в умовах російсько-української війни – це і є **метою нашої публікації**.

Виклад основного матеріалу тез. Політичні анекдоти – це свого роду вид політичного фольклору. Під політичним анекдотом розуміють коротке гумористичне або сатиричне оповідання про політичну ситуацію, поведінку чи рису політичного діяча чи представника певної групи [1].

Українці в умовах російсько-української війни ефективно творять нові політичні анекдоти, які спрямовують проти ворогів-рашистів. За допомогою гумору і сатири українці протистоять ворогу, деморалізують та обеззброюють його. У перші дні російсько-української війни, у командування ворога була ціль - захопити Київ за три дні, однак захисники України, зламали ці плани, а фраза «за три дні» стала першою серед лексики українців і дослівно означає нереалістичні, недосяжні ідеї й плани ворога –рашиста.

У березні 2022 р. на просторах інтернету з'явився образ російського солдата - «асвабодителя». Українці прозвали його Чмоня - за боягузтво, недолугість, відсутність військової вправності тримати зброю. Після того, як це побачив весь світ, більше ні в кого язик не повертається сказати, що це «друга армія світу». Коли всі вважали, що армія росії сильна та могутня, а з'ясувалося, що це не воїни, а бандити, які тільки вміють обкрадати, тероризувати цивільних людей та знущатися з полонених, що є прямим порушення Женевської конвенції. За їхню дикість українці прозвали їх орками та свинособаками. Однак багато, хто каже: «Навіщо так ображати собак та свиней?» Об'єктом висміювання в анекдотах про рашистів стала не тільки так звана «друга армія світу», а й багато інших політичних осіб, які займають високі посади в Російській Федерації. Так, міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров порівняв Президента України В.Зеленського з Гітлером через «єврейську кров» і висловився так: «мудрий єврейський народ каже, що найзатятіші антисеміти, як правило, євреї». Тим самим розв'язав дипломатичний скандал між Росією та Ізраїлем. З цього приводу виник анекдот: «Лавров до такої міри розгнівав Ізраїль, що Путіну прийшлося особисто за це вибачитися». Про Сергія Шойгу, який відіграє важливу роль у вторгненні військ на територію України, народ склав анекдот про те, що міністр оборони Росії ніколи не служив не в армії, не проходив військової служби, однак орденів і медалей в нього більше, ніж у генсека срср Брежнєва: «Дивно, яка логіка в тому, що в Росії, яка постійно бере участь у збройних конфліктах і провокаціях, міністром оборони призначений Сергій Шойгу, який ні строкової не служив, ні навіть військової кафедри не закінчував? Насправді все логічно...Щоб гнати на забій оленів потрібен досвідчений оленяр!». Народ увиразнює цей образ - дуже влучно висміює невміння Шойгу куврати армією. Його спосіб ведення війни назває «жуковщина», що і не дивно.

Окремий цикл анекдотів українці присвятили Президенту Російської Федерації – самому В.В. Путіну. Через своє боягузтво він отримав прізвисько «бункерний дід», бо він злякався Збройних Сил України, та втік на Урал. Про цей інцидент українці склали анекдот: «Коли по Москві почали бити безпілотниками, Путін сказав своєму оточенню: «Я в бункер». «- А ми ?» «А ви залишаєтесь тут». Тиран дуже боїться смерті, переживає за своє життя, а тому зустрічі з будь-ким проводить на відстані. Стіл, який був встановлений в Кремлі, наприкінці 1990 року став в інтернеті мемом через те, що був дуже довгим. Народ висміяв Путіна, що перебував на великій відстані від співрозмовника. Диктатор та його посіпаки настільки часто змінювали Конституцію Росії, що про це склали анекдот: «В цивілізованих країнах Конституція гарантує регулярну зміну влади. В росії влада гарантує регулярну зміну Конституції». Ось вона - демократія «по-російськи»!

Висновки. Функціонування у соціальних мережах анекдотів про політичне керівництво Російської Федерації свідчить, що українці мобільно реагують на події, випадки, ситуації, вчинки, моральні вади ворожої армії, її керівництва, що продовжує війну проти України. За допомогою гумору, сатири українці у коротких побутових оповідях створюють і висміюють образ ворога-рашиста. Політичні анекдоти справляють на ворога сильне враження. Доказом слугує ефект Чорнобаївки і фраза «покладіть насіння в кишеню, щоб коли вас закопували, то вирости соняшники». Це і мовний пароль «паляниця», який росіянин вимовити не може.

Ми вважаємо, що одним з головних факторів підтримки національного духу українців в російсько-українській війні є політичні анекдоти, які руйнують стереотипи про «велику та могутню росію». Та коли ми щиро віримо в слабкість ворога, він і справді слабшає. Переможемо, бо можемо!

Перелік посилань

1. Карпчук Н. Політичний анекдот як інструмент PR. STUDIES.in.ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://anekdot.kozaku.in.ua/pro_moskaliv/4801-anekdot-pro-sergia-shoygu.html

Олександра Дубровська
студентка ТКД-22 1/9,
ВСП «Криворізький фаховий коледж ДУЕТ»
e-mail: dubrovskaaa71@gmail.com

МОЛОДІЖНИЙ РУХ І АКЦІЇ ОПОРУ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

22 червня 1941 року – день відкриття Східного фронту Другої світової війни, що стрімко просувався дедалі глибше всередину тодішнього ссрр. Протягом року з початку вторгнення нацисти окупували Україну. Втім, як кожному відомо зі сторінок історії, недовго загарбники могли називатися тріумфаторами. Причиною цьому стали успішні оборонні та наступальні військові дії радянської армії через деякий час, вдалі операції партизанських загонів та, що не менш важливо, активний рух опору на окупованих землях. Зважаючи на складність реалізації перелічених мною явищ, що в комплексі зумовили поразку третього райху, можна було би вважати, що це сфера діяльності винятково дорослих осіб. Проте, аналізуючи історичні факти, це твердження не відповідає дійсному стану речей на той час: учасниками боротьби за свободу були й діти, молодь. Чимало українських підлітків, які збиралися у групи, сформувалися у підпільні організації, які діяли на Київщині, Полтавщині, Харківщині та в інших регіонах України. Одним із таких прикладів особливої мужності та патріотизму була організація "Спартак" у с. Красногірка, що на Кіровоградщині.

Ще до власного становлення як організація молодь Красногірки використовувала різні способи заподіяння шкоди окупантам та допомоги радянським збройним силам, наприклад, надаючи військовополоненим одяг та харчі, збираючи у зоні битви зброю та боєприпаси, згодом переховуючи їх. Кінець 1942 року став новим етапом для ідейних, відчайдушних юнаків та дівчат Красногірки, сусіднього хутора Манжурки – їхню групу очолила Мала Марія Іванівна, що відповідає події створення підпільної організації «Спартак». Назва походить від піонерської організації школи, в якій навчалися підлітки, вона носила ім'я Спартака. Молодь зі своєю очільницею мали тісний зв'язок із партизанським загonom «Південний», про що свідчить участь у діяльності організації офіцера Петра Граматчикова – начальника штабу вище названого загону [1].

Згідно з архівними документами, учасниками підпільної організації «Спартак» було зібрано в зонах бойових дій та передано зброї партизанам у

такій кількості та складі: 50 гвинтівок, 2 кулемети, більше 200 гранат. Ними партизанам загону «Південний» також надавалася допомога у вигляді постачання хлібу та прання білизни. Спартаківцям вдалося вивести з ладу млин у селі Свирневому, 2 молотарки, приблизно 20 одиниць сільськогосподарського обладнання. Вони допомогли врятувати понад 200 дівчат та юнаків шляхом пошкодження залізничної колії і, як наслідок, зупинки поїзду з молоддю, що вивозилась до Німеччини. Також за їхнього сприяння було пущено під укіс ешелон із борошном та цукром. Підпільники активно розповсюджували листівки 18 видів(за змістом тексту), врятували від депортації до Німеччини 130 радянських військовополонених. Спартаківці були в числі тих, хто здійснив 11 бойових операцій по ліквідації нацистів, 16 карателів із поліції Голованівського району та одного зрадника [1].

Проте, помічаючи реальні результати діяльності підпільників, що загрожували існуванню райхскомісаріату Україна, над учасниками даного молодіжного руху було влаштовано жорстоку розправу. Першим її етапом було підпалення хати Волощуків осіннього вечора 1943 року поліцією і жандармами, внаслідок чого загинули З. П. Волощук(батько), Р. С. Волощук(мати), Є. З. Добрянський, Люба, Галина і Олімпіада Волощук(дочки). Вийшовши на слід членів організації «Спартак» Сави Самчишина та Михайла Самченка, маючи зовнішній вигляд партизанів, поліцаї провели операцію щодо викрадення двох героїв, яких доставили до селища Голованівськ і почали катувати до їхньої загибелі. Нацистами було вивезено Малу Марію, Громового Михайла, Римар Любу, Бойко Олену, Самчишина Михайла, Дубову Дарію, Черевичну Надію, Фурман Єлисавету наприкінці 11 місяця 1943 року за село, розстріляно з автоматів, після чого підпалено солом'яну стріху навісу, під яким донедавна стояли мученики, внаслідок чого їхні тіла були спалені [1].

Такі героїзм і трагедія описані на сторінках історії України ХХ століття, проте це не кінцевий етап існування потреби українського народу в хоробрих та принципових як дорослих, так і зовсім молодих людях.

Початок ХХІ століття – період, сповнений не меншої кількості випробувань для українців, ніж вони долали в роки Другої світової війни, в тому числі і для юних громадян, які з відвагою старших чинили опір наслідкам антиєвропейських настроїв усередині проросійського українського уряду шляхом влаштування протестів, що згодом трансформувались у Євромайдан, російським окупантам, продовжують це робити. Явище молодіжного руху опору на тимчасово окупованих територіях України в роки російсько-української війни бере початок з анексії Криму. Із впевненістю про початок його існування саме в той час ми можемо казати на підставі супротивних дій курсантів Академії військово-морських сил імені П. С. Нахімова.

Зміна командування Академії ім. Нахімова 20 березня 2014 року сталася внаслідок проведення псевдореферендуму про статус Криму 16 березня 2014 року, анексії Криму росією на підставі його нібито правдивих результатів 18 березня того ж року. Того дня курсанти навчального закладу поділилися на 2 групи: 1) ті, хто збираються повертатися на підконтрольну Україні територію, 2) ті, хто лишаються в окупованому Севастополі і продовжують навчання в академії. Першій було наказано перебувати в кубрику, друга категорія з більшістю юнаків знаходилася на урочистому шикванні. Під час нього знімалися українські прапори. За цим уважно стежили хлопці, що мали намір повернутися на материкову частину України, із вікна корпусу. Від них не чекали того, що станеться за декілька хвилин. На флагштоки почали вивішування триколову та Андріївського прапора під гімн окупанта. Реакція українських молодих патріотів не змусила себе довго чекати – курсанти, що лишень спостерігали за дійством на плацу, вибігли з кубрика і почали співати гімн України. Деякий час потому, 4 квітня, всі ті, хто хотів залишити анексований Крим, зробили це, вирушивши до Одеси. Ними були 103 курсанти, серед яких був Олексій Харченко, Василь Огаренко, Павло Гладченко, а також частина викладачів та командування Академії військово-морських сил ім. П. С. Нахімова [2].

У 2014 ніхто не знав, до чого треба бути готовим у подальшому, українське суспільство перебувало у стані сильного напруження. Втім, йшли роки, не звільнялися з-під окупації Крим і частина Донецької та Луганської областей, війська ненажерливої країни не здійснювали повторних наступів на Україну і населення навчилося жити в таких умовах, якщо можна так назвати те, що воно забуло про війну. Так було до 24 лютого 2022 року, коли рф вирішила максимально реалізувати свої імперіалістичні ідеї й здійснила повномасштабне вторгнення в Україну. Станом на 2023 рік, враховуючи значні успіхи Збройних Сил України в деокупації українських територій, на які московитська окупаційна влада прийшла в 2022 році, чималий відсоток площі нашої держави називається тимчасово окупованим як з 2014, так і з минулого року. І можна говорити про будь-що, називаючи його окупованим, але не про українців із властивою їм ідейністю та патріотизмом, які виявили героїчні юнаки з Бердянська – Тигран Оганнісян та Микита Ханганов.

Тигран ще з дитинства захоплювався читанням книжок, а саме тих, у яких описується історія України. З початком окупації Бердянська він зривав російські ганчірки [3].

Починаючи з вересня 2022 року, Тигран Оганнісян, його друг і однодумець Микита Ханганов, їхні родини переслідувалися окупаційною владою Бердянська. Першому юнакові довелося пережити п'ятиденне катування росіянами в невизначеному місці за межами власного дому. Протягом 6 місяців рашисти змушували обох хлопців відмічатися кожного

дня в окупаційній поліції, допитували їх, Тигран та Микита мали брати участь у слідчих експериментах. Згодом слідчі обвинуватили парубків у підготовці диверсії та мали на меті передачу справи до суду. Після кількаденного переховування від окупаційної поліції, два українські герої вранці повернулися додому, після чого вони мали тривалу розмову з російським слідчим. Увечері того ж дня Тигран та Микита вийшли на прогулянку. Незадовго до того, як у мережі почала ширитися інформація про перестрілку в місті, мама Оганнісяна мала з ним телефонну розмову, нею не було помічено ознак нервування в сина, він сказав, що повернеться додому о 21 годині. Враховуючи зміст діалогу, було зрозуміло, що Тигран мав плани на майбутнє, чекав на зустріч із частиною своєї родини, що перебувала в Німеччині, тож не став би йти на ризики для власного життя, як цю ситуацію намагаються описати рашисти, беручи до уваги передсмертне відео юнака. 24 червня 2023 року молоді українські патріоти Тигран Оганнісян і Микита Ханганов були вбиті снайперами російської окупаційної влади [4].

Із величезними гордістю та пошаною, однаково можна говорити як про ті покоління українського народу, що жили в роки Другої світової війни, так і про ті, що борються за свою свободу та незалежність власної держави сьогодні, починаючи з 2014 року. У тому числі й про наймолодші з них, що чинили опір як нацистському, так і рашистському окупантові, продовжують це робити. Попри обмеженість спектра власних дій в силу віку, молодь України різними способами шкодить і сприяє знищенню загарбників, висловлює патріотичну позицію із урахуванням можливих найгірших наслідків, в чому і криється особлива українська ментальність, що є незмінною на різних етапах нашого існування. Обов'язково настане день, коли ми зможемо назвати імена героїв, які сьогодні чинять опір на окупованих територіях, доводячи до жахливого існування рашистських нелюдів у Мелітополі і Бердянську, Маріуполі і Новій Каховці, Севастополі і Генічеську – день, коли в усіх куточках України неба торкатиметься український прапор.

Перелік посилань

1. Кіровоградщина в роки Другої світової війни. Історія «Спартака» – історія великого подвигу й історія великої зради [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://lib.kr.ua/ww2/?page_id=78#.
2. «Ми заспівали гімн, і це не був юнацький максималізм», — нахімовець, який не зрадив Україну під час анексії Криму [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/nahimovec-yakij-ne-zradiv-ukrayinu-pid-chas-aneksiyi-krimu>.

3. "МАМ, ПОЛОН Я НЕ ВИНЕСУ!": про останні хвилини життя Тиграна з Бердянська - мама Героя [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=TqFF5r-CV0E>.
4. Заява МІПЛ стосовно вбивства Тіграна Оганнісяна і Микити Ханганова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mipl.org.ua/zajava-mipl-stosovno-vbyvstva-tigrana-ogannisyana-i-mykyty-hanganova/>

Людмила Степашко

заступник директора з навчально-виховної роботи,
Криворізької гімназії №32 Криворізької міської ради
e-mail: stepashkolyudmila@gmail.com

ЮРІЙ РУФ ТА ЙОГО БЕСТСЕЛЕРИ «ВЕКТОР ПРОТИДІЇ. НА ЗЛАМІ ЕПОХ» ПОЕЗІЯ. ПУБЛІЦИСТИКА. АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО ТА СУЧАСНИХ ГЕРОЇЧНИХ ПОДІЙ ЯК ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ «ДУХ НАЦІЇ»

Юрій Руф (Юрій Романович Дадак) народився 26 вересня 1980 року в Бережанах на Тернопільщині. Повну загальну освіту здобув у 1997 році в Львівському ліцеї №93, а вищу – у Національному лісотехнічному університеті України у 2002 році, захистив дисертацію, закінчив докторантуру, працював над завершенням докторської дисертації. З 2011 року обіймав посаду доцента кафедри технологій лісопиляння, столярних і дерев'яних будівельних виробів Національного лісотехнічного університету України. З 2008 до 2014 року – заступник декана технологічного факультету з навчальної роботи Навчально-наукового інституту деревообробних та комп'ютерних технологій і дизайну. На високому науково-методичному рівні викладав навчальні дисципліни для студентів інституту, виступав з просвітницькими лекціями усією Україною.

Юрій Руф провадив активну громадську діяльність, ведучий та сценарист мілітарі-фестивалю «Холодний Яр», активний учасник різноманітних антиалкогольних кампаній, пропагуючи серед молоді здоровий спосіб життя та цінність здорового тіла, засновник літературного проєкту «Дух Нації», власник бренду «Гвер». Автор збірок «Багряна лірика», «Час Революції», «На зламі епох», «Ваніль чи сталь», відомий критичними поглядами на традиційну українську поезію, де, за його словами, українців переважно зображають, як бідних і нещасних, себе вважав не поетом, а автором римованої пропаганди - «З 9 класу. Я їх спочатку викидав, потім ховав у шухляду. Писав російською, бо слухав російську рок-музику, читав не українські книжки. А потім усвідомив, що це не притаманне для мене. Що я відтворюю чужий мовний код, чужі принципи, світогляд. Все написане в соцмережах має здатність зникати безслідно, а книга, навіть через багато-багато років, може змінити чиесь життя.» [1]

Слова Пророка: «Учітеся, брати мої...» є запорукою побудови фундаменту міцної та сильної Української держави, керувати котрою будуть не приїжджі з-за кордону «весільні генерали» чи доморошені «пристосуванці», а виключно етнічні українці, які, перш за все, робитимуть це для блага українського народу. Зараз наше основне, надважливе завдання

– виграти війну не лише за територію, а й за душу України, донести в усі куточки нашої Країни, до кожного, у чиїх жилах тече хоч крапля української крові, ідею Соборності Української Держави. Мова, культура, національна свідомість, здоровий національний егоїзм, відмова від нав'язаної нам псевдотолерантності є тими об'єднавчими факторами, навколо яких має гуртуватись нація. Розбурхати Дух одвічної стихії, який дримає в душі кожного українця – основна мета праці. [2, с. 6].

На думку автора лише міцний сплав сили та інтелекту може стати рушієм майбутньої розбудови нації. Націоналізм – це світогляд, ідеологія та доктрина, що сповідує принципи, які виводять націю до первинних позицій у державотворчих процесах, визначаючи її базовим аспектом та найвищою формою суспільної єдності. Основа, на яку спирається система цінностей окремих народів, сформована представниками титульної нації. Сьогодні постала гостра необхідність введення в обіг поняття «інтелектуального» чи «усвідомленого» націоналізму як точки відліку для розбудови нових принципів формування націоналістичного середовища. Аналіз подій останніх років показав, що силовий авангард повинен підкріплюватись потужним інтелектуальним тилом, який розробляє стратегії та формує перспективні бачення розвитку організацій та рухів.

Науковець розвінчав один з популярних міфів, який активно культивують у націоналістичному середовищі – «націоналіст повинен бути бідним, але гордим». Наявність власної прибуткової справи чи високооплачуваного місця роботи дозволяє бути незалежним від чужих фінансів, обстоювати власну думку, яку не коректує «спонсор». Жодних спільних багатств і «годівниць», жодних «колективних відповідальностей» - кожен відповідає сам за себе, працює на себе і сам приймає рішення. Лише індивідуальна відповідальність дозволить людині гармонійно розвиватись у всіх царинах. Наголошував на тому, що жоден покровитель не буде на волонтерських засадах забезпечувати голодних, але «ідейно правильних» - з часом усі блага потрібно буде відпрацювати. Тому кожен, хто позиціонує себе націоналістом, повинен намагатись отримати якісну профільну освіту, яка у перспективі забезпечить заробіток, достатній для того, щоб не потрапляти під вплив «спонсорів» від політики. «Учіться, брати мої, думайте, читайте...» набирайтесь знань та досвіду, розвивайтесь як самостійна, фінансово незалежна суспільна одиниця. Пам'ятайте: ми – українські націоналісти, нашим орієнтиром є слова Степана Бандери: «Покладатися на власні сили». [3, с. 53-58]. Однією з компетентностей сучасної освіти є навчання впродовж життя та розвиток критичного мислення, адже без цього ми завжди будемо залежати від чужої думки чи схвалення власних дій.

Окремо окреслено проблему «шароварництва» та культивування образу українця-свинопаса – анекдотичного персонажа, який перекочував у

сучасність з химерного сплаву класичної української літератури та радянського агітпрому. У народну свідомість образ героя однозначно подають через призму смерті, негативу, втрат, а шкідливий образ простака набуває позитивних рис і сприймається як модель для наслідування – штучно створена система символів. Нам необхідно творити новий образ національного героя: сильного, активного, амбітного, сповненого волі до життя, воїна-інтелектуала, який є прикладом до наслідування. У національній ідеології необхідно раз і назавжди відмовитись від культу смерті і нести у свідомість народу волю до перемоги. Тоді й «шароварництво» відійде у небуття. Не ридать, а здобувать! Бо плач не давав свободи ще нікому! [3, с. 59-61].

Автор праці наголосив на тому, що Україні гостро необхідна осмислена українізація. Свідомість людей запрограмована на гру за старими правилами – толерантність до російської мови, культури, окремої касты «рускоязичные українці» визволяють Україну і росію від гніту третьої сторони в особі путіна. Україні гостро потрібна інтелектуальна українізація, мотиви війни на Сході – красномовне підтвердження цьому. Ми повинні усвідомлювати важливість боротьби за національну ідентичність, а не лише за територіальну цілісність. Необхідно відкинути штампи російської пропаганди і всіма силами розвивати власний, а не запозичений, інформаційний простір. Ідея повинна мати обличчя. Ідея не може бути аморфною, біля її витоків стоїть творець, який, по суті є її уособленням, а також низка послідовників - носіїв Ідеї, які з часом перебирають на себе відповідальність за її поширення і втілення. Тим, хто став на шлях національної боротьби та планує перемоги, необхідно, перш за все виграти битву з самим собою та власними вадами. Націоналіст повинен неухильно дотримуватись системи цінностей, яку сам пропагує та бути прикладом для наслідування. Перефразовуючи відомий вислів Екзюпері підсумовуємо: Хочеш змінити Країну – почни з себе!» Націоналізм – це не гучні гасла «Слава Україні!» та «Героям слава», а важка праця, перш за все, над собою. [3, с. 65-80].

Світ своїх переконань Юрій Руф пішов захищати добровольцем на фронті з перших днів повномасштабного російського вторгнення в Україну у складі львівської 24-ї бригади. Воював на Луганщині. Загинув від ворожого мінометного обстрілу 1 квітня 2022 року. 9 квітня 2022 року похований з належними почестями на Личаківському цвинтарі м. Львова. На його честь назвали вулиці в Кременчуці, Львові, Хмельницькому, міське озеро в Коломиї. Гурти «Тінь Сонця», «KARNA «FLiT» випустили пісні на його вірші. Указом президента Юрія Дадака («Руфа») нагороджено орденом «За мужність» III ступеня.

Особиста думка автора тез: після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022, українське суспільство гостро зіткнулось з проблемою

самоідентифікації. З кожним днем все більша кількість українців свідомо переходить на українську мову, досліджує історію і розвінчує в своєму світогляді радянську пропаганду, постає велич українських націоналістів, культивується дух козацьких пращурів та їх кров, яка пульсує і гуде. Слова оригінального тексту Чубинського в приспіві Державного гімну України: - «Душу й тіло ми положим за нашу свободу і покажем, що ми браття козацького роду. Гей-гей, браття миле, нумо братися за діло! Гей-гей, пора встати, пора волю добувати!» стали свідомим вибором мужніх українців. Найкрасивіші дівчата світу – українки, зняли підбори та заплели коси й пліч о пліч з чоловіками захищають державний кордон як і в III ст. до н. е. від сарматських часів і кожного разу коли завойовник приходив на наші землі. Творчість Юрія Руфа – молодого, сучасного українця відображує запит суспільства – хто ми? «Сьогодні потрібно майбутнім жити. В минулому пам'ять, а зараз Держава. Прокинься, готуйся, не бійся: ти кращий, відстоюй ідею, культуру та мову. Досить молитись на мертвих героїв, гартуйся, збудуй генерацію нову!». [4, с. 37]. Кожен дорослий свідомий українець сьогодні має зробити все, щоб молодь хотіла вчитись, розвиватись та працювати у вільній незалежній Україні. Наша ПЕРЕМОГА впевнено наближається, адже ми стоїмо за своє. Українець – це світовий бренд. Гордість. Повага.

Висновки: праця науковця, громадського діяча, воїна та мужнього українського сина Юрія Дадака має бути продовжена всіма тими людьми, які мали честь бути знайомими з автором особисто чи з його творчістю. 1 квітня 2022 року ми втратили можливість бачити Руфа, цей невимовний біль має бути спрямований на розвиток його справи і переконань, поширенні ідей. Боротьба українського народу проти режиму внутрішньої окупації та московської загрози, сучасні суспільні проблеми, ідентифікація себе як активного українця, окреслення наших цінностей та мети нашої боротьби, свідомий націоналізм та розвиток національної ідеології це сучасні виклики які ми впевнено маємо здолати.

Будь гордим називатись українцем (Юрій Руф)

Гордись, народжений в великій Україні.
 Гордись та з гідністю неси ім'я народу,
 Незгаслу пам'ять про його героїв,
 Які з небес на землю сіють полум'я свободи.
 Неси в собі історію Країни,
 Яку славетні предки захищали,
 В якій навчав батько свого сина
 Любити землю, як його батьки навчали.
 Змагайся за її щасливу долю,
 В котрій немає місця смутку та печалі.

Борись, і для дітей здобувши волю,
Навчи їх жити так, щоб не втрачали.
Будь гордим називатись українцем!
Неси цю гордість гідно всьому світу.
Тоді, я знаю, Україні – бути!
І житимуть в ній вільно твої діти.

Перелік посилань

1. Національний лісотехнічний університет. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://library.nltu.edu.ua/index.php/novyny/1518-my-lyshe-drova-u-vohni-velykoi-idei-yurii-ruf-dadak>
2. Час революції /Юрій Руф. – Київ: Видавництво «Залізний тато», 2022. – 112 с.
3. Вектор протидії. На зламі епох. (Поезія. Публіцистика)/Юрій Руф. – Київ: Видавництво «Залізний тато», 2022. – 240 с.
4. Багряна лірика/Юрій Руф. – Київ: Видавництво «Залізний тато», 2022. – 68 с.

Віолетта Білокриницька

студентка, група Д-22 1/9

Відокремлений структурний підрозділ

“Криворізького фахового коледжу

Державного університету економіки та технологій”

e-mail: violabilockinicka@gmail.com

ДЕМОКРАТІЯ ТА АВТОРИТАРИЗМ В ІСТОРИЧНОМУ СВІТОВОМУ ВИМІРІ XX – ПОЧ. XXI СТОЛІТТЯ

Історично сформована система політичних режимів є закономірністю суспільного розвитку, які знаходяться в протиріччі постійних глобальних процесів. Тому демократія є однією із форм, яка забезпечує правовий механізм суспільних відносин. Прослідкуємо історичні процеси XX століття, коли відбувалося жорстке протистояння не тільки між провідними країнами, але й їхніми політичними режимами. Намагання після Першої Світової війни вибудувати безпеку миру в світі, використовуючи інструменти дипломатії та використовуючи власні інтереси, було вибудовано Версальсько-Вашингтонську систему. Вибудована система країнами-переможцями не врахувала зміни на політичній карті світу, спровокувала формування тоталітарних режимів. Засновником тоталітаризму став лідер італійських фашистів Беніто Муссоліні, який мав на меті створення тоталітарної держави, і сформував це поняття для характеристики свого руху. Все почалося у 1922 році під час спланованого походу на Рим, внаслідок чого Б. Муссоліні здобув владу над Італією, утворивши власний фашистський уряд. Згодом у Італії остаточно сформувалася відкрита фашистська диктатура: всі демократичні свободи були скасовані, заборонені вільні профспілки, а проти всіх антифашистських діячів почав застосовуватися відкритий терор [1]. В СРСР, після нової економічної політики і певних позитивних змін у суспільному житті, був утверджений сталінський комуністичний тоталітарний режим. Після успішних повоєнних економічних реформ в країнах демократії у США розпочалася фінансова криза, яка переросла у світову економічну кризу.

Глобальна криза відкрила шлях приходу до влади в Німеччині нацистів на чолі з А. Гітлером, який встановив нацистський тоталітарний режим в країні.

Друга Світова війна стала вирішальним рушієм боротьби політичних режимів. Тоталітарні режими було повалено та засуджено (за винятком СРСР), розпочалися процеси переходу до демократії. В авторитарних державах теж відбувалися зміни пов'язані із змінами в світі, що створювало можливості суспільствам вибору демократичних цінностей чи режиму «сильної руки». Головною метою авторитаризму було утворення нової держави й реалізація серйозних економічних реформ, які б забезпечили вихід

держави посттоталітарного періоду з економічної прірви й подальше еволюційне переростання авторитарного суспільства в демократичне на прикладі таких країн, як Іспанія, Південна Корея, Аргентина, Чилі та держави Східної Європи. [2]

Історичні події Другої Світової війни й досі висвітлюються суцільним болем у незліченній кількості літератури, кінематографу, згадок та відомостей. Треба говорити про минуле задля майбутнього: безпам'ятність породжує бездуховність, а вона, як ракова пухлина, роз'їдає тіло й душу нації - перекреслює історію, паплюжить традиції, руйнує соціокультурну самобутність народу [3]. Ніхто не міг подумати, які жахіття для людства принесли тоталітарні режими - комуністичний в СРСР, а нацистський в Німеччині політикою геноциду проти українського і єврейського населення, які забрали мільйони життів та назавжди залишили свій слід у серцях світової спільноти.

24 лютого 2022 року життя кожного українця докорінно перевернулося. У зв'язку з повномасштабним вторгненням військ Російської федерації на українські території, з метою взяття держави під свою владу, в країні було проголошено воєнний стан. Авторитарна країна-агресорка відчула поштовх до дій за пеленою безкарності. Однак, події знецінення демократичного устрою Європи мали свій початок, ще задовго до лютого місяця 2022 року. Загарбницькі дії російської агресії почали розгортатися з 2008 проти Грузії, а в 2014 році проти України.

Восени 2013 року на Євромайдані відбулися мирні протести та масові мітинги, щодо усунення з президентського поста проросійського політичного діяча Віктора Януковича, що стало прямим доказом початку суцільної демократизації українського суспільства. Протести завершилися в лютому 2014 року. Політична ситуація в Україні не влаштовувала Російську федерацію скориставшись політичним становищем в країні, вона розпочала незаконне приєднання Автономної республіки Крим до своєї недоімперії. Кремлівська влада стала аргументувати свої дії спасінням людей від вимушеної українізації та званих «бандеровців». Під дулами автоматів був проведений референдум, який кремлівські пропагандисти на весь рупор кричали про «історичну справедливість» та повернення Криму в «родную гавань». Так розпочалася чергова сторінка в історії України боротьби за демократію та початку російської агресії проти України.

Світова спільнота почала обурюватися стосовно здійснення політики з боку путінського авторитарного режиму Російської федерації. На підтримку України виступило прогресивне людство світу. А такі держави як США, Велика Британія, Канада, країни Європейського Союзу стали застосовувати санкції проти Російської федерації. Крок анексії українських територій був

широко визнаний, як порушення міжнародного права та здійснення замаху на цілісність суверенітету України.

Не дивлячись на міжнародне засудження, президент Російської федерації не мав наміру зупинитися у ході дій воєнного конфлікту проти незалежної країни. Пошуки урядами Німеччини та Франції дипломатичного вирішення військового конфлікту Російської федерації проти України, завершилися утворенням самопроголошених квазіреспублік «ДНР» і «ЛНР». Для диктаторських режимів не існує міжнародних норм права, але вони вміло маніпулюють міжнародним правом і використовують його правові норми для здійснення своєї мети. Через слабкі міжнародні інститути та встановлені норми міжнародного права, країнам демократії складно дипломатичним шляхом зупинити, або врегулювати військові конфлікти, які несуть загрозу людству. Це є одна із сторін слабкості сьогоденної демократії у протистоянні авторитарним режимам. Крім цього, коли диктатор володіє ядерною зброєю, це конфлікт глобального масштабу.

Незважаючи на успіхи новітніх технологій і змін у суспільному розвитку в XXI столітті, світова спільнота опинилася перед черговим випробуванням. Знову демократичний світ поступився силам зла в уособленні В. Путіна, диктатора-терориста XXI століття. Розв'язана війна рашистами проти України принесла жайття і смерть. Чому не зупинили? Знову прорахувалися? Або погано знаємо історію? Можна задавати чимало запитань, але знову авторитаризм почав поширюватися світом, створюючи нову загрозу - загрозу Третьої світової війни.

Отже, міжнародні інститути: ЄС, ООН, НАТО та інші міжнародні організації втрачають важелі демократії у новому вимірі світу. Чимало суспільств втратили загальне поняття про переваги демократії і піддаються волі лідерів авторитарних режимів, які створюють ідеологію зла проти людства. На прикладі Російської федерації, де російське суспільство проміняло свободу на ідеологію «русского мира» В. Путіна, перетворивши свою країну на недоімперію зла і терору проти своїх сусідів та світу. В чергове українському народу випадає доля рятувати Європу, а тепер й європейську демократію на полі бою. Прорахунки та промахи в дипломатії щодо політики з авторитарними країнами, де скривають таємні плани диктаторів, особливо, хто володіє ядерною зброєю, може викликати глобальний хаос та Третю світову війну. Політичним елітам необхідно задуматись, як створити сталі інституції та правопорядок, аби запобігти катастрофічним втратам серед населення й масовій руйнації країн.

Особиста думка автора тез: Суспільство має доволі стійкий та міцний демократичний фундамент, аби зупинити війну й нормалізувати життєдіяльність людства. Демократія має бути вдосконаленою для гідного протистояння з авторитарними ворогами які прямують шляхом глобальної

війни маючи на меті знищення усього вільного й демократичного. Для Європейського Союзу стоїть завдання закріпити безпеку на європейському континенті. Україна робить усе можливе задля збереження світової спільноти, але для перемоги над ворогом має бути пришвидшена допомога партнерів. ООН та НАТО повинно набути нового статусу, а керівні посади мають бути змінені, принцип роботи має бути докорінно переформатований, а мета відповідно скорегована, адже мирні організації втратили свою впливову суть для утримання й забезпечення миру у світі, допустивши втрати серед людей і знищення цілих українських й сирійських міст. Війна прогресує та шириться, авторитарні диктатори беруть новий курс терору, руйнуючи демократичні цінності. Мирні організації, що були створені наприкінці Другої світової війни втратили дієвість і світ має розробити нові спілки й мирні положення задля захисту демократії.

Висновок: Демократичний світ за крок до падіння, авторитарна нахабність втрачає межі, нові військові конфлікти призводять до знецінення мирного людського життя. Гібридна російсько-українська війна є прямим доказом актуальності протистояння двох політичних режимів. Події в світі доводять, що у зовнішній політиці демократичні країни не мають достатніх інструментів протистояти злочинним діям диктаторських режимів. Для протидії злочинним діям режимам авторитарних держав, країнам демократії потрібно виробити механізми запобігання злочинам через більш жорсткі норми міжнародного права та згуртувати світову спільноту навколо питання безпеки миру. Особливої ваги набуває вивчення уроків Другої світової війни, які недостатньо були вивчені і проаналізовані світовою спільнотою, для запобігання агресивних планів російського диктатора В. Путіна, що і спричинило розв'язання російсько-української війни в першій чверті XXI століття. Перед Україною постали нові складні виклики, і тільки єдність українського народу та усвідомлення своєї відповідальності за власну історичну долю, спроможний перемогти ворога.

Перелік посилань

1. Освіта.UA. “Беніто Муссоліні”. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/world_history/4812/
2. МАУП. “Демократія: історія, теорія, практика.” М. Ф. Головатий / ДП «Видавничий дім «Персонал». Київ. 2011. 4 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/demokrat_golov.pdf
3. Асоціація дослідників Голодоморів України, інститут історії України національної академії наук України. "Голодомори в Україні 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947. Злочини проти народу." О.М.Веселова, В.І.Марочко, О.М.Мовчан./ Видавництво МЛ-Коць. Київ - Нью-Йорк. 2000 . 6 с.

Артем Горбан
студент ФК-21 (Фінанси, кредит),
Криворізький фаховий коледж
Державного університету економіки і технологій
e-mail: agorban23@gmail.com

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ – ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Під час пекельної фази справжньої війни, не тієї яка почалася в 2014 році, говорити про неї надто складно: ми її ще не дослідили, ми її лише чуємо, бачимо, відчуваємо.

Зіткнення цивілізацій, описане у книзі Самуеля Гантінгтона, є однією з основних концепцій політичної науки. Автор стверджує, що майбутнє глобальної політики буде визначатися не певними ідеологічними чи економічними конфліктами, а зіткненням різних культур, цивілізаційних варіантів та цінностей. У контексті війни між Україною і Росією ця книга набуває особливого значення, оскільки розкриває причини та передбачення такого конфлікту. За аналізом Гантінгтона, Україна, належачи до православної цивілізації, і Росія, представляючи православну та російську цивілізації, знаходяться на перехресті різних культурних впливів, що може призвести до зіткнення.

Збування передбачення про війну між Україною та Росією у ці дні справді спостерігається. Конфлікт, що почався в 2014 році з анексії Криму, перетворився на широкомасштабне вторгнення в Україну, де зіткнулися різні політичні, соціокультурні та етнічні пристрасті.

Цей конфлікт не тільки підтверджує обґрунтування Гантінгтона, але і підкреслює його актуальність. Війна в Україні не є тільки сутичками на політичному і військовому рівнях, а й зіткненням цивілізаційних ідентичностей, цінностей та культурних традицій. Вона надто складна, щоб зводити її до простих передчувань або однієї причини, проте книга Самуеля Гантінгтона вказує на глибинні причини конфлікту та може допомогти проаналізувати його в контексті зіткнення цивілізацій.

Френсіс Фукуяма також вважає, що війна на сході України дуже дійсно відображає розбіжності між національними групами в Росії, в тому числі між російськими та українськими національностями. Він зазначив, що Росією використовується цей конфлікт для зміцнення свого режиму та відходу від ліберальних демократичних цінностей. Фукуяма стверджує, що існує загроза тому, що подібна ситуація може спричинити розпад Росії на різні національності, які заявлятимуть про свої права та потреби. Він вважає, що для Росії лише шлях до стабільності полягає в дотриманні міжнародного права та поваги до суверенітету сусідніх країн.

Війна України проти Росії - це страшне зіткнення двох великих цивілізацій. Це конфлікт, що започаткований бажанням однієї держави погнобити іншу, загнобити її культуру та ідентичність. У цьому зіткненні багато ставок - це більше, ніж територіальна влада. Україна та Росія назавжди пов'язані своєю історією: це імперії, які традиційно вважали, що майбутнє належить їм, а не іншим державам і народам. Ця жадібність до території та ресурсів завжди штовхала Росію до агресії проти України, зокрема проти Криму в 2014 році. Росія вважає Україну своєю природною округою, водночас українці доводять свою ідентичність та здатність до самостійності. Ці суперечності сформувались завдяки культурній та релігійній спадщині. Аналізуючи причини війни, слід пам'ятати, що Росія і Україна належать до різних цивілізацій. Україна відкрилася на західну, демократичну, європейську модель культури, в той час як Росія зберегла свою авторитарну, імперську спадщину. У цьому контексті, війну українців проти російської агресії можна розглядати як зіткнення двох геополітичних цивілізацій зі зовсім різними поглядами на владу та культуру.

В новітній період історії людства маємо визнати, що холодна війна реально існує між цивілізацією і протилежністю, яка нею не є. Після 2 світової війни світ знову переформатувався. В 20 столітті відбулися глибинні, геополітичні зміни двох протилежних систем: США - співдружність країн Варшавського договору. Початок 21 століття - нова модель світового порядку: вісь США – Китай.

Тому всі цивілізаційні конфлікти в своїй гостроті та невизначеності будуть ще довго жеврїти та спалахувати, вибухати та завмирати на певний час. Зараз будь-які події відбуваються з величезним прискоренням і вже не належать самому автору цієї події. В політичних науках цей фактор має термін “непередбачувані наслідки”. Ми сьогодні є свідками саме такого явища, коли сторони конфліктів, як у дивній грі, змінюють свої комбінації прихильностей та ворожості, союзників та ворогів. Надто складні, нереально заплутані лабіринти дипломатичних хитросплетінь. Драма світової історії у майбутньому буде лише заглиблюватися, не вирішуючи поточні проблеми, тому що, кожна країна поводить себе в залежності від того, в якому політичному режимі і соціальному досвіді існує в даний історичний час. Тому невизначеність буде збільшуватися і ця невизначеність, що природньо, буде тісно пов'язана з хаосом. А найскладніші проблеми зараз пов'язані з ескалацією конфліктів. Всі країни бояться ескалації – від України і до Ізраїля, тому що ескалація може призвести до нових непередбачуваних подій.

Сучасна ситуація у світі розбилася на тисячі скалок, кожна з яких наповнена своїм змістом. З тижні тому світова спільнота була шокована неймовірно жахливими подіями у Ізраїлі. Спеціалісти у галузі політології прогнозують різноманітні наступні події. Але на досвіді війни в Україні ми

впевнюємося, що ці сценарії не спрацюють. Як не спрацювали вони у нас, згадаємо, як в перші дні і тижні війни суспільство сподівалося, що росіяни схаменуться і відступлять, що ЗСУ їх швидко переможе. Минув час. Вже втрачені ілюзії, вже є звичка до болю і шоку, вже у всіх є воєнний досвід: у дорослих і малих, в тих хто на передовій і хто в тилу. Коли страшні події в Ізраїлі здригнули світ, ми, Українці, завмерли в шоці і подиві: як таке можливо в цивілізованій країні? Як можна таке витримати, пережити? Але досвід Бучі, Ірпеня, Високопілля, Херсона – непорівнянно трагічніший, болючіший, жакливіший. Повертаючись до попередніх міркувань, можна передбачити появу будь-яких абсурдних і раціональних приводів для розпалювання регіональних конфліктів, та втягування в них великої кількості самотніх гравців-країн із визначеними політичними режимами. Особливо загрозовано те, що зараз неможливо відстежити, в якому регіоні чи країні спалахнуть нові конфлікти. Під час російсько-української війни уряд Путіна був настільки зацікавлений у сприянні ядерній війні та ядерній зброї, що це стало темою щоденних розмов, але це змусило багато країн переглянути та посилити заходи безпеки. Сьогодні є такі держави, що терміново шукають способи отримання тактичної ядерної зброї і в тому числі такі держави, що роблять ці розвідки в строгій секретності, бо мають заборону на це (наприклад близький світ). Це дійсно сьогодні тривожна реальність. Спеціалісти вважають, що це не просто якась ракета, яка може знищити половину Гази, але це може бути і якась компактна ядерна зброя, що може вибухнути і на території Ізраїля. Все це зображували рашистські пропагандисти, погрожуючи українцям ядерним попелом і раєм для себе. Досвід Хіросіми і Нагасакі, як не сумно, нічому не навчив, ясна річ все подібне може призвести до вселенської катастрофи, мільйонів жертв, апокаліпсису. Також це ж відобразиться спалахом в ЗМІ, інтернеті, адже специфіка цієї війни особлива. Цього раніше історія людства не знала, світ не звертав особливої уваги на сучасні конфлікти, наприклад вважаючи війну в Україні етнічним конфліктом слов'ян, але саме напад Хамасу на Ізраїль показав, що величезна кількість жакливого, не людського виплеснулося у ЗМІ і за лічені хвилини охопило свідків скоєного бандитами Хамасу. Отже, ця війна абсолютно нового типу. Тепер усі наступні війни та конфлікти будуть такими ж: миттєва трансляція клінічних умов людському суспільству. Усі наступні конфлікти, де б вони не відбувалися – на Кубі, у Венесуелі, в Афганістані, у Центральній Азії чи Африці – будуть висвітлюватись у соцмережах. І до яких меж людського сприйняття це абсурдне явище дійде, покаже майбутнє. Отже, тенденції до конфліктів та нових трагедій перемагають сучасні історії.

Людство не засвоїло досвід першої та другої світової війни.

Величезний духовний скарб людської культури. Гуманізм вичерпав себе.

Його може змінити лише варварство, дикунство, істерія, параноя.
Зіткнення цивілізацій?
Треба міцно розмірковувати.
Куди ми йдемо?

Перелік посилань

1. Хантінгтон, Семюел П. Зіткнення цивілізацій?, у "Закордонні справи", том. 72, вип. 3, літо 1993 р., стор. 22–49
2. Інтерв'ю Френсіса Фукуями в YouTube, на каналі "Радіо Свобода". [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=XNuAUKqrMUg>
3. Інтерв'ю Віктора Небоженка в YouTube, на каналі "UKRLIFE.TV". ". [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UCxkdtxa54kQLRmmWaBH0K2w>

Данило Лоїк

студент М-12 1/11(Металургія. Обробка металів тиском),
Криворізький металургійний фаховий коледж
Державного університету економіки і технологій
e-mail: loik21@kmt.in.ua

ЯК БУЛО ВІДБУДОВАНО ЄВРОПУ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ І ЯК ЦЕЙ ДОСВІД МОЖЕ ДОПОМОГТИ ВІДБУДУВАТИ УКРАЇНУ ПІСЛЯ ВІЙНИ

В історії людства війни завжди залишали найбільший слід в житті націй. Вони спричиняють руйнування, терпіння страждань та загибель, залишаючи в своєму сліду руїни та розпад існуючих структур. Як пише видатний історик ХХ ст. Джадт Тоні : післявоєнні роки, винесені за дужки, незавершені справи конфлікту, який закінчився в 1945 році, але залишив по собі післямову, що тривала пів століття. [1 с.21]. Важливим аспектом в історії є не лише сама війна, але й те, як нації здатні відновити свої життя після найтяжчих випробувань.

Ця доповідь спрямована на розгляд історичного досвіду відбудови Європи після Другої світової війни та вивчення того, як цей досвід може послужити прикладом для України в подоланні викликів, пов'язаних з післявоєнною відбудовою. Ретельний аналіз історії відбудови Європи надасть нам можливість зрозуміти успішні стратегії та навчитися із помилок минулого, сприяючи позитивному розвитку нашої країни після війни.

Історичний контекст:

Після завершення Другої світової війни у 1945 році, Європа стояла перед надзвичайно складними викликами та завданнями відбудови. Райони багатьох країн були повністю зруйновані військовими операціями, міста лежали у руїнах, інфраструктура була на межі знищення, а економіка зазнала надзвичайних збитків. Для відновлення потрібно було не тільки бетон і сталь, але й уявлення та ініціативу. Європейці повинні були уявити себе як членів чогось більшого, ніж їхні національні держави [1 с. 83].

Головними проблемами, які стали перед Європою, були:

1. Економічне відновлення: Незважаючи на величезні територіальні втрати, Європа потребувала відновлення свого економічного потенціалу. Великий фінансовий внесок у цей процес зіграв план Маршалла, який надав фінансову допомогу країнам Європи для підтримки їх економічного відновлення.

2. Соціальна відбудова: Війна призвела до масових людських жертв та переміщень населення. Повернення військових і політичних в'язнів, а також внутрішньо переміщених осіб, потребувало уваги та соціальних програм.

3. Політична стабільність: Після війни Європа потребувала створення нових політичних структур та відновлення демократії в багатьох країнах. Створення Об'єднаних Націй та Європейського союзу були кроками в напрямку співпраці та миру.

Цей історичний контекст створив основу для подальшого дослідження та аналізу того, як Європа пододала ці проблеми та відбудувала свій регіон після війни, що може послужити важливим уроком для сучасної України в подоланні подібних викликів.

План відбудови Європи: Роль плану Маршалла та інших ініціатив.

Після страшних руйнувань та глибокого економічного спаду, Європа стояла перед необхідністю масштабної відбудови після Другої світової війни. В цьому контексті Маршалловий план відіграв роль ключового інструменту відновлення. Ця ініціатива, запропонована Сполученими Штатами, передбачала виділення значних фінансових ресурсів країнам Європи з метою підтримки їхньої економіки, інфраструктури та соціальних сфер.

План Маршалла надав надзвичайно важливий стимул для відбудови. Фінансові ресурси спрямовувалися на відновлення інфраструктури, виробництва та торгівлі, що сприяло підняттю економіки. Крім того, план також сприяв обміну технологіями та кращим підходам до управління. Успіх плану Маршалла полягав у його масштабності, комплексному підході до економічної відбудови та здатності надихнути європейців на спільну працю для досягнення загальної мети [2. с. 46].

До Маршаллового плану долучились інші ініціативи, такі як "План Шумана". Ця ініціатива була запропонована Робером Шуманом у 1950 році. Основною метою було об'єднання вугільної та сталеві промисловості Франції та Німеччини, що створило основу для подальшого економічного об'єднання. Цей крок сприяв створенню Європейського співтовариства вугілля та сталі (ЄСВС), який пізніше став однією з основ Європейського Співтовариства та Європейського Союзу. Інтеграція вугільної та сталеві промисловості вказувала на бажання запобігти новим війнам і створити мирні умови для співпраці, який спрямовувався на об'єднання вугільної та сталеві промисловості в Європі з метою забезпечення миру та економічної стабільності. [4].

Неможливо також оминати Бреттон-Вудську систему, що була створена після війни. Це міжнародна фінансова система, яка регулювалася Бреттон-Вудською конференцією у 1944 році. Ця система встановила фіксовані обмінні курси валют та створила Міжнародний Валютний Фонд і Світовий банк для надання фінансової підтримки країнам, що потребували відбудови. Ця система сприяла стабільності та підтримці відновлення економіки в Європі.

Ще одна ініціатива, яка відіграли важливу роль у відновленні Європи - робоча сила та міграція: після війни велике число людей було безробітними або вимушеними переселенцями. Рух робочої сили та міграція в Європі грало важливу роль у відновленні. Багато людей переселялися для знаходження роботи або повернення на свої рідні землі, і це сприяло відновленню економіки та соціальної стабільності.

Паралельно із цим, співпраця країн Європи та міжнародних організацій стала важливим аспектом відбудови. Країни спільно працювали над планами відновлення та створенням міжнародних об'єднань, таких як Європейське співтовариство вугілля та сталі. Ця співпраця допомогла країнам зменшити можливі конфлікти та спрямувати зусилля на спільні цілі відбудови.

Європу підняли з руїн. Постраждали країни поступово об'єднувалися в нових союзах. Замість безробіття та руйнацій територій, з'явилися солдати на заводах та селяни на полях [З.с.130]. Загалом, Маршалловий план та інші ініціативи спільно зі співпрацею між країнами та міжнародними організаціями грали вирішальну роль у відновленні Європи після війни, надаючи досвід, який може бути важливим і для України в її власній відбудові після повномасштабного вторгнення.

Порівняння із сучасною Україною:

Сучасна Україна стикається з численними викликами та завданнями. На жаль говорити про повну відбудову поки триває війна складно, але вже зараз ми маємо замислитись над подальшим життям і порівняння з історичним досвідом відбудови Європи може виявитися цінним для розв'язання повоенних проблем.

Опис сучасних викликів та завдань: Після війни в Україні, ми стикнемося з великими завданнями, такими як відновлення пошкодженої інфраструктури, економічна стабілізація, повернення біженців до їхніх домівок, відновлення довіри населення до влади та зміцнення демократичних інститутів. Додатковими викликами є боротьба з корупцією, розвиток громадянського суспільства та встановлення миру на окупованих територіях.

Аналіз застосування досвіду відбудови Європи: Досвід відбудови Європи може надати Україні цінні важливі висновки. По-перше, схожість у важливості співпраці та партнерства може бути використана в Україні. Як Європа об'єдналася, щоб вирішити спільні проблеми, Україна може шукати підтримку та співпрацю з міжнародними партнерами та організаціями для відбудови та розвитку.

Додатково, з розширення економіки та створення сприятливих умов для інвестицій, які виникли під час відбудови Європи, можуть бути корисними для створення стійкої економіки в Україні.

Загалом, досвід відбудови Європи служить як важливе джерело навчання для України, допомагаючи зрозуміти та адаптувати принципи співпраці,

економічного розвитку та врегулювання конфліктів для відбудови країни та зміцнення миру та стабільності.

Переваги та обмеження:

Досвід післявоєнної Європи показує, що відновлення після руйнувань і відчаю можливе, коли нації спільно працюють над спільними цілями, відкладаючи в історію ворожнечу і недоліки. Розглядаючи цей досвід, можна виділити ряд позитивних аспектів, які можуть бути корисними для України, а також врахувати можливі обмеження і відмінності.

Позитивні аспекти відбудови Європи для України:

- Міжнародна співпраця та партнерство: Відбудова Європи стала можливою завдяки співпраці і підтримці інших країн та міжнародних організацій. Україна може також залучати міжнародну допомогу та співпрацювати з партнерами для відбудови і покращення своєї ситуації. Досвід післявоєнної Європи підкреслює важливість спільної візії, сильного лідерства та міжнародної співпраці у подоланні викликів відбудови .

- Економічний розвиток: Під час відбудови Європи було надано пріоритет розвитку економіки. Україна може взяти на увагу стратегії з прискорення росту і залучення інвестицій для покращення своєї економічної ситуації.

- Миротворчі процеси: В Європі було покладено акцент на миротворчі процеси та дипломатичні зусилля для вирішення конфліктів. Україна може навчитися відвідності мирних шляхів врегулювання конфлікту та дипломатії в контексті своїх власних конфліктів.

Можливі обмеження і відмінності:

- Геополітичне середовище та масштаби ворога: Україна знаходиться в іншому геополітичному контексті та має справу з країною що перевершує нас в першу чергу людським ресурсом. Тож у цьому випадку ми можемо розраховувати лише на власну армію та фінансову підтримку з боку партнерів.

- Культурні та історичні відмінності: Україна має власну культуру, історію та соціальні аспекти, які відрізняються від країн Європи. Тому необхідно адаптувати підходи до відбудови під специфіку України.

- Політична ситуація: Політичний контекст України може мати вплив на відбудову, і необхідно враховувати стабільність та діяльність влади. Важливо розуміти що рівень корупції в нашій країні може сильно гальмувати процес відновлення. Тож це залишається нагальним питанням що потребує рішучих дій.

Загалом, відбудова України після конфлікту може користуватися певними перевагами, використовуючи досвід відбудови Європи, але необхідно ретельно адаптувати цей досвід до унікальних вимог і обставин країни.

Висновок: вивчення досвіду відбудови Європи після Другої світової війни надає нам важливі уроки та підказує на шляхи, які можуть бути

корисними для України у процесі відбудови після війни. Дані уроки підкреслюють важливість співпраці та партнерства, розвитку економіки та інфраструктури, миротворчих зусиль та дипломатії.

Відомості про позитивні аспекти відбудови Європи, такі як міжнародна співпраця, економічний розвиток та миротворчі процеси, можуть служити важливими орієнтирами для України в її шляху до відновлення та стабілізації.

Проте важливо пам'ятати, що є відмінності та обмеження, які Україна має враховувати в контексті своєї власної ситуації. Геополітичне середовище, культурні особливості та політична динаміка можуть впливати на відбудову.

Усі ці аспекти підкреслюють важливість ретельного аналізу та адаптації досвіду відбудови Європи до умов та потреб України. Навчаючись історичним прикладам та беручи до уваги сучасні виклики, Україна має можливість планувати та реалізовувати відбудову, спираючись на набуті висновки, і сподіваємося, досягти успіху у створенні майбутнього, яке буде стабільним, мирним та процвітаючим.

Перелік посилань

1. Дžadт Тоні Після війни. Історія Європи від 1945 року / пер. з англ. К. Зарембо. — 2-ге вид. — К. : Наш Формат, 2021. — 928 с.
2. Міжнародні відносини та світова політика, 1945-1980 : навч. посіб. / В.Ю.Крушинський, В. А. Манжола. — Київ: Либідь, 2007. — 189 с.
3. Завадський В. М., Витоки та рушійні сили європейської інтеграції: ретроспективний аналіз. 2018 Донецький національний університет імені Василя Стуса., «Політичне життя» С126-131
4. . Пам'ятка користувачу „Декларація Роберта Шумана. Історія європейської ментальності" висвітлює етапи зародження Європейського Союзу на основі спільних людських і демократичних цінностей. Укладачі: О.В. Люба, Ю. Б. Мариняк. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://lib.if.ua/publish2010/1273823974.html>

Дар'я Філоненко
студентка ТЕ-22 1/9 (Теплоенергетика)
ВСП «Криворізький технічний фаховий коледж ДУЕТ»
e-mail: dariafilonenki@gmail.com

ВІЙНА В ІСТОРІЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ

Важливим є феномен війни, який змінює хід історії і впливає на людей і це проявляється в наступному:

1. Геополітичні зміни:

- Зміна кордонів: війни можуть призвести до зміни кордонів і територій. Наприклад, Перша світова війна призвела до реорганізації кордонів в Європі та утворення нових держав;

- Розпад імперій: великі війни можуть призвести до розпаду великих імперій. Наприклад, розпад Російської, Османської та Австро-Угорської імперій був результатом Першої світової війни.

2. Соціокультурні зміни:

- Зміни у суспільних цінностях: війни можуть змінити цінності та переконання суспільства. Наприклад, Друга світова війна спричинила бажання покінчити з расизмом і фашизмом;

- Роль жінок: під час війни жінки часто вступають у працю та громадське життя, що може призвести до подальших змін у їхній соціальній ролі.

3. Економічні наслідки:

- Збитки виробництва: війни призводять до знищення фабрик, інфраструктури та ресурсів, що впливає на виробництво;

- Воєнний економічний розвиток: в той же час, війни можуть стимулювати економіку через збройні замовлення та масштабні інвестиції в оборонну промисловість.

4. Політичні наслідки:

- Зміна уряду: війни можуть призвести до зміни влади в державі, іноді через перемогу революційних рухів або зовнішнього втручання.

- Політичні реформи: внаслідок війни можуть бути запроваджені різні політичні реформи, наприклад, введення демократії після Другої світової війни.

5. Технологічний прогрес:

- Розвиток військових технологій: війни стимулюють розвиток нових збройних технологій, таких як атомна енергія, супутникова технологія, інтернет тощо;

- Цивільні застосування: технології, розроблені для військових цілей, часто знаходять застосування в цивільних сферах, як, наприклад, в медицині або транспорті.

Важливо пам'ятати, що війни призводять до людських страждань і втрат, і їхні наслідки можуть бути складними і суперечливими. Поруч з позитивними змінами, вони також можуть завдати шкоди суспільству та економіці.

24 травня 1945 року на урочистому прийнятті в Кремлі з нагоди капітуляції нацистської Німеччини у Другій світовій війні, Йосип Сталін проголосив тост: «Я п'ю, насамперед, за здоров'я російського народу тому, що він є найвидатнішою нацією серед усіх націй, що входять до Радянського Союзу..., тому що він заслужив у цій війні загальне визнання як керівна сила Радянського Союзу серед усіх народів нашої країни». 19 грудня 2010 року тогочасний прем'єр Росії (колишній агент КДБ СРСР) Володимир Путін під час пресконференції сказав: «Ми все рівно перемогли б у війні. Бо ми – народ переможців... Найбільших втрат у війні зазнала саме РРФСР – понад 70%. Війна була виграна насамперед за рахунок ресурсів Російської Федерації». Путінська Росія приватизувала перемогу над нацизмом у Другій світовій війні і перетворила її у засіб просування своїх новоімперських агресивних планів[1].

Я знайома з очевидцями нинішньої війни в Україні. Ось їх особисті спогади. **Артем Щербань, 15 років, Херсонська область:** «Коли почалася війна ми з сім'єю були в Херсонській області. В перші дні дивилися за новинами, а вже десь на початку березня перед моїм днем народження заїхали орки. Після того як вони заїхали про вихід на вулицю і походи в магазин можна було забути. В перші ж дні пропала мережа, вони взяли селище під свій контроль, по підірвали мости, їздили по хатах, дивилися документи, просили або просто крали їжу. Якщо хата була порожня, вони йшли туди жити або обкрадали повністю. Крали все, від маленьких дрібниць до техніки і цінних речей. Також ходили шукали людей в яких є зброя, якщо її находили одразу забирали, шукали військових. Відразу коли вони заїхали почалися обстріли, і ці обстріли в більшій частині були не по військовим, а по мирному населенню. Після одного з таких обстрілів вбило нашого друга. Вони встановили свою комендантську годину і погрожували вбивством, якщо ти її не дотримуєшся. Продукти і воду ніхто не привозив, доводилося жити на запасах, які залишилися. Орки їздили каталися на вулицях, робили перевірки майже щодня. Так ми просиділи в селищі місяць, потім виїхали в сусіднє селище Велика Олександрівка, але батько не поїхав з нами і лишився дивитися за домівкою, на той момент, коли ми приїхали в Олександрівку, було більш спокійно, але це тривало не довго, десь 3 дні. Потім почалися сильні обстріли, з підвалу майже не виходили, тільки по їжу і воду. Так ми там просиділи десь 2 тижні, потім думали, як виїхати, варіантів було небагато так як орки не випускали із селища, вони робили з нас живий щит для себе.

Але ж все таки одного дня ми вирішили їхати. Ми, прокинувшись десь в 6 ранку, зібрали речі і сіли в машину. Доїхавши до першого блокпоста, нам сказали, що зараз їм дали команду не випускати людей. Ми спитали, а коли можна буде проїхати, нам відповіли так: «Не знаєм, может через час, может через два, а может и через день». Ми розвернулися і поїхали назад, приїхавши додому ми сиділи і чекали, коли будуть випускати людей, а людей випускали через міст, нам той міст було видно з вікна, ми сиділи дивилися їдуть машини, випускають людей чи ні. І десь через 40-50 хвилин спостереження ми бачимо, що проїхало 2 машини і подумали, що це людей випускають. Ми знову зібралися, сіли в машину і поїхали, приїхавши знову до того блокпоста нам знову кажуть: «Проезда нет, едьте домой, потому что здесь небезопасно». Ми вже думали їхати до дому, але нам зателефонували і сказали, що зверху селища, біля блакитної заправки зібралася колона машин, які будуть намагатися виїхати з селища. Ми почали їхати до них, але пригадали і поїхали через центр, а в центрі була їхня штаб база, там були їхні начальники і головнокомандувачі. І проїжджаючи через це місце на нашу машину біжить десь 20 орків, щоб зупинити нас. Ми зупиняємося, в нас починають дивитися документи - паспорти, потім дивилися мобільні телефони, задавали питання: куди їдете і з якою ціллю. Ми говорили, що їдемо в сусіднє селище Біла Криниця до родичів, бо говорити, що ти їдеш в Кривий Ріг було максимально небезпечно. І ось, після перевірки документів, починають перевіряти телефони, а ми заздалегідь підготувалися і все почистили та витягнули сім карти. Але все ж таки вони знайшли в одному з наших телефонів ввімкнений GPS і орки подумали, що ми наводчіки і т.д, хотіли нас повести в комендатуру. Вони в комендатурі зазвичай проводили опитування, побиття, знущання, якщо туди приводять людину і вона не каже правду, вони починали все робити силою, били до смерті, катували, саджали на електронний стілець впихали голки під нігтя. Якщо в людини була якась татування, вони його на живу просто зрізали зі шкіри. Але ми з ними ще десь хвилин 20 стояли, розповідали чому був включений GPS і так далі. Був ще забавний момент: при перевірці телефона орк знайшов якась повідомлення і прочитав його, як «Коля будьте готовы» і ми не могли зрозуміти що це за повідомлення, бо ми все ж чистили. Потім нам сказали, що нас відпускають, але вони проведуть обшуки домівки. Ми сіли в машину, з нами сів один із їх командирів, а за нами їхав «Урал», повністю набитий орками. Так ми їхали аж до самого двора, по дорозі цей орк, що був з нами в машині, розповідав нам їхню пропанду «что это не они стреляют, а ваши, и не переживайте. У нас в стране тоже, когда -то такое было и нечего, нормально». Потім ми під'їхали до двору і нам сказали сидіти в машині, за нами дивилися десь 6 орків і «Урал» з ними, а цей командир і ще 2 орка з ним пішли з водієм машини дивитися будинок. Водія машини вели під

зарядженою зброєю. Потім ми сиділи їх чекали і в один момент почули, що один орк почав стріляти в повітря, щоб зупинити машину, яка проїхала біля нас. Десь через хвилину 20 вернувся водій, нам віддали телефони і документи. Повернувшись назад, ми почали думати про те саме смс, яке вони прочитали, хоча його не було, але потім ми зрозуміли, що це смс висвітлювалося, коли вони перевіряли телефон і натиснули на GoogleChrome, а Інтернету не було, і замість того, щоб додаток відкрився, він надіслав смс таке як «Коли все буде готово, Chrome завантажить сторінку, а вони ж бездарі не знаючи мови, прочитали це, як «Коля будьте готови». Потім ми вже після такого думали вже нікуди не виїхати, але все ж таки через дня 3-4 знову зібралися і виїхали о 6 ранку, але вже іншою дорогою, виїхали ми через Малу Олександрівку та Давидів Брід, потім через міст і на Білу Криницю. На той момент в цьому селищу були ЗСУ. Вроді всього 2 селища, але ми їх проїхали тільки аж за 4 години, проїхавши 9 блокпостів, і на кожному робили перевірки машини документів, на деяких блокпостах просили воду та їжу. Коли вже доїхали до мосту, що веде на Давидів Брід, виявилось, що він був повністю замінований мінами, але не дивлячись на це дороги назад не було, і все ж таки поїхали по тому мосту повільно, об'їжаючи кожен міну, один не вірний й крок і це міг бути кінець, але дякувати Богу, ми проїхали, і далі вирушили до Кривого Рогу. Коли приїхала в місто були емоції, сльози. Нарешті нормально поїли, приїхавши до квартири, лягли відпочивати.

Десь через 2 тижні перебування в Кривому Розі нам телефонує батько із нашого окупованого селища, і говорить, що тільки що орки приїжджали додому, робили обшук перевіряли документи. Спочатку все було нормально, поки не спросили про сусідську хату, батько сказав, що там ніхто не живе і немає в кого перевіряти документи, але вони все ж таки пішли і знайшли в будинку свіжовипечений хліб, вони подумали, що в цій будівлі готують їжу для ЗСУ і після цього вони почали допитувати батька, зі зв'язаними руками і мішком на голові, питали кому це ви тут їсти готуєте, де ЗСУ і так далі. Батько нічого їм не сказав, і вони вже хотіли його вести питати в Каховку на БТР, але в самому кінці відпустили і сказали, що приїдуть через 3 дні і якщо його не буде, вони підірвати будинок або вб'ють його. Але батько довго думавши, все ж таки вирішив виїхати, на наступний день через річку на лодці. А та річка продилялася і була під обстрілом, якщо б побачили ложку чи просто людину в річці, пускали прямий вогонь, але обійшлося і батько виїхав до нас в Кривий Ріг. В місті ми проживали 1 рік, а вже 4 жовтня наше селище звільнили і ми через декілька місяців повернулися додому.

Артем Батура, 16 років, Херсонська область: Окупація почалася в березні, дату я не пам'ятаю. Спочатку окупанти нас не чіпали, тільки десь далеко стріляли з градів та артилерії. Але було дуже страшно, ми не знали, що буде далі, тому і чекали поки нас звільнять. Перший тиждень був

нестерпний, ця гнітюча атмосфера та страх перед незнанням, що буде далі дуже сильно дизморалів. Уже на 2 тиждень росіяни почали стріляти з околиць села. Вони вже тут були наче як на своїй землі, каталися, де хотіли. І перше, таке найстрашніше, було це, коли вони ходили по селу, перевіряли документи, заходили в хати, розпитували все, питали зазвичай: "хто служив або хто служить " Я можу сказати за той час, який я провів в окупації, цей був найстрашніший з усіх, моє серце не могло заспокоїтися ні на мить. Але все пройшло наче добре. 3 тиждень був мегаболочий. Прилетіло щось просто біля нас. Мою тітку і маму ледь не зачепило або навіть не вбило. Ми почали проводити ночі в підвалі, бо інтенсивність вистрілів зростала з кожним днем. Цей запах і вологість наче роз'їдала тебе та твої легені. На цьому ж тижні стало відомо, що когось з нашого села ранило або вбило. Тоді було невідомо, бо зв'язок зник ще в перші дні окупації, так само як і інтернет. 4 тиждень, останній для мене. Ми сиділи на вулиці, грілися теплим весняним сонцем. І тут стався дуже сильний вибух. Ми всі за 30 секунд всі забігли в підвал. Через 1 день стало відомо, що підірвали наш міст. Село стало остаточно відірвано від суспільства і виїхати з нього було дуже складно. На календарі 4 квітня. Мій тато таки додзвонився до нас та повідомив що нашу родину вивезуть з окупації але потрібно перебратися через річку і прийти в інше окуповане село. Ми були дуже налякані, бо колони техніки їздили хаотично, ми не могли навіть приблизно уявити, коли вони будуть проїжджати. Але все ж таки ми наважилися. Я, мама та мій брат взяли речі і побігли в іншу частину села. Пробігши 600-800 метрів до нас під'їхав мотоцикл та запропонував допомогу. Чоловік відвіз нас до знайомих, йому за це я досі вдячний, але вже не зможу сказати. Нам потрібно було перебратися на другу сторону річки. Сказали, що по підірваному мосту можна перейти, і ми пішли. Міст, ну я навіть не можу його назвати так, це було схоже на скульптуру з дерев'яних балок та рейок. Ми перейшли якимось по цьому мосту і якимось добралися до місця призначення. Через хвилин десять ми виїхали. Ми їхали дуже довго, тому що на початку шляху в нас зламалася автівка і більше 50-60 ми їхати не могли. Я не можу передати словами, що я відчував в той момент, коли бачив наші рідні місця знищеними. І ось 4 квітня в 2 я приїхав в Кривий Ріг. Як до людей відносилися росіяни? Як до скотини. Вони крали, вбивали та стріляли. Робили повний хаос в нашій місцині. Цю емоцію, яку ми відчували не можна передати простими словами, але це було схоже на те відчуття, коли ти робив щось корисне все життя, а його знищили через те, що ти просто існуєш. Я постраждав від цього не сильно, максимум нормально деякий час не спав. Мій брат так само. Але мама дуже сильно постраждала емоційно, через постійний страх та переживання вона геть схудла, поблідніла та перестала нормально спати. Більшість друзів цілі та неушкоджені, але мій найкращий друг загинув під час касетного обстрілу росіянами нашого села. Він з друзями гралася в

нього на подвір'ї і тут пролунали вибухи. Мій друг почав всіх заганяти в хату і маму він в останню чергу теж заштовхнув в хату, але в останню секунду не встиг зайти в хату і отримав осколкове поранення в спину.

Це лише мала частина того жаху, що коїться в Україні кожної хвилини. Війна приносить багато страху та тривоги серед населення. Люди живуть в постійному страху за своє та життя своїх близьких, а також за майбутнє своєї країни, нерідко переживаючи обстріли, бомбардування та мінування.

Отже, у світі, де війна стає реальністю для багатьох країн, Україна стала жертвою конфлікту, який знищує її життєві та культурні цінності. Ця війна вже відібрала тисячі невинних життів, розлучила сім'ї та знищила багато надбань, які створювались століттями. І хоча зусилля вживаються для припинення конфлікту, надія на мир залишається ще далекою. Тому кожен із нас повинен зробити свій внесок у забезпечення миру, збереження нашої спільної історії та культурних цінностей. Війна в Україні – це нагадування про те, яку ціну має мир і стабільність, але також і про те, якою міццю ми можемо виявитися, коли стоїмо разом.

Перелік посилань

1. Штогрін І. Друга світова війна. Втрати України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/druha-svitova-viyna-vtraty-ukrayiny/31438354.html>

СЕКЦІЯ 3 ПСИХОЛОГІЯ ВІЙНИ: МИНУВШИНА І СУЧАСНІСТЬ

Модератори:

Волікова Марина, доцент, к. пед. н.;

Давоян Єлизавета, к. психолог. н., в. о. зав кафедри психології,

Орлова Ольга, доцент, к. соціолог. н., заст. директора ННЮІ,

Державний університет економіки і технологій

Єлизавета Давоян

доктор філософії з психології

Державний університет економіки і технологій

кафедра психології

e-mail: davoian@duet.edu.ua

ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ У ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Починаючи з 2014 року Україна перебуває в стані безперервної війни. З 24 лютого 2022 року російська агресія набула повномасштабних розмірів. Ця ситуація сильно впливає на психіку громадян, і наразі усі зусилля держави спрямовані на збереження психічного здоров'я нації. Однак, не менш важливою є наша здатність розуміти та враховувати емоційний стан найбільш незахищеної частини населення: дітей. Війна приносить багато руйнацій, але одні з найгірших слідів – ті, які вона залишає на психічному стані дітей. Часто діти не можуть адекватно виражати свої почуття, і це може призводити до внутрішніх конфліктів та почуття провини за те, що відбувається. Водночас дорослі, прагнучи зберегти та зростити почуття патріотизму у дітей, можуть не помічати цієї емоційної навантаженості. Саме тому питання почуття провини у дітей під час війни є надзвичайно актуальним і важливим. Розуміння цього аспекту може допомогти розробити ефективні підходи до психологічної підтримки дітей в умовах війни, забезпечуючи їм можливість виразити свої емоції та знайти шляхи подолання внутрішніх конфліктів. Тому, вважаємо за потрібне у цих тезах порушити питання почуття провини у дітей під час війни.

Провина являє собою складну емоцію, яка поєднує у собі емоційні переживання страждання, пригніченості, подавленності. З когнітивної сторони вона дозволяє усвідомлювати свої вчинки, неправильність дій, їх не відповідність «ідеальному», що буде викликати бажання змінити ситуацію, змінити наслідки своїх дій. Таким чином, почуття провини покликано виконувати функції морального регулятора, підтримуючи виконання просоціальних норм, що впливатиме на формування самоставлення. Отже,

провина може відігравати як конструктивну, так і деструктивну роль у розвитку особистості. У конструктивному сенсі почуття провини впливає на розвиток моралі, інтегруючи локус-контроль та регуляторні механізми забезпечуючи узгодженість між зовнішніми поведінковими та внутрішніми психічними структурами, самоконтролем, через усвідомлення невідповідності своїх вчинків моральним нормам [3]. Це сприяє вибору адекватної стратегії поведінки. З деструктивної позиції почуття провини буде впливати на невідповідність між зовнішніми та внутрішніми структурами, сприяючи тим самим посиленню тривоги, трансформації цього стану в стійкі особистісні зміни, а саме винуватість та тривожність [3, с. 454]. На думку І. Л. Уличного деструктивна функція почуття провини у тому, що вона впливає на перевищення адаптивної норми реакції в значущих життєвих ситуаціях для особистості. Особистістю такої стан буде переживатися як стан дискомфорту, причини якого можуть не усвідомлюватися. Зазначене може мати вираз в стані незадоволеності, напруженості, стресі, виникненні неврозів або інших, більш серйозних психічних порушеннях [3].

Війна, це час, коли кожен намагається здійснити свій внесок у прискорення перемоги. Війна розкриває в нас дійсне почуття патріотизму та єдності, але це дається жажливою ціною, ціною життя та здоров'я, здоров'я не тільки фізичного, а й психічного. Як нами було зазначено на початку, однією з найбільш незахищених частин населення є діти. Діти, як і дорослі, бажають прискорити повернення життя у звичне, безпечне русло, діти теж намагаються зробити свій внесок у завершення війни проявляючи свої патріотичні почуття через вчинки, але для дітей ціна цього може бути вищою аніж для дорослих. Н. Загороднюк. у своїй доповіді «Слухати дітей через досвід війни та жалоби» повертає нас до досвіду педіатра та дитячого психоаналітика Ф. Дольто. Сама Ф. Дольто пережила дві війни. Першу світову війну вона переживала дитиною, а Другу світову війну - у якості педіатра та психоаналітика, допомагаючи дітям і рятуючи їх тіло та психіку [2]. Маленька Ф. Дольто на питання батьків: «А ти, Француза, ким хочеш стати, коли виростеш?» відповідала – «Лікарем-вихователем». – «А що це означає?». – «Це означає, таким лікарем, котрий знає, що іноді діти хворіють від того, як їх виховують». «Дітей можуть турбувати речі, які є всередині та не є мікробами» [1, с. 41]. Неправильне виховання може ставати причиною хвороби дітей. Несвідомо, виховуючи моральність та патріотизм дитини, батьки можуть не помічати, що паралельно вони впливають і на виникнення почуття провини. Ф. Дольто говорила про свій дитячий досвід війни. Вона в'язала військовим шарфики, дуже втомлювалась, батьки їй нагадували, що якщо вона не дов'яже шарфик, то один військовий може змерзнути та померти. Ф. Дольто відчувала свою провину і продовжувала в'язати дуже натхненно. Вона в'язала їх з такою віддачею, що на дівчинку приходили

подивитись інші дорослі, які захоплювались цим і не знали чого саме коштує маленькій дівчинці така плідна робота та патріотизм, який захоплював дорослих – втоми та провини [2]. Зараз, по телебаченню, в розмовах діти можуть чути такі фрази: «Вони поклали за нас свої життя», «Вони вмерли для того, щоб ми жили», «Вони віддали свої життя не для того, щоб ми ...». Дітям до 10 років властиве почуття егоцентризму, яке відкрив у контексті дитячого віку Ж. Піаже. Егоцентризм є центральною особливістю мислення дитини, своєрідністю дитячої логіки, мови та уявлень про світ. До певного етапу свого розвитку дитина розглядає предмети такими, якими їх їй дає безпосереднє сприйняття. Дитина ще не в змозі побачити предмети та явища у їх внутрішніх відносинах [4]. Наприклад, дитина буде думати, що місяць іде саме за нею, що мама та тато посварилися через неї, що їм довелося поїхати в іншу країну не тому, що тиран розпочав війну, а тому, що вона зробила, щось не так.

Як можна запобігати виникненню почуття провини? Н. Загороднюк каже про патріотизм, який може формуватися не через почуття провини, а через механізм ідентифікації, що є більш правильним, «здоровим» [2]. На нашу думку, в ніякому разі не можна знецінювати життя, які були забрані приховуючи від дитини, те що відбувається. Важливо правильно говорити про війну, що може виступати профілактикою виникнення почуття провини у дітей. Під словом «правильно» ми розуміємо, що говоріння з дітьми про війну починаються з вибору часу, місця і питання до дитини: «Що ти бачив/чув?», «Що ти думаєш?», тобто надання дітям першого слова. Це допоможе зрозуміти, як дитина як суб'єкт переживає, відчуває та сприймає війну.

Висновки: Війна в Україні має сильний вплив на усіх громадян нашої держави, особливо дітей. Почуття провини у дітей під час війни є серйозним психологічним аспектом, який потребує уваги та розуміння не тільки з боку батьків, а й з сторони спеціалістів. Діти прагнуть допомогти дорослим та відчути себе частиною патріотичного зусилля своєї країни, але через вікову специфіку, діти можуть сприймати себе як причину того, що відбувається та в силу віку їх допомога ними же може сприйматися як недостатня, що може викликати почуття провини. Провина може бути конструктивною, сприяючи розвитку моралі та самоконтролю, але також може мати деструктивний вплив, провокуючи стрес, тривожність, невроз та психічні порушення. Важливо намагатися запобігти виникненню цього почуття у дітей та надавати їм можливість виражати свої емоції та думки. Особливе значення має формування патріотизму через механізм ідентифікації, а не через почуття провини.

Перелік посилань

1. Дольто Ф. На боці дитини. Київ : Центр навчальної літератури, 2023. 663 с.
2. Загороднюк Н. Слухати дітей через досвід війни та жалоби. *Фрагменти виступу на науково-практичній IV Всеукраїнській конференції «Психоаналіз. Перегляд війною. Етика, клініка та особистий досвід»*, 22-23.10.2022. Київ.
3. Уличний І. Л. Основні функції прояву почуття провини. *5th International scientific and practical conference “European scientific discussions”* (March 28-30, 2021), 2021. P. 453.
4. Чекстере О. Ю. Погляди Ж.Піаже на особливості егоцентризму дитячого мислення. *Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія*. 2008. Том 10. №8. С. 632–642.

Владислав Депутатов
асистент кафедри психології
Державний університет економіки і технологій
e-mail: deputatov@duet.edu.ua

ЕФЕКТИВНІСТЬ «ДЕНАЦИФІКАЦІЇ» З БОКУ КРАЇНИ-АГРЕСОРА КРИЗЬ ПРИЗМУ ОБРАЗУ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ В МЕДІА- ПРОСТОРІ: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність роботи. Загальновідомо, що одним з симптомів психотичних розладів є маячіння. Як подано в словниках, це є таким самостійним розладом мислення або симптомом більш широкого симптомокомплексу, який характеризується існуванням невідповідних реальності хворобливих уявлень, міркувань і висновків, яких хворий переконано дотримується і котрі не піддаються зовсім або слабо піддаються корекційному впливу. Особливо помітним такий розлад у людини є тоді, коли вона виступає в ЗМІ з тими чи тими заявами. Так, наприклад, президентом однієї країни з самого початку воєнних дій озвучувалась така їх причина як «денацифікація», про що повторювалось навіть більше ніж через півтора роки (05.10.2023: «Наша загальна мета – добитись денацифікації [України]» – *перекл. В.Д.*). Інтуїція будь-якого українця підказує, що ця «мета» виконана обернено, але ми вирішили вивчити це емпірично за допомогою методу експертних оцінок стосовно образу типового українця. Відповідно, **метою** цієї публікації стало викласти результати емпіричного дослідження ефективності «денацифікації», ідею якої артикулює президент сусідньої країни.

Виклад основного змісту. В цілому, науковці приділяють достатньо уваги тому чи тому аспекту досліджуваної теми. Так, наприклад, М. Ю. Наумова вивчала особливості зміни медіаспоживання українцями після початку повномасштабного вторгнення: так, наприклад, більшість населення частково або повністю відмовилась від російського медіапродукту (література, музика, фільми, серіали, подкасти, влоги широкого тематичного репертуару). В цей же самий час збільшилась частка споживання патріотичного контенту, орієнтованого на формування національної ідентичності та єднання [2]. Т. Є. Храбан та К. О. Самойленко вивчали особливості медіа-образів жінок-військовослужбовців і дійшли висновку про існування двох його варіацій: гендерно-стереотипізованого та гендерно-антистереотипізованого. При цьому, перший скоріш негативно обмальовує образ жінки в армії, а другий – навпаки, однак тим чи іншим способом маскулінізує таких жінок [5]. Вивчаючи образ військового в українських ЗМІ, А. В. Задорожна робить висновок, що він наповнений такими

характеристиками як зовнішня атрибутика (форма, нашивки з українською символікою), використання державної мови, патріотизм, порядність, професійність, незламність [1]. Аналізуючи образ мігрантів в іноземних ЗМІ, В. С. Холодова робить висновок, що він наповнений такими рисами як «виходець з погано-розвиненої країни», «може виконувати лише брудну роботу через нестачу освіти», «неохайність», «ігнорування норм культури країни», «не сплачує податки, живе за рахунок країни», «є перманентним джерелом конфліктів». Це стосується загального образу мігранта, але частково відноситься і до образу саме українців, що знайшли притулок в інших державах [4]. На фоні цього, цікавим є факт про те, що загальний час, що проводиться українцями в медіа-просторі значно збільшився, про що свідчить дослідження І. Р. Субашкевич та В. Р. Рижко. Автори стверджують, що майже кожен з опитуваних ними респондентів частково скоротив час для власних справ на користь перегляду новин [3]. Таким чином, як зазначається у проаналізованих джерелах, в принципі образ різних груп українців в медіа-просторі обмальовується неоднозначно, має як позитивні, так і негативні риси, до чого додатково додається підвищений час споживання медіа-продуктів.

В цій роботі ми сконцентруємось на характеристиках образу типового українця, що стосуються так званої «денацифікації». Наше емпіричне дослідження побудовано за таким дизайном. Для початку, ми запропонували конкретні поведінкові та особистісні показники для оцінки результатів нацифікації/денацифікації як певної інтервенції, оскільки в науковій літературі ми цього не знаходили. Додавши до цього списку анкетних питань та більш нейтральних показників, функція яких здебільшого в тому, щоб відсіяти респондентів, які мають особливості сприймання, що можуть спотворити результати, ми створили опитування в гугл-формі, який було запропоновано пройти добровольцям. Їм була дана інструкція, сутність якої полягає у тому, щоб мисленнєво об'єднати всіх українців, як вони представлені в медіа-просторі респондентів, в єдиний образ і оцінити наявність у цього образу ряду характеристик, які стосуються відповідності запропонованих нами особистісних та поведінкових якостей створеному ними узагальненому образу типового українця станом на зараз і станом на довоєнний час за шкалою від -4 (максимально притаманна протилежна характеристика) до +4 (максимально притаманна описана характеристика). Отримані бали були переведені у шкалу Лікерта (від 1 до 9) для зручності опрацювання. Відповіді на запитання збирались протягом часових меж: з 29.09.2023 по 17.10.2023 р. Загальна кількість респондентів – 159. Отримані результати були математично оброблені за допомогою G-критерію знаків у програмному забезпеченні Jamovi.

До запропонованих нами показників результатів «денацифікації» увійшли такі особистісні та поведінкові характеристики:

- розмовляє виключно українською мовою;
- призиливо ставиться до російського контенту;
- донатить на ЗСУ;
- патріот;
- не спілкується з родичами із рф, якщо такі були;
- почуває єднання з усіма українцями;
- починає або закінчує розмову гаслом «Слава Україні!»;

За допомогою G-критерію знаків, ми розрахували типовий зсув та його напрям. Результати обрахування подані в табл. 1.

Таблиця 1

Результати обрахування достовірності змін запропонованих показників

№	Показник	M (SD) станом на зараз	M (Sd) станом на часи до повно- масштабного вторгнення	Кількість зсувів (n)	G _{емп}
1.	Розмовляє виключно українською мовою;	6,96 (2,29)	3,43 (1,99)	140	10*
2.	Призиливо ставиться до російського контенту;	6,86 (2,52)	3,23 (2,34)	136	19*
3.	Донатить на ЗСУ;	7,25 (2,23)	3,64 (2,42)	127	11*
4.	Патріот;	7,48 (2,17)	5,09 (2,31)	114	7*
5.	Не спілкується з родичами із рф, якщо такі були;	6,92 (2,5)	3,82 (2,45)	111	13*
6.	Почуває єднання з усіма українцями;	6,84 (2,29)	4,51 (2,08)	122	14*
7.	Починає або закінчує розмову гаслом «Слава Україні!»;	5,71 (2,49)	3,66 (2,19)	91	5*

Примітка: * – $p < 0,01$

Як можна побачити з таблиці, буквально кожен з запропонованих нами показників «денацифікації» демонструє статистично значущий зсув, однак в бік «нацифікації», оскільки показники після початку війни навіть на рівні

середнього значення демонструють підвищення, що підтримується результатами статистичного аналізу. Відповідно, типовий українець в медіа-просторі наразі більш схильний до того, щоб розмовляти українською мовою, призиливо ставиться до російського контенту, донатить на ЗСУ, є патріотом, не спілкується з родичами із рф, почуває єднання із представниками нації, починає або закінчує розмову гаслом «Слава Україні», аніж до початку повномасштабної війни.

Висновки. В результаті теоретичного аналізу літератури нами були запропоновані такі поведінкові та особистісні показники «денацифікації»: розмовляє виключно українською мовою, призиливо ставиться до російського контенту, донатить на ЗСУ, патріот, не спілкується з родичами із рф, якщо такі були, почуває єднання з усіма українцями, починає або закінчує розмову гаслом «Слава Україні!». Проведене нами емпіричне дослідження і математико-статистично аналіз демонструє, що після початку повномасштабної війни всі ці показники продемонстрували значущий зсув в бік посилення в образі типового українця, що представлений в медіа-образі. Ця робота є частиною більш широкого дослідження медіа-образу сучасного українця, яке буде викладено нами в майбутніх публікаціях.

Перелік посилань

1. Задорожна А. В. Образ українського військового: визначення поняття та його основні складові. *Цифровізація науки та сучасні тренди її розвитку : матеріали IV Міжнародної наукової студентської конференції, 5 травня 2023 р. : тези допов.* 2023. С. 171–173.
2. Наумова М. Ю. Українська аудиторія після початку великої війни: Зміни у медіаспоживанні, сприйняття інформаційного Простору, чутливість до спотвореного контенту. *Габітус.* 2023. №45. С. 21–27. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.45.3>
3. Субашкевич І. Р., Рижко В. Р. Медіа-активність особистості під час війни в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія.* 2022. Том 33 (72). № 4. С. 37–42.
4. Холодова В. С. Проблематика формування образу біженців з України у ЗМІ. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/29651/1/%..pdf>
4. Храбан Т. Є., Самойленко К. О. Висвітлення образів військовослужбовців в українських медіа в період російсько-української війни. *Український соціум.* 2023. № 2 (85). С. 145–167. <https://doi.org/10.15407/socium2023.02.145>

Інна Звєгінцева
вчитель історії, правознавства, громадянської освіти
Криворізька гімназія №89 «Потенціал» КМР
e-mail: ppor05-63@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНА ТАКТИКА ДІЙ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Материнська колискова пісня, молитва до Бога, батьківське благословення, родинне вогнище – ці скарби, які очищують і підносять нашу душу, оберігаючи її від скверни, прагматизму, егоїзму та зради, далеко не повний перелік...

Люди є не лише частиною Всесвіту, але й величезним, дуже складним світом у багатьох відношеннях, який ми досі не знаємо. Внутрішній або духовний світ - це згусток різноманітних почуттів і відчуттів, настроїв і настроїв, думок і ідей, понять і образів, фантазій і ідеалів, цінностей і теорій. Тому розуміння свого внутрішнього світу є не менш необхідним і важливим, ніж розуміння навколишньої дійсності. Як зрозуміти плани ворога та захиститися від його інформаційно-психологічних операцій? Що з нами відбувалося під час війни і як змінилися наші емоції? Як це вплине на кожного з нас?

Війна є надзвичайним психологічним стимулом для людини та суспільства. Великі полководці минулого вважали психологічний вплив на противника важливим засобом досягнення перемоги. Водночас вони надавали великого значення доказам морального стану ворога. У давнину вперше з'явилися спорадичні спроби шляхом погроз і залякувань вплинути на противника, послабити його боєздатність. Але найбільшого розмаху психологічна війна досягла під час Другої світової війни. Особливо в умовах науково-технічного прогресу зросли масштаби операцій, методи та методи управління. Психологічна війна стала чимось абсолютно новим. На початку Другої світової війни ворогуючі альянси мали досвід ведення психологічної війни. Німеччина на той час мала потужне відомство для розв'язання психологічної війни – Міністерство пропаганди, а Велика Британія – Міністерство інформації.

Радіо, новий, широко розповсюджений засіб масової інформації, дозволило вести психологічну війну в повітрі. Радіо має силу не тільки об'єднати мільйони людей у групу слухачів на певний і дуже короткий термін, а й систематично впливати на їх свідомість.

Окрім передачі останніх новин по радіо, німці також регулярно переглядали радіокоментарі сухопутних військ, військово-морських сил та авіації. Сильний вплив мали повідомлення з фронту, з підводних човнів і

бомбардувальників (які на момент відправки перебували над територією противника). Пізніше цю радіопередачу американці назвали «найкращою і найдосконалішою формою нервової війни» [3, с.87].

Методика одночасного радіомовлення на частотах, що використовуються в Німеччині, була розроблена радянськими фахівцями. Це давало можливість безпосередньо втручатися в німецькі радіопередачі. Під час випуску новин німецькі радіослухачі могли раптом почути схвилюваний крик "Брехня!" Тоді можуть передаватися «правдиві новини» про ту чи іншу подію. Водночас можна імітувати голоси Гітлера чи Геббельса.

Під час війни обидві ворогуючі сторони широко використовували різні фотомонтажі та фотосерії. Британське міністерство інформації використовувало давні та перевірені методи переконання та маніпуляції. Тут співробітники міністерства використали плановий напрацювання свого головного ворога – книгу «Майн кампф». У посібнику, розробленому британськими фахівцями, рекомендується максимально використовувати в роботі інтуїцію людей і звертатися до них, а не до голови. Серед ключових порад також рекомендується використовувати якомога більше простих гасел, які мають мобілізувати людей на захист свого дому [2, с.116].

Міністерство підготувало численні книги, брошури, фільми та радіопередачі. Він розпочав широкомасштабні інформаційні кампанії, які регулярно проводилися по всій країні. Одна з них, відома як «кампанія обурення», мала на меті утвердити в народній свідомості припущення про надзвичайну жорстокість нацистського режиму [3, с.89].

В результаті «Руку обурення» німцям вдалося створити образ свого ворога, а прихильники Освальда Мослі перетворилися на те, що більшість британців вважають класичною «п'ятою колоною» [2, с.17-35]. Сам Мослі всю війну провів у в'язниці, а Британський союз фашистів був заборонений і оголошений поза законом.

Фільми широко використовуються для психологічної війни та пропаганди. З 1933 по 1945 рік у Німеччині було випущено 1363 художніх фільми, не рахуючи кінохроніки та документальних фільмів. У пропагандистських фільмах завжди показують вітання, оплески та салюти натовпу прихильників нацизму. Такий підхід називається евристикой соціального консенсусу — якщо всі погоджуються, то я теж повинен погодитися. Нацистські гасла виражали впевненість: «Приєднуйся до нашої боротьби», «Бийся з нами», «Адольф Гітлер — переможець» [1, с.122]. У кожній своїй промові Гітлер висловлював абсолютну впевненість у цілях нацизму та в здатності німецького народу їх досягти. Відомо, що впевненість оратора підвищує ймовірність того, що повідомлення буде сприйнято та схвалено.

Наприкінці війни авіація союзників систематично бомбила кіностудію в Берліні. Для продовження психологічної обробки населення та військових німці були змушені перенести кінотовиробництво на кіностудії Амстердама, Будапешта та Риму. Під час 2-ої світової війни в арміях всіх воюючих країн були створені загони психологічної боротьби і пропаганди для ведення психологічної боротьби на передовій. Вони були оснащені технікою психологічного впливу, яка відповідала того часу.

Щоб виграти війну, уряди мобілізували цілі населення, від молодих до старих. Очевидно, що вся країна не могла просто одягнути хакі і відправити в окопи. У результаті ті, хто був на тилу, по-різному були залучені до бойових дій.

Сформована потужна рота контррозвідки. Її важливість не менш важлива, ніж битва на передовій. Людей постійно попереджають, що навколо них шпигуни. Міністерство інформації Великобританії використало звістку про катастрофічну поразку експедиційного корпусу у Франції, щоб легко поширити думку про те, що в країні діє потужна «п'ята колона» і якщо перемога не буде досягнута, війна буде програна. Міністерство інформації Корпорація «може забрати життя, якщо не бути обережним» звертає увагу на ідею внутрішніх ворогів і закликає людей бути обережними [1, с. 44].

Громадян закликають повідомляти поліцію про всіх підозрюваних, не обговорювати свою роботу при сторонніх, Не виключаються й такі методи ведення психологічної війни, як друкована пропаганда, усні передачі, радіопропаганда тощо. Через особливість віддалених зон бойових дій візуальна пропаганда використовується в меншій мірі, але має значний внесок. Пілоти Королівських ВПС розповсюджували з літаків по всьому Рейху листівки від графа Клеменса Августа фон Галена, єпископа Мюнстера, який у своїх проповідях викривав беззаконня німецького гестапо. Прояв антихристиянської ідеології підкреслив релігійну свободу та свободу думки в британському суспільстві, що стало основою ідеології країни.

Але пропаганда не може базуватися лише на страху, ненависті та шпигунстві. Необхідні символи єдності в боротьбі з ворогом і перемоги над ним. Тому влітку 1941 року, коли ситуація в Британії була надзвичайно складною, а свист сигналів протиповітряної оборони змушував місто тремтіти щовечора, BBC розгорнула потужну рекламну кампанію «V — символ перемоги».

Латинська літера V стала символом єдності та віри у перемогу над злом. Одним із її мислителів є Віктор де Лавель, колишній міністр юстиції Бельгії та керівник франкомовної служби BBC у Бельгії. Англійське слово «victory» починається з літери V, що означає «перемога». Французьке слово victoire означає те ж саме, а голландське слово свобода звучить як vrijheid, також починається з літери V [2, с.105].

Отже, сили опору отримали універсальний і короткий символ солідарності і спротиву. Крім того, виявилось, що означення літери V в азбуці Морзе (крапка-крапка-крапка-тире) збіглося з першими чотирма нотами П'ятої симфонії Бетховена. Редакція європейського мовлення BBC почала використовувати їх як музичні позивні для своєї програми.

Літера V почала з'являтися на стінах та парканах окупованої Європи, символізуючи собою незламність поневолених нацистами народів та знак підтримки воюючих з німцями країн. 19 липня 1941 року Вінстон Черчилль схвалив кампанію в своїй промові і почав показувати символ V пальцями.

В свою чергу нацистська пропаганда широко використовувала евристику для демонстрування згоди людей зі своєю інформацією. Наприклад, Гітлер і Геббельс активно використовували історичні символи й пам'ятники, аби продемонструвати режим у відповідній упаковці. Коли Гітлер прагнув до влади, він виголосив свої "Двадцять п'ять тез", назви яких нагадують про дев'яносто п'ять тез, які німецький релігійний реформатор Мартін Лютер прибав до церковних дверей у Віттенберзі. У нацистських витворах мистецтва й плакатах часто наслідували стиль Альбрехта Дюрера, натякаючи на історичне коріння режиму. Популярним жанром нацистського кіно була історична біографія [5, с. 29].

Якщо під час Першої світової війни міністерство інформації Англії всіляко акцентувалося на викритті звірств ворога, що мало негативний ефект, адже пропагандистські матеріали виходили недостовірними, то в часи Другої світової акцент змістився. У пропаганді вирішили якнайширше використовувати сатиру.

На радіо, яке було в ті часи найпопулярнішим та найпотужнішим засобом масової інформації, почали виходити сатиричні та комедійні передачі, де відомі коміки висміювали німців. Такою була, наприклад, програма англійського актора-коміка Томмі Гендлі "Знову ця людина!". В ній Гендлі виступав в ролі Міністра загострення ситуації і напускання таємничості в Канцелярії пройдисвітів [2, с. 46].

У кампанії з висміювання ворога брали активну участь преса та кіно. У газетах постійно з'являлись карикатури та гуморески, в яких піднімалося на сміх вище керівництво Райху, а солдатів Вермахту робили недолугими та не досить розумними.

Великою популярністю на екранах Сполученого Королівства користувалась робота кінорежисера Чарльза Рідлі, який взяв кадри з фільму Лені Ріфеншталь "Тріумф волі" про з'їзд Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини 1934 року, де нацисти марширують у Нюрнберзі, і наклав на них популярний танцювальний мотив із мюзиклу "Я і моя дівчина". Сюжет показали в кіножурналі під назвою "Німеччина кличе" у прискореному темпі, що було досить смішно [4, с. 45].

Нацистська Німеччина, щоб знизити гостроту сприйняття мародерства, тортур, вбивств і геноциду, застосовувалися евфемізми. Наприклад, гестапо не заарештовувало громадян, а піддавало “попереджувальному висновку”; вони не крали власність, а “брали її під надійну охорону”. Вторгнення до Польщі було “поліцейською акцією”, а подальше вбивство її громадян отримало назву “екстраординарних дій із заспокоєння”. Будівлям у концтаборах давали бадьорі, радісні найменування типу “Щасливий соловей”, “Розарій” та “Інститут інгаляції і водолікування”. І євреїв у нацистській Німеччині ніколи не труїли газом і ніколи не вбивали; їх просто підводили до “остаточного рішення” або застосовували до них “спеціальні дії”. Геббельс створював “картинки в головах” також за допомогою інсинуацій і чуток. Звичайна тактика полягала в нападках на пресу (особливо іноземну) як на брехунів і спільників жорстокості та звірств, що підштовхувало німецьких громадян до думки: будь-яке несприятливе для режиму повідомлення є упередженням і необ’єктивним.

Особиста думка автора тез: З самого початку психологічні операції і пропагандистські дії передували збройному вторгненню. Пропагандистські зусилля супротивними сторонами в різні періоди війни, незалежно від обстановки, яка складалася на фронтах, направлялися на підтримання бойового духу своїх військ і свого населення, а також і на війська супротивника і його населення з метою послаблення їхніх морально-психологічних якостей. При цьому інтенсивність психологічної боротьби на фронтах і в тилу не знижувалась, а постійно нарощувалась.

Висновки: Слово “пропаганда” на перший погляд, передбачає введення в оману, проте для підтримки бойового духу населення під час війни доводиться поєднувати цілий арсенал психологічних прийомів із створенням максимально правдивої картини. Ми не маємо природного імунітету, здатного захистити від психологічного тиску, що спричиняють бойові дії. Втім, існують правила і практики, які дозволяють навчитися спокійніше сприймати ситуацію. І цим зберегти фізичне здоров’я та душевну рівновагу. Своє, і тих, хто перебуває поруч.

Перелік посилань

1. Жарков Я.М. Інформаційно-психологічний вплив на війська та населення противника (1939–2000 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : спец. 20.02.22 / Я.М.Жарков. – К., 2007. – 206 с.
2. Історія інформаційно-психологічного протиборства : підруч. / Я.М.Жарков, Л.Ф. Компанцева, В.В. Остроухов В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Є.Д.Скулиш] за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Є.Д. Скулиша. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212

3. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії : моногр. / О.В.Литвиненко. – К. : ВКФ “Сатсанга”, 2000. – 222 с.
4. Фісун А.О. Теоретично-категоріальне осмислення поняття «інформаційна війна» / А.О. Фісун // Інформаційне суспільство. – 2011. – Випуск 13. – С. 43–48.
5. Фомін В.О. Сутність і співвідношення понять «інформаційна безпека», «інформаційна війна» та «інформаційна боротьба» / В.О. Фомін, А.О. Рось // Наука і оборона. – 1999. – № 4. – С. 23–32.

Марія Тюганова

викладачка основ правознавства
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж «Політехніка»
Державного університету економіки і технологій
Циклова комісія загальноосвітніх
і соціально-економічних дисциплін
e-mail: maria.tyuganova.51@gmail.com

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХІКУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Вже понад півтора року українці переживають постійне відчуття страху, яке посилюється звуками повітряних сирен, вибухів, обстрілів і артилерійськими залпами. Це спонукає реакцію на виживання в ускладнених умовах, яка відома як "бий, біжи або замри".

Реакція контролюється за допомогою різних гілок нервової системи: симпатичної, яка відповідає за "бий або біжи", і парасимпатичної, що забезпечує "сповільнення та замерзання". Обидві системи призначені для того, щоб зберігати людину в балансі під час стресових ситуацій та нормалізації її стану.

Проте, під час воєнного конфлікту ситуація драматично змінюється: рівень стресу сильно підвищується, і баланс у мозку порушується, при цьому переважає парасимпатична система. Ця система призводить до змін у поведінці та "вимикає" всі емоції. Це необхідно для того, щоб людина могла ефективно функціонувати з метою виживання.

Під час стресу активізується невелика структура в лімбічній системі мозку, відома як амигдала. Вона підтримує підвищені рівні адреналіну та висилає сигнали про потенційну небезпеку. Коли екстремальна загроза поєднується з почуттям безпомічності, як це трапляється під час військових дій, мозок може відправляти сигнали тілу: "застрибай в режим завмирання". Як результат, серцебиття сповільнюється, кров'яний тиск падає, температура тіла знижується, і інтенсивність рухів зменшується. У воєнних умовах такі реакції можуть бути миттєвими та тимчасовими, але також можуть тривати декілька днів чи навіть тижнів. Все залежить від загального психічного стану та сили травматичної події.

Крім того, амигдала висилає сигнали гіпокампу - частини мозку, яка відповідає за зберігання спогадів, але також за те, щоб не запам'ятовувати травматичні події. Саме тому ми можемо забувати багато важливих деталей і іноді повністю втрачаємо контроль над своїми думками. Однак фахівці з Американської асоціації психологів вважають, що немає потреби хвилюватися через це, оскільки реакції тіла на життя в зоні конфлікту є

абсолютно нормальними, автоматичними та адаптивними.

Депресія, тривожний розлад та посттравматичний стресовий синдром - ці психічні розлади можуть виникнути у населення України через наслідки війни. Загалом, медичний прогноз передбачає, що симптоми таких розладів можуть проявитися в понад 8 мільйонів людей. Проте, не всі випадки психічних порушень можуть бути виявлені, оскільки більшість українців уникає звернення до спеціаліста з психічних причин.

За даними Міністерства охорони здоров'я України, психічні розлади можуть в подальшому вплинути на здоров'я близько 15 мільйонів українців, із них 3-4 мільйони можуть потребувати медикаментозного лікування. Психічні проблеми також можуть погіршити хронічні захворювання, такі як серцево-судинні та онкологічні захворювання, та сприяти розвитку шкідливих звичок і залежностей серед населення.

Результати досліджень науковців із медичної школи в Єрусалимі свідчать, що під час війни реакція психіки людини буває різною: від помірного і тимчасового стресу, до важких психічних травм, які мають негативні наслідки для здоров'я, включаючи депресію, зловживання психотропними речовинами і посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [3].

Також Міністр у своєму виступі акцентував на негативних наслідках впливу війни на психічне здоров'я, які впливатимуть надалі та створюватимуть додаткове навантаження на систему охорони здоров'я:

- психічні розлади мають негативні наслідки в першу чергу на поширення серцево-судинних хвороб, діабету, артритів, астми, онко;
- психічні розлади погіршують результати лікування хронічних хвороб та збільшують смертність від онкологічних хвороб;
- понад 50% (в 4 рази частіше, ніж загальне населення) осіб з психічними розладами мають також розлади сну, що часто призводять до хвороб органів дихання;
- особи з психічними розладами більш схильні до куріння, важче кидають згубну звичку та в середньому курять більше;
- в цілому звернення до лікарів, увага до власного здоров'я та періодичність проходження рутинних обстежень падає за наявності психічних хвороб, що призводить до пізньої діагностики хвороб та меншої успішності їх лікування;
- ризик смерті від раку за наявності депресивних розладів зростає на 50%, а від серцевих — на 67%;
- серед осіб з ПТСР більш поширені гіпертонія, стенокардія, тахікардія, інші захворювання серця, виразка шлунка, гастрит і артрит. Окрім того, ПТСР часто спонукає до ризикової поведінки, що призводить до зловживання алкоголем, наркотиками чи деструктивної поведінки та пов'язаних з ними наслідків;

– у разі важких пережитих травм окремі ризики можуть наставати на 10-15 років раніше, ніж в середньому в популяції [1].

Щоб зберегти психічне здоров'я під час війни бажано більше уваги приділяти власним почуттям і емоціям, а також максимально структурувати та організувати своє життя, наприклад:

– виконання фізичних вправ та збереження регулярного режиму сну можуть незаметно, але ефективно допомогти підтримувати психічне здоров'я та запобігти перевтомленню;

– не відмовляйте собі у задоволенні від книг, кіно та хобі. Вони можуть стати важливими джерелами релаксації та внутрішньої гармонії;

– допомога іншим, навіть у формі найменшого волонтерства, може не тільки приносити користь суспільству, але й допомагати нам самим почуватися корисними та потрібними під час трагічних подій;

– важливо не залишатися наодинці зі своїми переживаннями. Поділіться своїми почуттями з близькими. Якщо ви помічаєте клінічні симптоми психічних розладів, такі як безсоння, агресія, депресивні стани, тривожність або паніка, важливо звернутися до кваліфікованого фахівця для отримання професійної допомоги.

Важливо не відкладати візит до психолога чи, за необхідності, психіатра, якщо ви відчуваєте психічні труднощі чи переживаєте емоційний стрес. За даними Міністерства охорони здоров'я, від початку війни понад 650 тисяч українців звернулись за психологічною допомогою, що свідчить про важливість надання психологічної підтримки в умовах конфлікту і травматичних подій.

Проект науковців із Огайо (США) показує, що більшість людей, які пережили війну, поступово пристосовуються до нової реальності, відновлюються, а деякі у відповідь на стресові обставини і події відчувають піднесення, немовби у них відкривається "друге дихання". Цей феномен пояснюється теорією Хабфолла, відповідно до якої травма може призвести як до втрати, так і до отримання важливих ресурсів. Тож можна очікувати, що вплив війни може призвести до глибшого розуміння цінності життя, що, як наслідок, може підвищити досягнення й рівень задоволення життям [2].

Результати досліджень, проведених науковцями з Американської асоціації психологів, підтверджують, що на початкових етапах відновлення після травматичної події людина може відчувати себе дезорганізованою та розбитою. Проте після відновлення її самопочуття може стати кращим, ніж було до отримання психотравми. Мозок і психіка людини мають великий потенціал для адаптації та відновлення після стресових ситуацій.

Дослідження показали, що більшість американських ветеранів бойових операцій завдяки пережитому досвіду війни виявилися стійкими та самоефективними. Цей досвід сильно впливав на подальший їхній

кар'єрний розвиток та рівень освіти.

Рекомендовано перш за все переїзд до відносно безпечного місця, де відсутні постійні загрози життю та стріляння. Після цього важливо відновити рутинні справи, такі як застелення ліжка, готування їжі та прогулянки, щоб відчуття життя навколо себе. Незважаючи на сум і відчуття спустошеності, корисно шукати спілкування з іншими людьми, оскільки ті, хто пережили схожі травматичні події і відновилися, можуть надати цінну підтримку та допомогу в поверненні до звичного життя, навіть краще, ніж професійні психологи.

Особиста думка автора тез: Не можна заборонити людині панікувати, або просто казати їй не панікувати. Коли людина уже перебуває у стані паніки, важливо дати їй виразити свої емоції, дати можливість прокричати, проплакати, випити води, і, головне, сказати, що ви поруч і підтримуєте. Наявність плану дій у різних ситуаціях допомагає знизити тривогу. Також, важливо мати тривожний рюкзак готовий, обране місце для переїзду у випадку початку активних бойових дій або навіть просто зв'язатися з родиною. Людина, яка знає, що робити в екстремній ситуації, діятиме ефективніше, ніж у стані паніки.

Висновки: Українцям важливо отримати психологічну допомогу, і для цього існують можливості отримати безоплатну психологічну підтримку. Зокрема, Міжнародна організація з міграції запустила програму з підтримки психологічного здоров'я та психосоціальної допомоги. Гарячі лінії психологічної підтримки для українців активні в Україні, Угорщині, Польщі, Чехії, Литві та Великій Британії. Консультації доступні на декількох мовах, зокрема українською.

Діти також можуть отримати допомогу від фахівців з ментального здоров'я завдяки спільному проєкту ЮНІСЕФ та Міністерства освіти та науки України під назвою "Поруч". У рамках цього проєкту фахівці надають консультації як дітям, так і їхнім батькам і вчителям, сприяючи збереженню та покращенню ментального здоров'я дітей під час конфлікту та війни.

Перелік посилань

1. Вплив війни на психічне здоров'я — колосальний, — Віктор Ляшко [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihiчне-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko>
2. Conservation of Resources and Traumatic Stress [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4899-1076-9_2
3. Prospective study of posttraumatic stress disorder and depression following trauma [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9585714/#affiliation-1>

Наталя Багашова

кандидат геологічних наук

доцент кафедри економіки та цифрового бізнесу
Державного університету економіки і технологій,

магістр (Практична психологія),

Криворізький державний педагогічний університет

e-mail: bahashova_nv@kneu.dp.ua

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність проблеми психологічного супроводу материнства в умовах війни полягає у складному етапі становлення нашої держави в умовах воєнних дій і соціально-економічної нестабільності. Це зумовлює високий рівень психоемоційної напруги для вагітних жінок, а також недостатній розвиток психологічного супроводу материнства як напрямку для забезпечення психоемоційної стабільності та благополуччя вагітних жінок.

Дослідженню феноменології вагітності та характеру її перебігу приділяли особливу увагу: В.В. Абрамченко, М.П. Рудюк, І.С.Конн, Е.Г.Еріксон, Г.І. Каплан, С.Берн та інші вчені [4].

Визначити особливості психологічного супроводу материнства в умовах війни – це і є **метою нашої публікації**.

Проблема збереження здоров'я та життя матері і дитини є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Важливий вплив на афективність вагітних жінок мають різноманітні чинники. Війна в нашій країні зумовлює постійні стреси та психоемоційні переживання у жінок за життя та здоров'я майбутньої дитини. Ситуація, що склалася, є сильним психотравмуючим фактором, що призводить до розвитку посттравматичного стресового розладу і зустрічається у більшості вагітних жінок [1].

Тривале перебування вагітних жінок у стресових ситуаціях може порушити розвиток плоду, призвести до передчасних пологів і народження дітей з низкою психосоматичних і психопатологічних розладів. Іншими словами, небажання брати на себе відповідальність за життя дитини та неналежне виконання материнських обов'язків загрожують нормальному функціонуванню сім'ї та зниженню демографічного потенціалу держави [2].

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) надає наступні рекомендації по організації допомоги породіллям (1985):

1. Кожна жінка має право на пренатальний догляд, в якому вона відіграє провідну роль та бере участь у його плануванні та проведенні. Необхідною умовою проведення належного перинатального догляду є вплив ролі соціальних і психологічних факторів перебігу вагітності і пологів.

2. Жінка, яка народжує в лікарні, має право на самостійне прийняття рішень про належну їжу та одяг для себе і дитини, та інші важливі для жінки питання.

3. Жінка повинна бути добре проінформована про надання спеціальної допомоги під час перинатального періоду, потрібно підтримувати її бажання.

4. Здійснювати моніторинг та вчасно надавати допомогу у випадку виникнення потреби. Доступність медичної допомоги.

5. Уряд країни повинен забезпечити та визначити установу, яка буде забезпечувати якісне ведення перинатального періоду, та заохочувати якісний акушерський догляд не технічних аспектів а психологічний та соціальних аспектів пологів.

6. Жінка має повне право на обговорення і прийняття рішень з приводу ведення пологів, на що персонал пологового відділення та члени сім'ї повинні забезпечувати емоційну підтримку породіллі, та узгоджувати з нею всі дії.

7. Доречною є присутність когось із родини під час пологів та у післяпологовий період задля комфорту жінки.

8. Доцільно одразу після пологів прикладати немовля одразу до материнських грудей [3].

Мета допомоги – це створення сприятливих умов для розвитку особистісних ресурсів жінок для адаптації до нових умов розвитку в сучасному середовищі та ефективної протидії різним стресовим факторам, зберігаючи таким чином не лише своє фізичне та психічне здоров'я, а й благополуччя своїх дітей. Це пов'язано з тим, що взаємодія між матір'ю та дитиною впливає на особисту сферу матері, формує сімейне благополуччя та визначає здоров'я дитини.

Особиста думка автора тез. Враховуючи торішню ситуацію в країні та ведення бойових дій на її території реалізація психологічного супроводу вагітності набуває ще більшої актуальності, адже, постійні стреси, підвищений рівень тривоги, порушення емоційного фону, можуть проявлятися в подальшому в загостренні хронічних хвороб, появі різних патологій у плоду, а також призводити до передчасних пологів та перинатальних втрат.

Реалізація психологічного супроводу повинна передбачати: формування соціально-позитивних ціннісних орієнтацій; здійснення підтримки жінок в розв'язанні складної ситуації; застосування різних форм психологічного консультування (спостереження, бесіда, інтерв'ю, анкетування, проєктивні та ігрові методи).

Висновки. Психологічна робота з вагітними жінками повинна включати консультування, діагностичну та корекційну роботу, яка може проводитися як індивідуально, так і в групах. Враховуючи несприятливі фактори, робота перинатального психолога має бути спрямована насамперед на стабілізацію

психоемоційного стану жінки, щоб запобігти виникненню у майбутньої матері різноманітних психологічних проблем, які ускладнюють розвиток компетентного та ефективного батьківства після пологів. Таким чином, ефективна психологічна підтримка під час вагітності сприяє гармонійним пологам та якісній адаптації батьків до ситуації, в якій вони опинилися.

Перелік посилань

1. Астахов В.М., Бацилева О.В., Пузь І.В. Психологічний супровід в репродуктивній медицині: монографія. 2023. 127 с.
2. Скрипніков А.М., Герасименко Л.О., Ісаков Р.І. Перинатальна психологія. Київ : Видавничий дім Медкнига. 2017. 168 с.
3. Паскаль О.В., Коліна Л.А. Особливості соціально-психологічного супроводу молодих людей на етапі підготовки до вагітності та батьківства // Інноваційна педагогіка. 2020. №28. С. 255-258.
4. Малєєва К.А. Психолого-правові аспекти супроводу вагітності в умовах воєнного стану // Особистість, суспільство, війна: тези доп. учасників міжнар. психол. форуму (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Нац. поліція України та ін. Харків: ХНУВС. 2022. С. 75-77.

Вероніка Плетінь
студентка ПС-21 (Психологія),
Державний університет економіки і технологій
кафедра психології
e-mail: veronikapletin653@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ ВІЙНИ: ЩО ТАМ З УКРАЇНСЬКОЮ МОЛОДДЮ?

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України котре було розпочате 24 лютого 2022 року, спричинило досить такий великий переворот українського суспільства, а саме: великі людські втрати, переселення значної кількості людей всередині країни і вимушене втікання до інших країн жінок з дітьми, втрата морально-психічного здоров'я, економічні проблеми. Але як ці всі події торкнулися сучасної молоді? І що саме прагне наша сучасна українська молодь зростаючи в таких складних умовах?

Війна змінила українську молодь набагато сильніше, аніж пандемія коронавірусу, яка сколихнула фактично у весь світ. За результатами дослідження котрий був проведений гуманітарною організацією «Plan International», компанією «Kantar» було досліджено що, найбільших змін у житті 87% – підлітків зазнали саме під час повномасштабної війни, тоді як під час пандемії COVID-19 – лише всього 13% [3]. Майже 40% молоді у зв'язку з війною відчуває страх за життя та здоров'я – своє та близьких. Багато з них заявляють про хвилювання через невизначеність майбутнього, переїзд в інші країни та міста, а також через перебої з електроенергією та брак можливості мати стабільний зв'язок (дослідження проводилося на початку лютого 2022 року, коли відключення світла ще були актуальні) [1]. Вибухи, сирени, тривоги, обмеження через комендантську годину – все це, теж чинить свій негативний вплив на молоде покоління українців.

Сучасна молодь не зважаючи на воєнний стан на території своєї держави продовжує здобувати освіту, шукає своє місце на ринку праці, створює свою власну сім'ю. Натомість ми бачимо сучасна молодь – відчутно частіше відчуває спільність. Це можна бачити та спостерігати за такими параметрами: зростання громадської активності серед молоді – 42% (волонтери), зростання частки тих хто не хоче виїжджати з України збільшилась на – 66% (це пояснюється схильністю патріотичних настроїв та соціальною згуртованістю), бажання українців приблизно 76-80% котрі виїхали за кордон хочуть повернутися на свою Батьківщину, єдність молоді у баченні миру і майбутньої України зросла аж на – 90% [1].

Незважаючи на зростання проблем психічного здоров'я внаслідок війни, а саме: погіршення психічного здоров'я, розлука зі сім'єю, розрив стосунків, смерть близьких і інше, незважаючи на ці всі інші фактори у молодят протягом всього часу, знизився рівень конфліктності, тут навпаки сучасна молодь стала більш згуртованою, патріотичною, сильна духом [3]. Все це зумовлено тим, що наше молоде покоління має потребу відчувати спільність, а активна позиція української молоді займається – волонтерством, вони в свою чергу допомагають іншим, і тим самим вони показують гарний приклад об'єднання молоді об'єднатися в одне ціле, оскільки вплив соціуму впливає і на саму психічну характеристику самих людей, а саме: комфортно відчувати себе у натовпі, бути більш активним у соціумі, поява емпатії до інших людей тощо. Тобто всі ці прояви, які з'явилися у сучасній молоді, вони тим самим показуючи небайдужість до інших людей, і тим самим надають гарні приклади молодому поколінню (підтримка, допомога та інше).

Більша частина молоді відзначають, що від страхів та переживань їм найбільше допомагають відволікатися: музика, спілкування, соцмережі та прогулянки. А також – спорт та комп'ютерні ігри.

Якщо розглядати економічну сторону питання, то сучасна молодь під час воєнного стану на території України частіше відзначає зниження і втрату доходу (70%) [2, с.8]. Брак грошей, яка в 2021 році була ТОП-проблемою молодих людей, відійшла на другий план після здоров'я та блекаутів (31%), але дохід респондентів суттєво знизився: якщо в 2021 році – 23% зазначили, що їм не вистачає на харчування або вистачає лише на покриття базових потреб, то в 2022 році до цієї категорії потрапило вже – 40%. На відміну від 2021 року, суттєво зросла стурбованість здоров'ям (власним або близьких) – 50% проти – 35% у 2021 році; а також стурбованість психічним здоров'ям – 22% проти – 11% у 2021 році. Стурбовані фізичною безпекою – 27% опитаних, відсутністю можливості самореалізації – 19% та неможливістю працевлаштування – 19% [1].

Особиста думка автора тез: війна з РФ спричинила немало болі і страждань молодому поколінню і не тільки йому. Проте сучасна молодь має досить великий та сильний патріотичний дух, котрий допомагає згуртованості. Незважаючи на проблеми котрі стосуються українського покоління а саме у нашому випадку це психологічні та економічні, сучасна молодь навпаки не втрачає надію на краще майбутнє своєї держави.

Висновки: для сучасної молоді у зв'язку з воєнним станом, в межах плану відновлення рекомендується пріоритезувати напрямки модернізації системи охорони здоров'я та освітньо-економічні ініціативи. З іншого боку, повномасштабне вторгнення РФ призвело до масштабного зростання громадської активності молоді, тож рекомендується використати цей

потенціал для залучення молоді до процесу відновлення, громадянської та політичної діяльності на території країни.

Перелік посилань

1. Вплив війни на молодь в Україні. Credos: веб-сайт. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/>
2. International Code on Market, Opinion and Social Research and Data Analytics. ICC/ESOMAR: веб-сайт. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://esomar.org/uploads/attachments/ckqtawvjq00uukdtrhst5sk9u-iccesomar-international-code-english.pdf>
3. Свідомий вибір. Як змінилась молодь в Україні за час війни і чого прагнуть підлітки. Українська Правда УП.// веб-сайт. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/projects/pidlitky-i-viyna/2023/04/14/253784/>

Єлизавета Лин
студентка ПС-22 (психологія),
Державний університет економіки і технологій
кафедра психології
e-mail: lizalyn1805@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ НА ПСИХІКУ ПІДЛІТКІВ

Актуальність дослідження. Війна є одним із травматичних чинників, які можуть впливати на психіку людини. Війна - це конфлікт суперечностей між державами, народами, націями тощо. Вона пливає на психіку людини, та особливо на дітей чи підлітків.

Вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року спричинило соціальну, політичну та фінансову нестабільність у всьому світі. В Україні війна призвела до найбільше постраждалих від насильства, руйнувань і дезорганізації, який спостерігався в Європі з часів Другої світової війни. Вплив війни на психічне здоров'я української молоді є значним. Проаналізувати його вплив - **це і є метою нашого дослідження.**

Виклад основного матеріалу тез. Відомо, підлітковий вік має новий рівень розвитку нервової діяльності, тому упродовж цього періоду відбуваються зміни в психіці. Завдяки своїй чутливій неврологічній системі вони більш сприйнятливі до шоків у процесі розвитку. Цей етап є важливим для подальшого життя формуванням себе у ролі дорослого.

Спираючись на дослідження багатьох дослідників: Белякової С.М, Булаха І.С та ін., підлітковий період є одним із найтяжчих та найважливіших, адже під час формування себе як особистості формується багато якостей, таких як: чутливість, часта різка зміна настрою, острах глузувань, зниження самооцінки. У цей час індивід має підвищену збудливість, імпульсивність

Для того, щоб зрозуміти як саме війна впливає на підлітків в Україні, у квітні 2022 р., у березні 2023р. було проведено соціологічне дослідження серед підлітків 13-19 років з усієї України (600 осіб з Києва, Львова, Одеси, Дніпра) [2]. 95% опитаних українських підлітків вірять у перемогу України у війні. Також 86% бачать своє майбутнє саме в Україні, у порівнянні аналогічними дослідженнями до повномасштабного вторгнення, ця цифра зросла втричі. 73% підлітків найбільше хвилює війна. Молодь була занепокоєна через відключення світла, вибухи, сирени та повітряні тривоги, обмеження через комендантську годину. У більшості дітей найбільшою зміною став страх за життя і здоров'я – як власне, так і близьких (38%).

43% опитаних вже долучалися до волонтерства: збирали кошти для військових, плели маскувальні сітки, пакували допомогу чи готували та

роздавали їжу. Також підлітки вважають, що під час відбудови країни можуть стати корисними, розвиваючи економіку та інфраструктуру, зокрема, через волонтерську діяльність [2].

Яким же чином російське вторгнення впливає на психічне здоров'я підлітків в Україні? Для прикладу можемо взяти результати дослідження, яке проводилось з вересня 2016 року по січень 2017 року серед учнів від 11 до 17 років, які проживали у Донецькій області та в Кіровограді. Діагностика проводилась за допомогою Гарвардського травматичного опитувальника, опитувальника здоров'я пацієнта-9 та опитувальника генералізованого тривожного розладу-7. Травма війни та щоденний стрес були вищими у підлітків Донецької області; 60,2% підлітків були свідком збройних нападів, 13,9% стали жертвами насильства, 27,9% були змушені покинути свої домівки. Вони також мали значно підвищений ризик розвитку посттравматичного стресового розладу, сильної тривоги та помірно тяжкої/тяжкої депресії. Ці результати дають змогу стверджувати, що травматичні події та щоденний стрес тісно пов'язані з психологічним дистресом у підлітків, які проживають у регіоні, охопленому війною [3]. З лютого 2022 року війна поширилась на всю територію України.

Дослідники Мурті Р. та Лакшмінараяна Р. проаналізували всі факти про психічне здоров'я дітей, що проводилися в 12 зонах збройного конфлікту і дійшли висновку, що психологічні травми, зумовлені війною, мають довготривалі наслідки для дитячої психіки: чим довший конфлікт, тим серйозніші симптоми. Адже наслідки війни включають довгострокову фізичну і психологічну шкоду дітям і дорослим, а також скорочення матеріального і людського капіталу [4].

Науковці з медичної школи в Єрусалимі оприлюднили результати дослідження і виявили, що під час війни психіка людини може реагувати по-різному: від помірного і тимчасового стресу, до важких психічних травм. Останні, в свою чергу, можуть вилитись у депресію, зловживання психотропними речовинами чи посттравматичним стресовим розладом.

Висновки. Воєнні конфлікти завжди призводять до серйозних психологічних наслідків для населення, і особливо вразливими до цього впливу є підлітки, віком 12-18 років. Україна, як і багато інших країн потерпає від війни упродовж останніх десяти років і психологічні наслідки її варто брати до уваги. Але незважаючи на всі негативні реакції психіки, які можуть виникати у підлітків в Україні, вони залишаються стійкими та незламними. У час, коли підліткам страшно, вони волонтерять, збирають кошти для військових, плетуть маскувальні сітки. Молоде покоління українців є майбутнім нашої країни.

Перелік посилань

1. Danese A., Martsenkovskiy D. Editorial: Measuring and Buffering the Mental Health Impact of the War in Ukraine in Young People [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36396083/>
2. Барсукова О. 86% підлітків бачать своє майбутнє в Україні – опитування. People [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://surl.li/mfhcr>
3. Osokina O., Silwal S., Bohdanova T., Hodes M. , Sourander A. Impact of the Russian Invasion on Mental Health of Adolescents in Ukraine. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://surl.li/mfgyk>
4. Murthy R. Lakshminarayana R. Mental health consequences of war: a brief review of research findings. World Psychiatry. 2006 Feb;5 (1):25-30
5. Baum A., O'Keeffe M., Davidson L. (1990). Acute stressors and chronic response: The case of traumatic stress. Journal of Applied Social Psychology, 20 (20, Pt 2), 1643-1654.

Дар'я Степанцова
студентка ПС-22 (Психологія),
Державний університет економіки і технологій
кафедра психології
e-mail: daha101972@gmail.com

«ДИТИНСТВО НА ВІДСТАНІ»: ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ РОЗЛУКИ З ВІЙСЬКОВИМ ТАТОМ ДЛЯ ДІТЕЙ

З початком повномасштабного вторгнення багато дітей дуже часто переживають розлуку з батьком. В Україні, на відміну від інших країн світу, поки не достатньо літератури, яка промовляла б, що переживають діти. Тому трохи поговоримо про те, які є психологічні наслідки розлуки з військовим татом для дітей, спираючись на міжнародні дослідження.

Активні військовослужбовці не завжди на зв'язку 24/7, часто працюють, довгі та непередбачувані години, їхня служба накладає свій відбиток на всю родину, враховуючи спільний характер організації та акцент на дисципліну і контроль. Тривалі розлучення з сім'ями обмежують можливості батька на прямий контакт зі своїми дітьми і, отже, можуть знижувати здатність батька позитивно впливати на розвиток своїх дітей. Проте тато виражає величезну відповідальність за те, що відбувається з його дітьми. Залишається психологічно присутніми в житті своїх дітей і не відмовляється від своїх батьківських обов'язків під час призову і незважаючи на географічне розлучення, намагається виконувати свою батьківську роль через онлайн-комунікацію [1, с. 521-522].

Реакції дітей на розлуку з батьком бувають різні, це залежить від їх віку, емоційного стану. Часто включає в себе такі прояви як: плач і поганий сон у малюків, вони можуть не впізнати свого батька, яких давно не бачили. У дошкільнят, 4-6 років - відмова від їжі, повернення до ранішньої поведінки, бажання заволодіти всім часом батька, страх, також їм треба певний час, щоб звикнути і запам'ятати людину [3, с. 5-6]. У віці 7-13 років - прояв агресії, порушення сну, проблеми в школі, вони можуть бути занадто чемними або навпаки - вести себе жакливо, потребують посиленої уваги, вони самі зацікавлені у спілкуванні і відновлені у стосунках з батьком, тому тут можуть допомогти різні спільні справи, заняття, тощо. У підлітків, 13 і старше - ізоляція, бунт, втрата інтересу до товаришів, зловживання шкідливими речовинами, вони починають відсторонюватися, якимось ніяковити і поринати у свої думки, драгуватися, показувати своє «Я», що вони хочуть і не хочуть, надмірно привертати до себе увагу тому що їм складно, але вони не можуть про це сказати. Проте підліток не буде цього показувати, він буде робити те, що завжди, тобто: відволікатися у соцмережі, на прогулянки з друзями, не

пріділяти уваги татові. У них подвійне навантаження - стрес від змін і статеве дозрівання [1, с. 522]. Коли тато на відстані, можливе порушення психоемоційного стану — поява дратівливості, агресивності, тривожності, недовіри до людей; Відчуття самотності, суму та пригніченості. Синдром емоційної депривації — втрата емоційного зв'язку дорослих із дитиною, що проявляється в підвищеній тривожності; загостреному почутті незадоволеності собою; частій зміні настрою; невмотивованій агресії тощо [2, с. 113-114]. Позбавлення емоційних контактів може згодом призвести до девіантної поведінки дитини (розвитку алкогольної, наркотичної, ігрової залежності). Труднощі соціалізації (інтеграції дитини в соціум), які, в свою чергу, накладають відбиток на спілкування з однолітками, шкільні успіхи, самооцінку тощо.

Для того, щоб дитина розуміла, що з нею відбувається, треба чітко пояснити, що її вчинки є поганими та деструктивними як для неї, так і для інших. Однак просте пояснення чи покарання не здатне вплинути на корінь проблеми. Треба показати дитині необхідне почуття комфорту. Дитина має жити своїм дитячим життям. За будь-яких обставин спілкуватися з друзями, відвідувати тренування, планувати свою діяльність (чи у випадку старших дітей – майбутнє). Дорослі мають створювати позитивне ставлення до життя у ситуації, яка потребує тривалих рішень. Якщо допомоги батьків не достатньо, потрібно звернутися до соціального педагога, психотерапевта, логопеда.

У висновку хочеться зазначити, що дітям важко так само, як і батьку, через обмеження, непорозуміння, нехотіння з цим працювати. Татусі часто не звертають увагу на поведінку дитини, коли тим потрібна підтримка або допомога, хоча б дистанційна. Опрацювавши літературу, можемо зазначити, що батьки залучаються до виховання і налаштовують контакт з дітьми, що є дуже хорошим показником.

Перелік посилань

1. Willerton, E., Schwarz, R. L., Wadsworth, S. M. M., Oglesby, M. S. Military fathers' perspectives on involvement. *Journal of Family Psychology*, 2011, 25(4), 521–530. <https://doi.org/10.1037/a0024511>
2. Pexton S, Farrants J, Yule W. The impact of fathers' military deployment on child adjustment. The support needs of primary school children and their families separated during active military service: A pilot study. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*. 2018;23(1):110-124.
3. Устінова Т., Глазкова А., Донець Ю. Батьки повертаються з війни: Розповідь про сімейне відновлення. К.: 2020. 64 с.

Валентина Кравченко
студентка ПС-23-1 (Психології)
Державний університет економіки і технологій
кафедра психології
e-mail: kvala4286@gmail.com

РЕАКЦІЯ ДІТЕЙ ТА ДОРОСЛИХ НА ВІЙНУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

З точки зору психологічної науки, однією з найбільших проблем в нашій країні наразі є питання психічного стану населення, на що негативно впливають воєнні дії. Навіть та частина населення, що не зазнала руйнації домівок, не бачила смерті та не зазнала інших явних психотравмуючих подій, має постійний вплив стресу, оскільки нерідко чують звук сирени, що сповіщає про можливу небезпеку. Ті ж, хто не чує сирен, можливо відносяться до категорії переміщених осіб, що мають інші проблеми: необхідність адаптуватись до нового оточення, нової домівки, нової мови, держави. Українські науковці досліджують реакції населення різних вікових категорій щодо травмивного впливу війни на психіку людини. Досі недостатньо досліджена тема порівняння реакції дітей та дорослих на війну. Саме тому ми вважаємо нашу роботу **актуальною**.

Відповідно, **метою** нашої роботи стало викласти результати порівняння реакції на війну дітей та дорослих.

Виклад основного змісту. Реакції окремих вікових груп на воєнні дії активно досліджують науковці. Ми вирішили проаналізувати та описати їх окремо по симптомах та симптомокомплексах. Так, більшість науковців сходяться на тому, що однією з найпоширеніших реакцій на війну є **посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)**, при цьому відсоток таких розладів сягає 30% у дітей шкільного віку. Цікаво, що за умови спроб відсторонитись від теми, яка викликала травму, діти поглиблювали свій ПТСР, він зберігався упродовж більшого часу і міг призводити до інших розладів під час дорослого життя [1]. Дослідники ПТСР у дорослих зазвичай описують 3 групи симптомів, до яких входять повторне переживання, надмірне збудження та емоційне відчуження [3]. Інші дослідники конкретизують ці групи, з чого виходить більше ніж 13 симптомів, серед яких: (1) повторні, нав'язливі спогади про події; (2) сновидіння про пережиту подію; (3) флешбеки; (4) активізації дистресу на більш нейтральні подразники; (5) намагання уникнути думок, відчуттів чи розмов, пов'язаних з травмою; (6) Часткове або повне забування травматичної події; (7) втрата інтересу до значимих видів діяльності; (8) відгородженість від оточуючих; (9) звуження діапазону афективної реакції; (10) ускладнення при засинанні; (11)

спалахи гніву; (12) труднощі концентрації уваги; (13) посилена реакція переляку [4]. Ми вважаємо, що ПТСР і у дорослих, і у дітей може проявлятися однаково, оскільки жоден з перелічених симптомів не має якихось вікових особливостей.

Іншим типовим розладом при сильному впливі такого стресору як війна науковці визнають **депресію**. Визнаємо, що вона стає глибшою у школярів за умови відсутності відчуття сенсу життя. Окрім цього, важливим фактором виникнення депресії після воєнного стресу є наявність занепокоєння: чим воно сильніше, тим більш глибокою виявляється депресія [1]. Про частину симптомів, що стосуються депресії, ми знайшли більш детальну інформацію, про що буде нижче.

Одним з депресивних симптомів, які заслуговують на окрему увагу в працях вивчених науковців, є **зміна апетиту**. Зазначається, що люди, травмовані війною, можуть демонструвати як підвищення, так і зниження апетиту. Так, наприклад, Я. Овсяннікова зазначає, що у більшості дорослих спостерігається повна відсутність апетиту протягом перших п'яти діб після початку бойових дій. У деяких же навпаки він підвищується, що розуміється науковцями як намагання заїсти свою тривогу та стрес. Окрім цього, авторка зауважує на схожому симптомі: пересиханні у роті, бажанні пити [2]. Такі симптоми проявляються у людей без залежності від їхнього віку.

Окремо слід згадати також і такий симптом як проблеми з пам'яттю. Науковці в своїх роботах зазначають, що в певній частині дітей пам'ять може бути дисоційованою через що може відбуватись амнезія; у інших частини пам'яті може стати некерованою: певні події можуть переживатися дитиною знову і знову. Такі зміни призводять до дезорганізації і інших функцій: керувати увагою, організувати свою цілеспрямовану поведінку стає дуже складно. [3]. Судячи з усього, проблеми з пам'яттю дорослих не відрізняються від дітей.

Окрім зазначених розладів, депресії та ПТСР, автори зазначають загальне підвищення **тривожності** як у дітей, так і у дорослих. Дослідники зауважують, що внаслідок війни у дітей підвищується саме емоційний компонент тривожності (на відміну від фізіологічного та поведінкового) і сягає до 32% від усіх дітей, що переживають війну [1]. У дітей, в яких підвищився рівень тривожності, здебільшого це проявляється так: мінімальні тригери, що можуть бути навіть не пов'язані з війною, починають викликати неадекватно сильну афективну реакцію [3]. Поруч із емоційним відчуттям тривожності зазвичай йдуть і **фізіологічні симптоми** тривоги. У багатьох досліджуваних під впливом постійного стресу спостерігався невеликий тремор рук та ніг; всі досліджувані відмічали, що вони постійно перебувають під дією різноманітних страхів [2]. Травматичні події війни зі своєю непередбачуваністю ведуть до формування у дітей стану постійного

очікування нових травм: тіло мобілізоване, напружене, що призводить до гормональних порушень, проблем біологічних функцій (сон, їжа, виділення тощо), психосоматики та пригнічення імунітету [3]. Це - типові фізіологічні ознаки сплеску кортизолу та адреналіну, що можуть спостерігатись як у дорослих, так і у дітей.

Поруч із тривогою, авжеж, йде **страх**, як більш конкретизована в плані об'єкта форма цієї емоційної реакції. Внаслідок війни страх у більш старших школярів, на відміну від молодших, конкретизується: страх втрати батька, який захищає країну; страх реальності війни; страх самотності; страх втратити життя. Таким чином, чим старше стає людина, тим більш конкретнішим є об'єкт страху [1].

Ще одним важливим симптомом війни згадується **агресія**. У певній частині дорослих учасників бойових дій виникають сильні реакції агресії при найменших подіях, які хоча б віддалено нагадують травматичні ситуації бойових дій (різкі звуки, крики, шум). Доросла людина може стати більш конфліктною, в суперечках застосовує насилля [4]. Майже те саме можна спостерігати в певній кількості дітей: постійне очікування небезпеки, що призводить до тотальної недовіри, сприйняття інших людей виключно як джерела небезпеки та скривдження, що також призводить до підвищення агресивності у поведінці [3].

Висновки. Аналіз праць дослідників продемонстрував, що симптоми реакції на війну у дітей та дорослих майже не відрізняють за одними симптомами і ледве відрізняються за іншими. Ми майже не знайшли відмінностей за посттравматичним стресовим розладом, депресією, зміною апетиту, проблемами з пам'яттю, тривожністю, агресією. В літературі ми знайшли відмінні описи з приводу страхів: чим старше стає людина, тим більш конкретизований страх у неї є, що може бути пояснено більшою поінформованістю про те, що відбувається. Таким чином, більшість відомостей з приводу одного віку потенційно може бути розповсюджена і на інші вікові категорії, проте, це твердження має бути перевірено на більш широкій вибірці проаналізованих джерел.

Перелік посилань

1. Великодна М. С., Колісник Л. О., Шестопалова О. П., Шило О. С., Депутатов В. О. Стрес-реакції, травма та пост-травматичне зростання школярів в умовах війни Росії проти України. Теоретичні та прикладні проблеми психології та соціальної роботи. 2022. № 1 (57), Т. 2, С. 81-97.
2. Овсяннікова Я. Особливості прояву психічних станів у населення великого міста під час бойових дій: перший етап. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/16922>

3. Ушакова І. М. Гострі стресові реакції у дітей та підлітків під час війни. // [Електронне джерело]. Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15360/1/%D0%A3%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%A5%D0%90%D0%86%2004.22.pdf>
4. Яцук Н., Говоруха О., Гречка В. Теоретичні аспекти про посттравматичні стресові розлади, як наслідок війни. Методики надання психологічної допомоги, особливості діагностики. Scientific Collection «InterConf». 2022. №. 124. С. 78-90.

Кристина Чугуєва

студентка ТКД-22 1/9,

ВСП «Кривозький фаховий коледж ДУЕТ»

e-mail: kristinka112006@gmail.com

ЯКІ МИ БУДЕМО ПІСЛЯ ВІЙНИ?

Друга світова війна та російсько-українська війна. Питання перед людством: як таке можливо? Друга світова війна — глобальний збройний конфлікт, який тривав з 1 вересня 1939 року по 2 вересня 1945 року. У війні брали участь понад 60 держав.

В свою чергу, як російсько-українська війна, яка триває від 1 березня 2014 року по сьогоднішній день - 2023. Також відома як збройна агресія росії проти України, включає в себе пряме і непряме застосування сили російською федерацією проти суверенітету і територіальної цілісності України.

З Другої світової війни, все ще найбільшої та найкривавішої війни в історії людства, а також останнього глобального військового конфлікту, можна провести багато паралелей із російсько-українською війною сьогодні.

Можемо сказати, що путін діє на зразок гітлера. Він, як і гітлер, використовує страх і агресію проти цивільного населення. Гітлер спочатку закликав військовополонених у різних країнах скласти зброю. На ранніх етапах російсько-української війни путін повторив цей заклик, і намагався посіяти паніку перед українською армією та психологічно зламати їх.

Атаки з використанням терору на цивільні об'єкти. Ще одна аналогія, яку варто сказати. У період Другої світової війни, нацисти вдавалися до авіаційних атак на Лондон, використовуючи літальні апарати типу «V-1». Нацисти розраховували, що використання терору проти мирного населення допоможе зламати опір Великої Британії. Але результати були іншими: суспільство стало більш згуртованим, а фронтовики рішучіше боролися з ворогом.

По відношенню до України, російська сторона використовує іранський безпілотник "Shahed", призначений для атак-камікадзе. Однак, українці прозвали ці дрони "балалайками" або "мопедами", через свою незгоду та зневагу до російського агресора та його терористичних методів. Незалежно від того, чи це ракетна атака, чи удар безпілотника, українці об'єднуються і стають більш рішучими у боротьбі зі своїми ворогами. Так само, як колись був переможений фашизм, тепер буде подолано рашизм!

Пограбування та сексуальне насильство - невід'ємне явище війни. Це стало поширеним військовим злочином під час Другої світової війни, особливо в радянській армії. У той час солдатам, у тому числі офіцерам, дозволялося репатріювати "здобич", яка часто включала вкрадені речі.

У наш час, мародерство російських військ стало символом конфлікту в Україні. Окупаційні війська грабують українське цивільне населення з самого початку війни, а засоби масової інформації щодня повідомляють про нові випадки мародерства.

З початку широкомасштабного вторгнення військ агресора, сексуальне насильство застосовується в масштабах, які раніше було неможливо уявити. Цей метод використовується для залякування, відплати або "покарання" цивільного населення на окупованих територіях, зачіпаючи жінок, чоловіків і дітей.

Сучасна росія продовжує будувати свою політику на тому, що вона перемогла нацизм (тепер уже без західних союзників і України) і що вона є державою-жертвою і державою-переможцем. У Європі важко розвіяти стереотипи, незважаючи на те, що зараз добре відомо, як росія використовує Другу світову війну для пропаганди [2].

Як війна впливає на суспільство? З перемогою, війна залишається з нами як вічний супутник.

Різноманітність картин фронту вражає. Уявіть собі пустелі. Ці міста спустошені, наче неживі. Серед руїн неохоче просуваються контужені та виснажені війська. Давайте змінимо ландшафт. Інші міста схожі на оазиси, сповнені життя та енергії, яскраво світить сонце. Вулицями гуляють молоді сім'ї з дітьми, проносяться автомобілі, ресторани переповнені відвідувачами. Найсумніше те, що ці міста часто разюче схожі один на одного - ті самі будинки, площі, ринки, магазини, тощо. Але саме в цих контрастах відчувається масштаб величезної роботи Збройних сил України, які захищають національну гідність і рятують життя багатьох українців.

Навіть після перемоги війна для нас не закінчиться. Ми смиренно візьмемося за відбудову і будемо викривати численні злочини російських терористів на звільнених територіях. Проходячи лісами і полями, ми будемо бачити знаки "Обережно, міни!". Знаки будуть видні весь час. Навколо нас - імена героїв та невинних жертв війни. Ветерани, обрамлені нагородами, протезами та інвалідними візками, завжди будуть на нашому боці. Щомісяця ми святкуватимемо дні народження тих, хто віддав своє життя за свободу. За сусіднім столиком у кафе завжди знайдеться хтось, хто розповість про свою участь у боротьбі з окупантами.

Водночас суспільство визнає, що наслідки війни назавжди залишаться в нашому поколінні. Це тягар для тих, хто зараз переживає труднощі військових операцій у Збройних силах України. Вона також зачіпає волонтерів, які присвячують величезні ресурси та зусилля для підтримки збройних сил. Війна зачіпає і тих, хто втратив усе і змушений чекати на закінчення бойових дій, покладаючись на гуманітарну допомогу. Вона

зачіпає і тих, чиї чоловіки та батьки служать у Збройних силах України і вже давно не можуть їх побачити.

Сьогодні ми - покоління війни, і це правда, незалежно від нашого бажання. Жоден успіх не зможе заспокоїти чи стерти пам'ять про пережиті жахіття. Війна, як шрами, супроводжує нас протягом усього життя.

Але чи не найважливіше завдання - не залишити спадщину війни нашим майбутнім поколінням не передаючи їм цей тягар [1].

Моє покоління не мало досвіду Майдану, тому що ми тоді були в молодшій школі. Героїзм та інші аспекти тієї епохи все ще вислизують від нас. З нами сталася зовсім інша подія: масштабний конфлікт, який ми глибоко досліджуємо. Наше покоління переживає важкий час війни. Ми розуміємо, що наслідки для сучасного суспільства триватимуть десятиліттями і ця ситуація схожа на досвід поколінь, які пережили Другу світову війну. Ми не пережили подій «Небесної сотні», але наше покоління є свідком важких воєнних подій.

Які очікувати проблеми після війни? Спершу, важливо відзначити основні виклики, які стоять перед українським суспільством після нашої перемоги:

По-перше, існує значна проблема депопуляції, і ця проблема є невід'ємною частиною динаміки всіх європейських країн. Багато з них компенсують це завдяки міграційному приросту. У випадку України, на жаль, депопуляція не компенсується, і навіть посилюється через зростання зовнішньої міграції. Це питання є особливо важливим для України, тому що ми не можемо передбачити, коли закінчиться війна, скільки людей залишаться за кордоном, яка частина виїде за кордон після закінчення воєнного стану.

По-друге, є можливість окреслювати соціальні межі, і це необхідна норма. Ці угруповання можна поділити на такі категорії:

Збройні сили України та тероборонці; ті, хто залишився на території конфлікту під час війни; люди, які оселилися у відносно безпечних регіонах України та люди, які виїхали за кордон. Важливо зазначити, що ця відмінність є нормальною і не становить загрози. Справжня небезпека полягає в тому, що цей розкол може перерости у конфлікт. Ця ситуація може стати важливим питанням державної політики [5].

Демографічні аспекти російсько-української війни відображають вплив цієї ситуації на населення країни і включають кілька ключових аспектів

Втрати населення: ситуація призводить до значного скорочення кількості цивільного населення, військовослужбовців та біженців, що впливає на зміни у демографічній структурі.

Економічні проблеми: руйнування та економічні труднощі, пов'язані з війною, змушують багатьох молодих людей і кваліфікованих працівників

шукати роботу за кордоном. Це призводить до втрати робочої сили і впливає на демографічний баланс.

Соціальні виклики: війна може спричинити фізичну і психологічну травму, особливо для дітей і молоді, з довгостроковими наслідками для їхнього фізичного і психічного здоров'я.

Що робити з наслідками війни? Лише після першого широкомасштабного вторгнення росії в Україну активісти центру екологічних ініціатив «Екодія» задокументували понад сотню випадків шкоди навколишньому середовищу, завданої російськими військовими. Ці інциденти включали руйнування нафтоховищ, напади на підприємства та заводи, лісові пожежі та атаки на атомні електростанції. Відповідно до Женевської конвенції ці події можна вважати військовими злочинами.

Як війна впливає на природне середовище та радикально змінює його? З усіх сфер людської діяльності війна найбільше негативно впливає на навколишнє середовище. З одного боку, військові дії завдають шкоди навколишньому середовищу, з іншого боку, ресурси, витрачені на війну, можуть бути використані для збереження природи чи розробки ефективних технологій. Таким чином, у випадку активних бойових дій важливо враховувати як безпосередні, так і опосередковані наслідки, а також втрачені можливості.

Між безпосередніми впливами, включають вибухи, які спричиняють руйнування екосистеми. Заподіяна шкода природі та забруднення середовища, в якому вона існує, негативно впливають на репродуктивний процес.

Опосередковані наслідки війни для природи виникають не через самі вибухи чи пожежі, а, наприклад, через відключення електроенергії в шахтах, які потребують відкачування води. Без електрики насоси більше не працюють, що може спричинити затоплення шахт і викид токсичних і радіоактивних відходів у ґрунтові води. Ця проблема виникла на Донбасі в 2014 році і досі залишається невирішеною, але зараз її актуальність зростає.

Можливо, Україна може скористатися досвідом інших країн у постконфліктній відбудові, щоб прискорити цей процес? Після закінчення війни міста, в тому числі Маріуполь, доведеться відбудовувати. Зараз архітектори разом розробляють проекти регенерації міст з урахуванням екологічних аспектів. На жаль, місто Маріуполь було майже повністю зруйноване, а це означає, що ми повинні починати відбудовувати з нуля. Ця ситуація може дати нам можливість застосувати передовий європейський досвід. Крім того, багато людей, організацій і країн висловили зацікавленість і готові допомогти нам [3].

Сьогодні прогнозувати всі можливі наслідки та кінцеву шкоду, завдану природі агресією російської федерації, – завдання неможливе. Однак можна

з упевненістю сказати, що для відновлення природи знадобляться десятиліття зусиль. У цьому плані нам не обійтися без підтримки міжнародних партнерів. Ми отримали їхню підтримку і розробили стратегічні плани на постконфліктний період.

Ми маємо віру у Збройні Сили України та перемогу нації! Продовжуємо працювати, спрямовані на наш спільний майбутній успіх [4]!

Дуже важливе питання, яке потрібно підняти: «Як війна впливає на ментальне здоров'я українців, та які можуть бути наслідки?»

Вплив військового конфлікту на психічне здоров'я населення України може мати різноманітні та довготривалі наслідки. Серед можливих аспектів можна виділити наступні:

- Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): у багатьох людей може розвинутися ПТСР з такими серйозними симптомами, як тривога, вигорання, порушення сну і постійний стрес.

- Депресія і тривога: війна може підвищити рівень депресії і тривоги, особливо у людей, які живуть у зонах конфлікту.

- Соціальні труднощі: людям, які стикаються з психологічними проблемами, може бути складно підтримувати стосунки, влаштуватися на роботу або навчатися.

- Стрес у дітей: діти та підлітки, які пережили війну, можуть відчувати стрес, що впливає на їхній розвиток і психічне здоров'я.

- Зниження якості життя: психологічні проблеми можуть значно погіршити якість життя людей, що призводить до зниження рівня життя та ризиків для здоров'я.

- Соціальні наслідки: зміни в психічному здоров'ї груп можуть мати серйозні соціальні наслідки, такі як підвищений ризик насильства, зловживання алкоголем і соціальної ізоляції.

Для запобігання та зменшення цих наслідків важливо надавати психологічну підтримку, забезпечувати доступ до психіатричної допомоги та сприяти відновленню психічного здоров'я.

І, все ж таки, які ми будемо після війни? Ми маємо вийти гідно, духовно сильними, морально чистими, екологічно здоровими. Ми вистоїмо. Ми переможемо!

Перелік посилань

1. Андрусів В. Чи надовго з нами війна? Відповідь вас засмутить. *Gazeta.ua*. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://gazeta.ua/blog/59717/ci-nadovgo-z-nami-vijna-vidpovid-vas-zasmutit>

2. Букет Є. Аналогії війн: Друга світова vs російсько-українська. *АрміяInform*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2023/05/09/analogiyi-vijn-druga-svitova-vs-rosijsko-ukrayinska/>
3. Свеженцева І. Як війна впливає на довкілля і як можна допомогти його відновлювати. *Суспільне | Новини*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://suspilne.media/231917-ak-vijna-vplivae-na-dovkilla-i-ak-mozna-dopomogti-jogo-vidnovlupati-rozpovidaie-ekologina/>
4. Стрілець Р. Екологічні наслідки війни в Україні. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/249216/>
5. Ukrinform TV. Яким буде українське суспільство після війни?, 2023. *YouTube*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://youtu.be/D9dcO_e4k5c?si=zOLLe1xXqO66ZgOG

Аделіада Шах

Студентка групи ФК 21-1/9

ВСП «Кривозький фаховий коледж ДУЕТ»

e-mail: adel.shah2006@gmail.com

ВІДБРАНЕ ДИТИНСТВО, СКАЛЧЕНІ ДОЛІ, РУЙНАЦІЯ ГЕНЕТИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Діти - це майбутнє кожної держави, пам'ятка культури та донесення звичаїв наступним поколінням. Але це ще й найбільший захист верств населення. Вони повинні бути захищені та забезпечені якісним доглядом, освітою та вихованням. Але війна не відбирає від дітей їхнього статусу беззахисних і нерідко робить їх ціллю злочинців та терористів. З початку повномасштабного вторгнення приблизно 13 тисяч українських дітей вивезла. Ця ситуація нагадує час Другої світової війни тому, що тоді кількість депортованих з України дітей нацистами встановлювалась достеменно неможливо. Дослідники називають цифри від трьох до 50 тисяч з території СРСР.

Під час Другої світової війни саме нацисти практикували викрадення дітей на окупованих територіях, передусім у країнах Центральної і Східної Європи. "Расово чистих" дітей у спеціальних пунктах перевиховували і відправляли на усиновлення у німецькі родини. Нажаль більшість із них так ніколи й не дізналися про своє походження. Ініціатором германізації дітей, у яких вбачали "арійські риси", був райхсфюрер СС Генріх Гімлер. Десь у середині 1930-х років він зніщював створення "будинків материнства" для незаміжніх німецьких жінок - "Лебенсборн". Саме тому "Лебенсборн" ще називають "фабрикою дітей Гімлера". Офіційно "Лебенсборн" відкрили 12 грудня 1935 року. Спочатку це було як мережа притулків, куди дівчата Німеччини могли здавати позашлюбних малюків. Від 1940 року функції організації почали розширювати. Почали відкривати пункти у захоплених країнах Європи: у Норвегії — 10, у Польщі — три, у Данії — два, у Нідерландах, Франції та Люксембурзі — по одному. Уже під час Другої світової війни одним із найважливіших завдань організації "Лебенсборн" стало саме викрадення дітей з окупованих територій і прилаштування в німецьких родин Райху. Такі акції на захоплених територіях СРСР почали 1943 року. Забирали малюків у батьків зазвичай насильно і відправляли до дитячих будинків. Діти, яких перевозили до Німеччини, мали відповідати критеріям "расової теорії". "Відбір" здійснювали в пунктах "Лебенсборну". На території СРСР, як засвідчують документи, таких не було. Тоді було прийняте рішення вивозити радянських дітей до пункту в польському Лодзі. А уже там штат спеціалістів та лікарів визначали "расову цінність" дитини. Майбутній "арієць" мав

володіти ознаками "нордичної раси": відповідну форму черепа, статуру, колір очей (переважно блакитний), світле волосся та міцне здоров'я. Якщо не проходили огляд, то спрямовували до концтаборів або відразу вбивали. Відібраних дітей відправляли до розподільчих притулків "Лебенсборн", де на них вже чекав наступний етап германізації. Починалась зміна документів для малюків і на значення нових імен. Потім дітей навчали німецької мови. Зазвичай "германізація" тривала три-чотири місяці. Тільки після цього дитину віддавали на усиновлення. Як правило, названі батьки не знали походження дітей, адже його тримали в таємниці. Після усиновлення інспектори та лікарі "Лебенсборну" регулярно навідувалися до батьків: стежили за умовами утримання та виховання дітей в нацистському дусі, за станом їхнього здоров'я. Року 1946 історики підрахували, що в такий спосіб нацисти викрали та відправили до Німеччини щонайменше 250 тисяч дітей з різних країн Європи. По завершенню війни вдалося з'ясувати долю лише 30 тисяч із них. Частина дітей повернулася до рідних батьків, інші - лишилися у прийомних сім'ях.

Сучасний світ однак не виніс урок з Другої світової війни що до геноциду, викрадення дітей, катування у концтаборах. Росія повторює досвід фашистської Німеччини. За останні роки багато дітей було викрадено з України на тимчасово окуповані території та на територію Росії. Це сталося через різні обставини, включаючи бойові дії, арешти батьків та вбивства їх російськими окупаційними владами, а також розділення з батьками в зонах конфлікту. Зокрема, багато дітей було викрадено з українських державних установ на тимчасово окупованих територіях та через "літні табори" на території Росії. Важливо зазначити, що крадіжка дітей є однією з компонентів геноциду проти українського народу. Ситуація в Україні є дуже складною, особливо для дітей, які стали головною жертвою війни, яка триває вже більше 500 днів. Багато дітей втратили свої будинки, не мають доступу до освіти.

Історії людей. Випадок Вероніки, серед інших, вирізняється тим, що вона свою дитину нікуди не віддавала. Її дочку, каже, просто викрали. На момент повномасштабного вторгнення жінка була у Вінниці. А дитина гостювала у колишнього чоловіка, свого батька на Херсонщині. У селищі Червоний Маяк, що потрапило під окупацію. Про те, що її дитину вивезли, вона тривалий час не знала через відсутність зв'язку. Уже пізніше з Веронікою зв'язалися знайомі і повідомили, що доньку Маргариту забрала чужа жінка: «Її вивезла Анжела. Колаборантка. Вони доїхали до Каховки, а в Каховці їх не пропустили, тому що документів не було. І, виходить, вона її покинула на КПП». Покинуту на пункті пропуску Маргариту, продовжує жінка, забрала окупаційна влада. Лише випадково з соціальних мереж Вероніка довідалася, де її дочка: «Завантажили в автобус з іншими дітьми і вивезли в Крим».

15 липня 2022 року до школи заїхали машини з десятком озброєних солдатів, серед них був Іван - представник місцевої окупаційної адміністрації. "Ця людина ненавидить мене, і я його ненавиджу. Ми зустрічасмося посередині подвір'я. Він каже: "Ми приїхали за вашими дітьми". Я кажу, що ніяких дітей ви не забереєте". Так вони і простояли якийсь час - один навпроти одного - директорка української школи і російський військовий. "Це був жах. Ми благали військових нас не забирати. Плакали. Хотіли залишитися у своїй школі", - розповідає 14-річна Даша, одна з вихованок Наталії. "Вони просто загрузили дітей у машини. Що тут творилося. Це була така сцена, досі серце щемить, як згадую. Ми всі ридали. Але що могли зробити? Вони були з автоматами", - згадує той день вихователька спецшколи Оксана Горелко, яка залишилися в селі. Росіяни все це знімали на телефони. Згодом у телеграм-каналі Росгвардії вийшло відео, на якому налякані діти, стискаючи у руках м'які іграшки, сідають у авто під контролем озброєних військових. У ролику російський військовий у масці говорить, що у Новопетрівці врятували дітей від обстрілів ЗСУ. "У той день, коли нас вивозили, я плакала і нічого не бачила. Я думала, що нас розстріляють", - говорить Наталія Луцик. 14-річну Дашу і ще двох дівчат посадили в авто до військових: "Було страшно бути з ними в одній машині. Ми їхали, а навколо горіли поля. Тоді один росіянин так з осудом каже: "Ну нікому ж гасити".

Уважним аналізом ситуації, пов'язаної з викраденням дітей з України під час війни, було виявлено кілька факторів, які призвели до цієї надзвичайно тривожної проблеми. По-перше, бойові дії на сході України викликали велику руйнівність і хаос. Це створило сприятливі умови для розгортання різних злочинних груп і організацій, серед яких були ті, які займалися викраденням дітей. Багато родин були розлучені через евакуацію та переселення, а це означає, що багато дітей були залишені без належного догляду та захисту. По-друге, тривалість конфлікту призвела до погіршення економічної та соціальної ситуації в регіоні, що змусило деяких батьків шукати кращі умови життя за межами України. В результаті деякі діти були залишені під наглядом незнайомих або стали жертвами дитячого трафіку. По-третє, на тимчасово окупованих територіях України та в Росії виникли нелегальні "літні табори", які на перший погляд мали надавати забезпечення та захист дітям, але насправді стали місцем, де відбувалося викрадення та торгівля людьми.

"Насправді викраденими можуть бути сотні тисяч дітей, адже велика частина України досі окупована і що відбувається там, ми не знаємо", - зазначила в інтерв'ю ВВС Дарія Герасимчук, радниця і уповноважена президента України з прав дитини. В окупованій Херсонщині не було жодного міста та села, звідки росіяни не забирали дітей. Їх забирали з дитячих закладів і з родин, обіцяючи відпочинок у санаторіях, під час фільтрації при виїзді з окупованих територій. Російські чиновники самі підтверджують, що

тисячі українських дітей опинились у РФ. Вони називають це евакуацією і порятунком. Бо на Донбасі зараз немає безпечних місць, говорила в ООН уповноважена президента РФ з питань дитини Марія Львова-Белова. Станом на квітень 2023, вона озвучила цифру у 730 тисяч дітей, яких росіяни "врятували з-під обстрілів" і розмістили у різних регіонах Росії. На думку Самойленка з Херсонської облради, росіяни не могли організувати настільки масову депортацію дітей самі, без допомоги місцевих колаборантів. На росіян у багатьох окупованих містах і селах, за даними Самойленка, працювало і зараз працює чимало чиновників різних рівнів. "80% роботи з вивезення дітей було зроблено колаборантами. Їхня роль - величезна. Росіянам же хтось передавав списки дітей, адреси інтернатів", - говорить голова Херсонської облради. Кримінальний кодекс України дає таке визначення колаборантів: це ті, хто заперечує збройну агресію проти України, закликає підтримувати державу-агресора, добровільно обіймає посади в окупаційній владі, співпрацює з нею, організовує незаконні референдуми.

Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав міжнародні ордери на арешт президента Росії Володимира Путіна, а також уповноваженої з прав дитини Марії Львової-Белової. Їх звинувачують в незаконній депортації населення та дітей з території України до Росії. Йдеться про воєнні злочини, які були скоєні щонайменше з 24 лютого 2022 року. У повідомленні суду зазначається, що "існують розумні підстави вважати, що Путін несе індивідуальну кримінальну відповідальність за вищезазначені злочини" - через безпосередню участь, дії спільно з іншими людьми або ж через неспроможність здійснювати належний контроль над цивільними та військовими підлеглими. Приблизно такою ж є підстава видачі ордеру на арешт Марії Львової-Белової, яка з 2021 року є уповноваженою РФ з прав дитини, - за виключенням пункту про "неспроможність здійснювати належний контроль над військовими підлеглими". Попри наявність ордеру на арешт Путіна та Львової-Белової, МКС не має повноважень заарештовувати підозрюваних. Його юрисдикція поширюється лише на країни, які підписали угоду про заснування суду. Росія не є підписантом цієї угоди. Речниця російського МЗС Марія Захарова вже повідомила, що рішення Міжнародного кримінального суду для Росії не має значення.

Діти нашої країни все ще покращують свої результати на різних міжнародних конкурсах, але рятувати нам власних дітей ми зараз не в змозі. Захистити майбутнє нашого народу від насильства та торгівлі людьми повинні наші лідери. Необхідно перевірити та покращити законодавство, забезпечити зміцнення військової та поліцейської безпеки та підтримати соціальну допомогу та захист дітей, які стали жертвами війни. Ми повинні приймати водночас кроки щодо попередження таких випадків у майбутньому. Важливо інформувати громадян про ризики викрадення дітей під час війни та

навчити їх пізнавати можливі шахрайства з боку противника. Крім того, потрібно створити безпечні притулки для дітей, де вони зможуть отримати догляд, безпечну освіту та психологічну підтримку.

Перелік посилань

1. BBC News Україна. (н.д.). "Як німецькі нацисти викрадали дітей на окупованих територіях." [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cjmz0e49z3yo>
2. BBC News Україна. (н.д.). "Фабрика дітей Гімmlера: як нацисти викрадали неповнолітніх з окупованих територій." [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66207578>
3. Історія місцевості. (н.д.). "Фабрика дітей Гімmlера: як нацисти викрадали неповнолітніх з окупованих територій." [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/fabrika-ditei-gimmlera-iak-natsisti-vikradali-nepovnolitnikh-z-okupovanih-teritorii>

Карина Бабкова
студентка ПС-22 (Психологія),
Державний університет економіки і технологій
кафедра соціально-гуманітарних наук
e-mail: schleichkarina@gmail.com

ЯК ЗБЕРЕГТИ ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна є надзвичайним психологічним випробуванням для людей і суспільств. Ми не маємо природного імунітету, щоб захистити себе від стресу, спричиненого військовими діями. Однак у нас є правила і звички, які допомагають нам сприймати ситуації більш спокійно. Так ми можемо зберегти фізичне здоров'я та душевну рівновагу. Для себе і для тих, хто поруч. Багато психологів вважають, що стресове реагування цивільних людей на травми під час війни є здоровою реакцією психіки. Проте варто бути все ж уважним до свого стану. Як зазначив В.Савінов.Слідкувати за власним психологічним станом також необхідно. І додав "Треба бути спостережливим до себе і до своїх близьких, зокрема, в дрібницях. Якщо ви почали частіше травмуватись у побуті, під час приготування їжі, до прикладу, це також ознака, що психіка нестабільна [1].

У 2023 році Національний демографічний інститут повідомив про погіршення психічного та фізичного здоров'я (64% та 50% відповідно) як про ключові наслідки війни, з якими зіткнулися люди в Україні, при чому жінки повідомляли про це частіше, ніж чоловіки. Загалом, більше однієї третини (38%) жінок відчули, що війна найбільше вплинула на їхнє психічне та фізичне здоров'я, за яким слідує вплив на їхній дохід та працевлаштування (34% опитаних). На противагу цьому, чоловіки були менш стурбовані фізичним і психічним здоров'ям (27%), але набагато більше занепокоєні впливом війни на їхній дохід і працевлаштування (45%). Молодші жінки були особливо стурбовані впливом війни на їхнє здоров'я. Майже половина (46%) жінок у віці 18-34 років заявили, що війна вплинула на їхнє психічне і фізичне здоров'я, порівняно з 36% жінок у віці 35-44 років і 34% жінок старше 55 років [4].

1. Важливо мати цілі та спільне бачення їх досягнення. Комунікація має бути доступною, а її повідомлення - достовірними та змістовними.

Коли трапляється щось жахливе чи несподіване, люди спочатку відчувають шок і автоматично діють згідно з програмою виживання. Щоб якось підготуватися до цього, розум намагається розглянути майбутні варіанти, але не може. Планування обмежується кількома годинами.

Потім повертаються базові емоції, і після шоку приходять відчай, страх, заперечення тощо. Українці, з іншого боку, вирішили впасти в ейфорію від

того, що вони пережили ці перші години і дні і вступили в бій. Це дуже добре і показує силу наших ментальних ресурсів.

Але ейфорія не буде тривати вічно. Тому добре запам'ятайте цю картину. Адже найгірше, що може статися, - це не розуміти, що з тобою відбувається, і думати, наприклад, що почуття страху буде тривати вічно. Повірте, для організму не корисно, щоб почуття страху і тривоги тривало вічно.

2. Важливо не застигнути в почуттях провини і не впасти в бездіяльність. Так, не всі зараз вступають до лав героїчної армії, але ми і армія - одне ціле. Ми не повинні дозволяти собі думати, що вчинок, навіть якщо він здається незначним, не важливий для нашої перемоги. Що має наша психіка щоб вберегти себе? Відповідь на це питання дуже проста, це резилієнтність простими словами це, здатність людини впоратися зі складними життєвими подіями та відновлюватися після труднощів чи стресу це те що є в кожного із нас і допомагає рухатися далі, навіть після бессонних ночей після тривоги та вибухів ми встаємо і йдемо на роботу навчання заради нового майбутнього.

3. Важливо підтримувати зв'язок, м'яко переконувати, підбадьорювати і жартувати. Піклуватися про себе і турбуватися про своє виживання надзвичайно важливо

Уявіть собі українську армію як білі кров'яні тільця, які борються з хворобою, коли організм хворий. Без всіх інших клітин вони не змогли б добре виконувати свою роботу. Зараз кожен є життєво важливою клітиною в організмі. Кожен повинен чітко знати і виконувати свою функцію.

Навіть якщо фізичні та душевні сили закінчуються, а відчай і страх починають прокидатися, це нормально

Коли виникає розчарування і відчай? Коли з'являється надія на те, що війна скоро закінчиться. Шлях до неї простий. Замість того, щоб впадати у відчай від порожніх очікувань, ми перетворюємо перемогу на несподіванку.

Ворог чекає, щоб ми здалися, впали у відчай від очікування. Ворог щодня кидає в нас тисячі дубів, тягне з усіх сил. Краще підготуватися до сьогоднішніх втрат і прийняти можливість чогось гіршого, ніж бути шокованим у майбутньому. Буддійські монахи щодня медитують про смерть. Таким чином вони примиряються зі смертю і живуть повноцінним життям кожен хвилину кожного дня. Це те саме, що прийняти невелику дозу отрути, яка, в свою чергу, робить вас несприйнятливими до неї.

Особиста думка автора тез: для підтримання психічного здоров'я під час війни потрібна підтримка близьких тобі людей, інформаційна дієта, волонтерство як змога відчуття своєї потрібності комусь, і віра в перемогу

Висновки: життя вже ніколи не буде таким, як раніше", будь то урядовці, мешканці постраждалих від війни районів чи переселенці, з першого ранку повномасштабної війни в Україні. Нормального життя більше не існує, але в

той же час зусилля, спрямовані на підтримку хоча б якоїсь видимості нормального життя, допомагають українському народу впоратися з кризою.

Перелік посилань

1.Ukrinform. Психологія воєнного часу: що робити з війною всередині нас [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3421115-psihologia-voennogo-casu-so-robiti-z-vijnou-vseredini-nas.htm>.

2. Wikipedia. Психологічна резилієнтність. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.

3.Suspilne.Психічне здоров'я під час війни. Як зрозуміти, що потрібна допомога та вберегти себе в тяжкі часи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://suspilne.media/346112-psihicne-zdorova-pid-cas-vijni-ak-zrozumiti-so-potribna-dopomoga-ta-vberegiti-sebe-v-tazki-casi/>.

4.ООН Жінки та міжнародна допомога (2022) Експрес-гендерний аналіз України 4 травня 2022 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/Rapid-Gender-Analysis-of-Ukraine-en.pdf>.

Анна Бондар
студентка АТ-22 (Автоматизація
та комп'ютерно інтегровані технології)
ВСП «Криворізький технічний фаховий коледж ДУЕТ»
e-mail: annybondar2006@gmail.com

ПСИХОЛОГІЯ ВІЙНИ: МИНУВШИНА І СУЧАСНІСТЬ: ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ (ПРИЙОМИ) В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

В часи Другої світової війни, а це з 1 вересня 1939 року до 2 вересня 1945 року, не тільки зі сторони країни агресора Німеччини та країн-союзників, які підтримували її політику, здійснювалися психологічні операції. Вони добре підготувалися ще до початку війни, щоб не повторювати минулі помилки, для психологічного тиску на цивільне населення та військових. А психологічний тиск є не менш сильним способом ніж фізичний. Саме зараз ця тема є найбільш актуальною. Весь світ вже побачив, як росія копіює манеру введення війни фашистської Німеччини, тому розглянемо саме цю тему детальніше.

Для Німеччини бойові дії відбувались достатньо оперативно. Історія переконливо підтверджує той факт, що війни ведуться, виграються і програються людьми, а не літаками, бомбами і танками. Хід і результат боїв у вирішальній мірі визначаються тим, наскільки мобілізовані і на що спрямовані духовні і фізичні можливості воїнів. Найбільш талановиті полководці розуміли, що досягти перемоги над супротивником можна не тільки зброєю, а й шляхом цілеспрямованого впливу на його свідомість, волю, почуття і прагнули використовувати засоби психологічного впливу для підриву його морального духу. Солдат противника не просто повинен втратити бажання боротися, але і бути в панічному стані, в стані безнадії і розпачу, апатії і повної нездатності діяти [3].

Спочатку окупанти добилися високих результатів у погодженні за часом політичних, пропагандистських і військових зусиль. Згодом у хід пішли рекомендації наукової психології для досягнення військових цілей. Не рідкістю були випадки, коли насильно відбирали дітей, відправляли в сиротинець. Проводились постійні обшуки житла, активні діячі, як Степан Бандера, Роман Шухевич та інші активісти, були вимушені постійно змінювати місце перебування, вони піддавались постійним переслідуванням та погрозам, засланням в концтабори та катуванням. Також окупанти створили добре підготовлений і широко розгалужений апарат психологічних операцій, який налічував 14 рот пропаганди станом вже на 1 вересня 1939 року. Для роботи з місцевим населенням, спеціальні батальйони пропаганди

доносили через газети, кінофільми та радіостанції необхідну інформацію мовою окупованих територій. Нацисти були досвідченими пропагандистами, що використовували витончені рекламні прийоми і найсучасніші технології свого часу для поширення своєї ідеології. Прийшовши до влади Адольф Гітлер створив міністерство народної освіти і пропаганди для впливу на громадську думку та поведінку населення Німеччини. Сам Гітлер писав, що завдання пропаганди «полягає не в об'єктивному дослідженні правди, оскільки це може служити інтересам ворога, і не в тому, щоби показувати її масам з науковою неупередженістю. Її завдання служити нашій власній правоті, завжди й неодмінно» [1].

На територіях самої Німеччини люди також потрапляли під вплив цієї пропаганди. Нацистський режим застосував пропаганду переконуючи німецьких цивільних і вояків, що ми всі були не лише «недолюдями», а й небезпечними ворогами Німецького Рейху.

На території України проводились репресії стосовно знищення українських культурних еліт: письменники, журналісти, історики, художники та громадські діячі. Розглянемо, як приклад, діяльність Остапа Вишні в ці складні роки. Остап Вишня – це відомий український патріот, письменник та гуморист. Його друкували мільйонними накладами та називали королем тиражу. Через свої гуморески вчив українців позбуватися меншовартості, яку віками їм насаджували. Він обирав близькі та злободенні теми, писав про село, яке вже позбулося кріпацького ярма, та проте, що воно накинуло російсько-колгоспне ярмо. Це був час, коли Москва змушена була запровадити українізацію. Остап Вишня був звинувачений в контрреволюційній діяльності й тероризмі, заарештований, але потім його вирок на розстріл був замінений на 10 років покарання. Це один із яскравих прикладів того, як навіть у воєнний час знищували масово український народ.

І саме в ці часи ми можемо провести аналогію до прийомів яких дотримується росія. Так у своєму виданні британський журналіст Лоуренс Брітт звертає увагу на те, що всі фашистські режими розпочиналися із закликів єднання народу навколо загального ворога — у випадку путінської росії це блок НАТО, «бендерівці, які знищують російськомовних на Донбасі», демонстрації військової могутності - щорічні паради на Червоній площі, гасла на кшталт «Можемо повторити», а також нав'язливе бажання заперечувати все іноземне. Так, у російській термінології з'явилося нове слово «русофобія» - ірраціональний російський аргумент, що видається за упереджене, підозріле, вороже ставлення до росії та її населення [2].

Спланована задалегідь збройна агресія Росії проти України розпочалася 20 лютого 2014 року з військової операції збройних сил РФ із захоплення частини території України – Кримського півострова. Агресор бомбардує українські міста і села, вбиває цивільне населення і при цьому стверджує, що

проводить «спецоперацію із денацифікації». Це також є сучасний приклад психологічного впливу на думки та життя українців.

Після початку повномасштабного вторгнення на територію України 24 лютого 2022 року стало поширюватися таке поняття, як ПІСО. Що таке ПІСО? Розгойдування психіки, вплив на настрої і емоції, дискредитація союзників – все це складники інформаційно-психологічних операцій, якими в умовах повномасштабної війни окупанти намагаються підірвати бойовий дух українців та посяти панічні настрої у суспільстві. Можна називати багато політичних, психологічних і технічних причин цієї війни. Але здається, що в самій їх суті лежить те, що 22 роки тому росія намертво застрягла в минулому. В той час, як світ пішов вперед, навіть не зважаючи на теракти і конфлікти на основі релігійної чи етнічної ненависті росія пішла назад. Історію потрібно пам'ятати, а не переписувати.

Висновок: дослідивши поведінку країн в складні часи, можемо підвести підсумок. Обидва режими використовували потужну пропаганду для маніпулювання масами і підтримки своєї політики. Як росія, так і нацистська Німеччина виробляли культ лідера, що призводило до відчуття безумовної підпорядкованості та відданості лідерові.

Перелік посилань

1. Енциклопедія нацистська пропаганда. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/nazi-propaganda>
2. Лоуренс Брітт видання «Free Inquiry» в статті «Fascism Anyone». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://secularhumanism.org/2003/03/fascism-anyone/>
3. Психологічні операції в війні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ni.biz.ua/1/1_5/1_57007_I-psihologicheskie-operatsii-v-sovremennoy-voynе.html

Катерина Золотарьова
студентка ПС-21(Психологія),
Державний університет економіки і технологій
Кафедра психології
e-mail: katenholod321@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОНФЛІКТІВ У СУСПІЛЬСТВІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

24.02.2022 року зранку по всім каналам України, повідомили: «На нас напала росія, ми оголошуємо «воєнний стан»». З початком великої війни близько восьми мільйонів українців стали біженцями. Багато українців з дітьми почали тікати до сусідніх європейських країн, після вторгнення, яке не має ознак зменшення. Важко точно передбачити, коли ця війна завершиться і які будуть кінцеві наслідки для країни, але якщо вірити оптимістичному макропрогнозу, то активні бойові дії триватимуть до середини 2024 року[1]. Жити у країні, де є війна дуже важко, проте бути біженцем, вимушен покинути свій дім і поїхати до чужої країни, де їм незнайома мова, немає близьких їм людей, роботи теж не просто.

Здавалось би закономірним було би ждя влади країни у війні створювати меседжі, які поєднують потенційно конфліктні сторони, спростовують вплив російський пропагандиських каналів, які здійснюють вплив як спеціальні інформаційно-психологічні операції зі сторони росії. Натомість що ми бачимо, дата з'являється повідомлення, що мМіграційна служба України просить владу країн, куди виїхали мільйони українських біженців, не створювати для них програми інтеграції [1].

Як заявила, голова Державної міграційної служби, Наталія Науменко: «Не розглядати громадян України як біженців і не створювати програми для їхньої інтеграції в країні перебування.» На що колеги з міграційних служб інших країн її підтримали. Що це значить? Давайте розберемось.

Нині, люди почали прирівнювати «біженців» до «мігрантів» - та ці поняття плутають.

Біженці – це ті люди, які раптово бігли від чогось страшного (напр.;трагедії,травми). У нашому випадку – від війни. Мігранти – це люди, котрі ухвалили для себе рішення, що хочуть жити в іншій країні й тягнуться до нового. Біженці за кордоном постійно знаходяться у напруженні й звідси виникає багато негативних емоцій, з якими дуже важко впоратись. «Синдром провини вцілілого або того, хто вижив». Психічне самобичування біженців можуть завдати здоров'ю навіть більше шкоди, ніж стресові реакції людей, які бачать жахи війни на власні очі.

До прикладу, такі переживання цитує назва статті... «Я відчуваю щось на межі гніву та відчаю. Для мене, розлученої мами в чужій країні, це означає втратити весь свій професійний досвід і кваліфікацію, працювати щонайменше на двох роботах, щоб могли знімати житло і забезпечувати себе й сина усім найнеобхіднішим, не маючи поряд діда з бабою, колишнього чоловіка, усіх моїх друзів...» [2].

«Я живу в безпеці в той час, коли мої знайомі ховаються в бомбосховищах»

«Щоранку я прокидаюсь з думками, що могла б бути корисною на фронті, наприклад, подавати патрони. А потім сміюсь, бо наші хлопці можуть самі дати відсіч ворогу. Та й що я можу зробити зі свого сховку?»

Це лише декілька прикладів, але таких є дуже багато. Саме такі думки поширені серед тих, хто виїхав з-під обстрілів у великих та малих містах. Або тих хто врятувався після вибухів. Або ж українців, які встигли евакуюватися в перші години війни. Їх може пожирати з середини провина вцілілого.

Давайте глянемо, як же ставляться ті, хто залишився в Україні попри війну? Якщо вірити анонімному онлайн-інтерв'ю, яке було проведене Соціологічною групою «Рейтинг», передусім це залежить від статі. Тому що найбільш позитивне ставлення у суспільстві сформувалось до біженок жінок з дітьми: мають тепле ставлення до них. Натомість до чоловіків, які не мають дітей і виїхали за кордон, ставлення є найбільш негативним. Також дуже позитивним є ставлення до старших людей, які виїхали.

Негативні концепції біженців посилюються описом «хороших» біженців як таких, що мають законну потребу шукати притулку, роблять економічний внесок у розвиток нації після прибуття та культурно інтегруються в націю. Однак конструкції «хороших» біженців часто слугують ресурсом для критики інших біженців, які не відповідають цим стандартам (наприклад, які не акультурувалися належним чином, не мають надзвичайно співчутливих історій, які є політично активними в країнах, що прибувають, тощо).

Як же вплине на економіку війна? І що стане коли вона закінчиться?

Війна скінчиться, а ось наслідки будуть. Війна вплине на все. На економіку країни. Війна вплинула на зменшення робочих місць, підприємства стали на «стоп», зменшення заробітної плати. Звісно, після закінчення війни, підприємства знову запрацюють, і буде багато вакансій, але через можливе зменшення населення через те, що люди вирішать об'єднати свої сім'ї за кордоном, робочих сил дуже зменшиться і буде не вистачати.

На психологічний стан людей війна також вплинула, і буде нести за собою наслідки, такі як:

Люди будуть налякані, вони будуть боятися знову початку цього жаху, що будуть прильоти, вибухи, і тут вже починається самонавіювання. І це є

зрозумілим, тому що ми ще довго будемо відвикати від цього стану, і від думок, що війна знову почнеться.

Вплине також на народжуваність, яка під загрозою, тому що багато наших захисників загинуло захищаючи нашу країну, і на це ще також вплинуть біженці які вирішать не повертатися до країни, і об'єднати сім'ю при першій можливості за кордоном.

Що ж може вплинути на те, що біженці не повернуться, і як цьому запобігти?

«Для людей, які хочуть повернутися і не повертаються, є об'єктивні бар'єри. Насамперед безпека. Дослідження підтверджують, що страх за життя – своє і близьких – є домінантним чинником. Ризик обстрілу ракетами, спецоперацій і терактів все-таки є, і наразі ніхто не знає, коли закінчиться війна, не тільки бойові дії.

А ще освіта і майбутнє дітей. Не думаю, що цю проблему ми вирішимо найближчим часом аж так, щоб ті, котрі віддають перевагу закордонній системі освіти, раптом передумали і повернулися.» - розповідає експертка з комунікацій та медіатренерка Ярина Ключковська. [3].

Якщо ж біженці, котрі виїхали за кордон, не будуть впевнені у тому, що коли вони повернуться, вони будуть повністю в безпеці, то звісно вирішать не повертатися, а тим паче, якщо вони лишилися тут свого житла, роботи. Людям потрібні гарантії, щоб вони були впевнені у тому, що у них буде стабільна робота, стабільна заробітні плата, у дітей освіта, тому що для батьків важливо також знати, що її дитину чекає добре майбутнє. Ця здавалось би очевидна і логічна потреба стає зоною конфлікту, бо звучить як претензія до тих, хто не виїздив, так, наче саме вони мають створити ці умови для безпечного повернення.

Благодійний фонд «Право на захист» та агенція Info Sapiens провели дослідження, в якому проаналізували різновиди конфліктів і тригерних тем в українському суспільстві.

Як можна класифікувати конфлікти в громадах? Які вони мають причини й наслідки? Що може зробити кожен для подолання суперечок та налагодження клімату в суспільстві? І, зрештою, чому стигматизація — чи не найголовніший ворог на шляху до миру й злагоди?

На початку дослідження респонденти запевняли, що конфліктів між різними групами населення немає. Адже в суспільстві є певна установка, що виносити непорозуміння на публічне обговорення неправильно. Через це проблеми не усвідомлюються й не рефлектуються, що веде до загострення.

Утім, під час детального дослідження, вдалося виокремити три основні зони, де можуть відбуватись конфлікти:

- побут;
- зіткнення різних культур та ідентичностей;

- надання або прийняття допомоги.

Побутові питання. Конфлікти на тлі побутових питань є найбільш розповсюдженими, але найменш напруженими: їх вирішити легше за інші. Цей вид конфлікту найчастіше виникає між переселенцями та громадами, що їх приймають. Найпоширеніше місце конфлікту – це місце компактного поселення, а причиною майже завжди є різниця звичок та нечіткість правил проживання, які мають бути сталими та зрозумілими для всіх.

Зіткнення різних культур. Культурні особливості переселенців можуть відрізнятися від тих, що притаманні громаді, що приймає. Різні звички, традиції, релігійні вподобання та мова спілкування можуть стати причиною конфліктів.

«Переселення проходять на тлі важких переживань, втрат, різкої зміни звичного способу життя. Важко всім. Щоб ужитися та почувати себе добре, варто з кожної культури брати найкраще, використовувати сильні сторони», – каже Ірина Скорик, психологиня служби турботи про психічне здоров'я благодійного фонду «Право на захист».

Надання або прийняття допомоги. Ця зона конфліктів пов'язана з браком ресурсів та відчуттям несправедливості. Через фінансові труднощі, будь-яка допомога є цінним ресурсом. На ґрунті її розподілу виникають конфлікти. Гостріше стоїть питання працевлаштування. Цікавим є те, що про цю проблему кажуть і переселенці, і представники громад, що приймають. Нерозуміння викликає і надання переваги внутрішньо переміщеним людям перед місцевими мешканцями, і зворотна ситуація. [6].

«Коли ми спілкувалися з жінками, які виїхали з дітьми, вони переважно казали про те, що пріоритетом зробили не подальший свій розвиток та кар'єру, а майбутнє своїх дітей. І стає абсолютно зрозуміло, що якщо після війни сім'я збережеться, бо зараз також чимало сімей руйнується через відстань, то швидше за все чоловіки намагатимуться об'єднатися з сім'єю там – за кордоном.» - пояснила глава ДМС Наталія Науменко. [4].

І психологічний стан також дуже важливий. Біженці не хочуть повертатися туди, де буде булінг, нерозуміння, де нема підтримки, а тільки гнів та обурення у їхню сторону. Тому що зараз, відношення українців до українських переселенців, якщо брати загально, а не виділяти стат'ю, то відношення є негативним. Навіть дивлячись соціальні мережі, як люди відкликаються до біженців, їх охоплює гнів та обурення, вважають їх зрадниками. І біженці не хочуть повертатися, бо відчувають себе не потрібними.

«Тобто, судячи з даних дослідження і мого суто емоційного враження від прочитаного в спільноті, для біженців дуже важливо відчуття прийняття – як їх чекають і готові зрозуміти їхній досвід. Це той мінімум, який може зробити

кожен українець – не поширювати повідомлення розбрату.» - розповідає дитяча письменниця і правозахисниця Настя Мельниченко [5].

Для того щоб стимулювати українських біженців повернутись до України, ми рекомендуємо такі кроки:

- Співпраця із країнами ЄС у поверненні українців після війни. Україна має співпрацювати із європейськими партнерами задля повернення українців після війни. Якщо українські біженці залишаться за кордоном, українська економіка зазнає значних втрат. Отже, Україна має донести до європейських партнерів, що допомога Україні у поверненні біженців після війни буде великою підтримкою для неї.

- Швидка післявоєнна відбудова постраждалих регіонів. Для того щоб українцям із регіонів, які постраждали від війни, було куди повертатись, потрібно швидко відбудувати зруйновані регіони.

- Поки триває відбудова, надавати допомогу людям із постраждалих та окупованих регіонів. Це може бути як грошові виплати, так і забезпечення житлом чи субсидування його оренди у регіонах України, які не зазнали руйнувань внаслідок війни. Це дозволить повернутися до України тим, хто хоче цього вже зараз, але не має куди повертатися.

- Допомога у пошуку роботи у безпечнішому регіоні, курси перекваліфікації.

- Спрощена реінтеграція дітей до навчання в українських школах. Коли українські діти будуть повертатися до України, слід зберегти вивчені ними предмети за кордоном та поновити їх у школах без додаткових іспитів. Це дозволить дітям продовжити навчання без затримок і стресу, забезпечуючи безперервний освітній процес.

З цього можна зробити висновок, що потрібно створювати безпеку для людей, стабільний заробіток, психологічний спокій, і впевненість що тут краще ніж там, що тут є майбутнє їх та їхніх дітей, що є дуже важливим.

Перелік посилань

1. Коли закінчиться війна і що буде з економікою? Макропрогноз НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://glavcom.ua/publications/koli-zakinchitsja-vijna-i-do-choho-hotuvatisja-ekonomitsi-shcho-hovorit-ostannij-makroprohnoz-nbu-947074.html>
2. Чорна діра між Гомо та СапієнсЯ відчуваю відчуття провини за те, що поїхала з України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.linkiesta.it/2022/09/Я-відчуваю-відчуття-провини-за-те-що-по/>
3. Шлях додому, або за яких умов повертатимуться біженці. Дискусія [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://tvoemisto.tv/exclusive/shlyah_dodomu_abo_za_yakyh_umov_povertatym_utsya_bizhentsi_dyskusiya_154342.html

4. Багато сімей, які виїхали за кордон, можуть не повернутися в Україну. А після війни до них поїдуть чоловіки, - глава Державної міграційної служби [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sobor.com.ua/news/dms>

5. Шлях до єдності: як крізь конфлікти між переселенцями й громадами, що їх приймають, бачити спільну мету [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://svidomi.in.ua/page/shliakh-do-iednosti-iak-kriz-konflikty-mizh-pereselentsiamy-i-hromadamy-shcho-ikh-pryimaiut-bachyty-spilnu-metu>

Вікторія Тупік
студентка 3 курсу ФК 21-1/9,
Відокремлений структурний підрозділ
“Криворізький фаховий коледж
Державного університету економіки та управління”
e-mail: viktoriatupik2005@gmail.com

УСНА ІСТОРІЯ: ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

Усна історія - це важлива галузь історіографії, що вивчає та досліджує спогади, розповіді та враження осіб, які брали участь у бойових діях, зокрема в конфліктах сучасності. Цей підхід до вивчення історії є додатковим та комплементарним до офіційних документів та архівів, оскільки надає унікальну можливість отримати особисті свідчення, дослідити емоції, враження та долю учасників подій.

Одним з особливо актуальних контекстів для дослідження усної історії є російсько-українська війна. Події, що розгорнулися в цей період мають безпосереднє вплив на життя і долю тисяч учасників бойових дій та їх близьких. Усна історія дає нам можливість прослухати особисті розповіді цих людей, зберегти й передати особисті досвіди, а також зрозуміти непередбачувану та складну природу війни. Приклади усних історій учасників цієї війни дозволяють нам отримати глибше розуміння реалій та відчувати емоційне навантаження цієї війни.

Розповіді можуть стосуватися різних аспектів конфлікту - фізичних боїв, переживань під час евакуації, пошуку нового життя після втрати рідного міста, стримування та переживання травматичних подій, вражень від спілкування з іншими учасниками війни.

Оксана В., приятелька нашої викладачки, пише у фейсбуці: «Мое життя зараз - як до пандемії: тренінги, потяги, вокзали, готелі Київ - Рівне-Львів-Івано-Франківськ- Кам'янець-Подільський, міжміські автобуси та навіть маршрутки. І скрізь я, не плануючи цього, спілкуюсь з сусідами. Особливо западають в душу розмови з чоловіками. Їду вночі Київ-Рівне. Позаду сидять двоє військових. Високий, коренастий, до 40-ка, та маленький, щуплий чоловік поважного віку (“дід” - так його називає той, що молодше).

Відпустка у хлопців на 7 днів. 4 з них - дорога додому та назад на Запоріжжя. Деколи “дід” голосно починає розповідати про друзів, які загинули, про саперів, які розмінують на нулі, про те, скільки їх залишилось. Той, що молодше - зупиняє, каже, щоб заспокоївся та не лякав своїми розповідями пасажирів. На зупинці обоє показують мені фото букетів квітів, які вони задалегідь замовили своїм дружинам. Говорять, що ніколи таких гарних букетів своїм жінкам не купляли. І не знають, чи буде

можливість ще такі подарувати. Але вони сподіваються. Бо 1,5 року вони на передовій і вдача поки що разом з ними.

А у поїзді Київ-Львів відбулась інша душевна розмова з молодим хлопцем-спортсменом, який був добряче напідпитку. “Я знаю, що я мушу там бути. Я спортсмен. Я - мав би бути в піхоті, у мене сильні ноги. Але я не хочу... У мене росте дворічний син... І моя дружина, яку я дуже люблю... Я не знаю, що робити... Але я думаю, що я буду в тому пеклі... Ховатись я не буду, якщо випаде доля... Трохи згодом...”. Зранку він виглядав впевненим, неприступним і явно не пам’ятав про цю розмову.

Колись я думала, що чоловіком бути легше в цьому світі, ніж жінкам... Але точно не зараз. Тримайтесь, хлопці. Ми в вас віримо.»

Вода ціною життя. Через те, що під час окупації в місті не було води, люди ходили набирати воду у криницях. Ось і тато з сином пішли за водою. На криниці завжди стояв російський солдат, котрий контролював процес і давав дозвіл на кількість води.

Щось пішло не так... чи не домовились за воду, чи був конфлікт, або це було просто по настрою. Але тата з сином застрелили біля криниці.

Історія Олени. На Ірпінь почали заходити зі сторони Бучі, по вулиці Георгія Сковороди. На той момент вже була створена тероборона з містян міста та пострілені блокпости. При наближенні до блокпоста, наші хлопці почали закидувати танк окупантів коктейлями молотова, але, на жаль, влучання не нанесли великої шкоди. У відповідь з танку вилізло декілька рашистів і розстріляли всіх, хто на той момент находився в полі їх зору.

Евакуація вже була почата в ті дні, але на превеликий жаль не всі змогли виїхати. Не було зв’язку і будь-яких комунікацій, і про евакуаційні автобуси знали не всі... в який день, час, чи справжні вони або нова западня?

Ось і Олена не знала зі своєю донькою та чоловіком. Тому вони наважились перебігти в інший район, подалі від їхнього дому. На жаль вони підібрали не найкращий час. Як тільки вони вийшли з під’їзду, чоловіка застрелили прямісінько у голову, а Олена з дочкою відвели до підвалу, де вже знаходились такі ж самі мами з дітьми. Добу...добу гвалтували матерів на очах дітей. Потім всіх вивели на вулицю із зав’язаними руками. Першою чергою стояли мами, перед ними вистроїли дітей. Сказали, що дітей відпустять, якщо на рахунок три діти побіжать і встигнуть схватись.

Три... діти побігли що є духу. І тоді ще ніхто не знав, що в окупантів є своя гра в сафарі. Рашисти відкрили вогонь і почали стріляти по дітям. Вмерли всі... і донечка Олени.

Найголосніших мам застрелили теж, всіх інших знову закрили в підвалі і продовжували гвалтувати доти, доки не звільнили місто.

Олена поховала свою доньку у дворі і біля посадила дерево, яке дуже нагадує сакура.

Історія Марії. Марія, вона чула і бачила все з самого початку. Її квартира знаходиться на 8 поверху і звідти було чудово видно Бучу, Гостомель, Ворзель. І коли вибухів ставало все більше і все гучніше, вона переїхала до друзів в приватний сектор, подалі від свого дому.

Через деякий час окупанти заїхали на той провулок з приватними будинками. Вони були в шоці від якості життя Українців. Наявність дороги, інтернету, машин у кожному дворі, їх це злило, бо як загниваюча держава має такий рівень життя?

Рашисти знаходили в підвалах сім'ї, котрі ховалися. Вони гвалтували матерів на очах чоловіків і дітей, вони гвалтували дітей на очах батьків. Потім вбивали дітей, щоб батьки бачили це. Наступних вбивали жінок на очах чоловіків. Кидали тіла вбитих на дорогу і переїжджали танком. І в кінці вбивали чоловіків, котрі спостерігали все це насильство над своєю родиною.

Марія все чула, що відбувається, і вона знала, що їх оселя через декілька будинків, і ще трохи все це відбудеться з нею та її друзями. Тому було прийнято рішення обережно тікати через задній двір. Їм це вдалося, вони втекли і сховалися в іншому будинку. Далі всі були евакуйовані з міста Ірпінь.

Ці історії мають вагомий внесок у розуміння війни та її впливу на мирне населення. Усна історія учасників російсько-української війни є важливим інформаційним джерелом безпосереднього свідчення про події. Вона розширює нашу картину того, що відбувається на передовій, як люди переживають війну, які втрати і перемоги вони зазнають. Ці історії також можуть бути важливим засобом для одужання та зцілення, надаючи учасникам можливість поділитися своїми переживаннями та сприяючи зміцненню пам'яті. Збереження усних історій та їх розповідь допомагає залучити широку громадськість до розуміння важливості запобігання воєнним конфліктам, які катастрофічно впливають на життя людей. Вивчення історії війни через усні розповіді сприймається більш глибоко і особисто, додатково активуючи емпатію та внутрішнє розуміння. Отже, усна історія - це цінний засіб збереження пам'яті, спогадів та вражень учасників бойових дій у сучасних реаліях, таких як війна. Історії про події можуть бути цінним інструментом для соціалізації, оскільки вони допомагають людям краще зрозуміти долю та переживання учасників конфлікту. Вони розкривають різні аспекти суспільства, його цінності та виклики. Такі історії стають механізмом, який сприяє розбудові згуртованої спільноти, оскільки вони можуть заохочувати роздуми, спільні обговорення та взаємодію серед людей, сприяючи усвідомленню важливих соціальних питань.

Таким чином, історії про події можуть бути корисним інструментом у процесі соціалізації особистості, допомагаючи людям краще зрозуміти та впливати на світ навколо себе через соціальне сприйняття та участь у спільноті.

Соціолог Елла Лібанова згадує: «Я не пам'ятаю коли наводили приклад в Україні, щоб «Ми» домінували над «Я», але війна нас змінила. Війна об'єднала нас проти спільного ворога. «Моя хата з краю» у цій ситуації не найкращий вихід. 24 лютого о 5 ранку, коли почалася повномасштабна війна в Україні, більшість перебували у безпеці у себе вдома або у родичів, близьких і знайомих. Про початок вторгнення дізналися різними способами: безпосередньо зі звуків вибухів і сирен, від знайомих, друзів та родичок, а також зі ЗМІ та соціальних мереж. Перші думки стосувалися своєї безпеки та безпеки своїх близьких і родичів, можливості евакуації, збирання тривожної валізи і забезпечення себе та близьких усім необхідним (їжею, ліками, водою)».

Вероніка Я., студентка, розповідає про 24 лютого, день, який перевернув усе життя, відношення до нього і наші цінності. Я пам'ятаю цей день як сьогодні. Ти прокидаєшся о 7 ранку від того, що тебе будить мама зі словами «Прокидайся, почалась війна», а ще три дні тому я зі своїми друзями говорила, що це жарт який оминє нас, але ні! У перші години та перший день повномасштабного вторгнення українці намагалися робити щось, що допомогло би їм адаптуватися до нової реальності. Зокрема, багато хто зв'язувалися з рідними та близькими, вирішували нагальні робочі питання, складали речі до «тривожної валізи», облаштовували побут у спробі підготуватися до активних бойових дій неподалік і переміщалися у пошуку безпечних місць.

Після початку повномасштабного вторгнення у більшості змінилися стосунки зі своїми близькими та родичами. Частина відзначали покращення та збільшення спілкування з близькими. У інших, навпаки, відносини стали напруженими, або вони їх свідомо обмежили. Часто вказували на зменшення або повне обмеження спілкування з родичами або близькими, які проживають на території Росії або підтримують державу-агресора.

У перші місяці війни відчували тривогу за свою безпеку та близьких і за майбутнє в цілому. Крім цього, значна частина говорили про переживання ненависті до російської армії та приступів страху за своє життя. Емоції люди переживали по-різному: у когось різні емоційні прояви різко змінювали одне одного; у когось на місце інтенсивних переживань прийшли виснаження та апатія. Частина говорили про спроби контролювати та придушувати свої емоції, частина — про переживання емоцій через фізичний біль. Справитися з тривогою та сумом багатьом допомагала надія на завершення війни та відчуття єдності із суспільством.

Колективний досвід суспільства в однакових реаліях допомагає сформувати загальні поведінкові механізми: як опиратися стресом, як подолати страх, як не упасти у відчай. І саме усні історії як винятковий

феномен, як казка у дитинстві, як усне оповідання згуртовує людей у їх формах суспільної свідомості, суспільності психології.

Коли відбувається щось жахливе і неочікуване, люди спочатку відчувають шок, діють автоматично, за програмою виживання. Розум намагається перебирати варіанти майбутнього, щоб якось підготуватися до нього - і не може цього зробити. Планування обмежене до декількох годин.

Потім повертаються базові емоції, і після шоку можуть прийти, наприклад, відчай, жах, заперечення і т. д. Українці ж масово вирішили відчутти сильну ейфорію від того, що ми вистояли ці перші години і дні й кинулися до бою. Це дуже добре, це показує силу нашого психічного ресурсу.

Під час ейфорії всі відчували єднання, ніби ми стали на якийсь час одним організмом, одним тілом, кожен став іншому близьким родичем – так відбувається, коли емоції синхронізуються. І тоді сили у людей мобілізувалися. Але треба знати, що так само може синхронізуватися й якась інша емоція, і негативна - теж.

Ми відчули, що ми єдині, що ти не сам і те про, що я казала на початку, що раніше ніхто не чув про «Ми» було лише особисте «Я». Саме через війну це змінилось, ми потребуємо один одного у фізичній і моральній допомозі.

Усі ми відчуваємо зараз страх, втому та психологічну війну всередині себе. Щоб з цим боротися ми об'єдналися. Це те, що є в нас, українців, і чого немає в народі - окупанта.

Волонтери, добровольці, люди, які допомагають з переміщенням, психологи, чоловіки та жінки, які беруть участь у війні та українці, які продовжують працювати, але допомагають спільними коштами ЗСУ. Всі ці люди це - люди об'єднанні ознакою стійкості, проти обставинам у яких опинилися. Ця риса є важливою особливістю життєстійкості, незламності, сили духу.

Соціолог Елла Лібанова наголошує: Важливо, щоб кожен робив свою роботу. Не всі можуть стояти на позиціях зі зброєю — зараз люди, як і до війни, діляться по посадах. На прикладі прохання усіх айтишників виїхати, бо інформатик за комп'ютером ефективніший, ніж з автоматом в руках. І війна — це не лише стріляти, війна — це комплексне рішення.

24-го лютого ми відчули, що ми одне тіло. І психологічно - це правда. Кожен має вплив на кожного: посмішка в Рівному, гарний настрій у Львові й якісно виконана робота в Тернополі передається через сотні рук і врятує життя солдату в Харкові. Це і є єдність духу.

Життєстійкість - це героїзм сотень тисяч жінок та чоловіків, про який ми вже чули і ще не раз почуємо. Ми всі побачили війну з іншого боку, з того ракурсу, про який зазвичай не пишуть у підручниках історії: війна точиться на тільки на передовій, вона радикально змінює життя всього суспільства і повсякденне життя людей.

Усі люди в Україні потрібні. З психологічної точки зору деякі вважають, що вони нічого не роблять, що вони в чомусь винні, але це не так. Ворог так і хоче, щоб ми занепали духом та сперечалися між собою. Але ми українці - згуртована нація, яка цього не допустить. Важливо не дозволяти провині заморожувати себе в бездіяльності. Так, не всі зараз в лавах героїчних ЗСУ, але ми й ЗСУ - це одне - єдине тіло. Не дозволяйте собі думати, що якісь ваші справи, навіть, на перший погляд, незначні, неважливі для нашої Перемоги. Інакше ворог досягне своєї мети, тобто виведе з ладу ще одну одиницю спротиву. Допомогати одне одному онлайн, поширювати інформацію - теж дуже важливо. Тримати зв'язок, м'яко переконувати, підбадьорювати, жартувати - теж важливо. Берегти себе й турбуватися про своє виживання - неймовірно важливо. Варити каву клієнтам кав'ярні, дякувати, малювати меми - усе.

Кожна людина зараз чим би вона не займалась дає великий вклад в спротиві проти агресора, зараз ми це все, що у нас є, зараз ми це єдине ціле. Кожна людина своєю допомогою допомогла цим іншій людині.

Я абсолютно переконана в тому, що дуже важливою рисою новітніх змін стало формування сталого громадянського суспільства. Ми знаємо приклади у нашій новітній історії, найновітнішій, коли майдани були, і громадянське суспільство демонструвало свою силу, а потім воно відходило в тінь. В період майдану ми також показали свою силу ми показали себе, ми боролися разом саме «Ми». У мене є навіть не очікування – сподівання чи надія, що люди, які збагнули свою силу і своє значення, просто так цим не знехтують. Тому що дуже важливо, щоб усі ці нові якості, яких ми набули за ці 100 днів, збереглися. Я не про ненависть до ворога, я про те, як ми бачимо свою поведінку, як ми бачимо стосунки з іншими людьми, як ми бачимо роль держави в нашому суспільстві. Я думаю, вона зміниться. І мені видається, що економічні вигоди в Україні перевищать економічні втрати. Цікаво, що влада та статус є найменш затребуваними цінностями під час війни.

Об'єднання сильної нації «ми» - це саме ті слова, якими ми можемо назвати себе українців. Всім нам було страшно, але ми сильні і стали на захисті один одного. Саме тому ми є життєстійкими особистостями в період, коли ворог прийшов на нашу землю і відбирає наше. Ми знайшли в собі сили допомогати один одному і не здатися.

Ще ніколи у світі думка суспільства не мала такого впливу на політиків. Сьогодні люди диктують владі тренди й правила поведінки. Бути байдужим, неактивним, повільним соромно. Бути нерішучим і занадто обережним – соромно. Говорити мляво, розмито й занадто дипломатично – соромно. Не підтримувати Україну – соромно. І казати, що від України є втома, соромно. Це дуже зручна позиція: втома – це прикриття, щоб заплющити очі.

Ми змінилися всі. Хтось народився вдруге, як людина, особистість, громадянин, патріот, просто як українець. І це, звичайно, добра новина. Хтось зник. Не загинув, не помер, але розчинився, як людина, особистість, громадянин, як українець. І це насправді теж непогана новина. Ми більше не заважатимемо одне одному. Ми зробили вибір. Для когось це Маріуполь. Для когось – Монако.

Але ми знаємо, кого більше. І ми нарешті стали справді єдиними. Нова нація, яка з'явилася на світ 24 лютого, о 4-й ранку. Не народилася, а відродилася. Нація, яка не плакала, не кричала, не злякалася. Не втекла. Не здалася. І не забула.

Нам важко, але ми стиснули кулаки й вигризаємо свою долю. Кожен новий день – це нова причина не здаватися. Бо, пройшовши стільки всього, ми не маємо права не дійти до кінця.

Що для нас кінець війни? Раніше ми говорили: мир. Зараз кажемо: перемога.

Перелік посилань

1. Дитинство в умовах війни. – К.: Український інститут дослідження Екстремізму. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://childrights.org.ua/news/doslidzhennia_problem_dytnstva_v_umovah_viis_kovoi_agresii/

2. Авер'янова Г. М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства / Г. М. Авер'янова, Н. М. Дембицька, В. В. Москаленко. – К. Факультет соціології. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [-https://sociology.knu.ua/uk/library/osoblivosti-socializaciyi-molodi-v-umovah-transformaciyi-suspilstva](https://sociology.knu.ua/uk/library/osoblivosti-socializaciyi-molodi-v-umovah-transformaciyi-suspilstva)

3. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. Дзеркало тижня– Україна. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>

СЕКЦІЯ 4**ПРАВОВА ОЦІНКА ТА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ФАШИЗМУ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ 1939-1945 РОКІВ ТА РАШИЗМУ В ХХІ СТОЛІТТІ****Модератори:**

Шляхтич Роман, докторант, к. і. н.;

Теличко Оксана, доцент, к. ю. н., в. о. зав. кафедри права;

Гіоргадзе Ілля, магістр права.

Державний університет економіки і технологій.

Оксана Теличко

в.о. завідувача кафедри права, доцент, кандидат юридичних наук,
Державний університет економіки і технологій
кафедра права
e-mail: telichko_oa@duet.edu.ua

**АНАЛІЗ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В
УКРАЇНІ У ПЕРІОД 2022-2023 рр.
(НА ПРИКЛАДІ ТЕРИТОРІЇ М. КРИВИЙ РІГ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ)**

Російська агресія проти України почалася в 2014 році, коли Росія незаконно анексувала Крим і розпочала проксі-війну в Донбасі та Луганській областях на сході України. 24 лютого 2022 року Росія почала відкрите повномасштабне вторгнення в Україну, тим самим посиливши війну, яка на той час тривала вже вісім років. За цей час різко зросла кількість і тяжкість злочинів, вчинених збройними силами Російської Федерації та збройними формуваннями, які діють під контролем Росії. Отже, ситуація в Україні постійно супроводжується дискурсом щодо воєнних злочинів, скоєних державою-терористом.

РФ вчиняє в Україні умисні злочинні дії, які відповідно до Римського статуту мають ознаки воєнних злочинів і злочинів проти людяності, зокрема вбивства, катування, викрадення людей, захоплення заручників, нелюдське поводження, зґвалтування та інші форми сексуального насильства, позасудові страти, депортація, руйнування цивільної інфраструктури, незаконне привласнення майна та інші дії проти мирного населення тощо. Протягом першого року війни Росії проти України Associated Press і FRONTLINE зібрали, перевірили та задокументували докази потенційних військових злочинів під час конфлікту. Описані події включають прямі

напади на цивільних осіб та цивільну інфраструктуру, включаючи лікарні, школи, житлові райони та об'єкти, які захищені міжнародним гуманітарним правом: цивільна інфраструктура – 90; релігійні/культурні центри – 48; прямий напад на цивільне населення – 221; невибіркове застосування зброї – 28; екологічні злочини – 2; влучання у житлові будинки – 128; влучання у гуманітарні організації – 41; влучання у медичні заклади – 66; влучання у школи та університети – 193; тортури – 49; інші – 36 [1]. Проте, наведені цифри не включають усі випадки жорстокого поводження з гуманітарними організаціями, українськими цивільними чи навіть українськими військовими, які потрапили у полон. Вони також не відображають кількість жертв під час однієї події, і ця кількість в умовах війни постійно зростає.

Воєнні злочини є серйозними порушеннями правових принципів *jus in bello*, принципів, що регулюють ведення війни. У міжнародному гуманітарному праві ці принципи містяться в Гаазьких конвенціях (1899 та 1907), Женевських конвенціях (1864 та 1949 та двох додаткових протоколах 1977 року) та міжнародному кримінальному праві (Римський статут Міжнародного кримінального суду, 2002).

Стаття 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) представляє найповнішу сучасну кодифікацію воєнних злочинів. Римський статут класифікує воєнні злочини за характером конфлікту (міжнародного чи неміжнародного) і за джерелами МГП, що лежать в основі відповідних воєнних злочинів [2]. Виходячи з цінностей, які захищаються конкретними нормами міжнародного гуманітарного права, воєнні злочини можна класифікувати на: 1) воєнні злочини проти осіб, які перебувають під захистом; 2) воєнні злочини проти об'єктів, що охороняються; 3) воєнні злочини, пов'язані з незаконними методами ведення війни; та 4) воєнні злочини, пов'язані з незаконними засобами ведення війни [2; 3, р. 265].

Отже, здійснимо огляд деяких із численних воєнних злочинів, які країна-терорист вчинила на території м. Кривого Рогу Дніпропетровської області протягом 2022-2023 років.

Воєнні злочини проти осіб, що перебувають під захистом та воєнні злочини проти об'єктів охорони

Упродовж 2022-2023 року по м. Кривий Ріг Дніпропетровської області рашистами були здійснені численні атаки на об'єкти, що охороняються, наприклад ті, що призначені для культурних, освітніх, релігійних чи медичних/гуманітарних цілей та пряме націлювання на цивільних осіб, тобто некомбатантів.

07.04.2022 року окупанти завдали удару по приватному житловому сектору у Кривому Розі, внаслідок чого 1 людина загинула. 16.12.2022 року внаслідок ракетного обстрілу житлового будинку в місті загинуло 5

мешканців [4]. У ніч на 13 червня 2023 року близько 3:30 ранку Росія завдала ракетних ударів великої дальності Х-101/Х-101 по цивільних об'єктах та житловому будинку у Кривому Розі: 12 мирних жителів загинули, 38 отримали поранення. Після влучання ракетного удару відбулося загорання в п'ятиповерховому житловому будинку, знищено майно та припарковані автомобілі мешканців [5]. 31.07.2023 року країна-терорист двома ракетами влучила у багатоповерховий житловий будинок, адміністративні будівлі та навчальний корпус одного з університетів міста. 08.09.2023 року рашистами були нанесені чергові ракетні удари по цивільній інфраструктурі м. Кривого Рогу, внаслідок чого одна людина загинула, 59 людей отримали поранення [6].

Стаття 48 Додаткового протоколу I проводить різницю між військовими та цивільними об'єктами. Заборонено здійснювати напади на цивільні об'єкти, які визначені в статті 52 (1) Додаткового протоколу I як усі об'єкти, які не є військовими [7]. Однією з особливостей юридичного визначення воєнних злочинів є те, що комбатанти атакують цивільних осіб. Відповідно Статут МКС криміналізує, наприклад, навмисне скерування нападів на персонал, об'єкти, матеріали, підрозділи чи транспортні засоби, залучені до надання гуманітарної допомоги, або миротворчої місії, і навмисне здійснення атаки, знаючи, що така атака спричинить випадкову втрату життя або поранення цивільних осіб, напад або бомбардування, будь-якими засобами, міст, сіл, незахищених житла або будівлі, які не є військовими об'єктами (стаття 8(2)(b), навмисні напади на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, історичні пам'ятки, лікарні та місця, де хворі та поранені збираються, якщо вони не є військовими цілями (статті 8(2)(b)(ix) та 8(2)(e)(iv)) [2].

Напад або бомбардування будь-якими засобами незахищених міст, сіл, будинків або будівель, які не є військовими об'єктами, вважаються воєнними злочинами. Отже, згідно міжнародного кримінального права, вищенаведені дії рашистів впевнено слід відносити до воєнних злочинів проти осіб, що перебувають під захистом та проти об'єктів охорони.

Воєнні злочини, пов'язані з незаконними засобами ведення війни

Російські війська широко використовують невибірково зброю широкого радіусу дії або касетні боеприпаси, які спричинили сотні жертв серед цивільного населення та завдали шкоди цивільним об'єктам, зокрема будинкам, лікарням і школам. Точна кількість атак касетними боеприпасами на даний момент невідома, але сотні випадків такого застосування, в основному в населених районах міст і сіл, були задокументовані, повідомлені або достовірно стверджені, Щонайменше 10 із 24 областей країни постраждали від застосування касетних боеприпасів: Чернігівська, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Херсонська, Луганська,

Миколаївська, Одеська, Сумська та Запорізька. Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль у квітні 2023 року заявив, що близько 174 тис. квадратних кілометрів української землі наразі забруднено вибухонебезпечними предметами, через які лише в березні 2023 року загинуло 226 людей [8].

Так, 26 квітня 2022 року у Криворізькому районі два ворожі касетні боєприпаси потрапили на городи місцевих жителів. 9 липня 2022 року під час обстрілу міста Кривий Ріг Дніпропетровської області російські збройні формування застосували касетні боєприпаси, внаслідок чого загинули дві цивільні жінки та поранено цивільного чоловіка, про що повідомляє Дніпропетровська обласна прокуратура [9]. 25.08.2022 року Металургійний район міста був обстріляний забороненими міжнародними договорами касетними снарядами з РСЗВ «Торнадо-С», а 29.09.2022 рашистські війська застосували касетні боєприпаси по промисловій інфраструктурі Криворізького району, внаслідок чого щонайменше 19 працівників промислового підприємства отримали травми [10].

За даними МКЧХ (ICRC), засоби ведення війни включають «зброя, системи зброї та платформи, що використовуються для цілей нападу у збройному конфлікті» [11]. Додатковий протокол I забороняє у статті 35(2) використання зброї, снарядів і військових матеріалів, які можуть спричинити зайві ушкодження або непотрібні страждання [7]. Відповідно до цього, Статут МКС передбачає кримінальну відповідальність за використання отрути чи отруєної зброї (статті 8(2)(b)(xvii) та 8(2)(e)(xiii)), використання задушливих, отруйних чи інших газів і всіх аналогічних рідин, матеріали або пристрої (статті 8(2)(b)(xviii) та 8(2)(e)(xiv)), що використовують кулі, які легко розширюються або розплющуються в тілі людини, наприклад, кулі з твердою оболонкою, яка не повністю покриває серцевину або пронизано надрізами (статті 8(2)(b)(xix) і 8(2)(e)(xv)), а також із застосуванням зброї, снарядів, матеріалів і методів ведення війни, які мають характер зайвого ушкодження або непотрібні страждання або які за своєю суттю є невибірковим порушенням міжнародного права збройних конфліктів (стаття 8(2)(b)(xx)) [2].

Конвенція про касетні боєприпаси 2008 року повністю забороняє цю зброю через її невибірккову дію та тривалу небезпеку, яку вона становить [12]. Це вимагає знищення запасів, очищення територій, забруднених залишками касетних боєприпасів, надання допомоги постраждалим. Також, Конвенція про касетні боєприпаси зобов'язує кожну державу-учасницю «заохочувати норми, які вона встановлює, і ... докласти всіх зусиль, щоб перешкодити державам, які не є учасниками цієї Конвенції, використовувати касетні боєприпаси» [12]. Хоча Росія та Україна не входять до числа країн-учасниць договору, тим не менш, використання касетних боєприпасів у населених пунктах незмінно порушує заборони міжнародного гуманітарного права на

використання зброї, яка не може дискримінувати цивільних осіб і комбатантів [7].

Відповідно до чітких положень та нової міжнародної норми, використання касетних боєприпасів в Україні засудили щонайменше 40 держав: Албанія, Андорра, Австралія, Австрія, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Канада, Чилі, Коста-Ріка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Грузія, Німеччина, Греція, Гватемала, Ісландія, Ірландія, Італія, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Мексика, Республіка Молдова, Монако, Чорногорія, Нідерланди, Нова Зеландія, Північна Македонія, Норвегія, Філіппіни, Польща, Румунія, Сан-Марино, Словаччина, Швеція, Швейцарія, Україна та Великобританія. Генеральний секретар НАТО Й. Столтенберг назвав використання Росією касетних боєприпасів в Україні «негуманним» і «порушенням» міжнародного права [13].

Воєнні злочини, пов'язані з незаконними методами ведення війни
воєнні злочини, пов'язані з незаконними засобами ведення війни

14 та 15 вересня 2022 року по об'єктах критичної інфраструктури Кривого Рогу було випущено 9 ракет. Дамба була пошкоджена нижче рівня поверхні. Витік сягав 100 кубометрів води в секунду, що дорівнює об'єму напівпричепа вантажівки в секунду. В результаті рівень води в річці піднявся зі 100 см до 190 см. У двох районах підтоплено 112 житлових будинків, порушено водопостачання всіх об'єктів інфраструктури [14]. Карачунівська дамба є одним із найважливіших об'єктів гідротехнічної інфраструктури Східної України, забезпечує питною водою понад 250 000 мешканців, зрошення земель, промислове та побутове використання, рибне господарство. Це також одна з найкрасивіших пам'яток міста.

Заборона використання методів або засобів ведення війни, які можуть завдати шкоди природному середовищу, є важливим аспектом міжнародного гуманітарного права, захист природного середовища під час збройних конфліктів розглядається в Додатковому протоколі I до Женевських конвенцій: «...Забороняється використовувати методи або засоби ведення війни, які мають на меті або, як очікується, завдадуть широкомасштабної, тривалої та серйозної шкоди природному середовищу» [7]. Це положення визнає потенційну можливість збройних конфліктів мати руйнівний і тривалий вплив на навколишнє середовище, включаючи шкоду екосистемам, джерелам води та дикій природі та відображає зростаюче усвідомлення екологічного впливу збройних конфліктів і необхідності захисту природного середовища в рамках гуманітарних зусиль. Порушення цієї заборони, як і інші порушення МГП, можуть призвести до правових наслідків, у тому числі потенційної кримінальної відповідальності для осіб, винних у таких порушеннях.

19.05.2022 Європарламент прийняв резолюцію, яка містить ряд важливих пунктів: вжиття всіх необхідних заходів для розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду та агресії, скоєних на території України; створення спеціального міжнародного трибуналу; розширення повноважень Євроюсту щодо забезпечення аналізу та збереження зібраних доказів тощо. В Україні Офіс Генерального прокурора, як встановлений законом орган, відповідальний за розслідування військових злочинів на території України, відіграє ключову роль у забезпеченні притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів.

Особиста думка автора тез: війна РФ в Україні супроводжується великою кількістю воєнних злочинів та злочинів проти людства, які держава-терорист скоєє майже щодня у більшості областей нашої держави, цинічно ігноруючи усі вимоги Женевської конвенції щодо захисту цивільних осіб під час війни та норми міжнародного права. Незважаючи на те, що м. Кривий Ріг Дніпропетровської області не перебуває в окупації РФ, на його території також зафіксовано численні воєнні злочини рашистів, які впевнено слід вважати серйозними порушеннями міжнародних конвенцій, норм та міжнародного права загалом: невибіркові атаки, включаючи обстріли та авіаудари по цивільних районах, що призводить до жертв серед цивільного населення та пошкодження цивільної інфраструктури; навмисне націлювання на цивільних осіб і цивільні об'єкти, такі як лікарні, школи та житлові райони; використання забороненої зброї, такої як касетні боєприпаси, наземні міни; використання методів або засобів ведення війни, які мають на меті або можуть завдати шкоди природному середовищу.

Висновки: масштаб злочинних дій країни-терориста є безпрецедентним і висуває величезні вимоги до всієї правоохоронної системи та органів юстиції України, а також усієї міжнародної спільноти. Головна мета на даному етапі – забезпечення відповідальності за воєнні злочини в Україні, надання допомоги, консультацій та ресурсів, необхідних для переслідування злочинців. Наразі різні експертні групи та міжнародні місії, залучені до розслідувань, які здійснюють українські правоохоронні органи, займаються збором та оформленням доказів злочинів.

Перелік посилань

1. War Crimes Watch Ukraine. *Associated Press; Frontline; PBS*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/interactive/russia-war-crimes-ukraine/>.
2. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 року. *Верховна Рада України*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

3. Cryer R., Friman H., Robinson D., Wilmschurst E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 4rd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 644 p.
4. Погорілов С. Ракетний удар по будинку в Кривому Розі 16 грудня: кількість жертв зросла до 5 людей. *Українська правда*. 26.12.2022. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/12/26/7382389/>.
5. Daniel Boffey. Russian missile strike kills at least 10 in Ukrainian city of Kryvyi Rih. *The Guardian*. 13.06.2023. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.theguardian.com/world/2023/jun/13/ukraine-three-killed-and-dozens-injured-in-russian-strike-on-kryvyi-rih>.
6. Ігор Клименко: Кривий Ріг. Приліт по середмістю. Зруйнована одна із адмінбудівель поліції. *Державна служба надзвичайних ситуацій*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dsns.gov.ua/news/nadzvicaini-podiyi/igor-klimenko-krivii-rig-prilit-po-seredmistiu-zruinovana-odna-iz-adminbudivel-policiyi>.
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. *Верховна Рада України*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
8. Промова Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала на засіданні Уряду. *Урядовий портал*. 04.04.2023. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/promova-premier-ministra-ukrainy-denysa-shmyhalia-na-zasidanni-uriadu-04042023>.
9. Ракетний удар по Кривому Рогу: загинули працівниця дитсадка та 20-річна спортсменка – розпочато провадження. *Дніпропетровська обласна прокуратура*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://dnipr.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=316061&fbclid=IwAR12eIACWDaCBi5d4R4MVqiSIH4YKGeDFzLBRRXKz-m8rh9niQoN8afitVU.
10. РФ зранку вдарила касетними снарядами по Криворізькому району: 19 поранених. *Українська правда*. 22.09.2022. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/29/7369576/>.
11. Means of Warfare. *ICRC*. 2021. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://casebook.icrc.org/glossary/means-warfare>.
12. Convention on Cluster Munitions of 30 May 2008. *United Nations*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/Chapter%20XXVI/XXVI-6.en.pdf>.
13. Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the Extraordinary Meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs. *NATO*. March 4,

2022. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_192739.htm.

14. Ukraine: ACTED provided materials and equipment to repair Kryvyi Rih's dam damaged by rockets. *ACTED*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.acted.org/en/ukraine-acted-provided-materials-and-equipment-to-repair-kryvyi-rihs-dam-damaged-by-rockets/>.

Віктор Рекун

доцент кафедри права, кандидат юридичних наук,
Державний університет економіки і технологій
кафедра права
e-mail: rekun_va@duet.edu.ua

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії (загальновідомі як основні міжнародні злочини) фіксуються протягом багатьох років, і, наразі випадки їх скоєння зростають у геометричній прогресії внаслідок війни в Україні.

Відповідальність за міжнародні злочини є фундаментальним аспектом міжнародного права. Фізичні та юридичні особи, відповідальні за вчинення таких злочинів, можуть бути притягнуті до відповідальності за допомогою міжнародних та національних судових органів, міжнародних інституцій, таких як:

- Міжнародний кримінальний суд (International Criminal Court) є постійним міжнародним судом, створеним для судового переслідування осіб за найсерйозніші міжнародні злочини. Він має юрисдикцію щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду та злочину агресії. МКС може ініціювати розслідування та проводити судові процеси щодо осіб, обвинувачених у цих злочинах;

- Міжнародний суд ООН (International Court of Justice) є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй, відповідає за врегулювання правових спорів між державами та надання консультативних висновків з правових питань, переданих йому органами та спеціалізованими установами ООН;

- спеціальні трибунали: у певних випадках створюються спеціальні міжнародні трибунали для вирішення конкретних конфліктів або ситуацій;

- незалежні агенції;

- Європейський суд з прав людини (The European Court of Human Rights) – судовий орган, заснований Європейською конвенцією з прав людини, що відповідає за розгляд справ, пов'язаних із імовірними порушеннями прав людини та основних свобод, гарантованих ЄКПЛ;

- національні юрисдикції.

Україна порушила справи проти Російської Федерації в Міжнародному суді ООН та Європейському суді з прав людини та наполягає на створенні спеціального трибуналу щодо злочину агресії. Крім того, Міжнародний

кримінальний суд відкрив розслідування ситуації в Україні за зверненням 43 держав-учасниць Римського статуту МКС. Здійснено короткий огляд основних механізмів, за якими Україна та міжнародна спільнота працюють над тим, щоб притягнути Російську Федерацію до відповідальності за її злочини проти України.

Міжнародний кримінальний суд

Перш за все, згідно з Римським статутом, який є основою для юрисдикції МКС, існує чотири основні види міжнародних злочинів [1]:

– воєнні злочини, що включають (а) серйозні порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, вчинені проти осіб або майна, які захищені відповідною Женевською конвенцією, (б) інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються під час міжнародного збройного конфлікту, (с) серйозні порушення ст. 3, спільне для чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року у випадку неміжнародного збройного конфлікту, та (д) інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються під час неміжнародних збройних конфліктів;

– злочини проти людяності – сукупність протиправних дій, вчинених у рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, з обізнаністю про напад

– геноцид – сукупність протиправних дій, вчинених з наміром повністю або частково знищити національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку.

– злочин агресії (злочин проти миру) – планування, підготовка, ініціювання або виконання особою, яка має змогу ефективно контролювати або керувати політичними чи воєнними діями держави, акту агресії, який за своїм характером тяжкості та масштабу, є явним порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Ні Україна, ні Російська Федерація не є державами-учасницями Римського статуту. Однак Україна вже неодноразово скористалася своєю прерогативою визнати юрисдикцію МКС щодо ймовірних злочинів за Римським статутом, які відбуваються на її території:

– подавши свою першу заяву, уряд України визнав юрисдикцію МКС щодо злочинів, які ймовірно були скоєні на території України з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року [2];

– своєю другою заявою уряд України продовжив цей період на безстроковій основі, щоб охопити триваючі злочини, які ймовірно скоюються на території України з 20 лютого 2014 року [3];

– третя заява закликає здійснити всі можливі заходи для розслідування скоєних злочинів, притягнення до відповідальності та справедливого

покарання всіх винних у їх скоєнні в рамках національних та міжнародних юрисдикцій [4].

Крім того, протягом березня-квітня 2022 року 43 держави-учасниці Римського статуту передали ситуацію в Україні до МКС для розслідування. Таким чином, МКС має юрисдикцію розслідувати передбачувані міжнародні злочини, скоєні на території України.

17 березня 2023 року II Палата попереднього провадження МКС видала ордери на арешт Володимира Путіна, президента Російської Федерації, та Марії Львової-Белової, уповноваженого з прав дитини в Офісі президента Російської Федерації. Суд визнав, що є достатні підстави вважати, що кожен підозрюваний несе відповідальність за вчинення воєнного злочину незаконної депортації населення (дітей) та незаконного переміщення населення (дітей) з окупованих територій України до Російської Федерації. Усі 123 держави-учасниці Римського статуту мають юридичне зобов'язання повною мірою співпрацювати з МКС, включаючи зобов'язання арештувати особу згідно з ордерами, виданими МКС [5].

МКС розслідує ймовірні воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид в Україні. На жаль, через винятковий характер злочину агресії, МКС не має юрисдикції щодо злочину агресії щодо держави, яка не є учасником Римського статуту, за винятком випадку оскарження Радою Безпеки ООН. Але враховуючи, що Росія має право вето на рішення Радбезу ООН, таке оскарження неможливе. З цієї причини Україна наполягає на створенні спеціального трибуналу для злочину агресії проти України.

Міжнародний суд ООН

Міжнародний суд уповноважений вирішувати правові спори, передані на його розгляд державами відповідно до міжнародного права. Оскільки Україна та Російська Федерація є членами Організації Об'єднаних Націй і пов'язані статутром Міжнародного Суду та є сторонами Конвенції про геноцид (Конвенція 1948 року про попередження злочину геноциду та покарання за нього), 16 січня 2017 року була порушена перша справа за фактом порушення Російською Федерацією зобов'язань за Міжнародною конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 року та Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 року [6].

26 лютого 2022 року Україна подала до МС заяву про порушення справи проти Російської Федерації у спорі щодо тлумачення, застосування та виконання Конвенції про геноцид (Україна проти Російської Федерації) [7]. У своїй заяві Україна зазначає, що Росія планує акти геноциду в Україні: «Росія навмисно вбиває та завдає тяжких тілесних ушкоджень представникам української національності, *actus reus* геноциду відповідно до статті II Конвенції. Ці дії слід розглядати разом із мерзенною риторикою президента

Путіна, яка заперечує саме існування українського народу, що свідчить про навмисні вбивства з боку Росії з наміром геноциду». Однак Україна не просить Міжнародний суд визнати, що Російська Федерація вчиняє геноцид. Натомість Україна просить Міжнародний суд оголосити, що жодних актів геноциду в Луганській і Донецькій областях України не було вчинено, і що Російська Федерація не може законно вчиняти будь-які дії в Україні чи проти неї, спрямовані на запобігання або покарання за ймовірний геноцид, на основі фейкових заяв Росії про геноцид [8]. 16 березня 2022 року Міжнародний суд запровадив тимчасові заходи, наказавши, зокрема, Російській Федерації негайно припинити воєнні операції, розпочаті 24 лютого 2022 року на території України. Але Російська Федерація явно не дотримується цих тимчасових заходів. 18 вересня Міжнародний суд ООН у Гаазі розпочав слухання за позовом України проти Росії щодо порушення конвенції про геноцид у зв'язку з війною [9].

Отже, наразі, обидві справи знаходяться на розгляді.

Спеціальний трибунал щодо злочину агресії

У березні 2022 року Офіс президента України та МЗС почали відстоювати ідею створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії. Тоді пропозицію підтримали Парламентська асамблея Ради Європи та Європейський парламент.

Відповідальність за злочин агресії проти України зараз розглядається шляхом встановлення [10]:

- Трибунал на основі угоди між Україною та ООН, підтриманої Генеральною Асамблеєю ООН;
- Трибунал на основі багатосторонньої угоди між Україною та іншими зацікавленими державами, або
- «Гібридний» трибунал, заснований на українській юрисдикції та праві, але з міжнародною участю.

Крім того, обговорюються ще два можливі сценарії:

- розширення юрисдикції МКС щодо злочину агресії шляхом внесення змін до Римського статуту, але цей процес займе багато часу;
- Створення трибуналу на основі угоди між Радою Європи та/або Європейським Союзом та Україною («європейська» модель).

Євроюст

Євроюст як незалежна агенція Європейського Союзу відіграє ключову роль у боротьбі з серйозною транскордонною злочинністю, такою як тероризм, організована злочинність, торгівля людьми, торгівля наркотиками та кіберзлочинність. Протягом 2022 року Євроюстом відкрито 18 справ щодо ймовірних воєнних злочинів і злочинів проти людяності в Україні [11, с. 20].

Україна бере участь у всіх цих справах через українського прокурора зі зв'язків із Євроюстом.

Міжнародний центр з розслідування злочинів агресії проти України

3 липня 2023 року в Гаазі розпочав свою роботу зі збору доказів злочину агресії та координації відповідних розслідувань Міжнародний центр з розслідування злочинів агресії проти України (ІСРА). Його створенню передувало формування у квітні 2022 року Основної міжнародної бази даних про злочини (СІСЕС) у відповідь на матеріали, що надходять з України, і з метою формування безпечної централізованої бази даних для зберігання доказів основних міжнародних злочинів. ІСРА є унікальним судовим центром, інтегрованим у Євроюст, для підтримки національних розслідувань злочину агресії, пов'язаного з війною в Україні. Завдяки ІСРА незалежні прокурори з різних країн зможуть щодня працювати разом в одному місці, швидко та ефективно обмінюватися доказами та погоджувати спільну стратегію розслідування та обвинувачення. Робота ІСРА ефективно підготує та сприятиме будь-якому майбутньому судовому переслідуванню злочину агресії, незалежно від юрисдикції, до якої вони будуть подані. Його основними завданнями будуть забезпечення збору, збереження та аналізу доказів агресії проти України; забезпечення належної взаємодії між членами спільної слідчої групи (JIG) та іншими міжнародними партнерами у розслідуванні агресії та інших міжнародних злочинів; і побудова справи щодо агресії та направлення обвинувальних актів до національних судів, включаючи універсальну юрисдикцію, а також змішані суди/міжнародні трибунали [12].

Європейський суд з прав людини

Хоча більшість заяв до ЄСПЛ подаються окремими особами, групами людей, компаніями чи НГО, держави також можуть подавати заяви одна проти одної (відомі як «міждержавні заяви») відповідно до ст. 33 Європейської конвенції з прав людини. Після виключення Росії як країни-члена Ради Європи 16 березня 2022 року конвенція перестала застосовуватися до Російської Федерації. Однак Росія залишалася зв'язаною конвенцією до 16 вересня 2022 року. ЄСПЛ зберігає юрисдикцію для розгляду справ проти Російської Федерації щодо порушень, які мали місце до 16 вересня 2022 року. Загалом з 2014 року Україна подала до ЄСПЛ десять позовів проти Росії, які наразі розглядаються у чотирьох провадженнях [13]:

- «Україна проти Росії (щодо Криму)», (№№ 20958/14, 38334/18) стосовно порушень росією прав людини в Криму з лютого 2014 року;
- «Україна та Нідерланди проти Росії» (№№ 8019/16, 43800/14, 28525/20, 11055/22) стосовно порушень росією прав людини в окупованих районах Донецької та Луганської областей з 2014 року, включаючи збиття рейсу

MH17 Malaysia Airlines, що призвело до загибелі 298 осіб, серед яких 196 громадян Нідерландів;

– «Україна проти Росії (VIII)» (№ 55855/18), яка стосується захоплення трьох українських кораблів ВМС з екіпажами у Керченській протоці в листопаді 2018 року;

– «Україна проти Росії (IX)» (№ 10691/21) у зв'язку з практикою цілеспрямованих операцій по вбивству опонентів росії як на її території, так і в інших країнах, включаючи членів Ради Європи.

Окрім цих справ в ЄСПЛ знаходяться понад 8500 індивідуальних заяв щодо подій у Криму, на сході України та в Азовському морі.

Національні українські суди

Воєнні злочини та злочини проти людяності є питаннями універсальної юрисдикції, тому кожна держава може здійснювати правосуддя або домагатися правосуддя щодо підозрюваних у цих злочинах, незалежно від їхнього громадянства. Українські органи досудового розслідування та суди відіграють ключову роль у системі міжнародного кримінального правосуддя та є його першою опорою. Таким чином, майже в усіх кримінальних провадженнях щодо міжнародних злочинів органи влади України здійснюють досудове розслідування, обвинувачення та правосуддя.

Згідно даних, наведених Офісом Генерального Прокурора, в період повномасштабного вторгнення РФ було зареєстровано 109 833 злочинів агресії та воєнних злочинів, серед яких: 106 590 – порушення законів та звичаїв війни (ст. 498 ККУ); 80 – планування, підготовка або розв'язання та ведення агресивної війни (ст. 437 ККУ); 66 – пропаганда війни (ст. 436 ККУ); 3097 – інші [14].

Закон покладає обов'язок досудового розслідування воєнних злочинів на Службу безпеки України. В Україні суди загальної юрисдикції розглядають справи про цей злочин за загальними правилами територіальної підсудності. Під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду входять найтяжчі міжнародні злочини, вчинені високопосадовцями Росії на території України, окрім злочину агресії.

Отже, хоча національна судова система може бути ефективним інструментом для притягнення до відповідальності кадрових російських військовослужбовців, існує занепокоєння тим, що через функціональний імунітет від іноземної юрисдикції глави держав, глави урядів і міністри закордонних справ можуть бути притягнуті до відповідальності лише в «певних міжнародних кримінальних судах». Це ще один аргумент на користь створення спеціального міжнародного трибуналу.

Особиста думка автора тез: відповідальність за міжнародні злочини є наріжним каменем міжнародної правової бази, та основним компонентом

зусиль із запобігання та вирішення конфліктів, захисту прав людини та сприяння справедливості та миру. Судове переслідування міжнародних злочинів сприяє подальшому розвитку та уточненню правових рамок, які регулюють збройні конфлікти, права людини та міжнародне гуманітарне право, що, у свою чергу, повинно сприяти еволюції міжнародного права. Але, існуюча система міжнародного публічного права стикається з проблемами, пов'язаними з імунітетом вищих посадових осіб держави та виконанням рішень міжнародних судових установ.

Висновки: Світ потребує дієвого механізму, який би дозволив державам і відповідальним особам нести відповідальність за вчинені ними міжнародні злочини. Створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії є одним із можливих рішень для відновлення справедливості та притягнення до відповідальності російських вищих державних посадових осіб. Важливо зазначити, що притягнення осіб до відповідальності за міжнародні злочини є складним процесом, який часто вимагає збору суттєвих доказів і співпраці між країнами та міжнародними організаціями. Крім того, принципи належної правової процедури та справедливого судового розгляду повинні дотримуватися протягом усього судового розгляду.

Згідно з міжнародним правом, найактивнішим способом розслідування та притягнення винних до відповідальності є держава, на території якої скоюються воєнні злочини. На сьогоднішній день в Україні всі дані про злочини, вчинені на її території, мають бути оперативно зібрані, відповідним чином задокументовані, що надалі дозволить здійснювати правосуддя з метою відновлення справедливості для жертв насильства. Фіксація подій, що мають ознаки вчинених РФ в Україні міжнародних злочинів, необхідна для: досягнення справедливості та притягнення до невідвратної відповідальності керівництва Російської Федерації та всіх винних у цих злочинах; гарантування ефективного правосуддя для запобігання вчиненню таких злочинів у майбутньому; інформування міжнародної спільноти з метою запобігання дезінформації та замовчування фактів про вчинені злочини; зміцнення правової позиції країни в розслідуваннях, судових процесах на національному та міжнародному рівнях; оцінка збитків, завданих державі та громадянам внаслідок широкомасштабної збройної агресії.

Перелік посилань

1. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 року. *Верховна Рада України*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
2. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо

скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року від 25.02.2014 року № 790-VII. *Верховна Рада України*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text>.

3. Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян»: Постанова Верховної Ради України від 04.02.2015 року № 145-VIII. *Верховна Рада України*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text>.

4. Про Заяву Верховної Ради України про необхідність забезпечення відповідальності осіб, винних у вчиненні найтяжчих злочинів за міжнародним правом на території України: Постанова Верховної Ради України від 20 березня 2023 року № 2961-IX. *Верховна Рада України*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-IX#Text>.

5. Ситуація в Україні: судді МКС видають ордери на арешт Володимира Володимировича Путіна та Марії Олексіївни Львової-Белової. *International Criminal Court*. 17 March 2023. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>.

6. Application of the international convention for the suppression of the financing of terrorism and of the international convention on the elimination of all forms of racial discrimination (Ukraine v. Russian Federation): Application instituting proceedings. 16 January 2017. *International Court of Justice*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20170116-APP-01-00-EN.pdf>.

7. Ukraine institutes proceedings against the Russian Federation and requests the Court to indicate provisional measures. *International Court of Justice*. Hague, 27 February 2022, №. 2022/4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220227-PRE-01-00-EN.pdf>.

8. Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation); Application instituting proceedings. 26 February 2022. *International Court of Justice*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220227-APP-01-00-EN.pdf>.

9. Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation: 32 States intervening). The Court to hold public hearings on the preliminary objections raised by the Russian Federation from Monday 18 to Wednesday 27 September 2023. *International Court of Justice*. Hague, 22 August 2023, №. 2023/45. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20230822-pre-01-00-en.pdf>.

10. Без механізму притягнення винних злочин агресії не буде реальним для міжнародного права – Кориневич. Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України. 23.09.2023. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: ukrinform.ua/rubric-politics/3765004-bez-mehanizmu-pritagnenna-vinnih-zlocin-agresii-ne-bude-realnim-dla-miznarodnogo-prava-korinevic.html.

11. Eurojust Annual report 2022. *EU Agency for Criminal Justice Cooperation*. Publications Office of the European Union (Luxembourg), 2023. 78 p. People [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/eurojust-annual-report-2022-en.pdf>.

12. International Centre for Prosecution for the Crime of Aggression Against Ukraine. *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation*. 2023. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.eurojust.europa.eu/international-centre-for-the-prosecution-of-the-crime-of-aggression-against-ukraine>.

13. Маргарита Сокоренко: Десятий міждержавний позов проти росії в ЄСПЛ – справа про правду та справедливість. 500 днів повномасштабної війни. *Урядовий портал*. 07.07.2023. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/marharyta-sokorenko-desiati-mizhderzhavnyi-prozov-proty-rosii-v-iespl-sprava-pro-pravdu-ta-spravedlyvist-500-dniv-povnomasshtabnoi-viiny>.

14. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ. Офіс Генерального Прокурора. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/>.

Петро Дисак

викладач історії,

Відокремлений структурний підрозділ

«Криворізького фахового коледжу

Державного університету економіки і технологій»

e-mail: pdysak@gmail.com

УКРАЇНА В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМИРІ ТА АГРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

На початку ХХІ століття, в зв'язку з суперечливими змінами між установленим світоустроєм та новітніми процесами світобудови, світове людство опинилось перед новими кризовими явищами глобального масштабу, які змінюють світогляд і бачення майбутнього людської цивілізації. Кожні глобальні зміни не обходяться без криз глобального масштабу. Військові агресії Російської федерації проти Грузії, а згодом і проти України не були несподіваними. Вони була викликані кризовими явищами і стали контекстом формування багатополюсного світу і причиною глобального хаосу. Таким чином, світ опинився перед новим виявом політичних, економічних, інформаційних інструментів «гібридної війни».

«Суспільства новітньої доби суттєво відрізняються від суспільств попередніх епох за численними ознаками, однією з яких є глобалізація, що характеризується посиленням зв'язків та взаємозалежностей між різними країнами та регіонами сучасного світу і проявляється на всіх рівнях – від особистісного до міжнародного. Перед Україною це ставить вимогу не лише розв'язання внутрішніх проблем, а й пошуку своєї ніші у світових політичних, економічних, культурних та інших процесах – без втрати власної ідентичності» [1].

Здобувши незалежність, Україна обрала демократичний шлях розвитку та Європейські цінності. Це був непростий процес внутрішньополітичного розвитку охоплений протистоянням між прогресивною частиною українського суспільства та деструктивними силами, яким було важко розпрощатися з советським минулим та залежністю від Росії. Це були конфлікти кількох ідеологій управління країною та політичними групами, конфлікти між вибором советської економіки та західноєвропейськими неоліберальними концепціями. Саме «Помаранчева революція» і «Революція гідності» стали ключовими сегментами вибору українського суспільства демократичних цінностей свободи та курсу на приєднання до світової спільноти з прогресивними формами розвитку. Безумовно, для кремлівського режиму та проросійських сил це був удар по їхніх планах та намірах встановлення промосковського режиму.

З приходом до влади в Росії В. Путіна, для України розпочинається черговий етап боротьби за збереження суверенітету. З утвердженням авторитарного режиму в Російській федерації, кремлівський режим розпочинає активну інформаційно-пропагандистську компанію проти України. Взявши на озброєння у 2007 році ідеологію «русского мира», концепт якого виник у середовищі російських інтелектуалів навколо економіста та філософа С. Чернишова та публіциста Г. Павловського на початку 1990-х рр. як реакція на розпад СРСР і суспільно-політичну кризу в Росії [2]. Цей концепт побудований на певних міфологемах російської та советської імперій, серед них: російська мова та культура, спільна історична пам'ять та цінності, лояльність до сучасної російської федерації та православ'я, які поділяють значна частина російської спільноти. Крім цього, ідеологія «русского мира» стала інструментом політики російської федерації проти країн ближнього зарубіжжя та спрямована на знищення ідентичності народів. Рашизм є реінкарнацією німецького нацизму. Обидві ідеології використовують імперський шовінізм, зверхність до інших націй. Відповідно, в Росії розпочалися гоніння проти опозиції, заборонені пацифістські гасла, а натомість насаджується культ збройних сил та війни.

Український мистецтвознавець Костянтин Дорошенко, вивчаючи концепцію "русского мира", пояснює її зв'язок із релігією й нацизмом. Доктрина «русского мира» (російського світу) стала базисом експансіоністської політики путінської Росії. Поставивши при владі свого висуванця, представники російських силових структур були свідомі економічної та технологічної відсталості власної країни. Ідея розвитку у прозорій співпраці із західним світом не влаштувала їх вимогами цього світу щодо прав людини та інших універсальних цінностей. Український мистецтвознавець Костянтин Дорошенко, звідки взялася концепція "русского мира" та пояснює її зв'язок із релігією й нацизмом [3].

Широкомасштабний наступ, під так звану «спецоперацією», розпочатий 24 лютого 2022 році з використанням всеможливої наявної зброї з метою захопити за кілька днів Київ, а згодом окупувати всю Україну - провалився. За оцінками деяких зарубіжних експертів, Україна мала впасти за три дні, але їхні прогнози виявилися хибними. Історично-сформований вольовий характер українського народу до свободи зруйнував прогнози експертів. Відчайдушний опір українського народу та Збройних сил України проти рашистської армії, змусили світових лідерів змінити свою точку зору і приступити до створення коаліції у місті Рамштайн на підтримку України для спільної боротьби проти агресивної політики Російської федерації, як явище глобальної загрози людству. Російська федерація відкрила справжнє лице імперіалізму і дикого російського світу з проявами терору, нелюдства, звірства, мародерства серед мирного населення так званого «славного і

непереможного російського війська», цинізм яких перевершив своїх попередників.

Очевидним є й те, що після восьми років російсько-українського конфлікту і широкомасштабної війни спричинило формуванню трьох таборів держав: Рамштайнська коаліція підтримки України, група авторитарних країн підтримки Росії і країни які не приєдналися (притому, європейським країнам вдалося зберегти свою єдність). В умовах глобального хаосу, такий поділ країн повинен визначити подальший механізм вироблення стійкої нової системи міжнародних відносин. Якщо цього не відбудеться, то неминуче відбуватиметься подальше загострення кризових процесів.

Запропонована Президентом України В. Зеленським «Формула миру» могла б стати першим кроком до перебудови світового устрою і міжнародних інституцій. Викладені 10 умов символізують поетапні кроки встановлення миру. Як висловився наш президент перед учасниками саміту «групи двадцяти»: «Що це дасть? Це порятунок тисяч життів. Це відновлення сили міжнародного права. Це оновлення архітектури безпеки. Це повернення глобальної стабільності, без якої страждають усі у світі. І це сенс – сенс того, для чого співпрацюють сумлінні країни світу». [4]

Запропонована концепція миру «Чотирнадцять пунктів» В. Вільсона (англ. Wilson's Fourteen Points або просто Fourteen Points) — концепція президента Сполучених Штатів Вудро Вільсона, озвучені в промові перед Конгресом 8 січня 1918 року, а потім на Паризькій мирній конференції та «Формула миру», вперше озвучена Президентом України Володимиром Зеленським на саміті G20 у листопаді 2022 року – дві паралелі спроб вирішення питання миру. Слід наголосити, що «Чотирнадцять пунктів» В. Вільсона були основані на міжнародній нестабільності протягом десятиліть наприкінці XIX – початку XX століття, а «Формула миру» глобальної кризи наприкінці XX – початку XXI століття. Концепція миру В. Вільсона так і не була сприйнята провідними країнами, особливо Англію та Францію, що призвело до утвердження тоталітаризму з політичними режимами: фашизму, нацизму, комунізму та розв'язання Другої світової війни. Наступив час для світової еліти заглянути в історію та зробити уроки пройденого та дослухатися до запропонованої президентом України «Формули миру». Світ на порозі третьої світової війни. Настав час світовій спільноті активізуватися для запобігання викликам глобальних кризових явищ.

Хочу завершити тези словами філософа Сергія Дацюка: «Якщо зло діє довго, воно надто ускладнюється і стає масовим, породжуючи війну. І проти нього може діяти лише таке ж складне і тривале добро, обертаючи зло проти самого себе модельним чином. Не добро бореться зі злом, а модель зла долається моделлю добра» [5].

Особиста думка автора тез: Україна переживає найскладніший період в своїй історії, який вимагає особливих зусиль консолідації суспільства для вирішення питань внутрішньої безпеки, а головне, отримати перемогу над російським агресором. За роки незалежності українське суспільство пережило складні процеси боротьби між різними політичними силами. Під різними ідеологічними та власними інтересами у боротьбі за владу, окремі політичні сили не гребували використовувати найболючіші питання для суспільства: мова, культура, релігія, національна політика та зовнішньополітичний вибір, що більше роз'єднувало жителів різних регіонів і консолідувало патріотично налаштованих українців. Безумовно, переслідуючи свої імперські наміри, Російська федерація приклала великі зусилля і ресурси, щоб Україна не утвердилася як європейська держава та продовжувала перебувати під впливом кремля. Тільки в ході Революції Гідності український народ зумів консолідуватися і вибороти своє право бути серед цивілізованого світу.

Російська федерація, розв'язавши війну, намагається зламати український дух супротиву та нав'язати ганебне примирення з намірами подальшої окупації України. Тепер Україна стала одним із найважливіших гравців захисту демократичного світу глобальній агресії Росії.

Висновки: Швидкий розвиток світової економіки, з якою сьогодні живе світова спільнота, стає все більшою загрозою частіших глобальних криз, а саме, вони є каталізаторами війн. Сучасна глобальна криза і стала каталізатором російсько-української війни. Війна Росії проти України порушила світовий порядок та переросла в глобальний конфлікт. Для України не має іншого вибору, як стати державою переможцем у цій війні, щоб закріпити свій статус суб'єкта у міжнародних відносинах. Нам треба усвідомити, що у сучасному глобалізованому світі успіх кожної країни значною мірою залежить від єдності народу. Щоб бути успішним, треба бути нацією. Чим більш згуртованою є країна, тим менше буде конфліктів у суспільстві і тим більш впевненіше вона буде почуватися на міжнародній арені.

На міжнародному рівні треба розробити такі інструментарії, щоб дипломатія була безкомпромісною в питаннях дотримання норм міжнародного права всіма учасниками міжнародних відносин і підвищити ефективність глобальної безпеки для людства.

Перелік посилань

1. Україна у глобалізаційних процесах: перспективи та виклики//Національна академія наук України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://goo.gl/Gt3RlB>

2. Енциклопедія історії України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=russkyj_myr .
3. «Русский мир» - ересь чи неонацизм? Костянтин Дорошенко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://suspilne.media/222989-russkij-mir-eres-ci-neonacizm-rozбираetsa-kostantin-dorosenko>.
4. Звернення Президента України до учасників саміту «Групи двадцяти». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3614525-formula-miru-zelenskij-nazvav-10-umov-pripinenna-vijni-v-ukraini.html>
5. Сергій Дацюк. «Знищити модель зла». Дацюк Сергій | Блоги - Українська правда (pravda.com.ua)

Кирило Ланткевич

студент ПР-22-1(право)

Державний університет економіки і технологій

Кафедра права

e-mail: kkilllantkevic@gmail.com

ГІБРИДНА ВІЙНА ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ДЛЯ ЇЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Концепція гібридної війни включає в себе поєднання багатьох факторів, ідей та поглядів, але те, що залишається незмінним – це факт ворожого втручання, що суперечить загальним принципам міжнародного права, та прямо і відкрито загрожує територіальній цілісності та суверенітету об'єкту посягання. Гібридність полягає в тому, що на відміну від воєн де в пріоритеті є перемога над ворожою армією, в гібридних війнах, пріоритет полягає у руйнуванні державності значно ширшим спектром засобів. Серед них виділяють наступні: встановлення контролю над інформаційним середовищем з метою розв'язання протиріч та конфліктів в межах конкретного суспільства; комплексна протидія на економічному рівні (обмеження експорту, торгівлі блокади, обвал національної валюти), фінансування терористичних та сепаратистських організацій, що призводить до виникнення дисбалансу у сфері національної безпеки. Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що об'єктом агресії у разі гібридної війни є не тільки воєнні цілі, а кожен громадянин тієї країни, на яку вона направлена. Не слід акцентувати увагу тільки на веденні бойових дій, адже гібридність війни дозволяє перелаштовувати ворожий наступ не тільки на полі бою, але й на політичній, дипломатичній та економічній аренах. Гібридна війна – поняття не нове, але зважаючи на інтеграційні та глобалізаційні процеси нашого часу, для розв'язання конфлікту такого характеру створені умови, за яких впливати на суспільство можна багатьма засобами, ключовим серед яких є ЗМІ.

Для забезпечення мирного співіснування, визначення гарантій в багатьох сферах та подальшого недопущення гібридних або війн іншого характеру – необхідно створити та затвердити систему міжнародної безпеки колективного рівня. Колективність дозволить залучати якомога більшу кількість держав та збільшити вагомість і значення принципів, засобів, гарантій забезпечення миру та безпеки. Система міжнародної безпеки, за визначенням Я,О Вінокура, це «комплекс взаємопов'язаних міждержавних відносин та організацій, політичних, дипломатичних, економічних, військових і суспільних заходів, що спрямовані на забезпечення колективної безпеки держав і народів» [1, с.77-82]. Виходячи з даного визначення, можна

дійти до висновку, що міжнародна безпека залежить не тільки від військового чинника, але включає в себе дипломатичні, економічні та суспільні зв'язки, які виникають між державами.

Варто зазначити, що систематизація відносин з підтримки миру та безпеки може відбуватись на різних рівнях та мати при цьому різне спрямування. Відповідно до ст. 1 Статуту ООН «Організація Об'єднаних Націй має на меті підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру...», тобто таким чином країни, що приєдналися до ООН, наділяються обов'язком підтримувати міжнародний мир, а отже одним із рівнів колективної безпеки є саме міжнародний рівень, підтримка якого - є обов'язком багатьох держав. Поряд з цим суб'єкти системи міжнародної безпеки наділяються правом застосовувати колективні засоби, серед яких: заборона застосовувати силу, або погрозу силою, роззброєння, примусові заходи з безпеки, заходи при взаємодії з регіональними організаціями безпеки. Все вищеперелічене повинно бути направлено виключно на підтримку міжнародного миру. Важливим є і те, що на міжнародному рівні колективна безпека виконує ряд вагомих завдань, а саме: врегульовує воєнні конфлікти, підтримує загальний правопорядок та законність, врегульовує порядок організації надання гуманітарної допомоги сторонам, які постраждали від воєнних конфліктів, проводить розслідування та реалізує притягнення до відповідальності винних за вчинення воєнних злочинів, злочинів проти людяності та ін.

Наступним рівнем міжнародної безпеки є регіональний, що передбачається ст. 52 Статуту ООН «Даний Статут жодним чином не перешкоджає існуванню регіональних угод або органів для розв'язання питань, що стосуються підтримки міжнародного миру й безпеки». Прикладом реалізації вищезазначеного є створення Організації з безпеки та співробітництва в Європі, підписання Північноатлантичного договору та заснування Північноатлантичного альянсу, що діють в межах певних регіонів та направлені на врегулювання конфліктів та підтримку миру. Виходячи з вищезазначеного можна стверджувати, що загальна та регіональна система колективної безпеки пов'язані між собою та взаємообумовлюються. При цьому саме системи регіонального рівня дозволяють вирішувати локальний конфлікт з урахуванням воєнних, економічних та соціальних особливостей певного регіону. Важливість суспільних відносин в сфері підтримки миру та безпеки колективного характеру зумовлює необхідність відповідності дій суб'єктів усталеним принципам, серед яких є наступні: неподільність безпеки (прояв агресії хоча б у бік однієї держави учасниці, буде вважатися проявом агресії стосовно всіх учасників); держави учасниці несуть рівні відповідальність за збереження миру та безпеки; учасники повинні

враховувати інтереси один одного та не втручатись у справи внутрішньодержавного характеру; прийняття найважливіших рішень у сфері колективної оборони здійснюється шляхом досягнення консенсусу; склад і готовність збройних сил повинні відповідати масштабам військової загрози.

Беручи до уваги кількість гібридних війн, воєнних конфліктів на африканському регіоні, Близькому Сході та звісно в Україні, можна дійти до висновку, що мирне співіснування – це лише тільки бажана мета і світове співтовариство наразі не готове до встановлення миру та безпеки. На практиці частіше можна зустріти гонку озброєнь, що являє собою антипод для такого засобу колективної безпеки як роззброєння, чисельні погрози застосування сили у супереч загальним принципам міжнародного права та постійні локальні конфлікти за територію, надра та вплив на певному континенті.

Загальновизнані миротворчі заходи, що направлені на врегулювання воєнних конфліктів вже неодноразово зіштовхувалися з проблемами економічного та воєнного характеру. Тому наразі вкрай важливими є посилення дії територіальних угод колективної безпеки, що надають можливість нівелювати вплив бюрократії та корупції і сконцентруватися на швидкому вирішенні конфліктів ще на зародковому етапі. Більшість з воєн можна припинити, якщо оперативно застосовувати всі наявні компетенції та засоби, такі як: переговори, посередництво, судовий розгляд, арбітраж та інші примирні процедури. Питання часу у миротворчій діяльності є одним із ключових, а у випадку її здійснення організаціями загального а не територіального рівня, врегулювання умов про доцільність проведення миротворчих заходів, підготовки необхідних для цього ресурсів та вирішення інших організаційних питань займатиме значно більше часу.

Як вже було зазначено, вплив наукового прогресу в сучасному світі є досить високим, а отже і спрямованість його повинні бути контрольованою. Під контрольованістю наукового прогресу варто розуміти спрямування його переважно у сфері забезпечення захисту екосистем, підвищення рівня життя, створення нових промислових та інфраструктурних стандартів, сфери медицини та інших галузей, які допоможуть наблизити світ до впровадження концепції сталого розвитку. Стрімке нарощування обсягів ядерної, хімічної та біологічної зброї – це те, що виходить за рамки доктрини самооборони держав та є наступним кроком до виникнення конфліктів на різних рівнях. Вкрай важливим є залучення якомога більшої кількості країн до процедури поміркованого роззброєння, що не тільки допоможе зменшити рівень напруги в певних регіонах, але й виступатиме превентивним заходом задля недопущення виникнення війн. Як зазначав у своїй праці А. Капто існують певні аспекти процедур роззброєння а саме: процес скорочення звичайних озброєнь; процес, пов'язаний з ядерним роззброєнням; боротьба проти мілітаризації космосу; процес, пов'язаний з хімічною та бактеріологічною

зброєю; боротьба проти створення нових видів зброї масового знищення [3, с. 544-548]. Досягнення миру та безпеки шляхом реалізації концепції роззброєння – це ефективний спосіб, що є проявом цивілізованого підходу у встановленні міжнародних відносин між державами.

Одним із засобів підтримки миру та безпеки соціального характеру – є налагодження комунікацій та підвищення рівня інтеграційних процесів між державами. Виходячи з цього, можна зазначити, що посилення співпраці, становлення торгівельних, дипломатичних та культурних зв'язків, формуватиме значно міцніші відносини, тим самим знижуючи вірогідність виникнення конфліктів. При цьому не повинно виникати у міжнародному просторі домінування одних держав над іншими, адже як вже було зазначено, це виступатиме каталізатором для початку конфліктів та суперечностей.

Вкрай важливим аспектом, який також потребує висвітлення є процедура притягнення до відповідальності винних за вчинення воєнних злочинів під час гібридних та будь-яких інших війн. Загалом воєнними злочинами вважаються ті суспільно небезпечні діяння, що безпосередньо пов'язані зі збройним конфліктом та полягають у свідомому та грубому порушенні законів та звичаїв війни. Створений у 1998 р. Міжнародний кримінальний суд, поширює свою юрисдикцію на розгляд справ, що стосуються воєнних злочинів, але виключно в тому випадку, коли їх вчинено в рамках плану чи політики або в рамках широкомасштабного вчинення. До винних застосовується принцип індивідуальної або ж командної відповідальності, тобто встановлюється пряма відповідальність командирів за вчинення злочинів їх підлеглими. Строки давності при судовому розгляді воєнних злочинів не застосовуються. Сторона, яка є потерпілою від гібридної війни, або збройного конфлікту іншого характеру для обґрунтування своєї позиції у суді, повинна надати вагомі докази вчинення воєнних злочинів, а тому вкрай важливо організовано та комплексно документувати всі ті грубі порушення звичаїв ведення війни.

Висновки: розуміння концепції гібридної війни та всіх її особливостей, дасть змогу визначити необхідні інструменти та засоби за допомогою яких можна врегулювати дані конфлікти та не допустити подальше їх виникнення. Вагоме значення в цьому процесі має світове співтовариство, яке на колективному рівні повинно впроваджувати дієві механізми соціально-правового характеру з підтримки миру та безпеки. Контроль наукового прогресу, підвищення комунікацій між державами, розвиток регіональних систем безпеки та притягнення винних осіб до відповідальності – це ті основні засоби, комплексно використовуючи які, можна уникнути більшості гібридних війн та війн іншого характеру.

Перелік посилань

1. О. Я. Вінокур, З. Ю. Шевчук «Система міжнародної (колективної) безпеки» Чотирнадцять юридичні читання/ ред. кол. : В. П. Андрущенко, Ю.С.Шемшученко та ін. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – 370 с.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
3. Капто А. С. Енциклопедія світу / А. С. Капто ; 2-е вид., уточн. и доп. – М. : Книга і бізнес, 2005. – 707 с.

Ігор Шмельов
студент ПР-23 (Право),
Державний університет економіки і технологій
кафедра права, e-mail: shmlv123@gmail.com

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДО РИМСЬКОГО СТАТУТУ МКС КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ ЯК ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ В УКРАЇНІ

До лютого 2022 року проблема українського колабораціонізму в контексті російсько-української війни 2014 року не мала такого великого значення яке є понині. Варто зазначити, що саме поняття колабораціонізму наразі є тонким, оскільки українці в окупаційних територіях знаходяться на межі виживання. У широкому сенсі, колабораціонізм – це співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант.

У Римському статуті Міжнародного кримінального суду (далі – Статут) колабораціонізму відведено місце воєнного злочину (у деяких випадках), який підпадає під юрисдикцію даного суду. Сам же Статут визначає колабораціонізм як «активну співпрацю з ворожою силовою владою, яка призводить до вчинення агресії та воєнних злочинів» та може вважатися воєнним злочином у разі, якщо ці дії призводять до серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, таких як злочини проти людяності або воєнні злочини. Це визначення враховує обставини і наслідки колабораціонізму.

У контексті російсько-української війни трактовка «силова влада» аналогічна поняттю «окупаційної влади», адміністрації яких були сформовані у ряді окупованих населених пунктів (Херсон, Маріуполь, Бердянськ, у 2014 р. – Луганськ та Донецьк та інші). Зрозуміло, що звинувачувати некерівні посади цих самих адміністрацій, такі як секретарі, шофери, бухгалтера, робітники технічного сектору – вкрай некоректно, тому трактовки Римського статуту можна вважати коректними. Паралельно з цим не слід забувати, що особливу громадську увагу до цього явища привернула масова зрада в АРК і на Донбасі, починаючи з 2014 року, коли військові Збройних Сил України, Служби Безпеки України, Міністерства Внутрішніх Справ та службовці інших структур, котрі давали присягу на вірність Україні, зрадили її. Крім них, інші громадяни України, які присяги не склали, перешкождали військам України виконувати їхні обов'язки (перекривали дороги, лягали під БТРи, схиляли військових до переходу на бік агресора і так далі). Чимало таких людей вже на окупованих територіях писали доноси до місцевих структур російських спецслужб на тих громадян, які залишилися

відданими Україні, до яких репресивна машина країни-окупанта відносилась відповідно до сталінських репресивних стандартів. Проте, якщо мислити більш масштабно, то можна установити, що в контексті війни в Україні з 2014 по сьогодні, були є і будуть численні приклади колабораціонізму, особливо в окупованих територіях, оскільки на те є прецедент 2014 року. Вони включають участь місцевих осіб у ворожих військових формуваннях, надання інформації та підтримки окупаційній владі, а також цілий ряд інших дій, спрямованих на зміцнення ворожого контролю та інші дії, приклади яких перелічені на початку даного абзацу. Ці дії мають серйозні правові та моральні наслідки та підпадають під юрисдикцію Статуту.

Виходячи з попереднього абзацу, варто зазначити, що правовими наслідками колабораціонізму є обвинувачення та переслідування в Міжнародному кримінальному суді. Особи, які звинувачуються у колабораціонізмі та вчиненні воєнних злочинів можуть та мають бути відповідальним не тільки перед зрадженою країною, а й перед усім міжнародним правосуддям в цілому. Дане твердження є важливим для забезпечення справедливості та відповідальності за порушення прав людини та воєнні злочини.

Підсумовуючи, можна сміливо стверджувати, що імплементація до Статуту колабораціонізму як воєнного злочину в Україні є важливим кроком у боротьбі з безкарністю дій російської федерації та українських апологетів її агресивної, нацистської, людиненавистницької політики, якій суспільство вивело окремий термін, стоячий нарівні з націонал-соціалістичною політикою Адольфа Гітлера та фашистську політику дуче Муссоліні – рашизм. Колабораціонізм не лише сприяє ворожим силам у вчиненні воєнних злочинів, гіркі наслідки яких відчуває на собі кожен українець та мешканець України, а й сприяє порушенню міжнародного права та й загальних прав людини. Забезпечення міжнародним суспільством відповідальності за колабораціонізм є важливим аспектом підтримки України міжнародним суспільством, яке надає Україні фактичні гарантії підтримки правопорядку та міжнародного миру.

Перелік посилань

1. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 року. Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
2. Війна України з Росією і колаборантство. Держава повинна реагувати – Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/30196442.html>
3. Історія колаборації – Wayback Machine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.krytyka.kiev.ua/articles/s.12_4_2007.html

Вікторія Керпань
студентка ПР-23-1 (Право)
Державний університет економіки і технологій
Кафедра права
e-mail: kerpanvictoria@gmail.com

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В XXI СТ.: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Актуальність дослідження. Сьогодні людство стоїть перед викликом глобальної світової війни. Саме завдяки гібридним війнам іде розподіл і формування нового світу. Відповідно ми мусимо адекватно відреагувати на цей виклик, і зробити все, щоб Російська Федерація відповіла за злочин, який вона вчинила.

Проблемою гібридної війни займалися такі дослідники: Яворська Г.М. «Гібридна війна як дискурсивний конструктор»(Київ, 2006); Турченко Ф.Г., Турченко Г.Ф. «Проект «Новоросія» (Запоріжжя, 2014); Магда Є.В. «Гібридна війна: вижити і перемогти»(Харків, 2015).

Метою нашої публікації є характеристика гібридної війни Росії проти України в XXI ст., її причин, наслідків та особливостей.

Виклад основного матеріалу тез. За тлумачним словником поняття «війна - організована збройна боротьба між державами, суспільними класами» [1]. Яворська Г.М. стверджує, що «гібридну війну у загальному вигляді розуміють як воєнні дії, що здійснюються шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнень стратегічних політичних цілей»[6]. Магда Є.В. встановив, що «гібридна війна-прагнення однієї держави нав'язати іншій (іншим) свою політичну волю шляхом комплексу заходів політичного, економічного, інформаційного характеру і без оголошення війни відповідно до норм міжнародного права»[4].

Причинами наступу Російської Федерації на Україну, як зазначав 3 серпня 2022 року Президент України Зеленський В.О. під час вечірнього звернення «Цими днями в нашому інформаційному просторі та в соцмережах дуже багато повідомлень про конфліктні ситуації та загрози, які є в інших георгафіях. Спочатку Балкани, потім Тайвань, тепер може бути Кавказ... Усі ці ситуації здаються різними, хоча їх об'єднує один фактор, а саме: глобальна архітектура безпеки не спрацювала. Якби спрацювала, не було б усієї цієї конфліктності» [3] - все це можна охарактеризувати як імперські амбіції Росії. Боротьба українського народу за незалежність тривала і продовжує тривати.

Сучасна гібридна війна Російської Федерації проти України має історичні витоки. Починаючи з XII ст.: 1169 року син Юрія Долгорукого, засновника

Москви Андрій Боголюбський, напав на Київ і спустошив місто; восени 1171 року битва під Оршею, увінчалася поразкою Московії; 1659 року - переможна битва під Конотопом на чолі гетьмана Івана Виговського, який завдав нищівного удару Московії.

Російська Федерація і дотепер продовжує вести збройні конфлікти, вчиняє геноцид і терор, адже вона займалася нападом на інші країни: 1992-1993 рр. Росія окупувала Придністров'я, спровокувала війну між абхазькими сепаратистами та урядом Грузії, підтримавши сепаратистів; 1994-1996 рр. - розпочалася перша російсько-чеченська війна, російські війська намагалися взяти під контроль гірські райони Чечні, але були відбиті місцевими партизанами; 1999-2009 рр. - друга російсько-чеченська війна закінчилася встановленням проросійського чеченського уряду; 2008 р. - російсько-грузинська війна, російські війська вторглися на територію Грузії, під приводом «захисту населення», відтоді Південна Осетія є незвіданою республікою під контролем Росії; 2015-2022 рр. - вторгнення Росії в Сирію, російська зброя підсилила диктатуру Асада, і це допомогло досягти військової переваги над повстанцями.

Переважає більшість міжнародних політологів, експертів розглядають, що в Росії давно втілювали в життя таке поняття як «гібридна політика», яка з часом перейшла в гібридну війну. Провідними експертами Заходу було встановлено, що війна, яку запроваджує Росія називається «війна нового покоління». «Війна нового покоління - дослідження американського дослідницького фонду «Потомак», під керівництвом його президента - провідного експерта з питань міжнародної безпеки та військової стратегії - доктора Філіпа Карбера»; «Скорочена версія дослідження «війна нового покоління» у співтоваристві з військовим експертом Джошуа Тібольтом»[2].

Вороже ставлення Російської Федерації до України спостерігалось ще восени 2003 року, біля острова Коса Тузла в Азовському морі за часів правління Л. Кучми; 2005 рік після Помаранчевої революції, російські офіцери постійно нагадували, що Україна - це країна, що не відбулася. У 2006 і 2009 роках розпочалися газові війни, коли Російська Федерація відмовила поставку газу як Україні, так і Європі. І найвиразнішим проявом дестабілізації в Україні став Євромайдан, який відомий під гаслом «Революція гідності». Це дозволило Російській Федерації скористатися ситуацією - захопити Крим і розпочати війну на Донбасі. І чи не кульмінаційну роль було відведено експрезиденту В.Ф.Януковичу, який самоусунуся від виконання обов'язків президента і втік до Росії.

Яскравими прикладами гібридних війн вважаються військові дії в межах конфлікту між Вірменією і Азербайджаном, які розпочалися у кінці 1980-1990 років і тривають дотепер. А також лівансько-ізраїльська війна 2006 року, під час якої ліванська ісламістська організація «Хізбулла» застосувала проти

Ізраїлю збройні формування. Зараз відбувається війна між Хамасом та Ізраїлем, яку спровокувала Російська Федерація і відомо, що вона знала про напад Хамаса і навіть навчає арабських інструкторів влучати по ізраїльській техніці.

Турченко Ф.Г.- український історик, громадянський діяч і Турченко Г. Ф.- доцент кафедри історії України у книзі «Проект «Новоросія» встановили, що «гібридна війна почалася ще тоді 20 лютого 2014 року. Без сумніву, можна відзначити, Росія давно готувала антиукраїнські акції»[5], які зараз супроводжувалися насильством над українським народом. 2014 року Російська Федерація анексувала Крим. Політичне керівництво країни-агресора стверджувало, що вони прагнуть покращити життя кримчан, тому формують збройні сили, будують Кримський міст, щоб краще переміщатися до військової бази. Робили все для того, щоб примусити кримчан йти на військову службу, тобто готували населення до війни проти України. Підготовка гібридної війни базувалася на пропаганді ворожої інформації росіян проти українців, яка змушувала українців думати в інтересах Кремля. Як і раніше російські ідеологи і далі займаються створенням так званої «правильної історії Новоросії та Криму», тобто такої, яка буде подобатися керівництву Росії.

Яворська Г. М. - український мовознавець у статті «Гібридна війна як дискурсивний конструктор» стверджує, що гібридні конфлікти і гібридні загрози на сьогодні розглядають як важливу характеристику міжнародного безпекового довкілля, що перебуває у стані системної кризи»[6]. Вона визначає, що «війна може бути оголошена і неоголошена». «Хоча за нормами міжнародного права після 1945р., офіційний факт оголошення війне не є визначальним для визнання того, що війна або збройний конфлікт існують юридично. У Хартії ООН нічого не сказано про суттєвість факту оголошення війни для міжнародного права». Росія порушує всі юридичні угоди і стверджує, що юридичної складової російсько-української війни не існує. Тобто Росія не оголошувала війни Україні, а пояснювала це тим, що це, «военная спецоперація». Це є проявом гібридної війни, що проявляється як в дискурсивному вимірі, так і в матеріальному. Отже, Росія здійснювала і здійснює інформаційну пропаганду «русского мира» та знищення українців шляхом масового терору.

Магда Є. В.- український політолог, журналіст у статті «Гібридна війна: вижити і перемогти» вказує про причини, і особливості її введення в Україні. Він визначає, що основною причиною після розвалу Радянського Союзу стало «великі розміри та неформативність нашої держави»[4] і значна частина російської еліти заговорила про Україну, як про тимчасово втрачену територію. При цьому Росія фактично веде боротьбу не тільки з Україною,

але й фактично з усім світом, намагаючись довести, що з ними потрібно рахуватись.

Здійснюючи гібридну війну на території України, рашисти хотіли послабити державність України, знищити її інфраструктуру, захопити українську землю із багатими природними копалинами. Росія і до цього часу заперечує, що веде війну проти України, здійснюючи терор і геноцид українського народу. 23 лютого 2023 відбувся з'їзд, на якому Генеральна Асамблея ООН переважною більшістю голосів схвалили проєкт резолюції із закликом до Російської Федерації- зупинити війну. Резолюцію підтримали 141 країна із 193 членів ООН. Проти -7 держав. Цей проєкт є важливий для українців, але цього замало. Магда Є.В встановив, що «Україна дорогою ціною витримала перші удари гібридної війни»[4], тому треба діяти сьогодні. Як зазначає Президент України Зеленський В.О.: «Росія порушила близько 400 міжнародних договорів, учасницею якої є Україна»[3].

Слід визнати, що гібридна війна, яку розпочала Росія в Україні, відбулася на підставі бездіяльності українських політиків, які нічого не робили, щоб захистити свій народ, та продовжують утверджувати радянсько-олігархічну систему управління, яка не здатна подолати корупцію. Цього року, під час перевірки поставки гуманітарної допомоги військовим, було виявлено, що третина переданої допомоги не дійшла до військових частин.

Висновки. Росія почала гібридну війну з 2014 року. Особливостями гібридної війни є поєднання інформаційного тиску та використання військової сили, яка спрямована на знищення українців. Основою гібридної війни стала ворожа пропаганда, яка насильно поширювалася – транслювалася не лише по Україні, а й по всьому світу. Тваринний інстинкт Росії спрямований саме на порушення світової єдності, своїми вчинками вона сіє хаос і дає приклад для інших, що такі злочини чинити можна, адже ніякої відповідальності за це не буде. Ось чому воєнні конфлікти, які поступово виникають зараз, є проявом гібридної війни, і можуть призвести людство до катастрофи. Росія зацікавлена в розпалюванні війни на Близькому Сході, відволікаючи світ від України.

Імперська політика спрямована саме на ідеологію рашизму, в основі якої розповсюдження і зміцнення її панування над іншими державами, адже росіяни до сих пір вважають, що Київська Русь була їхнім центром народності. Здійснюючи широкомасштабний напад на Україну, Росія не врахувала, що буде такий супротив. Їх метою було взяти Київ за три дні. Росія себе виправдовує тим, що вона «освобождає», а насправді винищує мирне населення, вчиняє насильство. Тому постає проблема політичної безпорадності, коли саме світ майже не реагує на порушення світової безпеки. І ратифікований Римський статут у 2014 році, мав би дати змогу захистити свободи громадянин, але сьогодні цей документ нічим не допомагає, адже за

умовами Росія подає обвинувачення, ніби українські військові вчиняють злочини, а тому Міжнародний кримінальний суд зобов'язаний переглядати ці справи і давати їм оцінку. Організація Об'єднаних націй повинна переглянути світову безпеку і виключити Російську Федерацію зі складу Радбезу ООН. Вирішувати потрібно сьогодні, поки не стало пізно. А українцям залишається лише боротися і відстоювати свої інтереси.

Перелік посилань

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. /За загальною редакцією Бусел. В.Т., Київ 2005. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/382/mode/2up?view=theater>
2. Дослідження Карбера Ф. Війна нового покоління. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2107122-gibridna-vijna-rosii-proti-ukraini-uroki-ta-visnovki.html>
3. Зеленський В.О. Порухення міжнародних договорів. Київ. 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://suspilne.media/248787-rosia-porusila-blizko-400-miznarodnih-dogovoriv-ucasniceu-akih-e-ukraina-zelenskij/>
4. Магда Є.В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків. 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://balka-book.com/files/2017/06_10/12_24/u_files_store_6_68818.pdf
5. Турченко Ф.Г., Турченко Г.Ф. Проект «Новоросія». Запоріжжя 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002632
6. Яворська Г.М. Гібридна війна як дискурсивний конструктор. Київ. 2006. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [file:///C:/Users/Admin\\$/Downloads/sppol_2016_4_7%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin$/Downloads/sppol_2016_4_7%20(2).pdf)

Павло Григораш

адміністратор центру міжнародної мобільності студентів,
Державний університет економіки і технологій
Магістр історії, магістр релігієзнавства
e-mail: pavlo.hryhorash99@gmail.com

РОЛЬ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ: ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ

Військовий капелан - це особливий вид духовного священика, який служить у війську. Інтерес до цієї теми серед українських дослідників зріс після початку російської агресії на сході України у 2014 році. Капелани стали виділятися як окремий феномен у складі українського волонтерського руху. Процес інституціоналізації військового капеланства в Збройних силах України завершився після видання Міністерством оборони України «Положення про службу військового духовенства (капеланську службу)» у грудні 2016 року і прийняття закону України «Про службу військового капеланства», який набрав чинності з 1 січня 2023 року.

Щодо важливості капеланства, ось цитата від Сергія "Падре" Дмитрієва, капелана 30-ї окремої механізованої бригади, з інтерв'ю для медіапорталу Суспільне Новини: «Капеланське служіння необхідне як в тилу, так і в військовому госпіталі, і в роботі з родинами загиблих... У військовій частині також є пункт постійної дислокації, тому є багато завдань і там. Неважливо, скільки часу я приділяю капеланству, а скільки соціальному служінню, оскільки це пов'язані справи» [1].

Відповідно до Закону України «Про службу військового капеланства»: «військовий капелан - особа, яка в установленому цим Законом порядку отримала мандат на право здійснення військової капеланської діяльності, уклала контракт про проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу (виключно на посадах Служби військового капеланства) та здійснює військову капеланську діяльність у підрозділах Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної прикордонної служби України на підставах та в порядку, передбачених цим Законом» [5].

Зараз ми спостерігаємо одночасне існування двох видів військових капеланів в Україні. Перший тип - це легалізовані військові капелани, які працюють на офіційних посадах у Збройних Силах України. Другий тип - це волонтери, які, хоч і не мають офіційних посад у війську, називають себе капеланами і фактично надають духовну та релігійну підтримку військовослужбовцям, працівникам та їхнім сім'ям. Щоб краще зрозуміти, як

така ситуація виникла, необхідно розглянути історичний розвиток інституту капеланства в українському війську.

На території України інститут військового священства сформувався після християнізації Русі, про що є свідчення в історичних літописах. У часи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, капеланську діяльність виконували особисті священики (домашні ксьондзи) шляхтичів, які супроводжували військо. У 1690 році Реч Посполитої сеймом була введена офіційна посада військового священника, який фінансувався з королівського кошторису. З початку 17 століття відбулася інституціоналізація козацтва (Запорозьке Військо) і зближення його з православним духовенством, особливо за діяльності гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного.

Протягом 18-19 століть формувалася інститут військового капеланства в арміях Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій. У цей час українські капелани стали невід'ємною частиною обох імперських армій, і це стало особливо актуальним під час Першої світової війни. Проте, важливо відзначити, що існували значні відмінності між підходами цих двох імперій, зокрема в питаннях патріотичного виховання.

Капелани армії Російської імперії були представниками православного духовенства та мали рівний статус з офіцерами. Окрім виконання релігійних обрядів, вони також мали завдання протидіяти розповсюдженню шкідливих ідеологій серед військовослужбовців. Таким чином, капелани російської імперської армії використовувалися для виховання імперського патріотизму серед військових, спираючись на принципи "православие, самодержавие, народность" та "триєдинство великого русского народа". Отже, військове духовенство в армії Російської імперії часто слугувало на користь шовіністичній імперській ідеології та було антиукраїнським.

На початку Першої світової війни, в армії Австро-Угорщини, діяв інститут військових капеланів. Головним чином, греко-католицькі священики з Галичини активно залучалися на різних фронтах цієї війни. Варто відзначити, що, незважаючи на їхню відданість династії Габсбургів та їхню лояльність до імперії, греко-католицькі капелани грали важливу роль у формуванні національної свідомості українців, які служили в різних частинах армії Австро-Угорщини, зокрема в полку Українських січових стрільців.

Під час створення національних збройних формувань улітку і осені 1917 року під керівництвом Симона Петлюри, православні духівники були запрошені для надання підтримки. Під час гетьманування Павла Скоропадського, який підтримував створення автокефальної Української Православної Церкви та регулярної української армії, інститут військового капеланства розвивався подальше. У жовтні 1918 року був виданий наказ про призначення 48 панотців-капеланів до складу Армії Української Держави.

Директорія УНР, враховуючи роль військових священників, створила Головну управу військового духовенства в складі Генерального штабу Армії УНР. Ця управа відповідала за облік та призначення капеланів в армії. Більшість капеланів були православними священниками, за винятком одного духівника полку Українських січових стрільців, який був греко-католиком.

Інститут капеланства відіграв важливу роль в підтримці релігійно-морального духу військовослужбовців Армії УНР, які були інтерновані в польських таборах після поразки в війні з більшовиками у 1920 році.

У міжвоєнний період інститут українського військового духівництва зазнав пригнічення, але відродився під час Другої світової війни. Керівництво Організації Українських Націоналістів (ОУН), сподіваючись на створення незалежної української держави, зробило ставку на співпрацю з Третім Райхом. Ця співпраця включала створення добровільних військових загонів та похідних груп. У 1941 році в батальйонах "Нахтігаль" та "Роланд" були призначені капелани, але ці батальйони були швидко розформовані. За ініціативою митрополита Андрея Шептицького капеланські посади були впроваджені в дивізії СС "Галичина" у 1943 році. Дивізія мала генерального духовного радника бойової управи та призначила 19 капеланів. Місцеве греко-католицьке духовенство активно підтримувало збройні формування Української Повстанської Армії (УПА) в їхніх дільницях.

Всі ці події стали однією з причин насильної ліквідації Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) та репресій проти її духівництва в 1945-1946 роках. Питання капеланства в УПА залишається предметом дискусій і потребує комплексного дослідження.

Оскільки радянська влада відкрито пропагувала атеїзм, посади військового священника в радянській армії в принципі були неможливі. Замість цього, "червоними капеланами" стали політруки (политический руководитель) та комісари, або замполіти (заместитель командира по политической части). Ці посади займали представники комуністичної партії, які виконували політично-просвітницьку та виховну роботу. Вони, можна сказати, виконували функції "душпастиря", відповідаючи на екзистенційні питання солдат (наприклад, "За що ми воюємо і вмираємо?"), підтримуючи їх морально-психологічний стан, вирішуючи побутові конфлікти (хоча їхньою головною функцією залишався політичний контроль над військом). Проте є свідчення про зростання релігійності серед солдат радянської армії під час Другої світової війни, що свідчить про те, що ідеологічна пропаганда була неспроможною задовольнити духовні потреби людей на війні. Порівняння роботи політичного комісара та військового капелана є цікавою темою, яку досліджує американський вчений Брендон Шечтер у своїй монографії "Пошук спасіння в Другій світовій війні"[2].

Зі здобуттям Україною незалежності у 1991 році відродилася ідея створення інституту військового капеланства в Збройних Силах України, яка була сприяна загальному відродженню релігійного життя в країні після падіння радянського режиму. Процес відродження інституту капеланства включав чотири етапи:

Перший етап (1991-2004): На цьому етапі представники християнських Церков в Україні виявили ініціативу щодо організації капеланської роботи в Збройних Силах України. Важливим кроком на шляху до створення інституту капеланства було підписання в лютому 2000 року Заяви про наміри співпраці Міністерства внутрішніх справ України та Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій.

Другий етап (2004-2014): На цьому етапі було прийнято ряд нормативних актів органів державної влади та налагоджено співпрацю з Церквами. В 2008 році було створено сектор роботи з релігійними організаціями у структурі Департаменту гуманітарної політики Міністерства оборони України. Також у 2008 році був підписаний "Меморандум про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців Збройних Сил України" у співпраці з представниками сімох конфесій. У 2009 році було створено Раду у справах душпастирської опіки, а в 2011 році була затверджена "Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України".

Третій етап (2014-2016): Почався з початком російсько-української війни у 2014 році і характеризується появою волонтерського капеланського руху. В 2011 році протестантські конфесії заснували Всеукраїнську громадську організацію "Українське капеланство", яка ініціювала відкриття навчальних центрів для капеланів.

Четвертий етап: Розпочався після видання наказу Міністерства оборони України "Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України". Завершенням цього етапу може бути прийняття і введення в дію Закону України "Про Службу військового капеланства".

Загальною тенденцією було створення організаційної бази для інституціоналізації військового капеланства в Україні після незалежності. Незважаючи на деякі перешкоди, цей інститут розвивався та розширювався в умовах сучасної України.

Особиста думка автора: На сучасному етапі можна спостерігати існування двох основних інститутів капеланства, які сформувалися після початку російсько-української війни у 2014 році і продовжують розвиватися після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Вони умовно можуть бути названі інституціоналізованим і волонтерським капеланством. «Інституціоналізоване капеланство представлено військовослужбовцями, які мають статус офіційних капеланів у Збройних Силах України та виконують

покладені законом функції. Робота цих капеланів багато в чому схожа на функції офіцерів з морально-психологічного забезпечення (МПЗ). Волонтерське капеланство представлено великою кількістю волонтерів - служителів різних конфесій і деномінацій, які надають духовну підтримку різним підрозділам Збройних Сил України. Ці волонтери не перебувають офіційно на службі в армії, але називають себе капеланами. Один з найвідоміших прикладів такого підходу - це "Капеланський батальйон «Маріуполь»,» який очолює відомий протестантський пастор Геннадій Мохненко [3].

Висновок: Військове капеланство відіграє важливу роль у підтримці морально-психологічного стану та формуванні національної свідомості військовослужбовців. Процес розвитку капеланства в Україні був складним і довгим, і ця сфера продовжує змінюватися та розвиватися під впливом подій у країні. Дослідження капеланства в історичній перспективі та з точки зору його сучасного розвитку залишається важливою темою для майбутніх досліджень.

Перелік посилань

1. “Сьогодні він хоче прийняти Бога, а завтра йому йти у бій”. Як служать українські капелани. Суспільне Новини. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://suspilne.media/344142-sogodni-vin-hoce-prijnati-boga-a-zavtra-jomu-jti-u-bij-ak-sluzat-ukrainski-kapelani/>
2. The Search for Salvation in the Second World War| A Conversation with Title VIII Research Scholar Brandon Schechter. Wilson Center. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/search-salvation-second-world-war-conversation-title-viii-research-scholar-brandon>
3. Ворожі обстріли, Такаші і щоденна молитва – яким є служіння «Капеланського батальйону Маріуполь»? Християни для України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://c4u.org.ua/charlains-mariupol/>
4. Пилипів І.В., Делятинський Р.І. Інститут військових капеланів в Україні (XX-XXI ст.): етапи розвитку та роль у формуванні української нації. "Гілея: науковий вісник": Збірник наукових праць.- К., 2018. Випуск 134 – 2018. С.129-134
5. Про Службу Військового капеланства : Закон України від 30.11.2021 №1915-IX : станом на 01.01.2023 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>

Діана Любченко
студентка ЕП-22-1/9 (Економіка підприємства),
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж «Політехніка»
Державного університету економіки і технологій»
e-mail: dianalubchenko47@gmail.com

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ГІТЛЕРІВЦІВ ТА РАШИСТІВ В УКРАЇНІ

Здавалося б, у 21 столітті, у час бурхливого розвитку науки та технологій, точно не місце воєнним конфліктам. Взагалі, слово «війна» звучить ніби з минулого, з розповідей наших предків, проте наш народ точно знає, яку ціну вони заплатили за мирне життя.

У 2014 році частина території нашої держави, а після 24 лютого 2022 року вся територія держави опинилась у ситуації, яку ніхто не міг собі уявити, а саме в умовах війни. Спочатку Росія, порушуючи норми та принципи міжнародного права, двосторонні та багатосторонні угоди, анексувала Автономну Республіку Крим і Севастополь, окупувала окремі райони Донецької та Луганської областей. Майже 1,5 мільйона мешканців Сходу України вимушено покинули домівки. Військові стали на захист кордонів рідної держави, віддаючи життя за цінності незалежної України. Для більшості громадян України напад Росії став шоком.

Війну почали називати «гібридною», представляючи її новим способом реалізації агресивної політики.

Гібридна війна — це прагнення однієї держави підпорядкувати собі іншу за допомогою політичних, економічних, інформаційних інструментів. [1] Саме тому в умовах гібридної війни бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу. Війна полягає у прагненні однієї держави агресивно діяти на свідомість жителів іншого. Іншими словами — це прагнення не тільки знищити мільйони людей, а залякати й деморалізувати їх. Завдяки швидкості поширення інформації світом вона перетворилася не лише на товар, а й на зброю.

У пам'яті наших дідусів та бабусь ще залишилися спогади про Другу світову війну в Україні. Всі ми знаємо ті страшні роки з уроків історії, однак світовій спільноті не вдалося запобігти і тим подіям, які ми з вами переживаємо зараз.

Під час Другої світової війни нацистський режим під керівництвом Адольфа Гітлера та його прихильників вчинив численні військові злочини та злочини проти людяності. Ці злочини включали в себе масові вбивства, екзекуції, концентраційні табори та вивезення, систематичні насильства, голодування, та інші жакливі порушення міжнародного гуманітарного права.

Деякі з найбільш відомих воєнних злочинів, які були вчинені нацистами під час Другої світової війни, включають:

1. Голокост: Нацисти здійснили геноцид єврейського населення та інших груп, вбиваючи мільйони невинних людей у концентраційних таборах. Масові вбивства в концентраційних таборах, таких як Освенцим, Трєблінка, Бухенвальд та інші.

2. Масові страти мирних жителів: Нацистські силовики вчиняли масові страти мирних жителів, включаючи жінок і дітей, під час завоювання територій.

3. Загарбництво та вигнання: Нацисти виганяли місцеве населення зі своїх домівок і примусово переселяли на інші території.

4. Експерименти над людьми: В лікарнях і концентраційних таборах нацисти вчиняли жакливі медичні експерименти над в'язнями. [2]

Ці злочини були ретельно документовані, і багато нацистських лідерів і військових були засуджені та покарані після завершення війни під час Нюрнберзького процесу та інших судових процесів. Це було важливим кроком у встановленні принципів міжнародного права іншими міжнародними трибуналами і органами для запобігання майбутнім воєнним злочинам і забезпечення відповідності за них.

Проблеми кваліфікації та відповідальності за воєнні злочини, вчинені нацистським режимом під час Другої світової війни, були складними і стали об'єктом ретельного розгляду на міжнародних судових процесах, зокрема Нюрнберзькому процесі та інших подібних судових переслідуваннях. Ось деякі із цих проблем:

1. Індивідуальна відповідальність: Однією з основних проблем було встановлення індивідуальної відповідальності для конкретних осіб, які вчинили воєнні злочини. Багато військових і цивільних осіб брали участь у злочинах, і було важко визначити, хто з них має нести відповідальність.

2. Право на справедливий суд: Забезпечення права обвинуваченого на справедливий суд було важливим аспектом судових процесів. Це означало, що обвинувачені мали право на адекватну оборону та можливість бути вислуханими в суді.

3. Право на відмову від самосуду.

4. Міжнародна співпраця: Міжнародна співпраця була необхідною для забезпечення приведення винних осіб перед судом. Багато злочинців ховалися або були заарештовані на території, що перебувала під контролем інших країн.

5. Визначення кваліфікації злочинів: Суди повинні були визначити, які саме дії можна кваліфікувати як воєнні злочини, злочини проти людяності і злочини агресії. Ця кваліфікація була важливою для визначення відповідних покарань.

6. Відшкодування жертвам: Забезпечення компенсації та відшкодування для жертв воєнних злочинів було іншою важливою аспектом. Багато жертв потребували підтримки і компенсації за зазнану шкоду. [3]

Нюрнберзький процес і подібні судові процеси вирішили багато з цих проблем і встановили прецеденти для міжнародного права в сфері військових злочинів. Вони дали можливість притягти до відповідальності винних осіб і створили основи для подальших судових дій у відношенні до воєнних злочинів.

Розв'язавши криваву війну в Україні, Росія вчиняє дії, які не мають виправдання ані з військової, ані з моральної точки зору. Це в перші дні війни зазначив Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний у дописі на своїй офіційній сторінці Facebook: «Убивства цивільного населення, обстріли дитячих садочків, лікарень, житлових масивів, застосування крилатих ракет по цивільному населенню, розстріл шкільних автобусів, блокування швидких — це неповний перелік воєнних злочинів, вчинених РФ проти населення України. Це злочини, які не мають строків давності. За їхнє вчинення немає амністії».

Найстрашніші з зафіксованих воєнних злочинів, причинених РФ:

1. Знищення українських міст.
2. Бучанська трагедія. Масове вбивство українського цивільного населення в цьому місті Київської області, що супроводжувалося викраденнями, тортурами, зґвалтуваннями, зокрема і дітей, та мародерством, вразило увесь світ. Загибло понад 420 жителів міста.
3. Масове вбивство в Ізюмі. Після деокупації міста 15 вересня 2022 року неподалік у лісі виявлено одне із найбільших з початку широкомасштабної війни масових поховань — близько 450 могил.
4. Розстріл залізничного вокзалу в Краматорську. 61 людина загинула (серед них п'ятеро дітей), 114 — дістали поранення внаслідок обстрілу російськими військами вокзалу
5. Убивство полонених в Оленівці. У ніч з 28 на 29 липня 2022 року від вибухів на території колишньої Волноваської виправної колонії № 120, де утримували українських захисників, загинуло 53 полонених, понад 130 було поранено.
6. Розстріл «Градами» і ракетами Харкова, який триває постійно
7. Сексуальне насильство. Від злочинів сексуального характеру на територіях, які були тимчасово окупованими рашистами, постраждали жінки, чоловіки, діти, літні люди віком від 4 до 85 років.
8. Ракетний удар по торговому центру в Кременчуку.
9. Викрадення й примусове переселення українських дітей.
10. Ядерний тероризм, загроза ядерної катастрофи внаслідок пошкодження українських АЕС.

11. Удари по критичній енергетичній інфраструктурі України почалися 10 жовтня 2022 року і тривають досі.

12. Знищення цивільної інфраструктури, об'єктів культурної спадщини, закладів охорони здоров'я.

13. Блокада українських портів й крадіжка українського зерна. Збитки сільського господарства України у зв'язку з агресією і блокадою портів постійно зростають. [4]

Як можна помітити, вчинки гітлерівців та рашистів мають багато подібного. Кремль очікував здійснити блицкриг і змусити Україну до швидкої зміни влади на проросійську. Та вже на третій день війни російські війська були виснажені запеклим опором ЗСУ. Росія вдалася до масованого терору проти мирних мешканців й обстрілів мирних цілей України.

Навіть у Німеччині Путіна почали порівнювати з Гітлером. Канцлер Німеччини Олаф Шольц порівняв російську війну в Україні з жахами Другої світової, наголосивши, що протистояння російському імперіалізму – важливе не лише для майбутнього України, а й для всієї міжнародної спільноти: «Обіцянка "ніколи знову" - на кону».

Висновки: війна в Україні триває і на шляху до нашої перемоги ще багато кроків. Правова оцінка гібридної війни та воєнних злочинів у контексті російсько-української війни вимагає комплексного підходу та співпраці між міжнародними та національними органами для забезпечення відповідальності винних осіб та захисту прав цивільних осіб у зоні конфлікту.

На сьогодні ми знаємо про велику кількість обмежень, які отримала країна-агресор після вторгнення на територію нашої держави. Санкції проти Росії — обмежувальні політичні й економічні заходи, введені щодо низки російських осіб і організацій, причетних до визнання незалежності терористичних угруповань ДНР і ЛНР, а також через вторгнення РФ до України в лютому 2022 року в ході російсько-української війни. Нині існує 11 пакетів санкцій. Також багато світових компаній вийшли з ринку РФ, що досить сильно ускладнило економічну ситуацію та спричинило зріст імпортозаміщення. До того ж, співпрацю з агресором припинили світові банки, російські туристи вже не є приємними гостями у інших країнах. [5] Як можна побачити, вторгнення на територію іншої держави та окупація частини чужих земель не принесло ніякої користі, а лише посилило і без того безліч непріємних моментів, зіпсувало економіку та міжнародні відносини. Міжнародна спільнота намагається зупинити агресію проти нашої країни - були зроблені висновки стосовно політики «умиротворення агресора», проте постає важливе питання, від якого залежать наші з вами долі: «Чи цього достатньо..?»

Перелік посилань

1. Гібридна війна: питання і відповіді. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/13805/2015-07-27-gibrydna-viyna-pytannya-i-vidpovidi/>
2. Категорія: Военні злочини у Другу світову війну. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/8-travnya-vshanovuyemopamyat-borciv-z-nacyznom-i-zhertv-drugoyi-svitovoyi-viyny-infografika>
3. Післявоєнні судові процеси Другої світової війни. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/war-crimes-trials>
4. Военні злочини рашистів під час широкомасштабної агресії проти України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2023/02/21/top-20-voyennyh-zlochyniv-rashystiv-pid-chas-shyrokomasshtabnoyi-agresiyi-proty-ukrayiny/>
5. Санкції проти Росії через вторгнення до України 2022 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/tag-antirossijskie-sankcii>

СЕКЦІЯ 5 ІСТОРІЯ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Модератори:

Коваль Ганна, професор, доктор наук з державного управління;

Пурій Ганна, в. о. зав кафедри публічного управління та адміністрування, доцент, к.е.н.;

Шелудякова Наталя, доцент, к. і. н.

Державний університет економіки і технологій

Вікторія Татаренко

канд.наук з державного управління,

м. Братислава, Словаччина

ORCID: 0000-0002-1397-028X

e-mail: tomlin victoria@gmail.com

ВІЙНА НА ВИСНАЖЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОВЕДЕННЯ ПАРАЛЕЛІ З ДРУГОЮ СВІТОВОЮ ВІЙНОЮ

Актуальність дослідження. Щоразу, коли ми думаємо про війни, на думку приходять дві найганебніші: Перша та Друга світові війни. Хоч і існують деякі подібності між війнами з точки зору глобального впливу, все ж таки є численні деталі, що їх відрізняють.

Вивчення того, чим ці конфлікти відрізняються, є важливим для тих, хто хоче це зрозуміти. Нинішня ситуація в росії та Україні дуже неоднозначна, адже війну проти України в ХХІ сторіччі розв'язала російська федерація, яка десятиліттями називала себе «старшим братом».

Слід зазначити, що відчайдушна боротьба України з рашистами направлена на відбиття ворога, але разом з тим війна посилюється, пропонуючи похмури нагадування про минуле.

Часто на зображеннях, які більше нагадують битви століття тому, солдати сиділи навпочіпки в земляних оборонних спорудах, оточених обстріляною місцевістю в місячний пейзаж.

Мета дослідження: надати можливість глибокого осмислення на основі огляду трьох конфліктів. Перша світова війна бачила запекле суперництво Німеччини з Францією і Великої Британії, тоді як у Другій світовій війні брала участь нацистська Німеччина проти союзних держав – зокрема США, Британської імперії, Радянського Союзу та Китаю. Нарешті, втручання Росії в Україну – це боротьба обох країн, які беруть участь у збройних діях,

починаючи з квітня 2014 р. Аналіз цих трьох історичних подій можуть запропонувати нам розуміння міжнародних відносин сьогодні.

Жорстока війна, що вирує в Україні, є глибоким конфліктом ХХІ століття. Безпілотники дзиччать на полі битв. Гіперзвукові ракети занурюються в нічого не підозрюючі цілі. Супутники розсіюють туман війни. Алгоритми, створені штучним інтелектом, допомагають керувати артилерією. Кадри, зняті на мобільні телефони поширюються в соціальних мережах, надаючи конфлікту майже вісцерального відчуття реального часу людям за тисячі миль. Онлайн каталог звірств ворогуючої армії та поширення доказів її «тріумфів» свідчать про жорстокість та зомбованість військ російської федерації.

Цей триваючий конфлікт призвів до сотень тисяч жертв, в т.ч тисяч смертей цивільного населення та численні поранення не тільки військових української держави, але й цивільного населення через обстріли з обох вздовж східного кордону України з Росією. Цей конфлікт матиме ще більш глобальні наслідки, ніж Перша чи Друга світові війни, адже він триває з 2014 року.

Збройні Сили України приступили до довгоочікуваного контрнаступу, наступаючи на російські позиції на півдні та південному сході країни. Як було раніше повідомлено засобами масової інформації, кампанія просувається повільно, адже нові українські механізовані дивізії, підготовлені на Заході, затормозили через величезні мінні поля, бетонні «зуби дракона», загородження, протитанкові рови та лінії колючого дроту [1].

Щодо моральної провини за війну, то ми маємо свідчення, що навіть у Німеччині більшість істориків сьогодні визнає, що це головним чином залежить від німецького уряду. Заохочення Німеччини до австрійського уряду напасти на Сербію у відповідь на вбивство спадкоємця австрійського престолу було рішенням одного Берліна. Німеччина була ще більш винною через свою юридичну та моральну незахищеність вторгнення до Бельгії, яке втягнуло Британську імперію у війну.

У Другій світовій війні німецька політика була жорсткою відповідно до унікальної расистської ідеології, викладеної в «Майні Кампф» Адольфа Гітлера. У світлі Першої світової війни все виглядає більш-менш чітко. Союзницька пропагандистська лінія війни – це війна демократії проти автократії, яка визнала цей факт, адже ще до свого розпаду в 1917 році російська імперія була ключовим союзником західних держав, які виступали проти Німеччина.

Схоже, початкові плани путіна щодо завоювання українських земель був таким же – гітлерівським. Катастрофічний перший гамбіт росії, спроба та надія на державний переворот, тощо опиралося на очікування, що Україна розвалиться перед російським «монстром».

Вісімдесят років тому Гітлер почувався так само щодо Радянської Росії, розповідаючи одному з його генералів: «Нам залишається лише вибити ногами двері та вся гнила конструкція розвалиться». Ми повинні бути вдячні за цей відгомін історії, а зарозумілість путінської армії безперечно призведе до її поразки в боротьбі з Україною.

Друга світова війна все ще є основою та американської самоідентичності. «Generation» – ця назва сама по собі є продуктом індустрії ностальгії та так званого «рожевого» погляду на минуле, яке щодня розвіюється. Але для бебі-бумерів, які виростили на хвилі війни та продовжують володіти значною частиною багатства в Америці сьогодні, Друга світова війна є константою нагадування про американську силу, рішучість і безмежну доброту. Прагнення зробити останню зовнішньо-політичну кризу відлунням минулого є дорогою до розчарування, у кращому випадку, а в гіршому випадку – до катастрофа [2].

За словами путіна, Друга світова війна існує як в минулому, так і в сьогоденні. Часто в його промові миичуємо різкий розрив між «ми» і «вони». Це сучасне переосмислення війни зі Сполученими Штатами, НАТО та Україною. Рашисти таврують українців як нацистів/фашистів, тоді як сама росія виступає на захист героїчного анти-фашистського Радянського Союзу.

Таке переосмислення Другої світової війни змішує дві ворогуючі сторони як у калейдоскопі, і переформатовує їх у шаблон, який посилює російський екзистенційний відрив від Заходу. Це пояснюється тим, що нацизм рішуче відкидає світові тенденції розвитку після 1945 року, адже уявлення про притаманну росіянам так звану доброту є небезпечною брехнею.

Огідною є російська інтерпретація Другої світової війни як концептуального інструменту, щоб зробити Захід «іншим» як у власному уявленні путіна, так і в широко поширеній пропаганді про війну в Україні в російських ЗМІ.

Рашистські пропагандисти використовують свідчення Другої світової війни та холодної війни з метою вироблення впорядкованого виправдання агресії проти України зараз, в тому числі і потенційно проти сил НАТО [3].

Затяжний конфлікт між росією та Україною набув масштабних розмірів. Економічні наслідки ще довго будуть відчутними для обох країн. З одного боку, введені санкції на російську економіку через анексію Криму та агресивна поведінка росії проти України спричинила значні економічні збитки та труднощі і в самій росії.

По-перше, як зазначалося раніше, необхідно суттєво змінити військовий статус-кво на користь України. Станом на середину червня 2023 року позиція України була недостатньо сильною, щоб поставити росію в положення, в якому була Німеччина після блокади Берліна. При цьому на початку холодної війни, Радянський Союз, був змушений віддати перевагу утримання своїх

здобутків (Східна Німеччина тоді була аналогом сьогоднішнього Криму), а не ризикувати прагненням отримати нейтралітет, як Німеччина та заблокувати розширення НАТО.

У теперішній війні успішний український контрнаступ міг створити умови для «опціону Аденауера».

По-друге, потрібна швидка й розважлива державна мудрість, особливо Україні, тобто мудрість, яка в свій час була притаманна Німеччині. Путін явно не постімперський де Голль чи Михайло Горбачов, але цілком міг би бути ним. Президент України Володимир Зеленський виявився новочасним Аденауером.

В іншому разі дипломатичний результат малоімовірний. Німеччина, зі свого боку, має чітко дати зрозуміти, що вона підтримуватиме поширення на Україну такого ж компромісу, як той, який вона розробила і яким скористався в 1955 році. ЄС, до складу якого входить Німеччина, цього не зробив, використовуючи аргументи про неможливість країни зі спірними кордонами та окупованими територіями вступити в НАТО.

Присмно почути таку аргументацію, враховуючи умови вступу Західної Німеччини до НАТО в світлі Римської угоди 1957 р., адже сама Західна Німеччина також мала невирішені питання щодо своїх кордонів. Так само як план мирної Німеччини щодо возз'єднання залишався тривалим в часі до виконання, так і законний статус Криму як частини України теж має й надалі утверджуватися. Справа післявоєнної відбудови України та її вступу до ЄС та НАТО, безумовно, можуть бути вирішеними після деокупації Криму.

По-третє, колективний Захід має підтримувати військові зусилля України та їхній потенціл. Це більш імовірно в контексті успішного контрнаступу [4].

Крім того, триваюча війна на території України вже призвела до руйнування інфраструктури та масштабної гуманітарної кризи, сотні тисяч людей покинули свої домівки в пошуках безпеки і поки що не планують повертатися.

Ці умови призвели до величезних страждань для обох країн і вони вимагають продуманих рішень для досягнення довгострокового миру та стабільності. Дана поточна ситуація в Україні залишається тривожною, насильство продовжується, демонстрація кількісної переваги рашистів в озброєнні та людському ресурсі не мають жодних ознак припинення.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) має відслідковувати поточну ситуацію на українських територіях, контрольованих проросійськими силами. На жаль, їхні звіти виявили тривожне та стрімке погіршення прав людини, зокрема тих, хто живе на окупованій рашистами території України.

Отже, ООН, Рада Безпеки швидко відреагувала резолюціями про припинення всіх військових дій для забезпечення міжнародною

гуманітарною допомогою всіх, хто її потребує. Головне, щоб ця гуманітарна допомога дійсно потрапляла до тих, хто її потребує першочергово [5].

Дипломатичні канали можуть продовжити роботу над залученням обох сторін для перемовин щодо досягнення взаємовигідного результату в усіх напрямках. Міжнародна підтримка повинна продовжувати надавати платформу для проведення переговорів, також гарантувати проведення таких переговорів щодо завершення війни в Україні.

Проте слід визнати, що цей триваючий конфлікт не можна недооцінювати, і народ України не повинен зазнавати подальшого болю та страждань, які щодня приносить російська федерація.

Таким чином, усі зусилля повинні стати найважливішими для пошуку єдиного правильного вирішення затяжного конфлікту, щоб якомога пошвидше війна в Україні закінчилася її перемогою над ворогом.

Висновок: з таким великим контрастом між Першою світовою війною, Другою світовою війною нинішній конфлікт між росією та Україною, очевидно, є більш складнішим і повинен враховувати різноманітні аспекти. Дипломатичні зусилля є першочерговими у цій справі; розуміння кожної обставини вимагає розуміння історії та умов, які призвели до нинішнього конфлікту – війни в одній із центральних держав західної Європи – Україні.

Завдяки колективним діям усіх попередньо постраждалих країн необхідно якнайшвидше покласти край людському горю шляхом активізації діалогу, взаєморозуміння та внесення нових ініціатив, які сприятимуть збереженню Миру на всій території не тільки України, але й інших держав світу, зростанню та співпраці між державами. Тільки тоді світ зможе побачити еру справжнього миру та стабільності, відновлених після десятиліть розбрату.

Слава Україні!!!

Героям Слава!!!

Вікторія Галай

доктор юридичних наук, професор,
Державний університет економіки і технологій
кафедра права
e-mail: viktoriiagalai@gmail.com

ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Орієнтуючись на стандарти, закладені у положеннях Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (зокрема, ст.13,15) [1], держави визнають право кожної людини на освіту, яка повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Освіта повинна дати можливість усім бути корисними учасниками вільного суспільства, сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами.

Зклади та послуги сфери культурного розвитку мають бути доступні кожній особі (бібліотеки, музеї, театри, кінотеатри, спортивні простори, інше) для її культурного збагачення, бути наявні відкриті місця для культурного спілкування – парки, сквери та ін.

Забезпечення місцевої політики у названих сферах залежить у першу чергу від ефективності діяльності органів місцевого самоврядування.

Сьогодні необхідно дотримуватися певних вимог, пов'язаних з особливостями діяльності органів місцевого самоврядування під час воєнного стану для забезпечення політики у сфері освіти та культурного розвитку громад. Так, згідно ст.ст. 26, 27, 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2] та ст.ст. 7, 9, 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [3] визначено повноваження місцевої влади з урахуванням створення безпечного освітнього та культурного середовища, організації здобуття освіти в умовах воєнного стану, утвердження української національної та громадянської ідентичності, питань інклюзивної освіти, протидії дискримінації, булінгу та мобінгу у освітньому середовищі, забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та ін.

Статтями 4-9 Закону України «Про культуру» [4] встановлюється пріоритет державної політики у сфері культури, який мають враховувати органи місцевого самоврядування у програмах соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, а також запроваджується моніторинг реалізації політики у сфері культури, мінімальні

стандарти забезпечення населення культурними послугами, мовні питання та права громадян у сфері культури.

Особиста думка автора тез: Інструментами для оцінювання діяльності органів місцевого самоврядування у сфері освіти та культури можуть стати:

1) звіти про виконання програм розвитку освіти та культури, з урахуванням умов воєнного стану;

2) виділення фінансування з місцевого бюджету на програму реалізації освіти та культури;

3) залучення коштів приватного сектору, державних та/або міжнародних програм підтримки громад під час війни;

4) вступу до європейського об'єднання територіального співробітництва із зазначенням положень щодо реалізації програм освіти та культури в рамках такого співробітництва;

5) сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, створення умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання та громадянської освіти;

6) забезпечення можливості отримання освіти державною мовою;

7) надання професійним творчим працівникам, молодіжним та дитячим громадським об'єднанням на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, молодіжні центри, молодіжні простори, необхідних для творчої діяльності або реалізації завдань молодіжної політики;

8) дотримання мінімальних стандартів забезпечення населення культурними послугами (доступності та якості послуг), затверджених Кабінетом Міністрів України;

9) проведення моніторингу реалізації державної політики у сфері культури за методикою здійснення моніторингу та оцінювання реалізації державної політики у сфері культури, затвердженою Кабінетом Міністрів України.

Висновки: Розуміючи, що реалізація місцевих політик з розвитку освіти та культури територіальних громад відбувається в умовах воєнного стану, оцінку ефективності такої політики, забезпечену органами місцевого самоврядування, необхідно проводити з урахуванням дотримання у громаді вимог створення безпечного освітнього та культурного середовища, особливостей організації освітнього процесу із забезпеченням прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Перелік посилань

1. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради

- Української РСР №2148-VIII (2148-08) від 19 жовтня 1973 року). [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. №24. ст.170. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року №1706-VII. Відомості Верховної Ради. 2015. №1. ст.1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
4. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. №24. ст.168. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

Олена Бурунова

к.е.н., доцент,

Університет ім. Яна Длугоша

в Ченстохово (Польща)

кафедра економіки і фінансів

e-mail: o.burunova@ujd.edu.pl

ЕТАПИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПОЛЬЩІ

Система вищої освіти будь-якої країни постійно зазнає інтенсивного та динамічного розвитку, тому що повинна, по-перше, відповідати якісно новим запитам суспільства, по-друге, постійно реагувати на виклики й вимоги часу, і, по-третє, створювати прогнози на майбутнє й випереджати перебіг подій.

Упродовж останніх десятиліть сфері вищої освіти Польської держави були притаманні кардинальні й радикальні зміни. І сьогодні, вона не зупинилася на досягнутому, а продовжує піддаватися реформаційним процесам. Тому виступає об'єктом для вивчення й аналізу науковцями як у Польщі, так і в Україні. Глибоке осмислення досягнень і помилок, розуміння причин успіхів і невдач польської вищої освіти наштовхує на пошук власних шляхів реформування національної системи вищої освіти.

Динамічний розвиток і радикальні перетворення у сфері вищої освіти сусідньої держави були спричинені падінням комуністичного режиму в 1989 році, укладанням Угоди про асоціацію з Європейським Союзом наприкінці 1991 року, а пізніше – отриманням країною в 2004 році офіційного членства в ЄС.

Відповіддю на виклики часу було розроблення та ухвалення нових законів про вищу освіту Польською державою, а саме: 12 вересня 1990 року; 27 липня 2005 року і 20 липня 2018 року. Останній закон сприяв змінам не тільки у вищій освіті, але й у науці.

Закон про вищу освіту 1990 року, ініційований польським урядом, започаткував перший етап реформ у сфері вищої освіти, мета якого полягала у відмові від централізованого управління [2]. Даний етап (1990 – 2004) характеризується: а) появою перших недержавних закладів вищої освіти, і це можна оцінити як новітню тенденцію прогресивних змін на польському ринку освітніх послуг, б) збільшенням кількості студентів, в) розвитком підприємництва в країні й зростанням попиту на підготовку фахівців для підприємств, г) радикальною модернізацією й отриманням автономії в управлінні, яка надавала інституціям вищої освіти, по-перше, самостійно приймати рішення щодо фінансових, матеріальних і людських ресурсів, по-друге, самостійність у зарахуванні на навчання (ліквідовано критерії прийому

та кількісного розподілу абітурієнтів між ЗВО, що приймалися вищими органами влади).

Проведення реформ у сфері вищої освіти Польської держави здійснювалося на тлі яскраво виражених інтеграційних процесів у напрямі європейської спільноти, які вимагали адаптації системи вищої освіти та врегулювання її правового поля відповідно до європейських рекомендацій і законодавства, узгодження з принципами Болонського процесу. Тому, в червні 1999 року Польща підписала Болонську декларацію, а вже 2005 року – прийняла черговий закон про вищу освіту [3].

Новий закон про вищу освіту 2005 року регламентував два рівні освіти, а саме: I рівень – бакалаврат (ліценціат), навчання в якому повинно було тривати три або чотири роки; II рівень – дворічну магістратуру. Право відкривати магістратуру надавалося, згідно законодавства, тільки закладам вищої освіти державної форми власності. Недержавні заклади освіти – готували бакалаврів. Система вищої освіти Польщі успішно впровадила єдину систему кредитних одиниць (ЄКТС), що стало умовою вільного переміщення студентів і академічних працівників у Європейському просторі вищої освіти. Даний Закон розширив автономію польських закладів вищої освіти. Вони отримали право самостійно обирати напрями здійснення науковий досліджень і розробок, співпрацювати з іншими, у тому числі іноземними, навчальними і науковими інституціями на основі угод і договорів, а також автономію в розробці та створенні навчальних планів, нових освітніх програм із врахуванням результатів навчання відповідно до Національної рамки кваліфікацій [1, с. 30].

2018 року польський парламент ухвалив Закон про вищу освіту й науку, який в країні отримав ще одну назву – Конституція для науки [4]. Даний Закон трактує навчальну й наукову діяльність закладів вищої освіти рівнозначно, сприяє підвищенню престижу професії науково-педагогічного працівника та створює умови навчання майбутньої інтелігенції, розвитку наукових досліджень, гарантує підтримку науці й вищій освіті у всіх регіонах країни.

Висновки: у процесі реформування сфери вищої освіти Республіки Польщі можна виділити три етапи: I етап - 1989 – 2004 роки, II етап - 2005 – 2017 роки, III етап – 2018 – і до нині.

Перелік посилань

1. Голуб І. Польський досвід реформування системи вищої освіти у контексті європейської інтеграції / І. Голуб // Український педагогічний журнал. – 2017. - № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/4-1.pdf>.

2. Ustawa z dnia 12 września 1990 r. Prawo o szkolnictwie wyższym // Dz. U. 1990, nr 65, poz. 385. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19900650385>.
3. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym // Dz. U. 2005, nr 164, poz. 1365. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20051641365>.
4. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce // Dz. U. 2018, poz. 1668. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001668>.

Ганна Пурій

к.е.н., доцент,

в.о. завідувача кафедри публічного управління та адміністрування

Державний університет економіки і технологій

кафедра публічного управління та адміністрування

e-mail: puriy_av@duet.edu.ua

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДБУДОВИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Адміністративно-територіальна реформа в Україні на сучасному етапі передбачає нові завдання для реалізації потенціалу окремих регіонів з метою ефективного використання їх потенціалу для сталого розвитку на основі єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації в реалізації функцій державної влади. Нині, за умов війни України з Росією, зазначені питання загострюються, значна їх частина відтермінована у часі.

Поряд із цим, чітке розуміння децентралізації має теоретичне і прикладне значення, що в свою чергу дозволяє належним чином дослідити теоретичні основи й відповідний практичний досвід цього процесу, визначити напрями і перспективи реалізації постулатів децентралізації в умовах української дійсності та перспектив її розвитку. Особливо, зважаючи на той факт, що наразі, незважаючи на військові дії, триває процес перетворення на рівні інституційних засад, економічні, політичні, соціальні тощо процеси не зупиняються, а тому актуальність утворення та розвитку об'єднаних територіальних громад є обґрунтованою.

Слід зазначити, що наразі в Україні законодавчо передбачені не лише універсальні принципи підходи до «вертикального» розосередження державної влади, а й спеціальні принципи децентралізації, виокремлені з урахуванням особливостей територіальної організації. Так, спеціальні принципи адресовані розмежуванню повноважень між органами державної влади окремих територіальних одиниць країни [1, с. 69].

Реформа децентралізації є ключовим аспектом трансформації суспільних відносин. Децентралізація влади в Україні виступає основоположним принципом державної політики регіонального розвитку, створює можливість ефективного впровадження інституційних перетворень. Ця реформа має безпосередній вплив на мешканців територіальних громад [2]. Сьогодні питання децентралізації, автономії місцевого самоврядування, довіри до населення територій та ОТГ є вирішальними, оскільки саме це формує довіру у зворотному напрямку. Така довіра вже сформована, вона нині створює

потужну основу для єдності регіонів нашої держави перед навалою російських фашистів.

Відповідно до українського законодавства, органи місцевого самоврядування були трансформовані в органи влади територіальних громад, що утворювалися на основі добровільного об'єднання населення – об'єднані територіальні громади (ОТГ). Отже, основним механізмом формування дієздатних територіальних громад України є їх добровільне об'єднання, процес якого регламентується на законодавчому рівні.

Важливим фактором самої реформи є зміна принципів здійснення влади на місцях, а головним етапом реформи стало об'єднання територіальних громад, що призвело до зміни принципів та підходів до політики регіонального розвитку в Україні.

Створення нових територіальних громад має базуватися на визначених завданнях реформи децентралізації, зокрема: встановлення адміністративно-територіальної структури базового рівня для формування ефективної регіональної влади на новій територіальній основі; визначення адміністративно-територіальної структури субрегіонального (районного) рівня як територіальної основи діяльності Уряду; встановлення принципів адміністративно-територіального устрою України, порядку встановлення, ліквідації, встановлення та зміни меж адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів за європейськими стандартами; створення та управління Державним реєстром адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів України [3, с. 247]. Але, поряд із цими завданнями слід визначити й інші, які будуть першочерговими після славетної перемоги нашої країни над російськими фашистами. На нашу думку, до цих завдань слід віднести: послідовність і організаційна обґрунтованість, адміністративних процесів децентралізації; гармонійний розподіл можливостей і ресурсів; взаємна підтримка і допомога при відбудові й становленні ОТГ; цілеспрямованість у досягненні економічного результату та ефективності; пріоритетність людського чинника та соціальних цінностей.

Одним з ключових документів розвитку ОТГ є Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, стратегічною метою якої розвиток та єдність, орієнтовані на людину – гідне життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні. Стратегічна мета державної регіональної політики до 2027 року досягається на основі трьох стратегічних цілей:

- 1) формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах;
- 2) підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
- 3) розбудова ефективного багаторівневого врядування [4].

На даному етапі, коли війна внесла у всі територіальні одиниці свої корективи, здійснюється формування та обговорення нових нормативно-законодавчих актів України, окремі з них стосуються місцевого самоврядування, ОТГ. Так, прийнято зміни до низки законів, які регламентують оподаткування бізнесу, користування надрами, навколишнього природного середовища тощо. Україна формує чотири спецфонди для відбудови країни: фонд відновлення зруйнованого майна та інфраструктури України, фонд відновлення та трансформації економіки, фонд обслуговування та погашення державного боргу, фонд підтримки малого та середнього бізнесу [5].

У той же час, не слід забувати про основні положення оновлених законів щодо розвитку ОТГ, які були прийняті у передвоєнний період. Вважаємо, що вони є важливими, оскільки дозволять прискорити впорядкування окремих процесів розвитку ОТГ. Так, законодавчими новелами передвоєнних законодавчих актів передбачається:

- громадам в обов'язковому порядку необхідно приймати статут, який стане локальним нормативно-правовим актом, що буде встановлювати процедуру реалізації права місцевого самоврядування;

- буде здійснено розподіл власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня;

- надано виключний перелік державних повноважень на місцях – радіаційна безпека, хімічна безпека, охорона кордону;

- поява нового відділу, який буде підпорядкований секретарю ради – Секретаріат ради громади. До основних завдань відділу буде входити організаційна робота діяльності ради та постійних комісій, зараз цим займається секретар ради.

Визначення співвідношення компетенції місцевих і центральних органів влади залежить і від інших складових децентралізації, зокрема, механізму взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Тому визначальною виступає як горизонтальна координація територіального впливу органів державної влади на соціальні процеси, так і введення багаторівневого управління, покликаного синхронізувати дії центральних та місцевих органів влади, місцевого самоврядування щодо соціального розвитку окремих територій.

Вітчизняна практика регіонального розвитку, і це підтримано реаліями військового стану, вимагає, перш за все, більш широкого застосування контрактів/договорів між центральною та регіональною/місцевою владою щодо спільних зобов'язань відносно вирішення соціальних проблем розвитку регіону, впровадження механізму їх реалізації; удосконалення практики функціонування регіональних агентств розвитку; створення спільних багаторівневих груп програмування соціального розвитку територій тощо.

При цьому, ключовими напрямками, які визначають перспективи розвитку ОТГ в Україні можуть стати такі:

- інституціональний;
- функціональний;
- організаційний;
- фінансовий.

Найважливішими особливостями місцевого самоврядування, у яких повинно бути дотримано при трансформації порядку управління ОТГ, є наступні:

1) правові положення, які мають захищати право місцевого населення (територіальної громади чи органу місцевого самоврядування) керувати власними справами;

2) місцева територіальна громада бере участь в обов'язковому здійсненні самоврядування на підставі закону – територіальна громада та органи місцевого самоврядування виконують публічні завдання, що стосуються їх компетенції;

3) управління відбувається за принципами незалежності (децентралізації) органів влади;

4) запровадження форми нагляду у діяльність органів самоврядування можливе лише і виключно у формах, передбачених законом, таким чином, не порушує незалежності у прийнятті рішень органами місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що досвід більшості країн, які здійснювали територіальне реформування місцевого самоврядування, свідчить, що подібні реформи пов'язані з низкою політичних, соціальних, управлінських, економічних ризиків; як наслідок – процес реформування не повинен бути перманентним, реформи не повинні проводитися часто, вони повинні бути добре підготовлені (детальне вивчення ситуації, вироблення індивідуальних рішень на підставі об'єктивних передумов, врахування експертних позицій та думки мешканців, пошук балансу інтересів) та грамотно реалізовані (супровід процесу тощо).

В результаті дослідження було встановлено, що двома головними факторами в успішному публічному управлінні сталим розвитком промислових міст є встановлення приватно-муніципального партнерства та диверсифікація міської економіки на основі створення нових, більш продуктивних галузей економіки, ІТ, освіта, медицина та інших.

Відкрита агресія РФ проти України, що переросла у тотальну війну, призвела до страшних руйнувань українських міст та сіл, знищення критичної інфраструктури у багатьох громадах та регіонах, мільйонів вимушених переселенців, суттєвих зсувів у демографічній ситуації в різних регіонах.

До традиційних викликів, які стояли перед Україною до війни, додалися нові, які з різних причин навіть не враховувались при плануванні як мало ймовірні, які тепер стали домінуючими і такими, що впливатимуть на Україну та її регіони ще досить довго.

Наразі для перспективного розвитку ОТГ важливим є створення, обґрунтування програм відбудови зруйнованих громад та гармонійний розвиток інших, які залишаться після завершення війни з російськими окупантами відносно непошкодженими. Наступним етапом варто визначити передачу повноважень і бюджетів від державних органів до органів місцевого самоврядування, побудову ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізацію принципів субсидіарності, фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Досягнення таких цілей в подальшому має забезпечити інституційна реструктуризація державного управління шляхом перерозподілу влади, ресурсів і відповідальності між інститутами держави та місцевого самоврядування. Тобто, органи місцевого самоврядування, в тому числі територіальні громади, мають стати суб'єктами державного управління в цілому і соціальним розвитком регіонів, зокрема.

Перелік посилань

1. Гомоляко О. В. Інституціональний фактор формування національної моделі публічної політики України. Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 24 трав. 2019 р.) : у 5 т. / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, О. М. Петрос. Київ : НАДУ, 2019. Т. 1. 172 с.
 2. Мартиненко В. Нова парадигма публічного правління – об'єктивний імператив XXI століття (теоретико-методологічний аспект). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc/1/01.pdf>
 3. Кочерга О.П. Формування нормативно-правових засад реформи децентралізації в Україні в періодз 2014 по 2021 рік: загальний огляд. Молодий вчений. 2021 р. № 3 (91). С. 247–253.
 4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. №695 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-n#Text>
5. Матеріали сайту Forbes. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forbes.ua/news/zelenskiy-pidpisav-zakon-yakiy-polegshit-vidbudovu-pislya-viyni-21032022-4859>

Ірина Міма

кандидат юридичних наук, доцент,
Державний університет економіки і технологій
доцент кафедри права
e-mail: mima_iv@duet.edu.ua

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ОЗБРОЄНОГО КОНФЛІКТУ З РОСІЄЮ

Російська агресія проти України та запровадження воєнного стану на території України актуалізували певний спектр проблем державотворчого та правотворчого характеру. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» через дію спеціального правового режиму регламентує правові механізми регулювання суспільних відносин шляхом встановлення певних обмежень [1]. Такі особливості впливають на публічно-правову систему конституційної організації сучасного суспільства, базуючись на праві, демократії та дотриманні конституційно-правової свободи людини. Система конституціоналізму цілеспрямована на обмеження публічної влади на користь громадянського суспільства, прав, свобод та інтересів людини і громадянина для досягнення конституційно-правової свободи людини [2]. Державотворення в Україні спирається на універсальні принципи європейського конституціоналізму, які є світовими стандартами формування демократичної держави і громадянського суспільства. Тому, навіть, в умовах воєнного стану дотримання змісту цих принципів у функціонуванні державних інститутів та подальшому державному будівництві, є утвердженням конституційно-правової свободи людини, забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина в умовах війни.

В умовах воєнного стану зміни відбуваються у нормотворчій діяльності, у системі органів публічної влади, реалізації форм безпосередньої демократії (вибори, референдуми, мітинги, мирне зібрання громадян тощо), допустимими є тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, надання повноважень органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям з метою гарантування національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Порушення прав людини внаслідок воєнних дій потребує підвищеного рівня захисту, який може включати різні організаційно-правові засоби: охорона об'єктів критичної інфраструктури, введення особливого режиму їх роботи, запровадження комендантської години, проведення евакуації тощо. Комплекс таких заходів здійснюється відповідно до норм чинного законодавства, є важливим в умовах воєнного стану та втілює принцип

верховенства права як принцип конституціоналізму. Крім того, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не передбачає обмеження безпосередньої демократії. А тому, пошук шляхів реалізації права народу на владу в умовах воєнного стану є відкритим. Головним критерієм вибору доцільної форми безпосередньої демократії має бути: безпека учасників, безпека інформації, процесів реалізації належної народу влади, а також високий ступінь комунікативного зв'язку між народом та владою [3, с 15].

Сучасне українське суспільство, перебуваючи у стані війни з Росією, як ніколи характеризується потребою у соціокультурній ідентифікації, тобто усвідомленні своєї культурної моделі розбудови держави на основі національної ідеї. Саме нація є найстійкішою внутрішньоструктурною групою інтересів, спроможною сформувати ефективне суспільство, а отже і державу, базуючись на національних інтересах. Національна ідея відображає рівень національної свідомості, сукупність ціннісних орієнтацій нації; як своєрідний духовний стан народу, його менталітет формується залежно від традицій, культури, існує як джерело культурно-історичної динаміки нації [4, с. 37]. На ґрунті національної ідеї відбувається національна мобілізація, у поєднанні із загальнолюдськими цінностями й ідеалами стає чинником національної консолідації на державотворчій основі; світоглядним орієнтиром у системі освіти та виховання; є важливою духовною детермінантною консолідації сучасної української нації, розбудови демократичної держави і творення громадянського суспільства. Національна ідея має усвідомлюватися як синтез ідей державності, патріотизму та солідарності. Підґрунтям національної ідеї є національна гордість, взаємна толерантність незалежно від етнічного походження, протидія регіональному сепаратизму.

Отже, у контексті сучасних українських державотворчих та нормотворчих процесів забезпечення та захист прав і свобод людини, за будь-яких обставин, особливо в умовах воєнного стану, є важливим обов'язком держави. При цьому особливого значення набуває ідеологічна складова: потребує змістовного оновлення національна ідея, піднесення значущості національної ідентичності, національної культури та мови, з метою утвердження національної стійкості.

Перелік посилань

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Крусян А.Р. Проблеми сучасного конституціоналізму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://ccu.gov.ua/sites/default/files/krusyan_a._suchasnyu_ukrayinskyu_konstytucionalizm_v_umovah_voyennogo_stanu_2022.pdf

3. Михайлов М. Безпосередня демократія в умовах воєнного стану: шляхи реалізації права народу на владу. Актуальні проблеми правознавства. №2 (30).2022. С. 12-18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47669/1/%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%D0%B2.PDF>

4. Федір Медвідь Українська національна ідея як детермінанта державотворчих процесів. Політичний менеджмент. №1, 2005. С. 35 – 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/medvid_ukrainska.pdf

Павло Білас

магістр публічного управління та адміністрування,
аспірант Класичного приватного університету,

м. Запоріжжя,

ORCID:0000-0001-8161-2671

e-mail: bilaspavlo@ukr.net

ВПЛИВ ЗМІ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІ

Молодь, молодіжна політика є надзвичайно важливим аспектом для суспільства і впливає на різноманітні сфери суспільного життя. Сприяння розвитку молодого покоління та підтримка їхніх ініціатив створюють можливості для побудови й розвитку більш стійкого, справедливого та інноваційного суспільства. Одним із викликів, які постають в молодіжному віці є процес соціалізації молоді.

Важливим кроком у теорії соціалізації є глибокий аналіз самої сутності поняття «соціалізація», аналіз якого є необхідним, і особливо актуальним у зв'язку з дослідженням нового явища – медіасоціалізації молоді. Дійсно, важливо відзначити, що поняття «соціалізація» вперше було введено в науковий обіг американським соціологом Франкліном Гіддінгсом у 1887 році в праці «Теорія соціалізації». Вчений розглянув процес соціалізації як дві сторони однієї медалі: з одного боку, як стихійний вплив оточення, а з іншого боку, як правильно організований вплив різних інститутів соціалізації на формування соціальної природи або характеру людини [3, с. 6]. Соціалізація – це відтворення процесу формування особистості людини на основі засвоєння нею норм культури та соціальних цінностей, зумовлена впливом спільноти на психіку особи, спонукає до рефлексій, за якими індивід трактується не лише як об'єкт зовнішнього впливу, а і як суб'єкт активної діяльності, що виявляє свою соціальну сутність [2, с. 42].

Сприяння інформаційного впливу на молодь – важлива тема в сучасному науковому світі, оскільки молодь стає дедалі більш залежною від інформації, яка надходить до неї через різні медіа та інтернет-ресурси. Інформаційний вплив має велике значення для формування поглядів, цінностей, переконань і поведінки молоді, а саме:

- дезінформація та фейк-ньюз: ЗМІ можуть поширювати недостовірну інформацію, що може вплинути на формування світогляду та віру в різні міфи та погляди серед молоді;

- збільшення стресу і тривожності: постійний потік новин і подій, включаючи негативні, може викликати стрес та тривожність серед молоді;

- цифрова адикція: ЗМІ та соціальні мережі можуть стати об'єктом залежності, що впливає на соціальні стосунки, фізичне здоров'я та продуктивність;

- маніпуляція та вплив: ЗМІ можуть бути використані для маніпулювання громадською думкою, зокрема серед молоді, на політичний або комерційний ракурс;

- вплив на здоров'я і фізичний розвиток: деякі ЗМІ можуть сприяти нездоровому способу життя, такому як надмірне споживання їжі або алкоголю, недостатнє фізичне навантаження тощо;

- формування світогляду: інформаційний простір впливає на те, як молодь бачить світ. Це може сприяти розширенню їхнього світогляду, але також може призвести до формування вузьких поглядів або підтримки певних ідеологій.

Особиста думка автора тез: Через засоби масової інформації, медіа, такі як телебачення, інтернет, соціальні мережі і журнали, які впливають на переконання та ставлення молоді, формуються їхні погляди на світ.

Соціальні мережі стали важливим інструментом для впливу на свідомість особистості молоді. Найпопулярнішими соціальними мережами є Facebook, Instagram, Twitter, Telegram, YouTube, TikTok та інші. Кожна з них має свої унікальні функції та спрямована на різні аудиторії та цілі.

Так засоби масової інформації надають інформацію підростаючому поколінню про їхню необхідність в діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, серед яких слід виділити деякі способи, що впливають на процес соціалізації молоді:

- участь в процесі прийняття рішень: молодь може брати участь у громадському обговоренні, консультаціях та роботі комітетів, які вирішують питання, що стосуються молоді;

- молодіжні організації та ініціативи: уряд та місцеві органи самоврядування сприяють створенню молодіжних організацій, які дозволяють молоді брати активну участь у прийнятті рішень та виконанні проєктів, спрямованих на поліпшення життя громади;

- громадянська участь та активізм: сприяння активній участі молоді в громадянському житті та політичних процесах, таких як вибори і публічні обговорення;

- міжнародний обмін та співпраця: участь в міжнародних програмах обміну та співпраці розширює горизонти і можливості молоді, надає їй вивчати інші культури та системи влади.

На підставі Закону України «Про основні засади молодіжної політики» участь молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики забезпечується шляхом врахування позиції молоді під час прийняття рішень, що стосуються молоді, залучення суб'єктів молодіжної роботи до реалізації молодіжної

політики. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування гарантують дотримання права молоді на участь у формуванні та реалізації молодіжної політики у порядку, визначеному законом [1, с. 5].

Висновок. Важливою умовою розвитку демократичного суспільства є культурна та медійна грамотність населення, зокрема підростаючого молодого покоління, яка допоможе молоді критично оцінювати інформацію та розуміти її контекст. Тому сьогодні важливо розвивати в молодих людей здатність аналізувати та розуміти медійні джерела. Засоби масової інформації мають великий потенціал впливати на молодіжну політику, і тому необхідно, щоб вони використовували свою участь в процесах державотворення суспільства відповідально та етично, забезпечуючи чесний доступ до різноманітної інформації та сприяючи активній громадянській участі молоді.

Перелік посилань

1. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021 Стаття 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
2. Ковалів Ю.І. Літературознавча Енциклопедія. Том 2, Київ. Видавничий центр «Академія». 2007. 420 с.
3. Черниш О. О. Соціалізація особистості в умовах сучасних викликів. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 1(339), Ч. II, 2021. 6 с.

Наталя Малиновська

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,

Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

м. Миколаїв, Україна,

ORCID: 0000-0003-0861-603X

e-mail: malynovskanatalianik@gmail.com

БЕЗБАР'ЄРНІ РІШЕННЯ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Останніми роками тема бар'єрів у всіх сферах життєдіяльності стала знайомою майже кожному. Під час війни бар'єри ще більш ускладнили наше життя, їхня відчутність та видимість різко зростає: інфраструктурні перешкоди; складності евакуації; брак інформації та обмеженість доступу до неї; ускладнення доступу до адміністративних та соціальних послуг або повна його відсутність; втрата роботи і засобів для існування тощо.

Отже, з фізичними, інформаційними, психологічними, економічними, інституційними бар'єрами зіштовхнулися майже всі групи населення нашої країни. І тому відповіддю на подолання бар'єрів має стати безбар'єрність, яка проголошується сьогодні як нова суспільна норма, як філософія суспільства без обмежень.

Безбар'єрністю опікуються і громадські організації, і соціально відповідальний бізнес, і держава. Це є відповіддю на нові виклики і це можливо, оскільки є власний позитивний досвід України та досвід інших країн, крім того, потужною є підтримка міжнародних організацій і фондів.

Тема безбар'єрності не є новою, вона актуалізується в силу відомих причин, і в першу чергу, неспровокованою агресією РФ проти України, оскільки крім всіх інших негативних наслідків і втрат, виникли і будуть виникати різнопланові проблеми і потреби у громадян України.

Держава розглядає безбар'єрність «як загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності» [1].

Створення безбар'єрного простору в Україні спирається на нормативно-правові акти: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2023 р. № 372-р «Про затвердження плану заходів на 2023—2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року»; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року»; Розпорядження

Кабінету Міністрів «Про затвердження складу міжвідомчої робочої групи з питань розроблення проекту Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні» від 03 лютого 2021 р. № 134-р; Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 962 «Про затвердження критеріїв доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування»; Указ Президента України від 3 грудня 2020 р. № 533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні»; Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» від 5 червня 2014 року № 1324-VII; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки «Безбар'єрна Україна» від 29 липня 2009 р. N 784 тощо.

Головним документом є Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, яка спрямована на визначення ключових проблем та формування рішень для їх розв'язання або мінімізації. Положення Стратегії враховують напрацьовані раніше документи, зокрема щодо створення безбар'єрного середовища для осіб з інвалідністю, розвитку молоді, захисту прав людини, подолання нерівності.

Метою Стратегії є «створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики» [1].

Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року – це перший комплексний документ, що передбачає створення безбар'єрного простору в шести вимірах: освітньому, інформаційному, цифровому, фізичному, суспільному та економічному. Тобто йдеться не лише про доступність інфраструктури міст і громад, а й про майбутні перетворення й усунення бар'єрів зокрема у підприємництві, працевлаштуванні, навчанні протягом життя, адміністративних сервісах, отриманні реабілітаційної, медичної допомоги.

Безбар'єрними проектами воєнного часу особисто опікується перша леді України Олена Зеленська. Це і новий розділ порталу «Дія» під назвою «Дія. Безбар'єрність», «Довідник безбар'єрності», доповнений новими розділами «У воєнний час», «Етика взаємодії у періоди стресу», «Етика взаємодії з різними людьми»; доповнений «Альбом безбар'єрних рішень» [2].

Для воєнного часу та повоєнної відбудови України особливо важливим є «Альбом безбар'єрних рішень», який створено в межах ініціативи першої леді Олени Зеленської «Без бар'єрів». Проєкт реалізовано громадською організацією «Безбар'єрність» спільно з Міністерством розвитку громад та територій України у рамках проєкту «Інтегрований розвиток міст в Україні II», який виконує німецька урядова компанія «Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH» за фінансування Урядів Німеччини та Швейцарії. Розробник Альбому безбар'єрних рішень – урбан-бюро Big City Lab [2].

Це практичний посібник, який рекомендує та на прикладах ілюструє, як міське середовище може бути дружнім до різних користувачів, зокрема й людей з тимчасовими чи постійними порушеннями здоров'я, дорослих з маленькими дітьми, людей похилого віку, людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Над його розробкою працювали архітектори, спеціалісти у сфері будівництва, науковці у сфері людського різноманіття, представники громадянського суспільства та маломобільні групи населення.

«Альбом безбар'єрних рішень» адаптовано до реалій воєнного часу. В оновленій версії є рекомендації, що враховують безпекові потреби: створення умов для тих, хто тікає від війни, та реабілітації тих, хто повертається із зони бойових дій; поранення, які отримують наші громадяни, можуть призвести до постійної чи тимчасової маломобільності тощо, тому все це треба враховувати у практичній площині.

Альбом складається з таких розділів:

- типові універсальні рішення – ідеальні рішення для нового будівництва;
- типові адаптаційні рішення – вимушені рішення, якими мають користуватись у випадках адаптації наявного простору;
- бар'єрні рішення – це приклади небезпечних рішень з навколишнього простору, що ілюструють основні проблеми визначені у «Дослідженні доступності міських просторів».

У першому розділі «Вхідні групи та житлові подвір'я» розглянуто різні сценарії для вхідних груп – фізичний сценарій, сценарій – контрастності, освітлення, мікроклімату. У посібнику наголошується на пріоритетності рішень — рівний вхід є універсальним рішенням, тоді як піднятий вхід зі сходами та пандусом — адаптаційний; розписано матрицю функцій мешканців, та які зони відповідають цим функціям. Для сценарію з дитячим майданчиком – використано підхід проєктування не через обладнання, а через їх функції. Тобто, спочатку прописуються функції для всебічного розвитку дитини, а потім вже підбирають обладнання, що задовольняло би реалізацію цієї потреби.

В рекомендаціях для воєнного часу акцентовано увагу на параметрах для тамбуру, дверей, підйомнику, щоб зручно евакуювати постраждалих з будівлі.

У другому розділі «Вулиці» подано опис різних типів вулиць, перехресть, переходів, розповідається про вузли облаштування доступності та варіанти тактильної навігації. Показано, як через тактильне покриття можна відокремлювати транзитний шлях від суміжних зон завдяки розділенню тротуару на окремі зони. Ідея – зменшити використання спеціальних тактильних індикаторів й створювати дизайн вулиць більш цілісним, інтуїтивно зрозумілим та доступним для людей з порушенням зору.

В рекомендаціях для воєнного часу – описано параметри для вільного проходу в місцях облаштування протитанкових елементів, контрастність таких елементів, рекомендації для світловідбиваючих елементів у режимі світломаскування, стелі екстреної допомоги з автоматичними дефібрляторами.

У третьому розділі «Громадські простори» розглянуто сценарії згідно потреб людей у громадських просторах: для окремих сценаріїв із місць для тихого та активного відпочинку, дитячих майданчиків, басейнів, місць для куріння, кімнати догляду за дитиною тощо. Універсальні кабінки та кімнати по догляду за дитиною дуже актуальні у притулках для внутрішньо переміщених осіб та в укриттях. Додатково у розділ додано матрицю покриттів із референсами матеріалів – з метою, щоб показати, як потрібно комбінувати покриття, щоб працювала тактильна навігація і це не заважало іншим людям. Розроблено матрицю дій дітей за віком на дитячих майданчиках, де розписано, які саме дії допомагають дітям різного віку розвивати ті чи інші навички (когнітивні, сенсорні, комунікації – залежно від провідного виду діяльності та вікових потреб дитини у цей час).

В рекомендаціях для воєнного часу акцентовано увагу на кімнати для сенсорного розвантаження, що необхідно для людей з різними типами нейрорізноманітності, для тих, хто має посттравматичний стресовий розлад, спектр аутизму, або просто чутливий до звуків та світла.

У четвертому розділі «Громадські будівлі» описано громадські будівлі (бібліотеки, школи, ЦНАПи, коворкінги, вокзали, лікарні, та інші заклади, у яких населення отримує послуги та має відкритий доступ до будівель) з урахуванням різноманітних потреб користувачів; містяться рекомендації для душевої кабінки, зони отримання послуг, зони очікування, та всіх горизонтальних і вертикальних комунікацій в будівлі (коридори, ліфти, сходи, ескалатор).

У воєнний час такі рекомендації можуть стати в нагоді при облаштуванні притулків, тимчасових шпиталів, волонтерських пунктів тощо.

Безбар'єрність пов'язують з базовими цінностями: стандартами життя, рівністю для кожного громадянина. Сьогодні коло людей, які потребують безбар'єрності, розглядається значно ширше. Сьогодні мова йде вже про 472 різноманітних проекти з безбар'єрності, до виконання яких залучено 20 міністерств, профільні міністерства реалізовуватимуть всі флагманські проекти.

Безбар'єрність у воєнний час сприяє захисту гідності і прав людини, і це важливе завдання, яке вимагає міжнародного співробітництва і дотримання міжнародних норм і стандартів. Тільки через спільні зусилля можна забезпечити безпеку та захист для всіх громадян під час воєнних конфліктів і сприяти відновленню миру та стабільності. Під час повоєнної відбудови України необхідно враховувати принципи безбар'єрності, вони мають дійсно стати новою суспільною нормою, філософією суспільства без обмежень.

Перелік посилань

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#Text>.
2. Альбом безбар'єрних рішень. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://bcl.com.ua/albomrozdill>.

Вікторія Кучанська

магістрантка юридичного інституту,
Державний університет економіки і технологій,
м. Кривий Ріг
e-mail: viktoriyakuchanska@gmail.com

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Сьогодні, у світі, що швидко змінюється, державні службовці відіграють дедалі важливішу роль у забезпеченні національної стабільності та безпеки. В Україні ця роль стала особливо важливою з огляду на війну з країною-агресором, в стані якої зараз знаходиться наша держава.

Метою роботи є дослідження ролі державних службовців в забезпеченні національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу тез. Безперечно, національна безпека є однією з найважливіших сфер відповідальності державних органів, що включає не тільки захист від зовнішніх загроз, але й забезпечує внутрішню стабільність в країні. Державні службовці, які працюють у сфері національної безпеки, включаючи оборону, військову адміністрацію, охорону кордону та служби зовнішньої розвідки, є першою лінією захисту країни від зовнішніх загроз. Окрім них є також і державні службовці МВС, МОЗ тощо, які відіграють не менш важливу роль у запобіганні, виявленні та реагуванні на внутрішні кризи, забезпечуючи тим самим національну безпеку та соціальну й політичну стабільність в суспільстві.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку», державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій [1]. Таким чином, державні службовці виступають стабілізуючим фактором суспільного життя та життя громадян. Вони мають контекстне розуміння ситуації, мають навички експертного пошуку фактів і беруть активну участь у процесах прийняття управлінських рішень.

Варто зазначити, що роль державних службовців у забезпеченні національної безпеки та врегулюванні кризових ситуацій охоплює широкий спектр питань, включаючи стратегічне планування, управління ресурсами, координацію між державними відомствами та зовнішніми агенціями та

налагодження міжнародного співробітництва. Вони реалізують основну мету: служіння інтересам громадян, громадянського суспільства і держави, при цьому місія державної служби як соціального інституту полягає у задоволенні потреб суспільства в ефективному адміністративному державному управлінні [4, с. 352].

На найвищому рівні державні службовці беруть участь у розробці стратегії національної безпеки на основі оцінки потенційних загроз і можливостей. Вони формують і реалізують політику, яка визначає пріоритети, механізми координації та контролю у сфері національної безпеки.

Необхідно зазначити, що в умовах війни уповноваженим органам влади слід проводити детальний аудит діяльності всіх державних службовців, посадовців та інших осіб, які працюють в галузі державного управління. Через інформаційні технології та глобальну мережу «інтернет» проходить великий потік інформації, який не завжди можливо ефективно контролювати [32, с. 544]. Однією з важливих видів безпеки, в яких особливу роль відіграють державні службовці, є інформаційна безпека. Моніторинг та контроль інформаційного простору України, запобігання поширенню дезінформації та вчасне реагування на кіберзагрози є головною місією державних службовців у цій сфері. Тому впровадження передового світового досвіду, зокрема досвіду розвинутих країн Європейського Союзу, є важливим чинником процесу проходження державної служби в Україні [5].

Державні службовці мають використовувати свої знання та навички для зміцнення систем управління та корекції у відповідь на зміни та виклики, що виникають в країні. Вони повинні забезпечувати національну безпеку та керувати будь-якими кризовими ситуаціями, чи то внутрішні, чи зовнішні загрози. На наше переконання, варто активізувати процес навчання державних службовців для отримання ними необхідних знань, умінь та навичок, особливо в умовах війни.

Тайєр Армо слушно зазначає: «Підвищення кваліфікації державних службовців та організація професійного навчання є важливим елементом в ефективному публічному управлінні в будь-яких умовах, особливо в умовах війни. Тому необхідно активно працювати над оновленням змісту та форми навчання, щоб забезпечити державних службовців необхідними знаннями та навичками для успішного виконання своїх професійних обов'язків, особливо в умовах воєнного стану» [2, с. 77].

Висновки. Отже, державні службовці відіграють важливу роль у системі національної безпеки в Україні. Їхні рішення та дії є ключовими елементами зміцнення стабільності та безпеки на всіх рівнях суспільно-економічного розвитку суспільства.

Перелік посилань

1. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Тайер А. Вплив комунікативних технологій на ефективність публічного управління в Україні у надзвичайних умовах. Публічне урядування. 2022. №4 (32). С. 73-79.
3. Толкачова І. А. Роль та значення інформації для національної безпеки України. Актуальні проблеми приватного та публічного права: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 94-річчю з дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О. І. (31 березня 2023 року). Харків, 2023. С. 542-545.
4. Ковальова Д. В., Часова В. В. Функції державної служби як суб'єкта професійної соціалізації. In The VI International Scientific and Practical Conference «Modern ways of solving the problems of science in the world» (February 13–15, 2023, Warsaw, Poland). 2023. С. 351-354.
5. Коваль Г. В. Реформування процесу проходження державної служби в Україні / Г. В. Коваль. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2020. № 1. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2020_1_33

Світлана Лузан

магістр публічного управління та адміністрування,
Державний університет економіки і технологій,
м. Кривий Ріг
e-mail: svetlanaluzzan@gmail.com

ПІДТРИМКА ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ (НА ПРИКЛАДІ М. КРИВИЙ РІГ)

Україна є незалежною, соціальною, суверенною, демократичною та правовою державою. На жаль, починаючи з 2014 року наша країна потерпає від агресивного вторгнення військ Російської Федерації. Права і свобода людей порушені. Заради своєї безпеки, заради розвитку патріотичного ставлення молоді, яка є майбутнім країни, частина населення вимушено залишила свої домівки та переїхала жити в більш безпечні міста чи села.

Протягом 2014 та 2015 років місто Кривий Ріг стало одним з перших, хто протягнув руку допомоги вимушено переміщеним особам з Луганської та Донецької областей. У 2014 році у нашому місці було створено штаб по підтримці сімей з територій південних та східних областей України та координаційна рада з питань ВПО у м. Кривий Ріг.

В цьому ж році запрацював «Народний дім», який став центром прийому вимушено переміщених осіб та координував подальше розселення прибувшого населення. Більшість ВПО по сьогоднішній день проживають у м. Кривий Ріг. Вони влаштували своє життя по-новому, так мовити з «чистого аркуша». Хтось відразу влаштувався на роботу, хтось прийшов працювати за переводом, хтось ходив допомагати в гуманітарний штаб для розвантаження, сортування та видачі наборів, але були і ті, які залишалися для міста баластом, який потрібно утримувати за кошти міського бюджету.

І от, знову, ці нелюди, які разом з нами святкували перемогу над фашизмом, які промовляли «Ніколи знову.», які співали разом з нами 9 травня пісні про Перемогу, втрутилися нахабно у наше спокійно розмірене життя. Вони зруйнували кордони свободи, похитнули незалежність та суверенність.

24 лютого 2022 року війська російської федерації вторглися на територію України, посягнули на нашу землю, свободу та цілісність. Люди були змушені покидати свої власні домівки та їхати, де більш-менш спокійно.

Місцеві жителі Кривого Рогу постійно приймають осіб із Запорізької, Херсонської, Харківської, Донецької та Луганської областей, знову цілодобово запрацювала координаційна рада та штаб. «Народний дім» став пропускним пунктом для ВПО, освітні заклади приймали на проживання людей, центральна влада міста турбувалася про кожного, хто прибував. Слід

зазначити, що МКЗК «Народний дім» КМР має вдале розташування, тому що поряд залізничний вокзал та станція «Кривий Ріг. Головний», розташовані зупинки громадського транспорту, з яких можна добратися до будь-якої точки міста, медичні заклади, освітні заклади, заклади громадського харчування, магазини, паркувальний майданчик для осіб, які прибули у місто на власному авто.

Згодом для прийому переселенців, був створений ще один пункт на базі «Прозорого офісу соціальних послуг» в Інгулецькому районі, який є найближчою точкою перетину з Херсонською областю.

Станом на 01.07.2023 року – з 2014 року в місті обліковано понад 92,6 тисяч осіб з 15 регіонів України, а саме:

- Херсонська область – 34 209 осіб;
- Донецька область – 28 653 особи;
- Луганська область – 9 801 особа;
- Дніпропетровська область – 6 985 осіб;
- Миколаївська область – 4 109 осіб;
- Інші області – 8 847 осіб.

Під час аналізу даних, було виявлено, що пенсіонерів та осіб з інвалідністю прибуло понад 21 тисячу осіб, понад 26 тисяч – це діти до 18 років. Зі звіту координаційного штабу відомо, що у період 2014-2023 роки на утримання та підтримку ВПО було витрачено більше 1 млрд. грн.

А саме:

- ремонт та облаштування освітніх закладів для перебування ВПО – 234 млн грн;
- утримання місць компактного проживання - 97,7 млн. грн.;
- соціальний захист – 28,3 млн. грн.;
- охорона здоров'я – 9,4 млн. грн.;
- культура – 4,5 млн. грн.;
- одоровлення дітей – 3,2 млн. грн.;
- житло – 2,3 млн. грн.;
- освіта та наука – 2,0 млн. грн.;
- транспорт – 1, 2 млн. грн.;

Місто Кривий Ріг має постійну підтримку від благодійних організацій як місцевих, так і міжнародних: Червоний Хрест, АСТЕД, Представництво ООН у справах біженців України, Міжнародна організація міграції, Save the children, Міжнародна гуманітарна організація INTERSOS, ЮНІСЕФ, Українська освітня платформа та багато інших. Від благодійних організацій надійшло допомоги на підтримку ВПО 665 млн. грн.: продукти харчування; господарче обладнання; побутова техніка та інше.

Тепер детальніше про послуги, які були надані переселенцям.

Соціальна сфера:

- реєстр та система обліку соціальної допомоги ВПО, на яку витрачено 700 тисяч гривень.

Починаючи з 2015 року, ВПО отримують соціальну виплату. За весь період – це понад 2 млрд. грн. З 2022 року у місті Кривий Ріг діє гостьова карта, яка пропонує безкоштовні транспортні послуги. Гостьових карт виготовлено 32 тисячі, на суму 2,6 млн. грн. Станом на 01.07.2023 року видано 12 352 «гостьові картки».

Кривий Ріг є першим містом в Україні, де діти, які мають статус постраждалих внаслідок воєнних дій отримують 5 тисяч грн. З 2020 року допомогу отримали 863 дитини на суму понад 4,3 млн.грн.

З міського бюджету придбано продуктів харчування на суму близько 7 млн.грн, які видавалися через гуманітарні штаби.

30 суб'єктів господарювання перемістилися до нашого міста. Працевлаштовано 1314 переселенців, а 2533 особи отримували виплату допомоги по безробіттю, з 2022 року таких осіб було 1777.

Освітня сфера:

1. Ремонтні роботи у закладах освіти на суму 274 млн.грн.: міський бюджет 234 млн, благодійна допомога 40 млн. грн.

2. Безкоштовне харчування дітей близько 1,9 млн.грн (з 2014 року по 23.02.2022 рік – 484 дитини);

3. Оздоровлення дітей за кошти міського бюджету – 3,2 млн.грн (2014-2022 – 1383 дитини оздоровилися в ДОТ «Сонячний», «Слава», «Старт»).

Житлова сфера:

1. Компактне проживання – 10 млн.грн. (97,7 млн. міський бюджет, 6 млн – благодійна допомога. Такою послугою скористалися 27 тисяч переселенців);

2. Лютий 2015 року – за партнерства з Німецьким товариством міжнародного співробітництва GIZ було побудоване модульне містечко для ВПО (424 місця). 11 млн. – це компенсація коштів з місцевого бюджету за спожиті послуги на 17 785 чоловік (150 грн. за добу на одну особу);

3. Український фонд соціальних інвестицій у 2019 році провів реконструкцію гуртожитку (17 квартир надано переселенцям, в тому числі 2-і особам з інвалідністю);

4. Придбано 15 квартир на суму 2 млн.грн (житлом забезпечено 45 осіб);

5. За урядовою соціальною програмою «Прихисток» 4351 криворіжець надав прихисток 12 306 ВПО.

Сфера охорони здоров'я.

1. Надано медичних послуг за рахунок міського бюджету на 7,9 млн грн.

2. Вакциновано 5 257 осіб від COVID-19 на суму 1,5 млн.грн.

3. У Кривому Розі за період 2022-2023 років жінками з числа ВПО було народжено 3 – майже 600 діток.

Транспортна сфера:

1. 116 130 пасажирів організовано та перевезено з вокзалів нашого міста (1 217,9 тис.грн);

2. Надано послуг «Соціальне таксі» – 239 на суму 141,8 тис.грн.

Культурна сфера:

1. 4,5 млн. грн. витрачено на заклади культури.

Адміністративні послуги:

1. Прийнято 875 повідомлень про зруйноване та пошкоджене житло;

2. 1694 адміністративні послуги у МКП надано переселенцям;

3. 1550 – з отримання паспортів.

Отже, громада міста Кривого Рогу спільно з органами державної влади постійно надає допомогу ВПО. Це допомога в харчуванні переселенців, їх соціальній адаптації, а також психологічні, юридичні та освітні послуги. На жаль, є частина громадян нашої держави, які вирішили поїхати за кордон і залишити свою країну у скрутні часи, але ми впевнені, що перемога обов'язково буде за нами і всі хто поїхав, обов'язково повернуться додому, до своєї найкращої, найсильнішої та загартованої країни, щоб її відбудувати та розвивати.

Максим Ковальов
голова об'єднаної профспілки
АТ «Дніпропетровськгаз»,
e-mail: max2976k@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ ПРОЗОРОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

Формування прозорості та відкритості у діяльності органів публічної влади є ключовим кроком для забезпечення довіри громадян, покращення ефективності управління та зміцнення демократії.

Відкритість та прозорість влади є фундаментальними принципами демократії. Ці принципи забезпечують транспарентність діяльності органів публічної влади та сприяють ефективній взаємодії між владою та громадянами.

С. Оніщук слушно зауважує, що важливими принципами діяльності суб'єктів владних повноважень у демократичній державі є принципи відкритості, прозорості та гласності [1**Юшибка! Источник ссылки не найден.**, с. 82].

Під час дослідження принципів відкритості та прозорості публічної влади, варто відштовхуватися від трьох основних аспектів:

- по-перше, це якість існуючого нормативно-правового поля функціонування влади в контексті відкритості та прозорості;
- по-друге – це наявність ефективних, законодавчо визначених способів та механізмів реалізації доступу громадян до інформації про владний орган та його діяльність;
- по-третє – аспект рівня політичної культури всіх суб'єктів політичного процесу [2, с. 114].

Перший із них – це якість нормативно-правового поля. Цей аспект вказує на те, якість законів і нормативних актів, які регулюють функціонування органів публічної влади щодо прозорості та відкритості. Треба наголосити, що відповідно до ч.3 ст. 34 Конституції України, реалізація «права на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації може бути обмежене виключно законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [3].

Закон України «Про доступ до публічної інформації» [1] є важливим нормативним актом, який регулює забезпечення громадянам права на доступ

до інформації, що належить до сфери публічної влади. Основні положення та цілі цього Закону спрямовані на забезпечення прозорості та відкритості діяльності державних органів, місцевого самоврядування та інших органів публічної влади. Закон прийнятий з метою виконання міжнародних зобов'язань України щодо захисту прав людини, зокрема відповідно до Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи, а також для забезпечення демократичних принципів та відкритого суспільства.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» відіграє важливу роль у створенні відкритого та прозорого середовища в діяльності державних органів, місцевого самоврядування та інших публічних органів. Його роль полягає в забезпеченні громадянам гарантованого права на доступ до інформації, що стосується діяльності публічної влади, та забезпеченні відкритості та підзвітності діяльності цих органів. Завдяки цьому Закону громадяни мають можливість активно брати участь у демократичних процесах, контролювати дії та прийняття рішень органів влади, а також впливати на розвиток суспільства. Це сприяє зміцненню взаємодії між громадянами та органами влади та сприяє підвищенню довіри громадян до державних інституцій.

Крім того, закон забезпечує відкритий доступ до інформації про діяльність органів влади, їхні рішення та витрати, що є важливим інструментом виявлення та запобігання корупційним практикам, що робить діяльність органів влади більш підзвітною перед громадськістю та сприяє підвищенню рівня їхньої ефективності. Зокрема, важливою особливістю цього Закону є можливість подання запитів на отримання інформації без необхідності повного розкриття особистих даних або мети використання інформації, що гарантує більш об'єктивну та рівноправну процедуру надання інформації та усуває можливість дискримінації.

Рівень політичної культури громадян, політиків, державних службовців та інших учасників політичного життя визначає, наскільки ефективно принципи відкритості будуть втілюватися на практиці.

Отже, прозорість діяльності влади виступає як регулятивний засіб і форма її контролю з боку громадськості. Дотримання публічною владою законодавчих вимог щодо оприлюднення інформації відображається в її діяльності. Громадськість та органи громадянського суспільства мають можливість перевіряти, чи додержується влада цих вимог, і реагувати на можливі порушення, що допомагає зберегти владу в рамках закону та сприяє відповідальному виконанню її обов'язків.

Привертає увагу позиція М. Чабанної, відповідно до якої визначення рівня прозорості функціонування системи державного управління дійсно залежить від кількох ключових факторів, які можуть впливати на відкритість та ефективність діяльності органів влади. Це, зокрема, тіньова політика, тіньові

відносини, домінування корпоративних інтересів над загальнодержавними та корупція, що можуть суттєво обмежити прозорість та відкритість державного управління [7, с. 11].

Усі вказані вище фактори можуть створювати перешкоди для відкритості та прозорості в державному управлінні. Щоб забезпечити високий рівень прозорості, важливо протидіяти тіньовій політиці, домінуванню корпоративних інтересів та корупції. Це можна досягнути шляхом сильної законодавчої та інституційної бази для контролю за діяльністю органів влади, підвищення громадського участі у прийнятті рішень та забезпечення прозорості в діяльності всіх рівнів влади, зокрема і місцевої.

Щодо прозорості як підвищення ефективності діяльності влади, то варто говорити також про психологічні аспекти готовності влади до таких змін [5, с. 52]. Розуміння того, що дії та рішення органів публічної влади можуть бути публічно оцінені, стимулюватиме їх до кращої підготовки та узгодженості дій. Психологічний аспект полягає в тому, що публічна влада стає більш усвідомленою щодо своїх дій, оскільки вони підлягають громадському перегляду.

Складовою забезпечення прозорості в діяльності органів публічної влади є покладання на них обов'язку інформування громадськості про організацію своєї діяльності [6, с. 263].

Одним із потужних інструментів є висвітлення діяльності органів влади через Інтернет, на власних веб-сайтах. Це дає громадськості можливість ознайомлюватися з діяльністю органів влади, переглядати рішення, програми, фінансові звіти та іншу важливу інформацію. Такий підхід сприяє більш активній участі громадян у демократичних процесах та дозволяє стежити за діяльністю органів влади.

Проте, існує безліч інших варіантів інформування. Це можуть бути публічні обговорення, консультації з громадськістю, проведення прес-конференцій, брифінгів, організація круглих столів тощо. Важливо, щоб інформація була доступною та зрозумілою, а засоби комунікації були націлені на ефективний діалог з громадськістю.

Таким чином, інформаційні технології відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості в діяльності органів публічної влади, але важливо використовувати різноманітні способи комунікації для максимального залучення громадськості та створення відкритого та діалогового середовища.

Отже, децентралізація дозволяє місцевим громадам більше впливати на прийняття рішень, що стосуються їхнього життя. А локальний контроль сприяє більшій увазі до потреб та побажань громадян, тим самим сприяючи відкритості та прозорості у владних діях. Місцеві органи влади організують публічні обговорення, громадські слухання та консультації з громадою, що забезпечує залученість громадськості у процеси прийняття рішень

Перелік посилань

1. Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Кармазіна М. Інформаційна прозорість влади: українська ситуація. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2012. Вип. 4. С. 111-122.
3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. №27-IX від 03.09.2019, ВВР, 2019, № 38, ст.160. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Оніщук М. В. Забезпечення принципу прозорості при прийнятті рішень колегіальними суб'єктами владних повноважень: теоретико-прикладний аспект. Держава і право. Серія : Юридичні науки. 2019. Вип. 83. С. 77-91.
5. Росенко М. І. Щодо проблемних питань становлення парламентаризму в Україні та розвитку громадянського суспільства: прозорість влади. Ефективність державного управління. 2012. Вип. 30. С. 47-57.
6. Тимофеев С. П. Загальні засади забезпечення відкритості та прозорості органів публічної влади в Україні. Публічне управління та регіональний розвиток. 2021. № 11. С. 251-278.
7. Чабанна М. В. Прозорість діяльності суб'єктів прийняття владних рішень в Україні: доступ громадськості до публічної інформації. Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. 2013. Т. 147. С. 8-16.

Андрій Шевченко

Начальник Криворізької академії патрульної поліції,
e-адреса: andreyshevchenkokra@gmail.com

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ІНСТИТУТУ ЛІДЕРСТВА

Незважаючи на тривалі емпіричні дослідження феномену лідерства, визначення цього поняття залишається предметом дискусій для науковців та практиків. Одні розглядають лідерство як позитивний вплив, стверджуючи, що коли член групи «А» намагається змінити поведінку члена групи «Б», це може бути розглянуто як спроба лідерства. Інші вважають, що лідерство, зазвичай, представляє собою феномен влади.

В сучасній Україні однією з ключових проблем є пошук національного лідера, який здатен ефективно вирішувати актуальні проблеми та сприяти розвитку держави в майбутньому.

Модель компетенцій інноваційного лідера та концепцію інноваційного лідерства було розроблено Доктором Девідом Гліддоном і впроваджено в науковий обіг у 2006 році в Пенн Стейт Університеті. Ми вважаємо за важливе дослідити аспекти впровадження міжнародних практик інноваційного керівництва в систему публічного управління [1, с. 143].

Важливим елементом системи лідерства є процес добору кваліфікованих фахівців для роботи в сфері публічного управління. Добір кандидатів проводиться через відкритий конкурс. Кожен рівень місцевого управління відбирає співробітників відповідно до муніципальних стандартів та результатів іспитів. Співбесіди з кандидатами проводять керівники організацій для належного відбору кваліфікованих спеціалістів [2, с. 251].

З початку XXI століття лідерство стало одним з ключових факторів, від якого залежить успішність функціонування установ, як у передових країнах, так і в тих, які прагнуть підвищити свою конкурентоспроможність на міжнародній арені. Лідерство є фундаментом сучасного концепту належного демократичного управління, відомого як «good governance», і визначається як ключовий елемент підвищення ефективності та продуктивності роботи державних органів влади та органів місцевого самоврядування.

Отже, для розвитку лідерства в нашій країні, ми повинні розглядати публічну службу як конкурентоспроможний інститут, який може залучати та утримувати найкомпетентніших та професійних фахівців. Такий підхід визначає головні принципи управління працівниками у сфері публічної служби, які повинні забезпечувати її ефективність та успішний розвиток.

Публічна служба зацікавлена у тому, щоб на посадах працювали справжні лідери, які віддані своїй справі – служінню народові України. Ці лідери

повинні відповідати сучасним вимогам, мати інноваційне бачення та працювати в умовах швидкозмінного середовища [3, с. 277].

В науковій літературі існує безліч моделей інституту лідерства, кожна з яких має свої особливості та підходи. Ось деякі з основних моделей інституту лідерства:

Трансформаційне лідерство: Ця модель лідерства акцентується на здатності лідера змінювати індивідів та організації, надихаючи їх до досягнення вищих цілей та розвитку. Лідер, який прагне стати трансформаційним, спрямовує увагу на цінності, мораль та етику.

Ситуативне лідерство: Ця модель лідерства визнає, що ефективний лідер повинен адаптувати свій стиль керівництва до конкретної ситуації. Лідер аналізує потреби групи чи організації та відповідно до цього вибирає стратегію.

Слуга-лідерство: Слуга-лідерство в центрі має ідею служіння іншим. Лідер прислуховується до потреб інших, допомагає їм рости та розвиватися, а не просто керує ними.

Автентичне лідерство: Ця модель передбачає, що ефективний лідер має бути автентичним і вірогідним. Він чесно представляє себе та свої цінності, відкритий до співпраці та співчутливий до інших.

Лідерство з опорою на завдання: У цій моделі лідер фокусується на досягненні конкретних цілей та завдань. Важливою характеристикою є здатність до ефективного планування та організації.

Лідерство у глобальному контексті: У світі глобалізації ця модель лідерства відображає здатність лідера працювати в міжнародному середовищі, сприяючи співпраці та розвитку в умовах різних культур і систем.

Лідерство в управлінні змінами: Лідер, який спеціалізується на управлінні змінами, вміє керувати процесами та підтримувати організацію під час перетворень.

Трансакційне лідерство: У цій моделі лідер заохочує співробітників до виконання завдань через систему нагород і покарань.

Демократичне лідерство: Демократичні лідери відзначаються врахуванням думок та допомогою приймати рішення в колективі. Вони сприяють участі співробітників у процесі прийняття рішень.

Лідерство за мотивацією: Ця модель лідерства передбачає, що ефективний лідер створює інспіраційну атмосферу та мотивує співробітників до досягнення високих результатів.

Лідерство у важких умовах: Деякі лідери спеціалізуються на керуванні організаціями в кризових або складних ситуаціях. Вони вміють приймати рішення в умовах невизначеності та тиску.

Лідерство на основі коаліцій: Ця модель передбачає здатність лідера об'єднувати різні групи та інтереси для досягнення загальних цілей.

Лідерство в управлінні проектами: В проектному управлінні лідер відповідає за організацію та виконання конкретних проектів.

Лідерство в громадській сфері: Громадські лідери зазвичай діють в неприбутковому секторі та громадських організаціях, сприяючи досягненню соціальних та громадянських цілей.

Лідерство в бізнесі: В бізнесі існують різні моделі лідерства, включаючи трансформаційне лідерство, лідерство в управлінні змінами, стратегічне лідерство та інші, спрямовані на досягнення бізнесового успіху.

Ці моделі лідерства представляють різноманітні підходи та стратегії, які можуть бути застосовані у різних сферах та контекстах. Важливо враховувати, що ефективний лідер може комбінувати різні аспекти цих моделей, відповідно до конкретних обставин та завдань, які стоять перед ним.

Висновок. Отже, лідерство – це здатність суб'єктів впливати на події та процеси; це ключовий фактор, який формує конфігурацію відносин, визначає розподіл сил та потенціалу, і має важливу роль у встановленні правил та регулюванні суспільних відносин. Сучасний лідер публічної служби – це змінотворець, який прагне змінити світ на краще.

Перелік посилань

1. Клімаш Л. С. Жіноче лідерство в публічному управлінні. Наукові читання - 2020: Матеріали наук.-практич конф. наук.-педаг. працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених НІІ економіки та агробізнесу. Наук.-теорет. зб. 2020. Житомир. С. 143-145.
2. Клімаш Л. С. Тенденції розвитку лідерства в публічному управлінні. Механізми управління розвитком територій: зб. наук. праць. Житомир: Поліський національний університет, 2020. 250-252
3. Ковбасюк Ю. В. Розвиток лідерства у державній службі. Державна служба: підручник. Одеса: НАДУ, 2013. С. 277–312.

Софія Коваленко

здобувачка вищої освіти

групи ПУА-21 (Публічне управління та адміністрування),

Державний університет економіки і технологій

кафедра публічного управління та адміністрування

e-mail: sofia.kovalenko11@gmail.com

ДЕРЖАВНЕ СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ І ЗАВДАННЯ

У розвинених країнах Інститут державного стратегічного планування є основою системи державного управління. Він визначає цілі та реалізує політику держави у всіх сферах суспільного життя, насамперед в економіці та у секторі безпеки. В Україні такий інститут досі не створений. Уряд і місцеві органи влади не розуміють, що ефективне державне управління, особливо в часи економічної рецесії, неможливе без державного стратегічного планування. Тому в Україні актуальним є завдання формування належної системи державного стратегічного планування з метою прийняття відповідного спеціального законодавства.

Вітчизняні вчені все більше цікавляться питаннями стратегічного планування. Вони розглядають стратегічне планування з позицій забезпечення національної безпеки, місцевого розвитку та регіонального розвитку. Найбільш вагомий внесок у розвиток теорії державного стратегічного планування зробили такі науковці як: О. Берданова, В. Богданович, В. Вакуленко, Л. Васейчук, В. Горбулін, О. Дикий, А. Качинський, В. Осипов, А. Семенченко.

В Україні неодноразово намагалися запровадити Інститут державного стратегічного планування, але ці спроби не увінчались успіхом. Перша спроба була зроблена в 1999 році указом Президента України №460/99, яким було створено Центр інформаційних ресурсів і технологій при Національному інституті стратегічних досліджень. Центр мав займатися інформаційним забезпеченням та науково-аналітичним супроводженням діяльності РНБО України щодо впровадження системи стратегічного планування і прогнозування у сфері економічної та інформаційної безпеки. Однак цей указ втратив чинність на підставі Указу Президента України від 1 жовтня 2008 року №884/2008.

Наступною спробою запровадити Інститут державного стратегічного планування став проєкт Закону України «Про державне стратегічне планування» (реєстр. №9407 від 03.11.2011). Цей законопроект був прийнятий у першому читанні в 2011 році, але до остаточного ухвалення не дійшов і не був прийнятий.

У 2017 році Кабінет Міністрів України розробив проєкт Закону України «Про державне стратегічне планування» яка увійшла до складу Плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. №415-р [1]. Цей законопроект передбачав визначення системи документів державного стратегічного планування, вимог щодо цілевизначення, цілепокладання та взаємозв'язку між такими документами, а також повноважень та відповідальності учасників стратегічного планування. Законопроект був розроблений Міністерством економіки України і розміщений на сайті міністерства 5 грудня 2017 р., але поставлена мета не була досягнута, законопроект «загубився в нетрях» уряду.

В Україні досі не існує спеціального закону, який регулював би відносини в сфері державного стратегічного планування. Натомість, діє Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. №1602-III [2], який не відповідає сучасним вимогам і не може вважатися достатнім для ефективного державного планування.

Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» не відповідає сучасним вимогам і не забезпечує ефективного державного планування. Це призвело до поширення практики «клонування» численних концепцій і стратегій та формальних планів заходів щодо їх реалізації, які не мають реального змісту, не визначають механізмів контролю їх результативності і оцінки ефективності роботи органів влади. Це несе значні ризики для повоєнного періоду відбудови країни, коли чітке бачення стратегії розвитку, планування шляхів і засобів її реалізації та ефективність державного управління матимуть вирішальне значення для досягнення успіху і довіри населення до влади.

Міністерство економіки України запровадило Інститут стратегічного планування, який спрямований лише на державні підприємства. Однак цей інститут не може повністю замінити систему державного стратегічного планування на рівні країни. Стратегічні плани розвитку підприємств державного сектору є важливим фактором ефективності їх роботи, але вони не можуть бути альтернативою системі державного стратегічного планування. Цілі, показники і завдання державного стратегічного плану розвитку країни мають бути узгоджені зі стратегічними планами розвитку окремих галузей, а останні – стати орієнтирами для планування на рівні підприємств, як державних, так і приватних.

Відсутність чіткої системи державного стратегічного планування ускладнює ефективне управління країною. Це негативно впливає на роботу центральних органів виконавчої влади, які не мають чіткого бачення майбутнього розвитку країни та не можуть ефективно планувати свою

діяльність. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки [3] передбачає вирішення цієї проблеми шляхом впровадження інституту державного стратегічного планування.

Уряд України вважає, що розв'язання проблем у сфері державного стратегічного планування можливе шляхом розроблення і прийняття відповідного закону, посилення інституційної спроможності центральних органів виконавчої влади та розвитку компетенцій державних службовців у цій сфері. Однак, ці завдання будуть реалізовані в рамках реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами. Цей підхід є неприйнятним, оскільки обмежить стратегічне планування ресурсними можливостями бюджету і не забезпечить цілісного бачення системи державного управління економікою.

Крім того, ефективна система державного стратегічного планування дозволить Україні:

- визначити і реалізувати національні цілі, які відповідають її внутрішнім і зовнішнім реаліям;
- забезпечити ефективну реалізацію стратегії національно укоріненого економічного розвитку;
- імплементувати європейські принципи в стратегічному плануванні повоєнного відновлення.

Для цього прогнозування має стати предметом наукових досліджень, а не функцією виконавчої влади.

Система державного стратегічного планування може ефективно поєднати та застосувати ряд інститутів економічного розвитку, які поєднують публічні інтереси з інтересами бізнесу. До таких інститутів належать державно-приватне партнерство, концесії, кластери та інші мережеві форми організації ділової співпраці. Ці інститути широко поширені в світі та можуть бути використані в Україні завдяки цифровізації.

Крім того, система державного стратегічного планування може успішно вирішити проблему координації дій центральних органів влади та контролю результатів їх діяльності. Це важливо, оскільки в нинішньому стані численних державних концепцій і стратегій ця проблема не вирішується.

Враховуючи викладене, в Україні необхідно терміново запровадити Інститут державного стратегічного планування. Він здатний забезпечити ефективне державне управління в період повоєнного відновлення країни, сприяти національно укоріненому розвитку та зміцненню економічної безпеки держави.

Перелік посилань

1. План заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. No415-р. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-p#Text>.
2. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. No 1602-III. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>.
3. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 No831-р. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-p#Text>.

Каріна Милкіна
студентка ПР-23-1(Право),
Державний університет економіки і технологій
кафедра права
e-mail: mylkins1@gmail.com

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

Місцеве самоврядування - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [3].

Наявність місцевого самоврядування є одним із фундаментальних принципів демократичної побудови держави. Саме через місцеве самоврядування найточніше може бути втілена в життя ідея народовладдя, а також вирішена найважливіша проблема реальної взаємодії територіальної громади, особи.

У сучасних воєнних умовах, у зв'язку перебування України у збройному конфлікті з російською федерацією, на плечі органів місцевого самоврядування лягли проблеми, які навіть не були передбачені реформою, але вирішення яких необхідне, та ще й у стислі терміни. Так, з початку повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року в Україну постали питання щодо розміщення переміщених осіб; виділення житла для тих мешканців, які його втратили в результаті бойових дій; розподіл гуманітарної допомоги тощо.

Перед органами місцевого самоврядування, постало завдання розробити та впровадити в життя стратегію відновлення інфраструктури в громадах. Міжнародні партнери допомагають Україні знаходити рішення для зміцнення місцевого самоврядування під час війни. Так, наприклад, запропонований Євросоюзом план, щодо створення спеціального Фінансового інструменту, що передбачає виділення до 50 мільярдів євро для підтримки України на період 2024-2027 років [2], Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України має розробити механізм реалізації розвитку місцевого самоврядування згідно напрямків регіональної політики; ініціювати зміни, спрямовані на вдосконалення законодавства та практики реалізації демократичного самоврядування в Україні в повоєнний період.

В умовах постійних бомбардувань територіальні громади продовжують вирішувати нагальні місцеві проблеми у посиленому режимі, зокрема

очишувати територію від уламків ракет та сміття. Одночасно з цим, перебуваючи під постійними обстрілами з боку ворога, самі органи місцевого самоврядування потребують відповідних засобів для здійснення покладених на них обов'язків та функцій: спецодяг, щоб прибирати території від уламків ракет, ноутбуки та пристрої живлення, щоб надавати послуги громадянам. Наприклад, таку допомогу отримали міста Миколаїв, Чернігів та Закарпаття від Міжнародного республіканського інституту [1].

В умовах воєнного стану виникають прогалини у правовому регулюванні правового статусу органів місцевого самоврядування. Проте, Територіальні громади діють в межах чинного законодавства, забезпечуючи тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб та евакуйованих осіб в закладах освіти, засновниками яких є місцеві ради. Шляхом прийняття локальних нормативно-правових в межах повноважень органів місцевого самоврядування своєчасно вирішується питання забезпечення харчуванням таких осіб. При цьому, органи місцевого самоврядування повинні дотримуватись процедури документального оформлення гуманітарної допомоги, ведення відповідного обліку та звітності, передбачених даним законом, у залежності від їх повноважень.

Тож, військовий конфлікт загальмував поступальний план реформування органів місцевого самоврядування в розрізі адміністративної реформи в Україні в напрямку децентралізації державної влади. Проте, одночасно, вирішуючи нагальні питання у сфері управління територіальною громадою, доречно було б прийняти сільським, селищним, міським головою, розпорядження щодо затвердження переліку, наприклад, закладів освіти для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб в них. Також, доцільно було б розробити сам порядок визначення механізму забезпечення та організації харчування, утримання вказаної категорії осіб з метою реалізації конституційних прав та захисту прав людини.

Перелік посилань

1. МРІ допомагає містам функціонувати під час війни. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://iri.org.ua/programi/istorii-uspihu/mri-dopomahayemistam-funktsionuvaty-pid-chas-viyny>
2. Сергій Албул. Європарламент підтримав виділення 50 млрд. євро на відновлення України на наступні 4 роки. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: https://lb.ua/news/2023/10/17/579933_ievroparlament_pidtrimav_vidilennya.html
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 року № 280/97-ВР, в редакції від 03.08.2023 № 3022-ІХ[Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Максим Олексієнко

майор служби цивільного захисту,
заступник начальника 2-3 курсу ННІ та ТБ,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності,
orcid: 0000-0002-2883-9671
e-mail: malgor999@gmail.com

РОЛЬ МОЛОДІ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації (далі – РФ) несе величезні збитки нашій державі у всіх сферах її життєдіяльності. Ця війна створила непоправні наслідки як для нашої країни, так і світу загалом. Але зараз триває боротьба за кожен сантиметр території нашої країни, тому завданням кожного з нас є активно та якісно працювати на нашу спільну перемогу. Вважаємо за актуальне сьогодні підняти тему щодо відбудови України, а саме підкреслити роль молоді у цьому процесі.

Ми проаналізували демографічну ситуацію нашої країни за останній рік і тому першим пунктом є збільшення народжуваності. Проаналізувавши демографічну ситуацію нашої країни за останній рік, першим завданням є збільшення народжуваності. Логічно, що це завдання молоді.

Також вагомою проблемою демографічної ситуації є еміграція. Так, від 24 лютого 2022 року з України виїхало близько 2,5 млн громадян. Це лише офіційні цифри. Тому завдання нашої молоді – створити сприятливі умови життя, які заохотять емігрантів повернутися на Батьківщину.

Наступним важливим є той факт, що наше суспільство повинне розповсюджувати патріотичні та морально-етичні ідеї, які впливатимуть на думку тих співвітчизників, що виїхали закордон. Варто сказати, що вони вже працюють над цим завданням, розповсюджуючи в інтернет-просторі та культурі заклики щодо повернення додому.

Одним із основних кроків відбудови України є відновлення та розвиток економіки. Звісно, непросте завдання, але задля його виконання має об'єднатися все українське суспільство на чолі з ініціативною молоддю. Підприємці активно створюють стартапи та інноваційні системи, використовуючи свій енергійний підхід і творчий потенціал для розбудови бізнесу, що включає розробку нових продуктів і послуг для задоволення потреб суспільства та сприяння економічному зростанню.

За рік повномасштабного вторгнення РФ в Україну зареєструвалися 202 тисячі нових підприємств. Це чимала цифра приватних підприємств, які беруть на себе завдання із відновлення України, враховуючи всі несприятливі умови, які несе війна з Росією. Звісно, що така ситуація має позитивний вплив

на розвиток економіки, адже це збільшує кількість податків, що надходять до бюджету, що є джерелом енергії для розбудови, відновлення і розвитку держави.

Українські молоді підприємці активно залучаються до міжнародних бізнес-проектів та співпраці з іноземними партнерами. Це розширює можливості для експорту українських товарів і послуг та його конкурентоспроможність на міжнародному ринку, сприяючи збільшенню економічного потенціалу країни.

Роль молоді у післявоєнній відбудові України, як наукового та освітнього стержню, є надважливою. Освічена молодь краще розуміє політичні процеси і сутність прав людини, що, в свою чергу, підтримуватиме демократичні реформи та розбудову громадянського суспільства. Молодь є джерелом інновацій та наукових відкриттів, що сприяє розвитку технологій та покращенню якості життя.

Зараз ми бачимо, наскільки дипломатія важлива для здобуття перемоги України. Завдяки їй ми отримуємо військову, гуманітарну та матеріальну допомогу від наших партнерів. Не менш важливою вона буде і на шляху відбудови української держави. Наприклад, прем'єр-міністром Денисом Шмигалем на міжнародній конференції в Лугано вже був представлений план післявоєнної відбудови України. Така участь у міжнародних проєктах цінна, адже потрібно показувати іншим країнам, що наша держава матиме успіх на шляху та розвитку після закінчення бойових дій. Місце молоді тут також вагомим. Вона активно використовує сучасні технології та соціальні мережі для обміну інформацією та співпраці на міжнародному рівні. Молоді дипломати можуть використовувати ці засоби для просування дипломатичних ініціатив, обговорення глобальних проблем та залучення уваги до важливих питань. Різні програми обміну студентами сприяють міжнародній взаємодії та розумінню інших культур, що допомагають розвивати молодіжну дипломатію та побудову міжнародних партнерств.

Варто згадати відбудову держав після Другої світової війни. Тоді масштаби руйнувань та втрат були колосальні. І роль молоді у післявоєнному відновленні була значна. Активна робота на будівництві, відновлення інфраструктури та економіки, а також отримання відповідної освіти та професійної підготовки, здобуваючи різноманітні професії: лікаря, інженера, вчителя тощо.

Молодь завжди брала участь у політичних процесах, сприяла культурному відновленню тощо. Вони були і залишаються важливими учасниками міжнародних процесів з відбудови та отримання гуманітарної допомоги. Молодь показала себе як рушійна сила позитивних змін та надія на майбутнє після страшних подій Другої світової війни, допомагаючи своїм

країнам відновитися, побудувати мир та створити нові можливості для свого покоління і майбутніх поколінь.

Отже, роль молоді у післявоєнній відбудові України є дуже важливою, адже практично в кожному напрямі молодь є рушієм і стержнем суспільного розвитку. Молоді люди не лише учасники, але а й ініціатори та лідери у відновленні економіки, інфраструктури, сфери освіти, культури, охорони здоров'я та політичної сфери. Вони є ключовими гравцями в інновайних процесах та наукових дослідженнях, сприяючи розвитку нових технологій та розв'язанню складних проблем. Молодь збудує європейську державу, де герої війни будуть мати гідне життя, а майбутнє покоління процвітатиме в тих умовах, що будуть створені нею.

Також варто віддати честь тим воїнам, які стоять на захисті незалежності України на фронті, які воюють за наше майбутнє. У відбудові України всі громадяни мають об'єднатися заради досягнення однієї мети: створення тої держави, про яку мріють українці вже століттями. Тому об'єднаймося задля спільної перемоги!

Перелік посилань

1. Всеукраїнська молодіжна науково-практична конференція «Роль молоді у відбудові післявоєнної України: визначаємося зі шляхами розвитку» ВСП Національного Університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»: 2023 [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://nati.org.ua/content/vseukrajinska-molodizhna> с. 8-9
2. План відновлення України. Що презентували в Лугано. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://www.google.com/amp/s/suspilne.media/amp/257340-plan-vidnovlenna-ukraini-so-prezentuvali-v-lugano/>
3. За рік війни в Україні зареєстровано понад 202 тис нових бізнесів. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://suspilne.media/amp/427755-za-rik-vijni-v-ukraini-zareestrovano-ponad-202-tisaci-novih-biznesiv-opendatabot/>
4. Поїхали з кінцями: в Україні порахували, скільки людей від початку війни не верталися додому [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://www.google.com/amp/s/www.unian.ua/economics/other/kilkist-bizhenciv-pidrahuvali-skilki-lyudey-ne-povernutsya-v-ukrajinu-ostanni-novini-amp-12361761.html>
5. Укрінформ Активна лінія фронту бойових дій в Україні сягає 1500 кілометрів [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://www.google.com/amp/s/www.ukrinform.ua/amp/rubric-ato/3684193-aktivna-linia-frontu-bojovih-dij-v-ukraini-sagae-1500-kilometriv-zelenskij.html>

Наталія Олексієнко

Приватний заклад загальної середньої освіти ліцей
«ІТ СТЕП СКУЛ ЛЬВІВ»,
заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель
orcid: 0000-0001-6072-6178
e-mail: N.Kapitan@ukr.net

ФІЛОСОФІЯ СКОВОРОДИ І ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ У СТВОРЕННІ НОВОЇ УКРАЇНИ

Сьогодні український народ кров'ю виборює своє місце під сонцем. Після повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України кожен із нас переосмислив філософію життя. Оскільки ментальність для народу спільна, дозволимо собі сформувати філософію життя українців як бажання бути вільним, гідним, наповненим любов'ю та щастям, бути задоволеним своєю працею, жити в гармонії зі світом, поза модою. Такий світогляд наскрізно перегукується із вченням філософа, поета, викладача, мислителя Григорія Сковороди, якого ще 300 років тому світ намагався зловити та заарештувати, чого не зробив і до сьогодні.

У своєму вітанні Президент України Володимир Зеленський з нагоди 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди закликав триматися, читати, осмислювати велетня духу Григорія Сковороди, оскільки це потрібно «для творення модерної України» [1].

Здавалося, твори, що написані кілька сотень років тому, не можуть бути актуальними, а тим паче брати участь у сучасному процесі державотворення. У наших тезах ми спростуємо цю думку і доведемо, що писані надбання цієї постаті є актуальні донині, цікаві для молоді, як і твори інших постатей його рівня (Герделліна, Гессе, Льюїса, Толкіна тощо), оскільки написані про вічні цінності, які супроводжують людство від його початку і до кінця.

Отже, важливими, на нашу думку, пунктами у державотворенні займають: любов до свободи, право вибору, якісна освіта, освічена молодь та гармонія особистості. Свої думки та їх актуальність у будові нової України ми вирішили підсилити висловами філософа.

Багатство – це розум, свобода, пізнання себе, щастя. Не гроші (Той ближче всіх до неба, кому нічого не треба) [2].

Молода філологиня Ліза [3] на своїй сторінці у соціальній мережі Григорія характеризує як такого, який любив пармезан, хороше вино, був обдарованим, вивчав декілька мов, студіював риторичку, метафізику; мав дуже гарний голос. Співав у придворній групі імператриці Єлизавети, але придворне життя його не вабило...

Справді Сковорода був сином козака, тому свобода завжди була для нього однією з найбільших цінностей. Його не цікавили гроші, маєтки, посади. Лиш розумні, чесні та волелюбні могли заслужити його повагу. Зараз дуже відгукується бачення цього мислителя у серцях багатьох українців, оскільки дух свободи, який ми хочемо відчутти, є уособленням вільного способу життя.

Увага до цінності свободи вийшла на новий рівень, коли росіяни намагалися фізично принести в Україну «російський мир», який є ідеологією загарбання й поневолення, абсолютним антонімом до слів свобода та демократія, до будь-яких загальнолюдських гуманістичних цінностей, які сповідував Григорій Сковорода. Тому для нас свобода нині — це цінність, за яку ми стали до бою всією країною й не лише 24 лютого 2022 року чи навіть з початком відкритої російської агресії 2014 року, а набагато раніше.

Кожному городу нрав і права і кожна має свій ум голова [2].

Вважаємо, що Григорій Сковорода актуалізував свого часу думку, що Україна має визначити себе сама: якою вона хоче бути на політичній мапі, в соціальному плані, в культурному сенсі. Він був переконаний, що Україна має сама визначати своє майбутнє [4].

Власне зараз молодь чітко окреслила своє бажання, свої цінності та пріоритети, свою непохитну позицію – боротися до перемоги.

Розум гострий у багатьох, але не всі навчилися мислити [2].

Гадаємо, що наскрізною зараз є думка про те, що однієї із рушійною силою у державотворенні, і колись, і сьогодні, є мисляча молодь. Якісна освіта – те, що надважливе для міцного фундаменту нашої нової прогресивної країни.

Сковорода був талановитим педагогом-новатором, але власне через це він і не приживався надовго, адже консервативні владики, які були ректорами колегіумів, не сприймали сучасне бачення освіти Григорія.

Світло бачиться тоді, коли світло в очах є [2].

Твори Сковороди за життя не друкувались, бо церква вважала їх образливими для себе, суперечливими Святому Письму, хоч, як ми усі знаємо, філософ був набожним, знав Біблію напам'ять, але його прогресивні трактування Святого Письма нікому не подобалися. Переконання мислителя, що церква – це установа, що закликає до смирення, а шлях до Бога можливо знайти через пізнання самого себе, бо Бог всередині нас.

І зараз, коли є багато релігій та церков, важко віднайти місце, де є справжній Бог. Тому актуальним є посил Сковороди, що Бога спершу треба віднайти у собі.

Яблуно не вчи родити яблука: вже сама природа її навчила [2].

Головною філософією Сковороди – ідея спорідненої праці. Жити за своїм покликанням, не соромитися бути собою.

Важливо розкривати потенціал кожної дитини, бо тільки так ми матимемо справді висококваліфікованих спеціалістів, яких так потребує наша нова Україна.

Батьки повинні побачити, до чого дитина має природний нахил, а вчитель – наставити на правильний шлях. Сковорода неодноразово наголошував, що душа людська мертва, яка не вдалася до свого природного діла, подібна до каламутної й смердючої води, закритої у тіснєві [2].

Коли не зможу нічим любій вітчизні прислужитися, в усякому разі з усієї сили намагатимусь ніколи ні в чому не шкодити [2].

Тракувати цей вислів не потрібно лише з однієї причини – нова квітуча прогресивна Україна не потребує зрадників, самолюбів, злочинців, грабіжників, неуків, безбожників. Кожен з нас повинен докласти зусиль задля швидкої перемоги та післявоєнного державотворення.

Нарешті, ще один актуальний філософський наратив Сковороди — це ідея нерівної всім рівності. Ми наповнюємося зі спільного джерела Всесвіту й маємо змогу отримувати з нього рівною мірою, однак беремо рівно стільки, скільки спроможні сприйняти й осягнути, стаючи завершеними й цілісними особистостями. Отже, наша початкова рівність стає нерівною, однак у цьому немає жодної несправедливості. Будучи рівними, ми всі є різними, і саме в цьому різноманітті є наша самобутність і, зрештою, в ньому полягає наша життєствердна сила.

Як бачимо, всі концепти дуже важливі для сучасного світу і побудови нової України. Завдяки цьому спадок Григорій Сковорода є актуальним зараз та буде потрібним ще через триста й більше років.

Ніщо не відбувається просто так. Російські загарбники у ювілейний рік намагалися знищити світ Сковороди, зруйнувавши меморіальний музей філософа у селі Сковородинівка Харківської області. Але не дивно, що статуя Григорія Савича вистояла. Заклик мислителя залишити забобони, обмити совість, а потім одягу, залишити усі свої хиби і підійматися є чи не стрижневим у сучасній війні. Ці слова є дороговказом, що надихає, об'єднує українців і всіх вільних людей у створенні нової України.

Перелік посилань

1. Вітання Президента України з нагоди 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/vitannya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-300-richchya-vid-dnya-79609>
2. Сковорода Г. Афоризми. Львів: Фоліо, 2023. 192 с.

3. Сковорода: як бути на слуху 300+ роки. Амбасадор мудрості: [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://instagram.com/yablunicvit?igshid=MzRIODBiNWF1ZA==>
4. Тахтаулова М. Сковорода вважав, що Україна має сама визначати своє майбутнє. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2022/12/06/skovoroda-vvazhav-shho-ukrayina-maye-sama-vyznachaty-svoye-majbutnye-mariya-tahtaulova/>

Артем Охрімець

викладач-методист

сектору планування освітнього процесу

ЛДУ БЖД,

м. Львів, Україна

ORCID: 0009-0002-6437-5621

e-mail: artemka91101@gmail.com

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА МОЛОДЬ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Події, що відбуваються сьогодні в Україні та світі змушують нас замислюватися над тим, яке майбутнє чекає нас. Чи виберемо ми право на своє існування в цьому світі як сильна, незалежна держава – рівноправний член світового суспільства, чи будемо й надалі під різновекторним впливом суб'єктів зацікавлених у просуванні своїх інтересів та ідеології на території нашої країни. Від того, як ми будемо виховувати підрастаюче покоління – нашу молодь, який приклад ми будемо їм подавати, які висновки ми зробимо з тих подій, що відбувалися з моменту набуття нами незалежності 32 роки тому, а особливо за останні роки, буде залежати наш подальше життя та розбудова суспільства в майбутньому. Тому знання даного питання дає нам можливість зрозуміти чи рухаємося ми в правильному напрямку, чи все ж треба переглянути основні засади державної молодіжної політики.

Мета дослідження – проаналізувати становище молоді, її цінності та уподобання, а також вплив російсько-української війни на молодь України.

Виклад основного матеріалу тез. Головним учасником становлення, формування й реалізації молодіжної політики в будь-якій державі, який залежно від вікових особливостей і ціннісних орієнтацій є потужним стимулятором суспільно-політичних перетворень і головним рушійним важелем підвищення інтенсифікації й інтеграції процесів соціально-економічного, суспільно-політичного й культурного розвитку регіону й країни в цілому, є молодь. Слід зазначити, що молодь є головним трудовим ресурсом. І саме за його допомогою розвивається економіка регіону та держави в цілому [2, с. 18].

Вторгнення військ РФ в Україну спричинило численні людські втрати; призвело до переміщення населення як всередині країни, так і за кордон, і стало причиною примусової депортації українців до Росії. За даними ООН, станом на лютий 2023 року в Україні загинуло 8 231 та було поранено 13 734 цивільних. З них загинуло 494 дітей, було поранено 979. Тільки на території Європи перебуває 8,1 млн українців, які виїхали за кордон через війну [1].

Також руйнувань зазнали населені пункти по всій території країни, зокрема житлові будинки, заклади освіти та охорони здоров'я, транспортна інфраструктура тощо.

Опираючись на результати дослідження [1], проведеного аналітичним центром Cedos і дослідницькою агенцією Info Sapiens ми можемо констатувати той факт, на скільки війна в Україні вплинула на молодь у різних сферах її життя.

Так загалом 82% молодих людей зазначили втрати через війну. Можна припустити, що 18% респондентів, які не зазначили втрат від війни, їх не усвідомлюють або вважають свої втрати незначними порівняно з втратами інших людей, адже стресові та економічні фактори, ймовірно, торкнулися всіх [1].

На кінець осені 2022 року майже половина молодих людей була стурбована через відключення електроенергії та нестабільний зв'язок, але станом на момент підготовки звіту частота відключень електроенергії суттєво знизилась, тож можна припустити, що знизилась і актуальність цієї проблеми.

Інші найпоширеніші втрати від війни – це зниження або втрата доходу (36%) та погіршення психічного здоров'я (28%). Крім того, 18% зазначили розрив стосунків і стільки ж – розлуку з сім'єю, 16% – переміщення в інші населені пункти України (власне або членів сім'ї), 14% – смерть друзів або членів сім'ї, 6% – пошкодження житла і стільки ж – отримання травм, пов'язаних з воєнними діями (особисто або членами сім'ї) [1].

На відміну від 2021 року суттєво зросла стурбованість здоров'ям (власним або близьких) – 50% проти 35% у 2021 році; а також стурбованість психічним здоров'ям – 22% проти 11% у 2021 році [1].

Загалом на момент опитування 12% молоді шукали роботу (в 2021 році не було такого питання, але, за даними Омнібусу Info Sapiens станом на лютий 2022 року до вторгнення 7% молодих людей шукали роботу) [1].

Попри величезні втрати від війни, на думку авторів звіту, зміцненню стабільності українського суспільства сприяють такі тенденції серед молоді:

- зростання громадської активності. Частка молоді, що займається волонтерством, зросла з 20% до 42%. На противагу 6%, які вперше долучилися до волонтерської діяльності протягом останніх 12 місяців в 2021 році, у 2022 році таких було вже 30%;

- зростання частки тих, хто не хоче виїжджати з України з 49% в 2021 році до 66%;

- бажання 76% молодих людей, які виїхали через війну за кордон, повернутись в Україну. Зокрема, 64% планують повернутися до свого населеного пункту, в якому раніше проживали, і тільки 2% – вже до іншого (решта не визначились);

- бачення умов миру і майбутнього України. Молодь підтримує територіальну цілісність України: 86% респондентів визначили як абсолютно неприйнятний варіант «Україна претендує лише на ту територію, яка підконтрольна їй станом на сьогодні», а 71% так само відкинули варіант встановлення миру, за якого Україна контролюватиме територію станом на 23 лютого 2022 року;

- підвищення рівня толерантності. Частка тих, хто не бажає жити поруч з ромами, знизилась з 44% до 35%, а поруч з ЛГБТК+ – з 31% до 28%.

Порівняно з 2022 роком частка україномовного спілкування з друзями зросла з 43% до 56%, на роботі або навчанні – з 51% до 63%, у сім'ї – з 49% до 58%, а частка виключно російськомовного спілкування в цих сферах знизилась майже вдвічі. Найчастіше російською говорять в сім'ї – 18%, а найрідше на роботі або в навчальних закладах – 9% [1].

Ми можемо констатувати і той факт, що 3% молодих людей в своєму житті стикалися з насильством через спілкування російською мовою впродовж періоду війни. Так, проводячи регулярні опитування суспільної думки, можна констатувати про постійне зниження частки російськомовних. Отже, частота конфліктів на мовному ґрунті буде знижуватись.

Частина молодих людей, яка складає 72% опитуваних, готова долучитися до процесу відновлення у своїй територіальній громаді. На жаль, лише 1% вже це роблять. Ми можемо також зауважити, що органи державної влади та місцевого самоврядування повинні зосередитися на розробці проєктів для молоді, обов'язково залучати молодих людей до процесів державотворення. Для цього необхідно ще й відкривати молодіжні центри для дозвілля, розвивати програми стажувань при інституціях тощо.

Таким чином, молодь є тією групою суспільства, яка має великий трудовий потенціал. Вона здатна забезпечити прогресивний розвиток економіки країни за умов практичної реалізації законодавчо закріплених прав і гарантій молодих спеціалістів, їх соціальної підтримки з боку держави [3, с. 107].

Висновки. Для підтримки молодих людей, наданні їм допомоги в реалізації їхнього потенціалу і повною мірою включити молодь у процес відновлення країни, зокрема до прийняття рішень на державному та місцевих рівнях, важливо вчасно визначити потреби молоді, їх запити та становище загалом. Для цього, в свою чергу, має проводитися ефективна та компетентна державна політика, яка буде інтегрувати молоде підрастаюче покоління у державні процеси, де потреби громадян в цілому будуть вище над особистими потребами, де мовне питання не буде приводом для дискусій, так як все українське буде на рівень вище всього того, що буде пропонуватися сусідами, де ми всі дійсно будемо об'єднані як нація не на словах, а у справах.

Перелік посилань

1. Вплив війни на молодь в Україні. Волосевич І., Когут І., Жерьобкіна Т., Назаренко Ю. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/>
2. Коваль Г.В. Молодь – головний учасник процесу державотворення в Україні. Ольвійський форум – 2021 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XV Міжнар. наук. конф., м. Миколаїв : програма та тези : III Міжнар. наук.-практ. конф. 10 червня 2021 р., «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 120 с.
3. Коваль Г.В. Соціальна вразливість молодих спеціалістів на ринку праці в Україні / Г. В. Коваль // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. 2010. Т. 131, Вип. 118. С. 107-111.

Мирослав Янченко

студент II курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»,
Державний університет економіки і технологій,

м.Кривий Ріг,

e-mail: miroslav.2005.ianchenko@gmail.com

ПУБЛІЧНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України принесло свої корективи у сферу публічної та державної служби, адже державний механізм працює дещо по-іншому, ніж за звичай. Великі зміни вносить правовий режим воєнного стану, оголошеного в державі: порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, гарантії прав і свобод людини та громадянина, права і законні інтереси юридичних осіб, які визначаються нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1]. Змінюється порядок забезпечення безпеки громадян. Так військовому командуванню надається право співпрацювати разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування для впровадження обов'язкових заходів цивільної безпеки та вирішення питань оборони.

Однією із проблем публічної служби у країні, яка веде війну – це ефективність, чіткість та структурованість дій. І майже завжди у суспільствах під час військового вторгнення публічна служба зазнає сильних потрясінь, а інколи і призупиняється. Головним завданням публічних службовців є збереження стійкості державного апарату та переходу до рішучих дій в умовах тотальної кризи [2, с.50-55].

Роль публічної служби в умовах війни наступна:

– забезпечення стабільності. Стабільність у воєнні часи – першочергова задача. Публічні службовці повинні розробляти план кризового управління. Це допоможе уникнути хаосу та зберегти нормальне функціонування державних структур;

– забезпечення ефективності. Для подолання зовнішнього ворога країна зобов'язана ефективно управляти ресурсами та фінансами. Публічна служба несе відповідальність за чітке та узгоджене використання усіх ресурсів. Забезпечення доступу до інформації та комунікації також є важливим аспектом роботи публічної служби під час війни. Забезпечення зв'язку та обміну інформацією між державними відомствами та з військовими частинами допомагає приймати обґрунтовані рішення в реальному часі;

– виклики та обмеження. Під час конфліктів, публічна служба завжди має справу із обмеженнями, заборонами та іншими аспектами викликані війною. Більш за все гострою проблемою є питання етичних стандартів та свободи слова. Вибори, референдуми, мітинги та інші форми безпосереднього прояву демократії не обмежуються або забороняються.

Для чіткої й структурованої праці потрібно додаткові зусилля, щоб проявити та доказати свою компетентність в таких майже або цілком обмежених умовах [3, с.32-34].

Публічні службовці повинні брати активну участь в адмініструванні стратегічних галузей:

– забезпечення національної безпеки. Обов'язком публічної політики має буди швидке реагування на поставлені питання та проблеми. Так під час забезпечення національної безпеки службовці повинні впроваджувати заходи для захисту цивільного населення, розробляти стратегії оборони, розвивати відповідну інфраструктуру. Розробка доктрин, призначених для визначення стратегічних цілей.

– публічна політика в галузі оборони. Проведення ревізій усього, що пов'язано із озброєнням держави, оцінка власних можливостей, щоб політичні цілі будувались із спроможності сил оборони, а не навпаки. Чітке фінансування кожної структури сил оборони.

Також обов'язком публічної політики в галузі оборони є адміністрування між різними відомствами, забезпечення доступу до сучасних технологій, забезпечення безпеки інформації та проведення постійних критичних комунікацій.

– Оцінка відповідності завданням та результативності реалізації стратегій має відбуватися систематично. Важливим аспектом є оцінка витрат та розподіл фінансових ресурсів для забезпечення максимальної ефективності витрат. Це допомагає забезпечити готовність та ефективність оборони країни під час конфліктів.

– потреби у реформах. В умовах постійних змін у геополітичному середовищі та технологічного прогресу публічна політика в галузі оборони і безпеки має підлягати постійним реформам. Реформи включають в себе адаптацію до нових загроз, модернізацію збройних сил, покращення управління, інновації у використанні технологій та зміну стратегій. Реформи також повинні спрямовуватися на підвищення ефективності витрат та забезпечення відкритості та прозорості у використанні фінансів, що призначені на оборону. Це не лише підсилює довіру громадськості до публічних службовців, але й дозволяє максимально використовувати ресурси для забезпечення національної безпеки.

Висновки. Отже, публічна служба в Україні в умовах війни зазнає значних потрясінь. Для забезпечення цілісності країни та стабілізації ситуації

державні службовці працюють у понаднормовому режимі. Перед ними постають питання, які необхідно вирішувати в кризових ситуаціях, а це потребує відповідних знань, умінь, професіоналізму, витримки тощо. Від компетенції державних службовців залежить не тільки вирішення низки важливих проблем суспільного розвитку, але й доля громадян країни.

Перелік посилань

1. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 19.10.2023р. №389-VIII. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Малиновський В. Я. Публічна служба в Україні: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 312 с.
3. Борщевський В., Василиця О., Матвеев Є. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. Держава та регіони. 2022. № 2. С 30-35 : веб-сайт. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/5.pdf

Юрій Чорниш

провідний фахівець відділу персоналу

ЛДУ БЖД, м.Львів

ORCID: 0000-0001-

e-mail: settik27@gmail.com

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Проголошуючи свою незалежність у 1991 році, Україна зробила вибір на користь демократичної державної влади, адже саме державна влада є тією організуючою силою, яка розробляє та ухвалює рішення, а потім їх втілює у життя. Сьогодні перед нашою державою стоїть велика проблема, масштаби якої важко усвідомити – це здобуття великої перемоги у війні з російською федерацією і повоєнне відновлення нашої країни. Для цього необхідно створити інноваційні теорії та впровадити практики державного управління, які змінять підхід до формування світогляду керівників нової генерації, які зуміють ухвалювати нестандартні рішення, ефективно використовувати наявні ресурси та своєю працею забезпечити динамічний розвиток громадянського суспільства.

В Україні серед всіх видів публічної служби особливе місце займає інститут державної служби, в якому державні службовці займають адміністративні посади. Своєю діяльністю вони забезпечують професійність, ефективність, інституційну пам'ять, правонаступність у державних органах. Від професійної компетентності державних службовців визначальною мірою залежить реалізація урядових та регіональних програм, загалом політичного курсу, визначеного главою держави – Президентом України та парламентом – Верховною Радою України.

Слід констатувати, що державна служба є публічною, професійною, політично неупередженою діяльністю із практичного виконання завдань і функцій держави [1].

Зародження державної служби на території України простежується ще з середини IX ст. В нашому дослідженні ми акцентуємо увагу на розвиткові державної служби в період незалежності, починаючи з Акта проголошення незалежності України в 1991 році.

У 1993 році було прийнято Закон України «Про державну службу», що сприяло розвитку законодавчої і нормативно-правової бази державної служби України. В нашій країні органами державної влади було розроблено та затверджено певну кількість нормативно-правових документів, які визначили шляхи структурної та змістовної практичної реалізації Закону України «Про державну службу». Так указом Президента України у 1999 р. було створено

Головне управління державної служби України. Цей орган підзвітний та підконтрольний Президентові України.

Для вдосконалення управління державною службою в Україні Указом Президента від 18 липня 2011 р. № 769/2011 Головердержслужбу України реорганізовано і на її базі створено Національне агентство України з питань державної служби (Нацдержслужба України) [3]. Введений в дію у 2015 р., Закон України «Про державну службу» покликаний удосконалити правове регулювання державної служби.

У Стратегії реформування державної служби на період до 2017 року було окреслено основну мету, яка полягає в створенні належних умов для реформування державної служби задля подальшого підвищення якості її функціонування на всіх рівнях. Однак, реформа державного управління 2000-х років не спромоглася вирішити комплекс основних інституціональних проблем державної служби. Прийняті за останні десятиліття концептуальні документи щодо реформування державної служби є досить суперечливими, адже вони становлять еkleктичне поєднання бюрократичного і менеджерального підходів за відсутності системності та послідовності [5, с. 19].

Зазначимо основні напрями діяльності, які впливатимуть на подальший розвиток державної служби в Україні в умовах викликів сьогодення:

- 1) створення нових відносин і способів взаємодії між державними органами (службовцями) та громадянами;
- 2) вдосконалення механізму відповідальності державних службовців;
- 3) трансформування організації державної служби, культури і цінностей;
- 4) створення соціально-орієнтованої державної служби, що базується на чітких правових засадах [6, с. 10].

Слід констатувати, що сьогодні як ніколи раніше перед державною службою України стоять надскладніші завдання, адже головне завдання нашої держави – це отримання якнайшвидшої перемоги у війні з ворогом. Тому модернізація державної служби України повинна передбачити приведення її основних принципів до сучасних світових стандартів, враховуючи реалії сьогодення.

Висновки. Отже, виклики сучасності постійно вносять свої корективи в напрямки реформування та вдосконалення державної служби, а значить і подальшого вивчення та оцінювання її ефективності. Розробка нових заходів та впровадження інноваційних ініціатив у подальший розвиток державної служби в Україні призведе до ефективного розбудови громадянського суспільства.

Перелік посилань

1. Про державну службу. Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
2. Програма розвитку державної служби на 2005–2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2004 р. № 746. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/6714871> (дата звернення: 15.03.2021).
3. Державна служба: підручник: у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; редкол. : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ; Одеса : НАДУ, 2012. Т. 1. 372 с.
4. Коваль Г. В. Реформування процесу проходження державної служби в Україні / Г. В. Коваль. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2020. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2020_1_33
5. Грищук А. Б. Державна служба в Україні: адміністративно-правовий вимір: монографія. Львів, 2018. 232 с.
6. Іванов Є.В. Історія зародження та розвитку державної служби в Україні в контексті викликів сьогодення. Теорія та історія публічного управління. Том 32 (71) № 2 2021. С. 7-11